לחיפוש נצחיות רוח קדשו של אור האורות הנחל נובע מקור חכמה

אבקשך

ירחון חסידי ברסלב

כס"ד | גליון 11 | חנוכה תשע"ח

מחיר: 10 ש"ח

אברהם אוהבי

מאה שנה להסתלקות **רבי אברהם בן רבי נחמן** זצ"ל
עמוד האש ההולך לפני המחנה

נס ופלא

נס פך השמן הטהור
ושלהבת אור האורות
החבוי בתורתו של הפלא הגדול

ומנותר קנקנים
מכתביו של החסיד
רבי צבי לסקר-
ירושלמי ז"ל
מוורשא שבפולין
המגוללים את נס
הצלתו מציפורני
העמלק הגרמני
וכיסופיו לארץ
הקודש

חכימא דיהודאי
הרה"ח **ר' יונתן דוד**
לוינזון שליט"א משוחח
בערגה על התקרבותו,
ומעלה זכרונות מהחסיד
הגדול **רבי אליהו חיים**
רוזין זצ"ל מתלמידי ראב"ן

אחד היה אברהם תורת הגאולה במשנתו הברורה של עמוד האמת החסיד שבחסידים **רבי אברהם בן רבי נחמן** זצ"ל

בגליון:

זקניך ויאמרו לך הציפיה לגואל במשנתו היוקדת של **רבי אברהם ב"ר נחמן** זצ"ל 4

בברסלב בוערת אש התלמידים הנאמנים הם מהדרין להיות מוסיף והולך 10

ההולכים בתורת ה' ככל שנמצא בנו נקודות טובות כך יאיר עלינו האור מלמעלה 16

אור הגנוז מכתב נפלא מהחסיד **רבי נחמן בורשטיין** ז"ל המאיר באור יקרות את אור ימי החנוכה 20

בעקבי הצאן 'צדיק הדור' - עד סוף כל הדורות 24

מאוצר סיפורי ברסלב על נר החנוכה שהדליקו אנשי שלומנו בירושלים הנצורה בתש"ח 66

ומנותר קנקנים

נס הצלתם המופלאה של החסיד **רבי צבי ירושלמי-לסקר** ובנו **ר' מרדכי** ז"ל מוורשא הבוערת ועלייתם לארץ הקודש

30

איש חיל

הרה"ח **ר' יונתן דוד לוינזון** שליט"א בשיחה מאלפת על דמותו של החסיד **רבי אליהו חיים רוזין** זצ"ל

46

גאולת התכלת

סקירה מקיפה על גילוי וחידוש מצוות התכלת אחרי מאות שנות היעלמות

54

מאה שנה

להסתלקות **רבי אברהם ברבי נחמן**
כ"ט בסלו תרע"ח - תשע"ח

אחד היה אברהם

תורת הגאולה במשנתו הברורה של עמוד האמת החסיד שבחסידים **רבי אברהם ב"ר נחמן** זצ"ל ■ פרק ראשון בסדרה

70

להשקות אילנות

קצות דרכיהם של מקורבי **רבי אברהם ב"ר נחמן** ושומעי לקחו אשר האיר והצית בליבם את האש של אור האורות

80

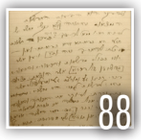

הכתב והמכתב

גלויות בכתב יד קדשו של **רבי אברהם ב"ר נחמן** רואות אור לראשונה

88

עד שמצאה..

חיפוש חיים שמסתיים במציאה אצל המסלסל הגדול **רבי אברהם ב"ר נחמן** זצ"ל

90

יו"ל ע"י
מערכת **אבקשה**
טל': 0747-800-141
פקס: 0747-800-142

עיצוב ועימוד:
שוקי קנר

©
כל הזכויות שמורות.
העתקת קטעי מאמרים,
או תמונות, אך ורק
באישור בכתב מהמערכת.

"אני אמרתי עתה איך מדליקין נר חנוכה"

אין כמו האורות של נרות החנוכה הקדושים לנחם ולהרגין, לפייס ולאמץ את כל המייחלים להתגלות אורו וחסדו יתברך.

בעומק הגלות החשוכה המתארכת, בתוך ההסתרה הכפולה המתמשכת, מתנוצצים להם נרות קודש הללו בשלל גווניהם המאירים, ומזריחים אור, שמחה ותקוות אמת בלבבות דורשי ומבקשי פניו יתברך הנאמנים לו ומצפים לדברו.

שמונת ימי החנוכה, בהם אנו מטיבים לילה לילה את הנרות ומדליקין ומעלים את שלהבת אורם, הם סוד ויסוד קיומינו הם מקור חיינו וחיותינו, הם אור האמת והאמונה המגן בעדינו, מבלעדיהם כבר אבדנו בעווינו, כבר היינו נמוגים בשטף מים רבים הקמים עלינו.

◆◆

ב'שבת חנוכה' תקס"ה, גילה רבינו הק' בעת אמירת תורתו הקדושה "ויהי מקץ-זכרון", את סוד הזכרון הקדוש שעל ידו זוכים לדבקות בעלמא דאתי ולחיות חיים נצחיים.

ואולם הזכרון הקדוש הזה, שהוא תכלית הבריאה לזכור ולהיזכר לדבוק ולהידבק באורו יתברך שיתגלה לעתיד, הוא זקוק לשמירה מעולה, הוא עלול בכל עת ורגע להישכח וליפול לתהום הנשיה.

כדי שהוא ישמר ולא יאבד, כדי שהוא לא יגווע ויוותר חי וקיים בלבנו, אנו זקוקים להיזכר לחפש ולבקש כל הזמן אחר הניגון של המנגן היודע נגן, הניגון הנלבב של רועה שבעה שמנשבת בו רוחו של רוח אפינו משיח ה'.

◆◆

על שמירת הזכרון הקדוש הזה, על טהרתו ונצחיותו, מתחוללת לה מלחמה עקובת דמים שהתגברה בימי היוונים והמתייונים, כאשר 'כוחות המדמה' והדמיון מבקשים בכל עת להשכיח ולהמית את הזכרון האמתי והנצחי מהלב, ולהטמיעו בהבלי הבלים ובדמיונות שווא ומדוחים.

וכנגד כל זה עומד לו 'סבא דסבין ויניק דיניקין', הבעטלער העיוור שלא היה לו הסתכלות כלל בהאי עלמא וזכרונו צח ונקי בתכלית תכלית הזכות והשלימות "אני זוכר לאו כלום".

והוא מעורר הנפשות היקרות באי ביתו הדבקים בקדושת זכרונו, לקיים "אזכרה נגינתי בלילה", לזכות ל"אשיחה ויחפש רוחי", ללכת בכוח זכרונו וקדושתו העליונה העולה על הכל, לעורר את רוחו ולנשב את ניגון תורתו, לשוב ולחפש אחריו ולגלות את סוד זכרונו ונצחיותו לכל באי עולם, שעל זה ינוסו כל הצללים וישובו להיזכר ולהידבק בחי עולמים.

◆◆

כשגמר רבינו הק' את אמירת התורה בשבת חנוכה ההיא ענה ואמר: "אני אמרתי עכשיו איך מדליקין נר חנוכה".

כי על כן, בתורתו הקדושה הזאת 'שמן משחת קודש' גילה והשפיע מאורו, שמנו והודו לכל הנלווים אליו, ומשח בהם את רוחו הטובה ואת ניגונו היורד מטה מטה ועולה ומעלה מעלה מעלה, ומברר ומזכך את הטוב מהרע לגמרי, ומאיר באור יקרות את הזכרון הקדוש שלא יועם לעולם.

זה האור העליון הנשפע עלינו עתה בימי החנוכה, ומאיר ומתנוצץ בשעת הדלקת הנרות, היורד למטה להזכיר לנו ולהחיות בנו את הזכרון דקדושה להידבק באורו יתברך לנצח.

◆◆

ובימי חנוכה אלו, כשחוזר ועולה ומתעורר זכרונו של הזכרון דקדושה, חוזרים ונזכרים בני אל חי בגודל חסדיו יתברך שעשה עמנו, על אשר לא השבית לנו גואל שלא נס ליחו והוא חי וקיים ונשאר ביננו לעד.

בגליון זה אנו מציינים מאה שנה להסתלקות מאור עיננו רבי אברהם בר"ן זי"ע, זה האיש משוש כל הארץ, עיר וקדיש מן שמיא נחית לשמר עבורנו את פך השמן הטהור, שיהיה חתום ומאיר בחותמו ובהתנוצצות אורו של אור האורות

ובימים הללו בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים להודות ולהלל על הנס הגדול שבניסים שנעשה לאבותינו ולנו בימים ההם בזמן הזה: שהמציא לנו את השמן הטהור, חתום בחותמו של כהן גדול, שמן ואור נצחי וניסי שאינו נכלה ונפסק לעולם.

ועל ידי ההודאה וההלל, הכיסופים והגעגועים אליו, והנה הוא בא ויאמר הנני! והוא נותן ומעניק לנו במתנה את חייו הנצחיים להיכלל בו ובחיי החיים לנצח נצחים.

◆◆

בגליון "אבקשה" זה האחד עשר, אנו מציינים מאה שנים להסתלקות מאור עיננו רבי אברהם בר"ן זי"ע, זה האיש משוש כל הארץ, עיר וקדיש מן שמיא נחית לשמר עבורנו את פך השמן הטהור, שיהיה חתום ומאיר בחותמו ובהתנוצצות אורו של אור האורות.

הוא זה אשר כל דבריו חידושיו וסיפוריו ושיחותיו כולם כאחד מזוקקים שבעתיים כשמן זית זך, להבעיר בקרבנו את אמיתת נצחיותו, ולהלהיב ולהאיר את לבנו לחפש ולבקש אחריו כל הימים.

כך סובבה ההשגחה העליונה שיום הסתלקותו ויומא דהילולא דיליה חל בעיצומו של ימי חנוכה, כי הוא המגדל אור ושלהבת האש להאיר לנו בחשכת הגלות את אור הצחצחות, האור המאיר בכל העולמות תיקון ותקוות כל הדורות.

מזקנים אתבונן

"ר' אברהם בן ר' נחמן"

"כמה בחינות יש בתלמידים", מגלה רבינו הק' בתורה ס"ו, אך הדרגה העליונה ביותר של תלמיד הוא "מי שמקושר מאד בהצדיק כמו ענפים באילן ממש" ---

יש מי שהתקרבותו היא בכדי "לקבל שיריים", עצות ודרכים לתיקון הנפש. יש הבא "לשמוע תורה". אך בזו כבזו עדיין אין משום התקשרות לצדיק בעצמו. התלמידים המובחרים, הלא הם בני הכת השלישית, אלו אינם חפצים בשום דבר הנובע מהצדיק, מבקשים הם בכל לבם את "המלך בעצמו". התקשרותם היא אפוא אותה אחדות מוחלטת של הענף באילן.

הענף - חבוק ואחוד ולעולם לא ינתק ממקור חייו והוויתו. הוא האילן והאילן הוא.

והענף - אינו ולא כלום אלא גילוי של הגלום בשורש.

נמשלו הנשמות כולם לרבבות רבבות ביטויים המתפשטים ממקור קדום אחד. "כי הצדיק הוא שורש נשמות ישראל וכלול מכולם, כי כל ישראל הם בחי' ענפים היוצאים ממנו, כי כל אחד מישראל הוא בחי' חלק ואבר מהצדיק" (ליקו"ה חובל בחבירו ד').

התלמיד הנאמן הוא זה שגילה את שורשו, הריהו חושק ונכסף תמיד רק להכלל, לשוב ולהתאחד עם המקור.

זהו סוד הדרו של הענף הגדול אשר פארותיו נשלחים למרחקים ולעולם לא ימישו מעשות פרי. הענף שצמא וכמה אל שרשו ומים רבים לא יכלו להרוותו.

•••

כשהיה בא ר' לוי יצחק לשוח ממורו ורבו הקדוש "ר' אברהם בן ר' נחמן" ... ברגעים נעלים אלו יכלו כל המקשיבים להבחין בעליל בכיסופים לוהטים של "מי יתן לי עכשיו שעה כזאת, הייתי מתגלגל אלפים ורבבות פרסאות בעפר ובצרורות"... כולם כאחד הבינו כי את ההרגשה האמיתית שחש עכשיו המספר אין הוא מסוגל לפרוט לפרוטות בחזרת אמרה כזו או בסיפור עובדה אחרת. "ר' אברהם" נותר רווי בלבו ואילו הם מתבסמים משביבי אור פעוטים המתפזרים וקורנים.

"למה אנו מרבים לדבר כל כך מר' אברהם בן ר' נחמן"? היה פותח ר' לוי יצחק בערגה, מבקש לגלות טפח מהמתרחש בלבו. צעיר עדיין, כבן שבעה-עשר בלבד היה או, וכבר נהפך לאיש אחר משהגיע לטעום ממתיקות האור.

כי לא רק דמות של עובד ה', צדיק וקדוש כחד מן קמאי, או בעל מח מבעית וענק בתורה על נגלותיה וסתרי סתריה, ראה בו ר' לוי יצחק באיש הנחבא אל הכלים. לנגד עיניו נגלה תלמיד שנכלל ברבו וממש נתהפך למהותו. בכל תנועותיו, בכל רצונותיו, בכל מחשבה דיבור ומעשה, היה הוא: "רק הרבי" ... וכשהרגיש כי מצא את אשר אהב מיד נקשרה נפשו של המבקש בנפשו של הנכלל, כשלהבת האחודה בגחלת.

ומר' לוי יצחק למדנו כי דיים לשלש שנים בלבד במחיצת תלמיד "אפוי בלב" בכדי להבעיר אש להבה לעד ולנצח. ועובדה זו כשלעצמה מהווה פתח רחב כאולם להתבונן בעדה אל שיעור קומתו התמירה והטמירה של ר' אברהם.

•••

"למי גילה ר' אברהם את מה ששמע מאבי?"

היתה זו שאלה שנותרה ללא מענה באותם רגעים נוראים לפני שנשמתו של ר' אברהם בן ר' נחמן עלתה בסערה השמימה. בתו של ר' אהרן ליפאויצקי מי שקיבל את רזי מגילת הסתרים מר' נפתלי תלמידו של רבינו הק', חרדה לדעת למי נמסרו הסודות, אך נשמתו של איש הרזים נסתלקה כבר לגנזי מרומים.

אכן כך: הסתר, הצפון, הנעלם, הפנימיות, הניגון... הכל הכל עבר דרכו של האיש האלוקי שדבקותו ב"ראש כל הצדיקים" היתה לפלא.

■

מאה שנה

להסתלקות **רבי אברהם ברבי נחמן**

כ"ט כסלו תרע"ח - תשע"ח

אַחַר יָשֻׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת ה' אֱלֹקֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם

"בדבר הגואל שאנו מחכים אליו"...

שורות לוהטות, מלהיבות לב ומעוררות השראה,
המתארות באותיות יוקדות את הוד דמותו, שיר השירים של חייו,
ענוותנותו העצומה והתבטלותו המוחלטת
יחד עם שגב השגתו וגאון עוז רוחו, לבו, נפשו ותורתו של

עטרת תפארתנו האיש האלוקי

רבי אברהם ב"ר נחמן חזן

זי"ע

עמוד האש ההולך לפני המחנה להאיר את הדרך ולסלול המסילה, לגלול את המעטה וההסתר מעל אור פני המנהיג הרחמן, עליון למלכי ארץ, רוח אפינו משיח ה', אור האורות, תיקון ותקוות כל הדורות, הנחל נובע מקור חכמה

סדו של רבינו הקדוש הסתום והנעלם מכל העולמות, הריהו הולך ונמסר מדור לדור בלבבות מובחרי התלמידים בבחינת "תורה שבעל פה". "כי בוודאי נמצאים אחד או רבים שהם תלמידיו האמיתיים שקיבלו תורתו ודרכיו ועצותיו ורמזיו הק' שיכולין להחיות את הכל" (ליקו"ה שלוחין ה'), בסגולתם לדלות ולמשוך כלפי חוץ את האור החבוי במעמקים "ואינו נראה לפי פשוטו כלל" (חיי"מ). "כי כפליים לתושיה, ועוד תעלומות ונסתרות הרבה בכל ענין וענין אשר לא גילה לנו כלל" (דברי ר' אברהם בפתיחה ל"תפארת הליקוטים"). בהם, בענפים היונקים מהשורש הגדול, צצים וצומחים הפירות החדשים נושאי המרפא לתחלואי הדור.

באחד מביאוריו של ר' אברהם על מאמר "ויהי נא פי שנים", בה מגלה רבינו הק' כי התלמידים הדבוקים ברבם באמת, זוכים לקבל

בחינת פי שנים ברוחו, בכל עת בה מתעלה הרב מדרגא לדרגא הן בחייו והן לאחר הסתלקותו, מוצאים אנו צירופי מילים נוראות מהם עולה וזורחת במלוא הדרה דמותו נוראת ההוד: "... מחמת זה יש לקבל עכ"פ פני ביתו וציונו הקדוש בכל פעם, וגם היום יש שמכוונים את השעה וכו', ופרי ענפיו, אשר דר באילנו משנה לשנה, לבל ימיש מהרגשת עליותיו וירידותיו, נ"ת"ן יתן ויגלה על ידו בכפלים וכפלי כפלים מראה וריח וטעם הנחשק והנחמד שבו" ... והדברים מבהילים.

ר' אברהם היה אחד מאלו אשר במשך הדורות מאז ועד עתה נבחרו להסיר את המסווה ולהחוות באצבע:

"הנה זה בא"!

..."כי הוא הצדיק היחידי וראש ראשי הדורות שהיו מעולם, שנתעלה על כל הצדיקים שהיו מעולם, עד שלא קם עוד בישראל כמוהו" (ביאור הליקוטים כ"ז)---

..."כי הוא המשה משיח האמיתי, שמאתו בעצמו נמשכים כל המשכנות של הרועים שהיו ושיהיו, ועליו נאמר 'ויקם משה את המשכן' שהוא בית התפילה, והוא עוסק לבנות ולהמשיך משכן ובית התפילה שלא יחרב עוד" (ביאור הליקוטים רפ"ב) ---

... "כי הוא אשר נאמר עליו 'מה שהיה הוא שיהיה' ו'משיח דא משה', אשר יקבל את חלק העולם הבא שלו מהקב"ה ממש ושאר הצדיקים יקבלו על ידו" (חכמה ובינה ל'-ל"ב) ---

כי הוא! כי הוא! כי הוא!

על ציר זה יסובו על אמריו.

• • •

לא הרי הדורות שקדמו לו לדור התהפוכות שבא אחריו. "תוהו ובוהו וחושך על פני תהום גברו באלה העיתים" כותב ר' אברהם בפתיחה לפרק "אמת ואמונה". "האפיקורסות הגדולה" עליה כבר ניבא רבינו הקדוש, שולחת את זרועותיה הארוכות לכל פינה

עמוק באישון לילה, בנפול תרדימה על אנשים, מבוסס בשלג וכפור, עומד הוא על רגליו שעות ארוכות לבדו באהל הציון הקדוש באומן. חותר וחותר אחר רוח קדשו של משיח ה'. נהרות של דמעות נשפכים מעיניו, נפשו כלה אחר הבעטלער הנורא שאורו בוקע ומתפשט מד' אמות אלו על פני כל העולמות

ומחשיכה פני תבל, רוחות כפירה סוערות ביותר שהעולם לא ידע מאז הבראו משתוללים בראש כל חוצות באיצטלת "השכלה". ניצני הקומניזם שהשמידו ברבות הימים מליונים רבים בגשם וברוח, בוקעים ונובטים אלו אחרי אלו מאדמת האמונה הנטושה, ההרוסה, והלא זרועה. הגויים רוגשים, הלאומים הוגים ריק, ורוזנים נוסדים יחד על ה' ועל משיחו. ובלשונו של ר' אברהם עצמו: "עוצם המלחמה למעלה ולמטה שנמצא כעת בעקבות משיחא בפתח הגאולה נצחיית שאנו מחכים אליה" (שיחות וסיפורים ד').

עכשיו, כשמנגד עומדים האויבים ומחרפים את ה' ואת "עקבות משיחך", כשרה השעה לגלות ביתר גילוי את נפלאות גדולתם של משיחי ה' "ראש כל הצדיקים ותלמידו ראש כל הנכללים בו". לעומת התגלות שער החמישים של ממלכת הטומאה, הלא היא הכפירה המוחלטת החפצה להעלים ולהצפין בהסתרה שבתוך הסתרה את ה' ואת משיחו, בקעה וזרחה לה ביתר שאת ועוז הארה חדשה משער החמישים דקדושה, והמעיינות החיים פרצו חוצה.

אם בזמנים שחלפו לפניו ולפני פניו מצווים ועומדים היו למאמר הכתוב: "כבוד אלוקים הסתר דבר" (ראה דבריו בחכמה ובינה כ"א), הרי שר' אברהם הקרוב יותר לעידן הגאולה, שכבר ראה ושמע את השחר עולה ואת עת הזמיר מגיע, לא נותר לו אלא לגלות נסתרות ולחשוף צפונות, כהכנה לתקופה אז יתקיים בשלימות: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו"...

והרי, גדולת הרב והתלמיד, כפי שהיא מתנוצצת לתפארה בגוויליו של ר' אברהם, אין לה אח ורע לפניה ולאחריה. שם, טועמים ורואים בריש גלי, כי פנימיות התורה וסוד הבריאה הוא "משה-משיח בעצמו"! שם מתבארים תורותיו ומעשיותיו כאלפי לבושים וכלים מכלים שונים המכסים ומגלים את אותה נקודה

מרכזית, הנשמה בעצמה, שהכל הכל מקיף וחג סביבה (עיין היטב בהקדמתו לביאור הליקוטים).

וכבר מפורסמת היא התבטאותו של הקדוש ר' שמואל שפירא ז"ל שמתוך דבריו של ר' אברהם נוכח הוא לראות את אין סוף גדולתם של רבינו הק' ותלמידו הק' יותר מכפי שניתן לו לראות בספריהם עצמם. ואכן, כל ההוגים בספריו של ר' אברהם עדים על כך, ואף היום מצטרפים הם להרגשתו של ר' מרדכי אב"ד סוקולוב המשגר מכתב תודה לר' שמואל הורוויץ עם סיום הדפסתו את ה"ביאור הליקוטים" וקורא עליו בהתלהבות עצומה: "ממש יצא אור חדש בעולם"!

• • •

עמוק באישון לילה, בנפול תרדימה על אנשים, מבוסס בשלג וכפור, עומד הוא על רגליו שעות ארוכות לבדו באהל הציון הקדוש באומן, חותר וחותר אחר רוח קדשו של משיח ה'. נהרות של דמעות נשפכים מעיניו, נפשו כלה אחר הבעטלער הנורא שאורו בוקע ומתפשט מד' אמות אלו על פני כל העולמות.

כך מתאר תלמידו החסיד ר' משה טשענסחובער את לילות הזהב של מורו ורבו הגדול: "...בנערותו היה מנהגו בכל חצות לילה, לילך כל לילה ולילה לקום בחצות, אפילו בחורף בהקור הגדול, ולילך בהמקוה, והמקוה היה קר מאד כידוע במדינת רוסיא, ואעפ"כ לא נמנע מזה. והיה לו זריזות גדול מאד מאד, ואח"כ הלך להציון הקדוש, והיה שם כל הלילה עד אור הבוקר, והתפלל שם בהתעוררות ובהתלהבות גדול מאד. כך שמעתי מר' זאב מאומן ז"ל שסיפר לי שהיה דרכו לילך עמו ביחד למקוה ואח"כ על הציון הקדוש".

ר' זאב זה, היה עד לעובדות מפליאות: ... "וגם סיפר לי שכמה פעמים אמר לו ר' אברהם ז"ל שילך לביתו תיכף כשבא על הציון הקדוש בחצות, כי נתלהב לבו לדבר דיבורים לפני השי"ת ולא היה רוצה שישמע מה שהוא מתפלל".

ומה נורא המחזה כשנשוב ונתבונן בו לאור דבריו המוזכרים לעיל כי "גם היום יש שמכוונים את השעה". "יש", הוא כותב, מי שיודע "לקבל את פני ביתו וציונו הקדוש" בדיוק באותה שעה בה הצדיק גובה מחיל אל חיל ומשפיע למקושרים האמיתיים פי שנים ברוחו!

..."כי הצדיק מסתתר בכל פעם מהעולם, וזה גם בחייו, מכ"ש אחר הסתלקותו לעילא ולעילא, צריכין לחפשו ולבקשו יותר ויותר, לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה, וליליך בדרכיו ואורחותיו הק', ולבקש ולהתחנן הרבה לפני השי"ת, עד שיוריד דמעות הרבה, עד שישפוך לבו כמים לפני ה', עד שיזכה למצוא ולהשיג פנימיות כוונת תורתו הקדושה, שזהו בחי' הצדיק בעצמו" (ליקו"ה שלוחין ה').

ר' אברהם חיפש את "הצדיק בעצמו" החבוי ומסתתר בדברי תורתו, ולבו היה מים ועיניו מקור דמעה, עד שבערוב ימיו התבטא כי ממעט הוא לפקוד את אהל הציון, כי בהיותו בד' אמות אלו אין דבר שיוכל לעצור בעד שטף דמעותיו והגיע הדבר לידי סכנת עוורון ח"ו.

"והתגעגעו... ובכו... הנני!" (סיפו"מ ז' בעטלערס).

"כל תקוותינו וחיינו", מגלה ר' אברהם, "הוא לבקש ולחפש יומם ולילה אחרי המנהיג משה בעצמו"! (ביאור הליקוטים בהשמטות).

בשדות, ביערות, לבדו שבועות שלמים, ונשמתו מתגעגעת ועיניו כלות. בכל דבר אשר שלח את ידו, בכל מקום אשר דרכה כף רגלו, "בעיר בשווקים וברחובות", אחת שאל: "את שאהבה נפשי ראיתם"? - הוא חיפש וביקש את בת המלך האבודה, נשמת משה משיח, רז העולם, הנעלם הגדול מעין כל.

בשבתו בביתו, בדרך, בשכבו ובקומו, תמיד חתר וביקש למצוא את "פנימיות כוונת תורתו הקדושה", והרי לא הניח אפילו תורה קטנה מספרו של רבינו הק' שלא "הלך בה" עידן ועידנים, עד שזכה ובסוף ימיו הפטיר ברוב תודה לאל "ברוך ה', כבר הלכתי עם כל הליקוטי מוהר"ן" ---

ה"פנימיות שיש בספר שלי", גילה רבינו הק', "אינה נראית לפי פשוטו כלל", ורק "איש כשר" יזכה לראותה (חיי"מ). ר' אברהם הקדוש והטהור היה ה"איש כשר" שזכה לטעום מפנימיות הספר, שלאזניו נשמעו נעימות רחוקות מאותו ניגון חדש שימוגג את כל גשמיות העולם

בתורה "ויהי נא פי שנים" היו דבוקים כל מעייניו ושרעפיו למעלה ממחציתה של שנה,והמעיין בביאוריו הנפלאים על תורה זו יוכל לראות מרחוק האיך כלתה נפשו וכלתה ל"הוציא מן הכח אל הפועל" את האור ה"נחשק שהוא קמיץ וסתים מאד"...

עשרות בשנים, בכל שבוע ושבוע, מיד עם צאת השבת, היה נוטל שק מלא ספרים, קסת דיו וגליונות נייר, עם מעט ככרות לחם כדי חיונו, ויוצא אל הדממה הקדושה השוררת ביערות הענק העוטרים את אומן העיר. ביערות אלו היה נתחדשים ונכתבים מרבית חידושיו הנוראים.

שם צלל למעמקי התורות, שם חתר אחר האור שבין השורות שאינו מראה פנים אלא ללב מתגעגע

ולעינים משתוקקות. ומאוצרות הפנינים וספירי היהלומים שדלה ומשך מלפני ולפנים נארגו חידושיו פרק אחר פרק. את דם לבו ואת כל נפשו, את תמצית חייו חרט והנציח בעלים אלו.

מתפילה באה תורתו ולשם היא חוזרת. שהלא מתוך אין סוף תפילות בלב נשבר וכנוע, ובשפיכת דמעות כמים ונפש הומיה, נבעו ונתחדשו, וכה העיד לעת וקנותו: "כל חידוש וחידוש שכתבתי, מתוך בכיות הרבה כתבתי, ומאחר שעתה אין בכוחי לבכות כל כך, על כן לא אוכל לכתוב עוד" ---

• • •

..."והן אמנם שהלוואי שאבין ואדע על כל פנים עשרת אלפים שנה לאחר התחיה דיבור אחד מדבריו הנוראים, כפי שידע אותו אדונינו מורינו ורבינו ז"ל עוד בזה העולם" (דבריו בסוף פרק ששון ושמחה). עם אמונה ותשוקה שכזאת יצא ר' אברהם לחפש את רזי הרזין החבויים תחת מעטה אותיות ומילים. הוא השתוקק וכסף לאותה התגלות של אחרי התחיה ושלימות הבריאה, כש"עביות וגשמיות העולם" שוב לא יסתירו על ה"חידוש הנפלא והנורא מאד" (ראה חיי"מ).

"העולם לא טעמו אותי כלום עדיין, אילו היו שומעין תורה אחת עם הניגון והריקוד שלה, היו כל העולם בטלים בכלות הנפש, אפילו חיות ועשבים" ---

ה"פנימיות שיש בספר שלי", גילה רבינו הק', "אינה נראית לפי פשוטו כלל", ורק "איש כשר" יזכה לראותה (חיי"מ). ר' אברהם הקדוש והטהור היה ה"איש כשר" שזכה לטעום מפנימיות הספר, שלאזניו נשמעו נעימות רחוקות מאותו ניגון חדש שימוגג את כל גשמיות העולם.

ר' אברהם ידע והבין "כי הוא הרב והתלמיד שהביטו והסתכלו עליהם מיום בריאת העולם עד הנה, ועל ידם יהיה נפעל ונגמר התיקון של כל העולמות בתכלית תכלית השלימות" (כוכבי אור חו"ב מ"א), בכל תורה ובכל סיפור-מעשה מגלה משיח ה' את סוד פעולותיו הנעלמות, ובאופן "שגם אם לא היה אוכל האדם את עץ הדעת לא היה תיקון עולמות כזה" (שם). השלמת כוונתו הקדומה ית' בבריאת העולמות ותכלית הבריאה לעתיד לבוא, הכל נפעל והכל מסופר בתורתו, היא כלי אומנותו מאז ומעולם, ועד אם

גדולת הרב והתלמיד, כפי שהיא מתנוצצת לתפארה בגוויליו של ר' אברהם, אין לה אח וריע לפניה ולאחריה. שם, טועמים ורואים בריש גלי, כי פנימיות התורה וסוד הבריאה הוא "משה-משיח בעצמו"! שם מתבארים תורותיו ומעשיותיו כאלפי לבושים וכלים מכלים שונים המכסים ומגלים את אותה נקודה מרכזית, הנשמה בעצמה, שהכל הכל מקיף וחג סביבה

יכלה הדבר לא ישקוט האיש, כי הלא: "גמרתי ואגמור"!

אמנם פנימיות זו תתגלה רק בעת אשר "עין בעין יראו בשוב ה' ציון" (ראה דבריו בשיחות וסיפורים י"ד), רק אז ישיר משה-משיח את ה"שיר שיהיה העולם הבא של כל הצדיקים והחסידים"! (ראה באריכות בחכמה ובינה ל' ל"ב, שיחות וסיפורים ל"ח). אך כל עוד שרויים אנו באפילת הגלות, חרשים אנו לאותו ניגון גואל, ואם כן אין לנו אלא לחכות ולהתגעגע בכל נפשינו לגילוי העתידי שבוודאי לא יאחר לבוא.

ולפיכך היה אומר ר' אברהם כלפי הסתרת הגלות השולטת עדיין: "אמנם יש לנו כיום את עצותיו של רבינו הק', אך אם רוצים להיות איש כשר בתכלית השלימות מוכרחים להתגעגע למשיח"... גם בלימוד ספריו של משיח ה' היה מורה ר' אברהם כי היכן שלומדים מענין "צדיק" - "צריכים להתגעגע למשיח"... רק אז "יתגלו עוצם הנוראות שבפרדס תורותיו ומעשיותיו של עכשיו"! (הקדמת כוכבי אור), רק אז "ישוב ויתגלה בגואלינו שאנחנו מחכים"! (ביאור הליקוטים תנינא ה'). ור' אברהם מנחם ומבטיח כי "אף על פי שמרוב כובד המלחמה הוכרח להסתלק ולהתכסות מאתנו, אבל לא לעולם יזנח ה' ולא לנצח יקצוף, ולכן גם אם יעלה לשמים שיאת המלך זקן וכסיל, משם יורידו ויפילו, כי לא ישקוט האיש עד אם כלה הדבר אשר דיבר, לגאלינו ולרפאינו מתחלואינו העצומים" (חכמה ובינה ל"ח).

ציפיה נוראה זו היא כל מגמת חייו, וכך ינציח בקולמוסו לדורות: "בדבר הגואל שאנו מחכים אליו, נראה מבואר שהוא גם יסוד ועיקר העבודה בפרטיות המוכרחת ומחוייבת לכל נפש מישראל, בכל דור ודור ולכל איש ואיש, אשר אין שום אופן ותחבולה לגאולתו, זולת כפי שמתגבר בעבודת תורתו ותפילתו ומצוותיו למצוא ולדעת את גואלינו וצדיקינו שאנו מחכים אליו" (ביאור הליקוטים בהשמטות).

• • •

לשמוע כעת את הניגון? עת הזמיר טרם הגיע. הסוד, טמיר ונעלם הוא ואל שער המלך עדיין אין לבוא. אך לכסוף ולכסוף, לשאול ולצעוק מעומק לב "איה", לערוג על אפיקי מים, ולייחל

בכליון עינים - אפשר ואפשר.

"וזה הלב, עומד כנגד המעיין, וכוסף ומשתוקק תמיד מאד מאד לבוא אל אותו המעין, בהשתוקקות גדול מאד מאד"...

ובכן, תוחלתו הממושכת וכלות עיניו של ר' אברהם לאותה תקופה של אור וגילוי, כיסופיו הנוראים לאותו גואל מסתתר, הם אשר הצמיחו, ענף אחרי ענף, אילנות פאר של חידושים רוויי כמיה ומגידי בשורה.

מאותו מעיין מרומם ומרוחק, אליו לעולם לא מגיעים והגעגועים לבדם הם המחברים, משם שאב ר' אברהם בכדי-כיסופיו... והמים חיים, עודם חדשים כנתינתם, הרי הם לפנינו.

והדיו לא יבש ועוד מלחלחים בו היטיב נחלי הבכי בהם נמסכו, נהרות של כלות הנפש להתגלות יקרו והדרו של משיח ה' על כל יושבי תבל. חידושים רבים בספרו, כאלו שאף בעל השגה גדול נצרך לעיון רב בכדי לצלול עד תכונתם, קשרי דבריו ועשרם ממקומות אחרים ומסופם לתחילתם הם בבחינת מים שאין להם סוף ממש, ורואה ההוגה כי כל אלו באים ובאים רק בכדי להוביל אל הנעלם היחיד אותו שואף ר' אברהם לגלות בכל נפשו ומאודו.

מבקש הוא להסיט את יריעת לבושי הפשט, ולחשוף את "הניגון והריקוד", לפענח את אותו סיפור מופלא המוצפן בכל תורה ותורה ומגולל את פרשת גדולתם של הרב והתלמיד בתקנם העולמות ובגואלם הדורות. והרי גם "עשרת אלפים שנה לאחר התחיה" הסוד ישאר סוד, ומי אשר יגע במשיח ה'?

בשדות, ביערות, לבדו שבועות שלמים, ונשמתו מתגעגעת ועיניו כלות. בכל דבר אשר שלח את ידו, בכל מקום אשר דרכה כף רגלו, "בעיר בשווקים וברחובות", אחת שאל: "את שאהבה נפשי ראיתם"? - הוא חיפש וביקש את בת המלך האבודה, נשמת משה משיח, רז העולם, הנעלם הגדול מעין כל

אלא ש"אשרי מי שזוכה שירדוף מחשבתו להשיג השגות אלו, אע"פ שאין ביד השכל להשיג אותם כי לא מתדבקין ולא ידיעין. וע"י הרדיפה נעשין היכלות"... הוי אומר: חידושיו של ר' אברהם הם היכלות הרדיפה אחרי הבלתי מושג לעולמים...

ולכך, המעיין בביאורים העמוקים שחיבר על אותו ספר שהוא "אתחלתא דגאולה" טועם עם לימודו את טעם הכיסופים והגעגועים לגואל הגדול הצפון בין השורות ובתוכם. גם צורת ביטויו וסגנון לשונו, חרוז כולו במליצות וחידות כפיוט וכשיר. "שיר של חשק" ל"נחשק שהוא קמיץ וסתים מאד" (לקו"מ ס"ו). והרי ככל שישכיל האדם לראות בגדולת משיח ה' ובנפלאות תורתו, כן ילכו הכיסופים ויתגברו, וכפי שהוא עצמו מבאר, כיסופים אלו דייקא הם אשר סופם לפעול "שעל ידי זה לבד גם הוא מלמעלה בשער החמישים נמצא ומגיע אליהם" (ביאור הליקוטים בהשמטות).

וכך אנו מגיעים להתגלות נדירה על ההרגשות שגאו בתלמידיו בשעת שמיעת תורתו, ומהתבטאות אחת שנשמרה דיינו בכדי ללמוד עד היכן היתה הכרתם ואמונתם בגדולתו: ר' אברהם יושב ומגלה פלאות בתורה "ויהי נא פי שנים" (ליקו"מ ס"ו), ואחד מגדולי התלמידים לבו ניתר ממקומו אינו יכול להבליג עוד: "אם מלך המשיח יגלה לנו חידושים כאלו יש ויש על מה לצפות ולהתגעגע"!...

חידושים של ימות המשיח הם שמעו, גיליים מהגאולה, צלילים מהעתיד לבא...

■

(מאור הנחל - טבת תש"ס)

מאה שנה
להסתלקות **רבי אברהם ברבי נחמן**
כ"ט כסלו תרע"ח - תשע"ח

המהדרין מן המהדרין מוסיף והולך

עכשיו לאחר שקיעת החמה, כשאנו מדליקים את אור תורתו של רבינו שתאיר את לבנו, אין אנו מסתפקים בהדלקת "נר איש וביתו" או אפילו "נר לכל אחד ואחד", אלא אנו חפצים להיות מ"המהדרין מן המהדרין" המוסיפים והולכים, וחותרים ומחפשים מעיינים ומפלפלים בתורתו הקדושה, עד אשר נגלה ונדלה את העצות וההארות אשר עדיין לא נתגלו ■ מי שהאיר את לבנו באור תורתו של רבינו הקדוש, מי שחתר עבורנו בים הגדול, ומי שסלל לנו מסילות במים עזים - הלא הוא המאור הגדול **רבי אברהם ברבי נחמן** זיע"א. הוא זה שפתח לנו שער להיכלות המופלאות והנעלמות שבתורת רבינו, ובאורו נראה אור

רבינו ומוהרנ"ת הניחו לנו מקום להתגדר בו

"רַבֵּנוּ הַנּוֹרָא וְתַלְמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ מוֹהֲרַנַ"ת זַ"ל, בְּדַרְכֵיהֶם הַנֶּעֱלָמִים אֲשֶׁר צַדִּיקִים מְתָדַּמִּים לְיוֹצְרָם, הִנִּיחוּ לָנוּ מָקוֹם לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ, שֶׁנִּהְיֶה צְרִיכִים בַּקָּשָׁה וְחִפּוּשׂ אַחַר רוּחַ קָדְשָׁם הַנִּמְצָא בְּסִפְרֵיהֶם הַקְּדוֹשִׁים" - במילים אלו פותח רבי אברהם ב"ר נחמן את החלק הרביעי של ספרו כוכבי אור 'ששון ושמחה'.

רבינו הנורא ותלמידו הקדוש, מסרו לנו את תורתם. אך בדרכיהם הנעלמים, הסתירו והעלימו בדבריהם אוצרות עד אין סוף, ובכך הניחו לנו מקום להתגדר בו, שנצטרך לחפש ולבקש אחר הנעלם בדבריהם...

דרכו של הקדוש ברוך הוא במסירת תורתו לישראל, הייתה באופן של "הניח לנו מקום להתגדר בו". על אף שקיבלנו כבר בסיני את התורה כולה, עדיין נשארה לנו עבודה רבה, לחפש ולבקש, לחתור ולחפור, עד אשר נמצא דברים נעלמים אשר עדיין לא התגלו.

כך גם היה בדור המדבר; על אף שרצון ה' היה שֶׁיְּמַנּוּ זקנים שינהיגו את ישראל תחת נשיאותו והדרכתו של משה רבינו, לא ציוה זאת בפירוש למשה רבינו, אלא הניח לחותנו יתרו מקום להתגדר בו.

"ויאמר חותן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עושה - חביב הוא יתרו שניתן לו מקום להתגדר בו, זה מינוי זקנים. והלא מינוי זקנים היה דבר הגון לפני הקדוש ברוך הוא, ומפני מה לא ציוהו הקדוש ברוך הוא למשה תחילה? אלא כדי ליתן גדולה ליתרו בעיני משה וכל בני ישראל, לומר גדול היה יתרו שהסכים הקדוש ברוך הוא על דבריו" (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, פרק יח).

כך גם במשך הדורות; ישנם הלכות שאינם מתגלים על ידי הראשונים, ומניחים מן השמיים מקום לדורות הבאים אחריהם שיגלו הם הלכות אלו ויתגדרו בהם. וכדאיתא בגמרא: "העיד רבי יהושע בן זירוז בן חמיו של רבי מאיר לפני רבי על רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן, והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו. חברו עליו אחיו ובית אביו, אמרו לו: מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור, אתה תנהוג בו היתר? דרש להן מקרא זה: וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן, אפשר בא אסא ולא ביערו, בא יהושפט ולא ביערו? והלא כל עבודה זרה שבעולם אסא ויהושפט ביערום? אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו. מכאן, לתלמיד חכם שאמר דבר הלכה, שאין מזיחין אותו, ואמרי לה: אין מזניחין אותו" (חולין ו ע"ב).

וכך עד עצם היום הזה; התורה היא "אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה וּרְחָבָה מִנִּי יָם" (איוב יא, ט), וככל שחולפים הימים והשנים אנו מוצאים בה עוד ועוד חידושים, הן בנגלה הן בנסתר, עד אין סוף. דברים שעד היום לא נודעו ולא נתגלו.

כשהחידוש המפליא הוא: כל החידושים שמתגלים, היו צפונים בתוך התורה מימים ימימה, ולא היו חסרים אלא חיפוש ובקשה, חתירה ויגיעה!

וכשם שדרכו של הקב"ה היא כך - להניח לנו מקום להתגדר בו - כך גם "צדיקים מתדמים ליוצרם", וכשגילו לנו רבינו הנורא ותלמידו הקדוש את תורתם, הניחו לנו מקום להתגדר בו, והסתירו והעלימו בדבריהם אוצרי אוצרות, הנמצאים כבר בפנים ואינם חסרים אלא גילוי...

רבינו הנורא ותלמידו הקדוש, מסרו לנו את תורתם. אך בדרכיהם הנעלמים, הסתירו והעלימו בדבריהם אוצרות עד אין סוף, ובכך הניחו לנו מקום להתגדר בו, שנצטרך לחפש ולבקש אחר הנעלם בדבריהם...

העצות הנעלמות מתגלות בעת אשר מוכרחים להם

"לַכֹּל זְמָן, וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם" (קהלת ג, א). גם החידושים והעצות הגנוזות בתורתו של רבינו, אינם מתגלים בטרם זמנם.

רבינו גילה את אשר גילה, הטמין את אשר הטמין, וצפן את אשר צפן, ובכך הכין לנו צידה ומזון לכל השנים הקשות והחשוכות שבאחרית הימים עד ביאת המשיח. כך שבכל עת שנצטרך לגילוי חדש, עצה חדשה, הארה חדשה, נוכל למצוא אותה בתורתו.

"כי דע שלא יהיה עוד ראש בית עד ביאת משיח צדקנו, על כן שָׂם כח בספרו ... כי הכח והעצות שֶׁשָּׂם בספרו הם גנוזים ועמוקים, בפרט אלו העצות הקדושות הצריכין עתה ואז לא היו נצרכים עדיין, על כן לא ראו אותם בספרו הקדוש (כמו שהזוהר הקדוש היה גנוז בגשמיות, כן כאן ברוחניות). עד שיבוא הדור האחרון המוכרח לזה לרפואתו, ויחתור על ציונו הקדוש ובספריו, עד שימצאם. כמו שכתוב מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה" (לשון רבי נעצ'י במכתבו הידוע).

כבר לפני כמאתיים שנה, עמד מוהרנ"ת והשתפך לפני השם יתברך:

"ריבונו של עולם, זאת נחמתי בעניי, מה שחיזקו אותנו הצדיקים אמתיים בשבעה משיבי טעם, וגילו לנו שאין שום יאוש בעולם כלל, על זה לבד תמכתי יתדותיי, ועל כוחם הגדול נשענתי לצפות לישועה עדיין ממקום שאני שם. על כן בכל עת אבקש אותך מלא רחמים, שתושיעני בכל דרכי עצותיך הקדושים אשר גילית לנו על ידי צדיקיך האמתיים, אשר כל עצה ועצה יש לה כח לעזור ולהושיע גם אותי. ואם בעוונותיי הרבים קלקלתי כולם, אני יודע ומאמין שיש לך עוד רחמים רבים והצלות וישועות ועצות נפלאות אשר גילית להם לבד, אשר לא גילו אותם עדיין בעולם, אשר על ידם יש לי

תקוה עדיין, שאזכה לשוב אליך ולהתחיל מחדש לקיים עצותיך הקדושות כולם באהבה ובירא‍ה, באופן שאזכה לתקן הכל בחיי מהרה ולהיות כרצונך הטוב תמיד" (ליקוטי תפילות ח"ב, לו).

אני יודע ומאמין - אומר מוהרנ"ת - שישנם עצות נפלאות כאלה, שגילה אותם הקב"ה לרבינו, אך רבינו עדיין לא גילה אותם לנו...

הוא אכן עדיין לא גילה אותם, אבל טמן וצפן אותם בתורתו. ושם הם צפונים ונעלמים, "עד שיבוא הדור האחרון המוכרח לזה לרפואתו, ויחתור על ציונו הקדוש ובספריו, עד שימצאם"...

אחר ששוקעת שמשו של הצדיק חייבים לחפש אחר רוח קדשו הנעלם בתורתו

ומדברים אלו אתה למד:

שאם אנו חפצים ברפואת נפשנו, אסור לנו להסתפק בתורת רבינו המוכרת לנו מימים ימימה, אלא אנו חייבים לחתור על ציונו הקדוש ובספריו, עד אשר נמצא את הרפואות החדשות אשר עדיין לא נתגלו!

"כי באמת צריכין לחפש את הצדיק האמת תמיד, אפילו המקורבין אליו, שיזכו להתקרב אליו ביגיעות יותר ויותר כדי לקבל ממנו יותר ויותר עצות וכו'. כי הצדיק מסתתר בכל פעם מהעולם מחמת קלקולם ונתרחק מהם הרבה, עד שקשה להם לקבל ולינק מאורו הגדול כי אם על ידי יגיעות ובקשה וחיפוש הרבה. וזה גם בחייו, מכל שכן אחר הסתלקות לעילא ולעילא, צריכין לחפשו ולבקשו יותר ויותר, לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה, ולילך בדרכיו ואורחותיו הקדושים, ולבקש ולהתחנן הרבה לפני ה' יתברך עד שיוריד דמעות הרבה עד שישפוך לבו כמים לפני ה', עד שיזכה למצוא ולהשיג פנימיות כוונת תורתו הקדושה, שזהו בחינת הצדיק בעצמו, כי עיקר הצדיק הוא תורתו הקדושה ששם גנוז רוח הקודש שלו" (ליקוטי הלכות, שלוחין ה, יב).

אם בחייו של רבינו, היו חייבים לחפש ולבקש אחר אורו, על אחת כמה וכמה לאחר הסתלקותו לעילא ולעילא, אנו חייבים לחפש ולבקש אחר רוח קדשו המסתתרת ונעלמת בתורתו הקדושה, עד אשר נמצא נְדֶלֶה וְנִגַּלֶה עצות ורפואות חדשות, לרפאות את נפשנו מתחלואיה ומכאוביה.

אם בחייו של רבינו, היו חייבים לחפש ולבקש אחר אורו, על אחת כמה וכמה לאחר הסתלקותו לעילא ולעילא, אנו חייבים לחפש ולבקש אחר רוח קדשו המסתתרת ונעלמת בתורתו הקדושה, עד אשר נמצא נְדֶלֶה וְנִגַּלֶה עצות ורפואות חדשות, לרפאות את נפשנו מתחלואיה ומכאוביה. דווקא לאחר שקיעת החמה, עלינו להדליק את אור נרות החנוכה! דווקא לאחר הסתלקות הצדיק ושקיעת שמשו, עלינו להתגבר בכל עוז, לעיין ולסלסל בדברי תורתו, לחפש ולבקש שם עצה ומזור.

דווקא לאחר שקיעת החמה, עלינו להדליק את אור נרות החנוכה! דווקא לאחר הסתלקות הצדיק ושקיעת שמשו, עלינו להתגבר בכל עוז, לעיין ולסלסל בדברי תורתו, לחפש ולבקש שם עצה ומזור.

כי "הדלקת נר חנוכה משתשקע החמה, זה רמז שעיקר המשכת אור התורה שהוא אור העצות, הוא ביותר לאחר הסתלקות הצדיק האמת שהוא הרבי האמת. כי אז אחר הסתלקותו הוא בחינת שקיעת החמה, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה על פסוק 'וזרח השמש ובא השמש', עד שלא שקעה שמשו של עלי וכו'. נמצא שהסתלקות הצדיק הוא בחינת שקיעת החמה. ואז דייקא צריכין להתגבר מאד מאד לעסוק ולעיין היטב בחידושי תורתו הקדושה, שהם כולם עצות נוראות והתעוררות נפלא להתקרב אליו יתברך, ולילך על ידיו ועל רגליו להתקרב להחברים להשרידים אשר ה' קורא שזה בחינת הישיבה הקדושה, כדי לחתור ולגלות העצות עמוקות מתוך גודל החושך, מה שצריך כל אחד לפי בחינתו בכל יום ובכל עת.

כי מבואר במדרש תנחומא פרשת בהעלותך שהצדיקים נקראים 'בעלי אסופות', מחמת שעיקר יגיעתם בתורה הוא אחר שנאסף הצדיק. כי בחייו היה יכול לשאול אותו כל ספקותיו, אבל עתה ממי ישאל?! וצריך להתייגע בעצמו להבין עמקות תורתו הקדושה של רבו. וזהו בחינת שהדלקת נר חנכה, שהוא המשכת אור התורה וכו', הוא משתשקע החמה, דהיינו לאחר הסתלקות הצדיק, שאז צריכין התלמידים והנלוים אליהם להתחזק ביותר בלימוד ועיון היטב בתורתו הקדושה, שזהו בחינת לימוד הישיבה הקדושה כדי לחתור משם העצות העמוקות לכל אחד כראוי לו בכל עת, כדי לגדל האמונה הקדושה עם כל התיקונים הנ"ל, למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד, אמן ואמן" (ליקוטי הלכות, נזיקין ה, מה).

עיקר החיפוש הוא העיון והפלפול בתורתו

מדברי מוהרנ"ת - בהלכות שלוחין הלכה ה', אשר העתקנו לעיל - אנו למדים, שהחיפוש אחר רוח קדשו של הצדיק, הוא על ידי שלשה עניינים: א. "לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה". ב. "ולילך בדרכיו ואורחותיו הקדושים". ג. "ולבקש ולהתחנן הרבה לפני ה' יתברך עד שיוריד דמעות הרבה עד שישפוך לבו כמים לפני ה', עד שיזכה

למצוא ולהשיג פנימיות כוונת תורתו הקדושה".

בראש ובראשונה, יש "לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה", שכן, שם טמן וצפן רבינו הקדוש את רוח קדשו, ואת כל הרפואות והעצות הנצרכות לנו עד ביאת גואל צדק. וכדי לגלותם, חייבים לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה, עד אשר נמצא וְנִדְלֶה אותם.

עיקר החיפוש אחר רוח קדשו של הצדיק, הוא על ידי העיון הסלסול והפלפול בדברי תורתו!

כשהצדיק מסתלק, וְהָאֵבֶל כבד עד למאד - עלינו להתגבר בפלפולה של תורה, לעיין ולפלפל בתורתו עד אשר נחזיר את ההלכות שנשתכחו בימי אֲבֵלוֹ...

"וזה בחינת שבימי אבלו של משה נשתכחו כמה הלכות מחמת מרירות ההספד שהוא בחינת הסתלקות המוחין, אבל עתניאל בן קנז בעוצם צדקתו וחכמתו ראה שאין זה תכלית טוב לעסוק רק בהספד ולומר שח"ו אפס תקוה עד שח"ו ישתכחו עוד הלכות ח"ו, על כן התאמץ לנחם ולשמח עצמו שבוודאי עדיין יש תקוה רק צריכין לחפש ולבקש הרבה, עד שהחזיר כל ההלכות בפלפולו ... וזהו עיקר בחינת החיפוש והבקשה הנ"ל, כמו שכתוב לכל תכלה ראיתי קץ וכו' ופירש רש"י 'לסלסל ולפלפל בה'. נמצא שהסלסול שהוא החיפוש והבקשה, כמו שכתוב 'סלסלה ותרוממך', וכמו שפירש רש"י שם, הוא בחינת פלפול אמתי ... ועל כן על ידי זה החזיר כל ההלכות שנשתכחו על ידי האבל וההספד כנ"ל. כי זה עיקר התיקון לנחם ולשמח עצמו אחר כך, ולחפש ולבקש לסלסל ולפלפל בתורתו עד שנחזר ההלכות, שהם בחינת אמיתת עמקות עצותיו הקדושים, שזהו בחינת שמוצאין את הצדיק" (ליקוטי הלכות, שלוחין ה, יח).

הנחמה הגדולה ביותר, היא העיון והפלפול בתורתו של רבינו. שכן, על ידה אנו מוצאים בכל עת עצות והארות חדשות, המחיים אותנו מחדש.

בראש ובראשונה, יש "לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה", שכן, שם טמן וצפן רבינו הקדוש את רוח קדשו, ואת כל הרפואות והעצות הנצרכות לנו עד ביאת גואל צדק. וכדי לגלותם, חייבים לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה, עד אשר נמצא וְנִדְלֶה אותם

המהדרין מן המהדרין מוסיפים והולכים לגלות עומק תורת הצדיק

בהדלקת נר חנוכה, מנו חכמינו ז"ל שלש דרגות:

"תנו רבנן, מצות חנוכה - נר איש וביתו. והמהדרין - נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין - בית שמאי אומרים, יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים, יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך" (שבת כא ע"ב).

כשאנו מדליקים נר חנוכה משתשקע החמה - כשאנו מדליקים בלבנו את אורו של רבינו לאחר הסתלקותו, על ידי העיון והחיפוש בתורתו הקדושה - ישנם בכך שלש דרגות:

"נר איש וביתו" - היא המדרגה המינימלית, להדליק את אורו של ה"ראש בית", הצדיק האמת, שנר תורתו תאיר באורה הזך את הבית כולו.

"המהדרין נר לכל אחד ואחד" - שכל אחד מבני ביתו של הצדיק, כל תלמיד ותלמיד, יהפוך גם הוא בעצמו להיות נר מאיר, ולהאיר את אורו של הצדיק בלב אחרים.

"והמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך" - שכל תלמיד ותלמיד אינו מסתפק בכך שהוא מאיר ומעביר הלאה רק את התורה הגלויה והידועה של הצדיק, אלא מוסיף לחתור ולחפש אחר העומק הנסתר שבתורת הצדיק.

וכלשון מוהרנ"ת:

"והמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך, היינו כי אינו מספיק להם מה שמאירים ומלמדים תורת רבם בעצמה לאחרים, אף גם הם מוסיפים והולכים בכל יום לחדש גם מעצמם חידושי תורה אמתיים המביאים לידי מעשה, והם חותרים ומגלים עצות עמוקות מה שאינו מבואר בפירוש בדברי תורתו של רבם! שעל ידי זה מחזקין את חבריהם ומעוררים אותם לעבודת ה' יתברך, שכל זה הוא בחינת 'מוסיף והולך', בחינת תוספת אור התורה, בחינת חידושי תורה שמחדשים בעצמם מתוך דברי תורתו שקיבלו מרבם האמתי. וזה בחינת המהדרין מן המהדרין מוסיף והולך בכל יום" (ליקוטי הלכות, נזיקין ה, לה).

וכשם שבימינו, אין מי שאינו מ"המהדרין מן המהדרין", וכל בית ישראל מוסיפים והולכים בכל יום ויום מימי החנוכה, כך גם לגבי תורתו של רבינו, עלינו לשאוף ולהשתדל להיות כולנו מ"המהדרין מן המהדרין" המוסיפים והולכים, חותרים ומחפשים, מעיינים ומפלפלים, עד אשר נמצא בכל עת חידושים חדשים המסתתרים במעמקי תורתו של רבינו. ובכך נאיר את העולם כולו באור הצדיק, ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום.

העיון והחיפוש חייב להיות ע"פ הכללים הנכונים

אמנם, גם העיון והסלסול בתורתו הקדושה, חייב שיהיה ע"פ הכללים הנכונים. שכן, גם בכלליות תורתנו הקדושה, אין אנו רשאים לחדש חידושים אלא בדרך הנכונה והמסורה לנו.

שכן, אחד מעיקרי אמונתנו הוא ש"זאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו", ואין אפשרות לחדש שום דבר בתורה, כדכתיב "אלה המצות - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה" (שבת קד ע"א).

כך שהרשות והחובה שניתנה לנו לחתור לחפש ולמצוא חידושים בתורה, אינו אלא למצוא את מה שהיה נעלם וצפון בתוך התורה.

ולכן גם, חייבים שה"חידוש" יתחדש ע"פ המידות שהתורה נדרשת בהם, ואף יהיה תואם את כללי התורה. למען נדע שאכן חידוש זה הוא נכון, ושאכן נדלה ממעמקי התורה ולא הגיע ממקום זר.

וכך גם בתורתו של רבינו:

אין אנו רשאים לחדש ולשנות בתורתו ועצותיו אפילו כקוצו של יוד. "**כי אין לנו אלא דברי בן שמחה**" (כוכבי אור, ששון ושמחה, פתיחה), וכל אשר יאמר אלינו כי הוא זה, אין אנו נוטים מדבריו ימין ושמאל. מדבריו אין אנו גורעים, ועליהם אין אנו מוסיפים.

אך מאידך, עלינו לחתור ולחפש במעמקי תורותיו - באמצעות הכללים הנכונים והמדויקים - לדלות משם פנינים נעלמים, אשר לא נודעו עד הנה.

"הוא אשר גילה לנו את העיון והעמקות והפלפול שבספרי רבינו הקדוש"

ומעתה, עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדולה ליוצר בראשית, על אשר שלח לנו באחרית הימים האלה את ה"ארי שבחבורה, מופלג בתורה ויראה, עניו ושפל ברך, הר' אברהם ב"ר נחמן חזן ז"ל מטולטשין, **הוא אשר גילה לנו את העיון והעמקות והפלפול שבספרי רבינו הקדוש זצוק"ל**" (לשון רבי שמואל מאיר אנשין זצ"ל בדף השער של הגדת אור זורח, אשר הדפיס בשנת תרפ"ז).

הוא אשר חתר וחיפש ומצא בדברי רבינו ומוהרנ"ת את הכללים המדויקים כיצד עלינו לעיין בתורותיו של רבינו, באופן שנוכל לדלות ממעמקיהם את המסתתר בעומק פשט דבריו הקדושים. והוא זה אשר הנחיל לנו את ספרו "ביאור הליקוטים" הפותח לנו שער להיכלות המופלאות והנעלמות שבתורת רבינו.

וכפי שמתבטא רבי שמואל הורביץ ביומנו, וכותב:

"**ה'ביאור הליקוטים' מוכרח מאד. ובייחוד לאנשי שלומנו הרוצים להבין התורות בליקוטי מוהר"ן, ולהיכנס בעומקו, ולקיים להשריש בעצמו העצות - יהיה ה"ביאור הליקוטים" לטובה גדולה!**" (ימי שמואל, פרק רכה).

להיצמד אל הפשט!

אחד החידושים המפליאים ביותר, בביאוריו של רבי אברהם ב"ר נחמן, הוא: שעל אף היותם מבהילים בעומקם, הרי הם נובעים מתוך עומק הפשט הפשוט!

הוא נזהר בכל מיני זהירות, שלא להפליג בחידושיו בדרך הדרש והרמז, או בשאר השגות אלקות, אלא הוא משעבד את עצמו להיות צמוד ונאמן למקור, ולדלות את כל חידושיו אך ורק מעומק הפשט הפשוט שבדברי רבינו.

וכפי שהוא מעיד על עצמו בהקדמת ספרו:

"ויען אשר מבואר מדבריו הקדושים בסימן י"ח ליקוטי תניינא, שאין לדרוש ולחדש רק הראוי לזה, ודי והותר לרחוקים ושפלים כמונו ללמוד ולהבין בהנסתר והדרוש שנתחדשו מקדושי עליון - **סבותי את לבי ברובם ככולם מדברי זה הספר, לבלי לצאת מסוג הנגלה**, ולבלי לבאר בכל מאמר וענין רק מיניה וביה ומרישא לסיפא וכו' כנ"ל. יען אשר לעניות דעתי, כוונתו באיסור חדש הנ"ל הוא, לחדש ולגלות דבר שלא נגלה כלל עד הנה. אבל **כל אשר כבר הורידו והוציאו לנו מהנסתר להנגלה, ולא יחסר בלימוד הנגלה רק החיפוש ועיון, בלי ספק שבזה הניחו לנו מקום להתגדר**, ולזכות גם כן על ידם בתלמוד תורה דרבים" (ביאור הליקוטים, הקדמה).

והדבר מפליא ביותר, לכל הבקי בדבריו, עד כמה כל חידושיו המבהילים ביותר, נובעים אך ורק מתוך עומק עומק פשט דברי רבינו!

[למקובלים זה מזכיר את דברי הרש"ש במכתבו לחכמי המערב, שם הוא כותב על כל חידושיו המופלאים והמחודשים שבספרו נהר שלום והקדמת רחובות הנהר: "הנה עֵדִי **בשמים וסהדי במרומים, כי כל הכתוב שם, כולם דברי אלקים חיים האמורים מפי האר"י ז"ל למוהרח"ו ז"ל, ואין עוד מלבדו**. ואפילו בדברי שאר תלמידי האר"י זלה"ה לא למדתי, ואין לי מגע יד בספרי המקובלים לא ראשונים ולא אחרונים, ולא למדתי בהם ואין לי ידיעה מהם כלל. **כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שכן האמת**, ולפיכך אמרתי שיעיינו בהם כי הם דברי הרב האר"י ז"ל" (נהר שלום, דף לב עמוד א). ודוק והבן לענייננו].

עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדולה ליוצר בראשית, על אשר שלח לנו באחרית הימים האלה את ה"ארי שבחבורה, מופלג בתורה ויראה, עניו ושפל ברך, הר' אברהם ב"ר נחמן חזן ז"ל מטולטשין, הוא אשר גילה לנו את העיון והעמקות והפלפול שבספרי רבינו הקדוש זצוק"ל

מסילה סלולה לכל החפצים לעלות בית א-ל

רבי אברהם ב"ר נחמן, בגאונות האלוקית, לא רק השאיר לנו ספר "ביאור הליקוטים", המלא וגדוש בחידושים וגילויים מבהילים. אלא אף הנחיל לנו דרך לימוד ברורה, כיצד עלינו לעיין ולחפש בתורת רבינו, באופן שנגלה את עומק הפשט עד א"ס.

בספר "ביאור הליקוטים" פותח לנו המחבר שער ללימוד העיון בליקוטי מוהר"ן, לא רק מצד ביאוריו העמוקים, אלא גם ובעיקר מצד ה"דרך" וה"מסילה" אשר סלל לנו בספרו זה; מסילה ברורה עם כללים מוגדרים, אשר לאורם יכול כל אחד לעיין ולהעמיק בליקוטי מוהר"ן.

תמיד ידעו על נחיצות לימוד העיון בליקוטי מוהר"ן, שהרי כבר אמר רבינו בעצמו "שטוב לקבוע לעצמו שני שיעורים ללמוד ספריו הקדושים: שיעור אחד פשוט, ללמוד במהירות הרבה מאד, כדי שיהיה שגור בעל פה. ושיעור אחד ללמוד בעיון גדול, כי יש עמקות גדול ונפלא בספריו. ועיין במקום אחר מזה, מעניין עוצם העמקות הגדול שיש בתורתו הקדושה והנוראה מאד, עד אין סוף ואין תכלית" (חיי מוהר"ן, שמו).

אך, למרות זאת, לא היה "דרך לימוד" ברור ומוגדר, כיצד מעיינים בספר קדוש ונורא זה. וכפי שכותב המחבר בעצמו: **"בימי נעורי חלפו ועברו אצלי כמה שנים, שנפלאתי קצת בפירוש מילת ה'עיון' שהזכיר רבינו ז"ל לענין הלימוד שבספריו הקדושים. כי לכאורה אין יכולת כלל שיוכפל זה הלימוד לפשוט ועיון. כי בתורה שבנגלה, תלמוד בבלי וירושלמי, גם אם נמצא בהם לימוד אחד פשוט [להבין על כל פנים בפשיטות מאמר הגמרא, כי בלא זה לא נקרא בשם לימוד כלל], נמצא בכל זאת לימוד העיון, אשר הלומדים בהם ישימו עיניהם לעיין ולהעמיק יותר בפלפולים שונים [ולא בדרש, כי הדרש הוא ענין אחר, כנודע]. אבל בלימוד כזה, לכאורה לא נמצא כלל יותר מפירוש הפשוט?!"** (ביאור הליקוטים, פתיחה).

היו כאלה שסברו שה"עיון" בליקוטי מוהר"ן, פירושו: לדרוש ולחדש ע"פ תורותיו של רבינו, כפי שעשה מוהרנ"ת בליקוטי הלכות. וכפי שמציין המחבר וכותב: "עד שבאמת נמצאים גדולים מאנ"ש [ומהם ר' יחיאל מענדיל בהקדמת המפתחות] המפרשים מחמת זה כוונת המאמר הנ"ל, על פירוש הדרש" (שם).

אך רבי אברהם לא נחה דעתו בזה, שהרי אין זה "עיון" אלא "דרש". ולכן המשיך וחיפש, דרש וחקר, מהו דרך העיון בליקוטי מוהר"ן. עד אשר אחרי שקידה רבה בספרי רבינו ומוהרנ"ת מצא רבי אברהם בגאונותו האלוקית, כללים ברורים בדרך העיון בספרי רבינו. וכפי שמעיד על עצמו:

"**אבל בהמשך הזמן, מדי שוקדי על דלתי ספרי מורנ"ת - אשר עליו סמך רבינו ז"ל את ידיו, למלא אותו ברוח אלקים לקום ולדרוש בדבריו הקדושים, עד שגם כל דרשותיו כנים ואמתיים** [ובלי שום תערובות חס ושלום, מבלבול המדמה בתכלית ההפך, שהזכיר מזה רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נ"ד עיין שם]. **ראה ראיתי, שבאמצעות הדרש, חתר ומצא מסילות נפלאות בלימוד תורת רבינו ז"ל, גם בפשיטות** ... שבכל מאמר ומאמר יפרש 'מיניה וביה', כפי הכלל הראשון [והעיקרי] לכל הכללים, אשר כתבתי בהקדמת ספרי 'ביאור הליקוטים', שכן דרך רבינו ז"ל, לפרש בכל מאמר 'מיניה וביה'; תחילתו מסופו, וסופו מתחילתו. ובאופן שאין נראה כלל, רק למי שחותר ומעמיק בהם" (שם).

גם מתוך דברי רבינו בעצמו, מצא את הדרך והמסילה של כללי העיון הנכונים. וכפי שהוא כותב בביאורו על תורה ו': "כל זה הפירוש לכוונת אלול בפרטיות לא גילה רבינו ז"ל בעת אמירת תורתו בשבת הנ"ל. אבל אחר כך במוצאי שבת קודש הראה לעיני תלמידיו פירוש הכוונות לפי הנ"ל. **ואגב אורחא דלה חספא וגילה לנו מסילת הקשרים הסובבות בדבריו הקדושים, אשר לא ימצא כלל הקורא בלתי העיון והעמוק שבהם. וזאת אחת מן המקומות אשר למדתי סתום מן המפורש לחתור ולחפור בעומק ועיון כזה גם בשאר דבריו הקדושים**" (ביאור הליקוטים, תורה ו, ד"ה קשר נפלא ונורא).

רבי אברהם ב"ר נחמן, בגאונות האלוקית, לא רק השאיר לנו ספר "ביאור הליקוטים", המלא וגדוש בחידושים וגילויים מבהילים. אלא אף הנחיל לנו דרך לימוד ברורה, כיצד עלינו לעיין ולחפש בתורת רבינו, באופן שנגלה את עומק הפשט עד א"ס. בספרו פותח לנו המחבר שער ללימוד העיון בליקוטי מוהר"ן, לא רק מצד ביאוריו העמוקים, אלא גם ובעיקר מצד ה"דרך" וה"מסילה" אשר סלל לנו בספרו זה; מסילה ברורה עם כללים מוגדרים, אשר לאורם יכול כל אחד לעיין ולהעמיק בליקוטי מוהר"ן

וכך סלל לנו מסילה סלולה, לדרוך ולצעוד בה, בכללי העיון הנכונים. למען יוכל כל אחד מאתנו להיות מ"המהדרין מן המהדרין" המוסיפים והולכים, ומוצאים בעיונם ופלפולם בכל עת חידושים וגילויים חדשים בעומק דברי רבינו הקדוש!

לא נשאר לנו אלא לצפות ולהשתדל לראות בקיום החזון:

"והעיקר, אמרתי 'תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י-ה', עתיד להיבראות דור שיהיה ישיבה גדולה בארץ הקודש דווקא, שילמדו תורות רבינו עם השורש, ולדקדק בהתורות על כל אות ואות, על פי ה'ביאור הליקוטים'. ולעשות כל עבודתם והנהגתם בקודש ובחול, על פי הפנימיות מתורות רבינו ומוהרנ"ת, על פי דברי רבי אברהם זכרונו לברכה. ויתנו כל כוחותם ומאמצי נפשותם לזכך הגוף, ולהכניס בו כל העצות והטובות של רבינו ז"ל, אשרי מי שיהיה לו חלק בזה!" (ימי שמואל, פרק רכה).

■

הסוד של "אזמרה"

כשהאדם זוכה ללקט את נקודותיו הטובות ולהכיר בקדושתם הנצחית והאינסופית, הרי שלא רק הוציא יקר מזולל והציל הפירוד הטוב שהיה מוסתר, אלא עוד הגביר בנפשו החלק שנקראת 'רוח טובה', שכאשר היא מתגברת בנפש האדם אזי נעשה הבית כולו אורה, והאור הזה הריהו אור שיאיר לו דרכי התשובה ויעלה אותו באמת ובתכלית השלימות מכף חובה לכף זכות

אבן, איך כל זה עובד? איזה כוח-סגולי קיים בה במחשבה שלנו שיכול הוא 'לברר' הנקודות ולהעלותן? ■ גנוזים כאן סודי סודות, "ענינים נפלאים ונעלמים בתכלית ההעלם"! בלשונו המזוקק של רבי אברהם בר"ן זי"ע ■ אזמרה לעובדא ולמעשה

"אזמרה", "נקודות טובות" - מי לא שמע עליהם?

צמד מילים אלו שגורים הם למאד בקרב חסידי ברסלב עוד מינקותם [וכהיום גם הרבה מחוצה לה...] והסברא נותנת שיסודותיה של תורה זו, והעיקר: קיומה של תורה זו לעובדא ולמעשה, היתה אמורה להיות זה מזמן דבר המובן והמתקיים מאליו... אולם כמדומה שהיא משמשת כ'הדוגמא' [בה' הידיעה] לאותו יסוד שהרמח"ל פתח בו את ספרו הק' 'מסילת ישרים' כאשר הוא קובע כי ישנם דברים רבים "שכפי רוב פרסומם וכנגד מה שאמיתתם גלויה לכל, כך ההעלם מהם מצוי מאד, והשכחה רבה".

ובר מן דין, שכן אם על כל אזהרותיו של רבינו הק' כבר הודיעונו ש"כל מה שצווה לעשות, אפילו היה נראה דבר קל ופשוט מאד, היה כבד מאד על האדם לעשות, והיה מונח עליו כל מיני כבדות והיו עליו כמה וכמה מניעות אף על פי שהדבר היה דבר פשוט" (שיחות הר"ן, קפ"ה), קל וחומר ובן בנו של קל וחומר על קיומה של תורה זו ש"הזהיר רבינו ז"ל מאד לילך עם התורה הזאת, כי הוא יסוד גדול לכל מי שרוצה להתקרב להשם יתברך" (כלשון מוהרנ"ת בסוגריים בתו' זו).

ולא זו אף זו: הרי גם לאור ההבנה הכי פשוטה ושטחית של תורה זו נראה בעליל כי אין היא נוגעת רק לעבודת האדם בינו לבין עצמו, אלא עוסקת היא בתיקון כל העולם כולו, וקירוב כל באי עולם להשם יתברך.

וכידוע "כי בעת שדיבר מזה מוהרנ"ת ישב אצלו רבי נחמן מטוטלשין ומתשוקת לבבו לדבריו הנעימים דיבר אחריו בלחש כל מילה ומילה, ענה ואמר אליו מוהרנ"ת ז"ל: אתה חושב שזה דבר פשוט וקל, אני אסביר לך קושי הדבר, כי אל תשכח מאמר אדמו"ר זצ"ל שבאמת נתעלים על ידי זה לכף זכות ולשוב בתשובה, ואם היה ביכולתנו לקיים זאת, היה ביכולתנו להשיב את כל העולם בתשובה!" (כוכבי אור).

לא נפלאת היא אפוא העובדה, כי התלמיד הגדול אשר פי שניים ברוחו הציב והעמיד לנו את הדרך הזו של תורת אזמרה כיסוד המוסד והמבוא והשער הראשי והעיקרי אשר גם גרוע הגרועים שאין גרועים מהם לה' יבואו בו, וכאשר יעיד תלמידו של מוהרנ"ת רבי נחמן מטולטשין: "שמעתי מפיו של הקדוש מורנו ורבנו מוהרנ"ת זצוק"ל: "נאר אזמרה! און נאר אזמרה!" [="רק אזמרה! ורק אזמרה!"] (מכתבי רנ"ט בסוף ספר עלים לתרופה).

ובכן: הרי אין כל ספק "שכל מיני המניעות" המטוחות את חיציהם כנגד קיומה של תורה זו בדווקא - עצומות ואדירות הן לאין שיעור!

הבה ונשימה אפוא לב להתבונן הכיצד מיישמים את הדברים לעובדא ולמעשה בפועל ממש.

ooo

החברים המקשיבים נעמדו ממקומם חדורים מעבר אל עבר בהתלהבות עצומה שהדיבורים חוצבי להבות האש שנשמעו זה עתה עוררו בהם, "פלאי פלאים!" נשמעים פה ושם רחש לחש, "כאלה דיבורים!".

היהודי היקר שדרש לפניהם זה עתה, שניחון מן השמים בכוח הדיבור עושה את דרכו החוצה, והנה הוא כל כולו במבוכה: בתוך תוכו מתחולל קרב של ממש, מחד: ליבו ער ובוער לזכות את ישראל בדיבורים נלהבים ומחזקים המשיבים את הנפש, ומאידך בוקע ועולה לו מתהום נפשו איזה קול הרוחש לו בלחישה רועמת: "השמעת את התפעלותם ממך?", "תשמע, הם ידעו את מי להביא...", כמעט והוא משתכנע שיותר הוא לא מסתכן בהיכנסות לפינת נסיון זה של פניות ותאוות הכבוד...

ooo

הוא קם היום בבוקר באופן בלתי מיושב

לחלוטין, מלבד זאת שראשו עליו סחרחר מלחץ גלגולי חובותיו הכספיות... בתוך כך הוא מוצא את עצמו נלחם עם עצמו האם לתת לתפילת שחרית לזרום על מהלכה הטבעי, או כן להילחם לנסות להתרכז ולהיכנס פנימה אל תוך האותיות... מלחמה!

סוף סוף הוא מוצא את עצמו אחרי שחרית, ברוך ה'...

עכשיו יש ריקוד!

הוא ניגש, אך לפתע הוא נסוג אחור, רעש פנימי נוהם: "תגיד לי איזה מקום יש ל-ר-ק-ו-ד אחרי תפילה כזאת רבת המחשבות זרות? כלך לך אל אחורי התנור בבושה וחרפה, ותחזור בתשובה על התפילה המדומה שלך, בה בעצם היית משוטט בד' קצוות תבל... טיול, ר' יהודי, זה לא תפילה!

ooo

מהקנייה שערך אתמול נותר ברשותו עודף של מטבעות עלובות בשווי 10 אגורות המטרידים ומכבידים על כיסו... לשמחתו הנה קול דודי דופק, קול מקשקש מקשקש ואומר: "צדקה לשבת, יהודים יקרים, צדקה לשבת"... בשמחה רבה ו"בנדיבות לב" פורצת גבולות מלקט הוא האגורות הנעזבות ומשלשלן ליד המקבץ, אה ממש שליח מן השמים, משל לבעל התל ובעל החריץ...

ממצפוני ליבו שומע הוא קול געה "נבל ברשות התורה שכמותך! איזה גאונות ומומחיות בניצול אחרים.... שלפחות לא תעיז לקרוא לנתינה מלאת־הפגמים שכזאת בשם 'צדקה'!"

ooo

הרי כאן ג' ציורים [ו"תן לחכם ויחכם עוד"...] שלכאורה אי אפשר להתעלם מהבעייתיות שבהם. להתעלם זה עוורון!

מאידך, האם אין כאן איזשהו רצון טוב, סוף סוף אין אלו בגדר עשייה טובה? גם מזה אי אפשר להתעלם!

קרי: כאן "עירוב טוב ורע".

ותפקידו של האיש הישראלי "לברר בירורים" - והיכן הוא פועל את הבירורים האלה? בנפשו שלו! שאליבא דאמת המציאות כאן הינה בבחינת "שני גויים בקרבך ושני לאומים ממעייך יפרדו"! רוח האדם העולה ומעלהו למעלה, שהרי מחד, נשמתו הטהורה בכל מיני טוהר, 'חלק אלוק ממעל ממש' אשר היא אחודה ודבוקה באור אין סוף, היא היא המשפיעה ומכוונת את מעשיו, ומצד זה יש בכל עשייה טובה חלק שכל כולו טוב וטוהר, "כי הנקודה טובה שאדם מוצא בעצמו, זה בחינת אלקות, כביכול, כי כל הטוב מאתו יתברך, כי אורייתא וישראל וקוב"ה כולא חד, נמצא כשיש בישראל איזה נקודה טובה, דהיינו איזה מצוה או דבר טוב, זה הטוב הוא אחדות גמור עמו יתברך" (ליקוטי הלכות השכמת הבוקר).

אבל מאידך ישנה כאן ללא ספק גם רוח הבהמה היורדת ומורדת למטה אשר גם היא, ובעיקר היא, שולטת בדעות ובהרגשות האדם, ומשפיעה ומכוונת את מעשיו, להיות

"כי הוא אשר בבוחו לברר ולמצוא הנקודות טובות גם במי שנפל וירד בתכלית הירידה שאין ירידה אחריו, ועל ידי בירור הטוב הזה בעצמו, הוא עוסק לבנות ולהמשיך משכן ובית התפילה שלא יחרב עוד" - - -

בלתי לתאוותיו לבדו, ומצד זה: "כשמתחיל להסתכל באותו הדבר הטוב הוא רואה שהוא גם כן מלא פצעים ואין בו מתום, היינו שרואה שגם המצוה והדבר שבקדושה שזכה לעשות הוא גם כן מלא פניות ומחשבות זרות ופגמים הרבה" (ליקוטי מוהר"ן תורה רפ"ב).

ואכן כל פעולות האדם ועשיותיו מעורבין הם, הטוב והרע משמשין בערבוביא, ולא עוד, אלא שאליבא דאמת יאמר, שבכל פעולה / מחשבה / הרגשה יש כאן תרכובת אשר רובו המכריע! [לולא הדרך של אזמרה] הוא רע וחושך ובהמי, ומצד שני מסתתרים שם איזה נקודות פירורים של טוב ואור אלוקי שכמעט ואינם נראים וק"ו שאינם מורגשים, "כי מחמת שזאת הנקודה מעורבת בפסולת הרבה ובפגמים הרבה שפגם זה האדם, על ידי זה נדמה שהיא שחורה, כי מונחת בקדרות ובשחרות ח"ו" (ליקוטי הלכות שם).

וכאן הבן שואל, הא כיצד יכולים אנו לברר את עצמינו, עד כדי שהטוב יכבוש את הרע והאור יזריח על החושך, בו בזמן שהבהמיות והחושך צועדים בראש מורם וקולם המון חוגג, ואילו הטוב מסתתר לו, זעיר ונעלם כל כך, אי שם בסתר המדרגה.

ובכן כאן בא סוד הגילוי הנורא של תורת אזמרה שהוא הינו בעצם דרך של בירור שרבינו הק' הורידו ממקום שהורידו, וכפי המרומז בדברי מוהרנ"ת הריהו בירור המשתלשל ובא מהבחינה הגבוהה שבגבוהות בסוד "עתיק", וכדלהלן בע"ה.

מהו אכן דרך הבירור הזה?

הנה הלוא ידוע כי כל סוד קלקול האדם וכלליות העולם הוא בסוד מיעוט הירח (עיין בליקוטי הלכות פעמים אין מספר), ולעומת זה כל תיקון האדם וכלליות העולם הוא בסוד תיקון ומילוי הירח, ובכן יבוא זה וילמד על זה.

"כי בתחילת החודש בעת שרואין את הלבנה לקדש אותה בבית דין אזי היא קטנה ודקה מאד מאד, ואזי היא רק בבחינת נקודה... הינו כשהלבנה היא בתכלית המיעוט, בסוף החודש, אזי צריכין כל ישראל לחפשה ולבקשה, עד שמוצאין עדי ראיה איזה נקודה קטנה מהלבנה, ואזי מקדשין את החודש בבית דין... ועל כן אומרים הבית דין וכל ישראל 'מקודש' 'מקודש', כי על ידי הנקודה לבד נתקדשין" (ליקוטי הלכות שם).

גם כשהלבנה בתכלית המיעוט שאין מיעוט יותר ממנו, כאשר אין כאן אלא נקודה זעירה ביותר ותו לא מידי - "מקדשין" אותה, קובעים ואומרים בפה מלא: 'מקודש!', 'מקודש!', ואז מתחיל כאן תהליך הפוך של ריבוי ומילוי.

ובכן הן הדברים: לוקחים איזושהי פעולה ועשייה שהרע שבה מבעבע ועולה וצף בשצף קצף, ולעומתו הטוב שבו זעיר שבזעירים, וקמים ומכריזים: 'מקודש!', 'מקודש!'.

נחזור לציורים דלעיל:

א] כשעולה לו לדרשן מתהום נפשו אותו קול שמתכוון להציף אותו ברגשי כבוד שלא לשם שמיים וברגשי דכדוך על אותם רגשי

כבוד ההולכים וכובשים במהירות כל פינה בנפשו, יקום ויאמר בכוונה גדולה ובשמחה רבה ועצומה: "אשרי ואשרי חלקי בזה ובבא ולנצח נצחים שזכיתי לזכות את ישראל בדיבורים קדושים לקרבן לאביהם שבשמים!" מה יקרה אז? דווקא אז יופרד הרע של תאוות הכבוד האישי שלו ותבקע כשחר אורה הטהורה של הנקודה הטובה, ואורה של אותו פירור של רצון טהור מוחלט לעבדו בלבב שלם יפציע וימלא את נפשו כולו אורה.

ב] כשרעש פנימי נוהם לאזנו של מתפלל התפילה המטורפת ותובע להפקיע ממנו את זכות הריקוד, יאמר בקול רעש גדול: "מה טוב חלקי ומה נעים גורלי שזכיתי להתנתק לאיזשהו פסק זמן מחיי הבלי, ולעמוד לפני קוני ויוצרי, ועוד למלל בשפתותי את מילות ותיבות התפילה הקדושה אותה תיקנו אנשי כנסת הגדולה", ואכן כך, דווקא באמצעות סוג ה"קידוש" הזה יופרדו כל הררי הרע מאותה תפילה ויהיו לאסקופה הנדרסת תחת אורה הצח והזך של תיבות התפילה שזכה להוציא בשפתי פיו. מעתה יקפוץ בסערה אל תוך הריקוד ועוד ירקיד את כל האחרים...

ג] כשממצפוני ליבו שומע בעל הצדקה הנותן-המקבל את קול הגערה שמאיים להפריח לכל עבר כל שמץ של ערך ממעשה ריקון הנטל המעיק מהכיס היישר לידיו של "בעל החריץ"... יתגבר גם הוא לעומתו ויאמר בדחילו ורחימו "כמה נפלאה ונשגבת עד אין סוף היא העובדה שזכיתי לקיים מצוות צדקה דאורייתא ולהקל ולו במעט על מצוקתו של האביון דנן" [הרי בסופו של דבר יכול היה להיפטר מהם גם באמצעות השלכתם לפח האשפה או אפילו לרכוש בתמורתם סוכריה...], ואז, דווקא אז, הוא מפריד את כל שכבות עקמימיותו בניצול אחרים, ומגלה את בוהק אורה המזריח בכל העולמות של המצווה הקדושה והיקרה שאין כמוה! "מצוות צדקה".

כי הלוא "עם כל זה, איך אפשר שלא יהיה באותה המצוה והדבר שבקדושה איזה מעט טוב? כי על כל פנים, איך שהוא, על כל פנים, היה איזה נקודה טובה בהמצוה והדבר טוב שעשה" (ליקוטי מוהר"ן שם).

כללו של דבר:

בכל פעולה ועשייה שלנו ישנם שני רכיבים: א) אור /טוב / אלקות. ב) חושך / רע / בהמיות.

ובכן לאחר שעשה האדם את אשר עשה, שני

בשהנשמה נקראת, באמצעות התעוררותו בחיפוש נקודותיו הטובות, ב'קריאה של חיבה' להתחבר עם השם יתברך בנקודותיה אמנם הזעירות, נעשה כאן קירבה חדשה של הנשמה עם יוצרה שעל ידי קירבה זו חוזר האדם בתשובה ויוצא לגמרי מכף חובה ונכנס לכף זכות

דרכים לפניו:

א] להזניח את עצמו ולילך שולל אחר מחשבות ליבו מבלי לתפוס ולברר את עצמו, ואז לא די לו שיישאר עם התערובת המסובכת הזאת, אלא שחלק נפשו הנקראת 'רוח נכאה' תקום ותבלע אותו כליל, וגם תוסיף לגוררו למדרון התהום רח"ל עד כדי להתפקר לגמרי ח"ו, "כי הנקודה טובה היא בחינת יום, והרע הוא בחינת לילה וחושך, ועל ידי שמוצא הנקודות טובות ואזי נבדל הרע ואזי מבדיל בין יום ובין לילה וזה בחינת 'להבחין בין יום' וכו', וזה בחינת 'שלא עשני גוי' וכו', כי אם לא היה מוצא בעצמו הנקודה טובה היה יכול ליפול לגמרי ח"ו, והיה נעשה גוי ח"ו" (ליקוטי הלכות שם).

ב] לתפוס את עצמו ולברר את עצמו: ללקט את נקודותיו הטובות ולהכיר בקדושתם הנצחית והאינסופית! במצב כזה, לא רק שהוציא יקר מזולל והציל הפירור הטוב שהיה מוסתר, אלא עוד הגביר בנפשו החלק שנקראת 'רוח טובה', שכאשר היא מתגברת בנפש האדם אזי נעשה הבית כולו אורה, והאור הזה הריהו אור שיאיר לו דרכי התשובה ויעלה אותו באמת ובתכלית השלימות מכף חובה לכף זכות.

"וכן יחפש וימצא בעצמו עוד איזה נקודות טובות, ועל ידי זה שדן את עצמו לכף זכות ומוצא בעצמו נקודות טובות עדיין, אף על פי שעשה מה שעשה ופגם מה שפגם, על ידי זה הוא יוצא באמת מכף חובה ונכנס בכף זכות באמת, ועל ידי זה יכול לזכות לתשובה" (ליקוטי הלכות שם).

ooo

אכן, איך כל זה עובד? איזה כוח-סגולי קיים בה במחשבה שלנו שיכול הוא 'לברר' הנקודות ולהעלותן, או ח"ו להיפך, להדחיק את הנקודות טובות עמוק יותר בערבוביא של הטוב והרע ולשלול מהם כח ההשפעה על נפשו?

האמת היא שאנחנו מצד עצמינו באמת לא פועלים ולא יכולים לפעול כלום! [שוב, מצד עצמינו...], אלא שגנוזים כאן סודי סודות, וכלשון רבי אברהם בר"ן: "ענינים נפלאים ונעלמים בתכלית ההעלם"!

אין כאן רק ענין של התבוננות שמשפיעה על המעשים באופן טבעי, לא ולא!!

אכן, רבינו הק' גילה לנו מה עלינו לעשות דבר יום ביומו עם עצת אזמרה, אבל איך באמת כל זה פועל, כאן מקומם של הסודות הנשגבים!

"כי בכל זאת גבהה דעתו ודרכו נסתרה גם בזה [וכן בכל תורותיו הקדושים], ושיש בזה ענינים נפלאים ונעלמים בתכלית ההעלם, עד שאין מי שיידע איך להתנהג ולהשתדל בענין הזה כי אם מי שגילה זאת בעצמו, שהוא היה המשה משיח האמיתי, והוא הרואה והמשגיח האמיתי היכן התינוקות קוראים" (ביאור הליקוטים).

הסוד הזה, המלמד להוציא ולגלות את הנקודות טובות הנמצאות עמוק עמוק בקדרות ובשחרות, להתייחס אליהם בכל הכבוד והיקר והשמחה, ובכך להפוך אותן מנקודות מוסתרות הנידחים אי שם במעמקי הערבוביא של הרוחות [הטובה והנכאה], עד שהם, אותם נקודות טובות, יטלו את כס ההנהגה ויחזירו את האדם בתשובה באמת ויעלוהו לכף זכות ולהפוך את כל החושך והרע שלו לניגונים, הסוד הזה הוא הוא סודה הנורא של הקמת המשכן אשר רק משה יודע אותה!

"כי מאתו בעצמו נמשכים כל המשכנות של הרועים שהיו ושיהיו, שהוא מקור ההבל פה שאין בו חטא של התינוקות, ועליו נאמר 'ויקם משה את המשכן', שהוא הבית תפלה, מרוב הזדככותו בתכלית הזכות והבהירות מיום היוולדו עד יום הסתלקותו, להיות בעצמו בבחינת 'הבל פיו שאין בו חטא', שהתפאר עצמו שגם הבל פה אינו יוצא

מאתו בלי חידוש. כי הוא אשר בכוחו לברר ולמצוא הנקודות טובות גם במי שנפל וירד בתכלית הירידה שאין ירידה אחריו, ועל ידי בירור הטוב הזה בעצמו, הוא עוסק לבנות ולהמשיך משכן ובית התפילה שלא יחרב עוד" (ביאור הליקוטים שם).

ישאל השואל מהם אם כן פשר ההוראות של רבינו הק' לנו כפי שאנו לחפש בעצמינו הנקודות טובות, הלוא אין בכוחנו להקים את המשכן כלל ועיקר?

התשובה היא - כי "על כן עשה דרך כבושה לכל אחד ואחד, כי אף על פי כן הוא צריך לכל זה אתערותא דלתתא גם מאתנו... וכל אחד כפי מה שעוסק ומתגבר להתעורר ולקיים ככל דבריו בפשיטות, בכל לבבו ונפשו, כמו כן הוא זוכה לפי בחינתו לאיזה בחינה מכל זה" (שם).

"כי ממה שבאתגליא כשמחזקים את עצמו על ידי הנקודות טובות שבו, נתעוררים ונתעלים על ידי זה ממדריגתו ומקומו הראשון בעומק הארץ שהיה מונח שם מגודל נפילתו בדעתו... ועל ידי זה באים לשמחה וניגונים וזמירות, ולבחינת התפילה בכוונה, כי על ידי כל זה נתחזק לזמר ולהודות ולהלל ולהתפלל לה'. וכן אצל אחרים, על ידי שנזהר לדון את כל חבריו לכף זכות, וכולם יקרים בעיניו כבבת עין, על ידי שנזהר להביט עליהם בעין טובה, רק על הנקודות טובות שבהם, אז גם הם נתעוררים כל פעם, ויוצאים על ידו מנפילתם בדעתם, ומתחזקים להתפלל וכו'... כל זה הוא מהאתערותא דלתתא, שנתעורר על ידי זה אתערותא דלעילא, שיהיה גם באחרים הבחינות הנפלאים, 'והתבוננת על מקומו ואיננו', הן לעצמו הן לאחרים, ושיהיה נמשך גם הניגונים והתפילה ביתר שאת, של בירור הטוב מהצדיק האמת" (שם).

הוי אומר: בהסתכלות הטובה שלך עליך ועל חברך מעורר אתה בזה מלמעלה כביכול ההסתכלות של משה אשר היא כולו טוב, "כי משה היה כולו טוב בבחינת 'ותרא אותו כי טוב הוא', ועל כן היה לו כח תמיד למצוא הטוב בכל אחד אפילו בהפושעי ישראל" (ליקוטי הלכות שם), אשר היא היא הפועלת כאן הבירור ונעשה כאן בזעיר אנפין בחינה של הקמת המשכן, אשר מבין הכרובים הרוחניים העומדים שם תוכל נשמתך לשאוף הבל טהור קדוש וצח, ולהתחדש כטהרה של תינוק.

ooo

ובעומק יותר:

שני קולות הם הפורטים על מיתרי הרוחות.

ישנו קול היוצא מבין הכרובים שמעל הכפורת "כי עיקר שכינת עוזו יתברך היה לפני ולפנים במקום הארון והתורה והכרובים כידוע" (ביאור הליקוטים שם), אשר הקול היוצא משם היא בעצם 'קריאה של חיבה' (עי' רש"י תחי' פר' ויקרא), לנשמת משה משיח אשר כוללת בתוכה כל שישים רבוא נשמות ישראל המרומז בתיבת 'ויקרא' ששם האלף הזעירא, "כי זה הקול בעצמו שקרא השם יתברך, הוא בחינת קול התינוקות, שהוא קול הכרובים שהיו בדמות תינוקות כידוע. והוא מקור התורה, כי על ידי זה הקול קיבל משה כל דיני התורה באוהל מועד כידוע" (ביאור הליקוטים שם).

ובקריאה זו, נקראות הנשמות בחיבה יתירה, והדיבור בקריאה זו היא סוד הייחוד והחיבור של כנסת ישראל עם דודה, שכן - "על ידי זה נתייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי העלאת מ"ן, שמתפארת השכינה כביכול: 'חזי במה ברא קאתינא לגבך', וכל זה על ידי מה שמוצאין נקודות טובות אפילו בפושעי ישראל" (ליקוטי הלכות שם).

כשהנשמה נקראת [באמצעות התעוררותו בחיפוש נקודותיו הטובות] בקריאה של חיבה להתחבר עם השי"ת בנקודותיה אמנם הזעירות, נעשה כאן קירבה חדשה של הנשמה עם יוצרה שע"י קירבה זו חוזר האדם בתשובה ויוצא לגמרי מכף חובה ונכנס לכף זכות.

בהסתכלות הטובה שלך עליך ועל חברך מעורר אתה בזה מלמעלה בביכול ההסתכלות של משה אשר היא כולו טוב, "כי משה היה כולו טוב בבחינת 'ותרא אותו כי טוב הוא', ועל-כן היה לו כח תמיד למצוא הטוב בכל אחד אפילו בהפושעי ישראל"

"כי הנקודה טובה שאדם מוצא בעצמו, זה בחינת אלקות, כביכול, כי כל הטוב מאתו יתברך, כי אורייתא וישראל וקוב"ה כולא חד, נמצא כשיש בישראל איזה נקודה טובה, דהיינו איזה מצוה או דבר טוב, זה הטוב הוא אחדות גמור עמו יתברך" (ליקוטי הלכות שם).

אולם זה לעומת זה עשה אלוקים.

לעומת הקול הזה ישנו קול של סוג קריאה אחרת לגמרי.

שכן "לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר 'ויקר אלקים אל בלעם'" (רש"י ויקרא א, א), שכן בלעם הריהו כנגד משה בקליפה והוא גם שורש הטומאה של כל השבעים לשון אשר עומדים כנגד שבעים נפש לבית יעקב (ראה כל זה בליקוטי מוהר"ן תו' ל"ו).

וסוד קריאה זו היא קריאה של עראי וטומאה - היינו: ניתוק מוחלט, הוי אומר קריאה שמוציאה אותך מן הכלל ואינה נותנת לך מקום של חיבור וייחוד.

ooo

ובכן לעובדא למעשה:

בכל קריאה אשר האדם מתעורר בעצמו [אשר זה סוד התעוררות השינה כמבואר בארוכה בליקוטי הלכות הל' השכמת הבוקר], אם ח"ו אינו מצרף לקול ההתעוררות הזאת האלף זעירא ואינו מחפש בעצמו נקודותיו הטובות ומשאירו להיות 'ויקר', הרי יתכן מאד שקריאה זו יונקת מקול הקריאה של נביאי האומות, שבסופו של דבר עניינה היא ניתוק מוחלט.

מה שאין כן אם יצרף להתעוררות הזאת חיפוש נקודותיו הטובות הזעירות, ואזי יצרף האל"ף זעירא לקריאה הזאת הרי קריאה זו מתבררת כנובעת מנשמת משה משיח (וראה בעל הטורים בר"פ תרומה הרמז מבין שני הכרובים ר"ת משה), קריאה של חיבה וחיבור אשר תחבר ותקשר אותו לשורשו ותחזיר אותו בתשובה, להכנס באמת לכף זכות. וכאשר אכן נזכה כולנו לברר יותר ויותר קול קריאה זו יום יום ושעה שעה, אכן נעלה ונבוא ונגיע, כדברי מוהרנ"ת הנזכרים בפתיחת המאמר, "להשיב את כל העולם בתשובה!", אמן ואמן.

■

לימוד ספריו וקיום עצותיו - זהו המשכת אור החנוכה

סודם ואורם של נרות החנוכה
שזורים בנפלאות התגלות אורם הגנוז של המאורות הגדולים
הנחל נובע מקור חכמה
ותלמידו הקדוש כירח יכון עולם

מכתב עוז חביון מאוצר הכתבים שהשאיר אחריו ברכה
איש חי ורב פעלים בתורת ברסלב
הרה"ח רבי נחמן ישראל בורשטיין זצ"ל

בעזה"י, פעיה"ק ירושלים תובב"א

יום ב' דחנוכה תשכ"ה לפ"ק

ברכת ה' מציון ימלא חפני טיבותא, למע"כ ידידי חביבי אהובי כלבבי, חוסה בצל אילנא דחיי עץ החיים הנצחי... הר"ר ..... הי"ו, יופיע ויזרח עליו אור החנוכה הק', ע"ש כב"ב יחיו עדי עד...

אחרי דרישת שלומו הטוב כמשפט וכדת.

הנה עלה במחשבתי מתוך הטרדות, לכתוב למע"כ, כמה מילי מעלייתא מענינא דיומא, השייכים גם לכל יום ויום, כי לית יום דלית בי' טב, רק צריכין לחטוף בעת הטוב ביותר, בפרט בימי החנוכה האלו הק' אשר בהם מאירים ומזהירים ביותר כל הטובות והישועות בכלל ובפרט, לנו ולכל ישראל תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה.

אני עושה תשובה עבורכם!

כי על כן הם ימי תודה והודאה, כדי להרבות הלל ושבח להשי"ת על כל גמולו הטוב אשר גמלנו גם כהיום הזה, ויט אלינו חסד ויושיענו למען שמו, ולא השבית לנו גואל ומושיע, אשר יעסוק בתיקוננו ופדות נפשנו לקראת הגאולה העתידה לנו בקרוב, ויאר לנו באור החנוכה שלו, אש תמיד תוקד לא תכבה עד משיח צדקנו, ואשר ע"כ מרומז שם הקודש "נחל", בתיבות ל'הדליק נ'ר ח'נוכה, כידוע לנו מ"ליקוטי הלכות" בשם האריז"ל, הכל כדי להורות לנו שכל קדושת אור החנוכה

נמשך מהנחל נובע וכו', אשר בכוחו לפעול בקשת "סלח נא" על כל ישראל, כאשר אמר בפירוש: "וואס קלעקט אייער תשובה? - איך טו תשובה פאר אייך!", [=מה מספקת התשובה שלכם? - אני עושה תשובה עבורכם!].

ובכח הזה אשר הולך לפנינו, להאיר לנו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה, יכולים כבר גם קטני ערך כמונו, לאזור עוז וגבורה לשפוך שיחנו כמים נוכח פני ה' ולבקש מלפניו ברחמים ותחנונים: "רבונו של עולם, סלח נא... - - - ולצעוק מעומקא דליבא אפילו אלפים פעמים: "סלח נא"... "סלח נא"..."אוי, סלח נא"... עד שנוכל לפעול באמת, שיאמר ה': "סלחתי כדברך"!!!

הרוצה לטעום "טעם אור הגנוז" ירבה בהתבודדות

ובפרט, מי שרוצה באמת לטעום "טעם אור הגנוז" מגנזיא דמלכא, הצפונים אצל "אור האורות" וכו', בוודאי צריך להרבות בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו, (כידוע שיחת מוהרנ"ת בזה על תורה ט"ו). שהוא ענין המשפט וכור הבחינה, לידע איך אוחז האדם בכל המדות והתאוות. כי מי שזוכה לייחד את עצמו בשעה ומקום מיוחד, להפיל תחינתו לפני הבורא ב"ה היודע מחשבות אדם, ומדבר אליו דיבורים היוצאים מן הלב באמת ובתמים, ומאמין שהקב"ה עומד אצלו וגם רואה מעשיו וחוקר כליותיו - מובן מאליו - שאיש כזה אינו יכול כבר להטעות את עצמו בדמיונות של שטות, לומר שלום עלי נפשי ומה חסר לי עוד, הלא הנני בן תורה ובעל עבודה ומעשים טובים וגם בעל מדות טובות?!

- שכן המתבודד האמיתי יודע היטב, שכל העבודות הגדולות שבעולם, הם אין ואפס נגד עבודת המלאכים והשרפים, וכמובא בשיחות הר"ן (סי' נ"א) מי יכול להתפאר בעצמו שהוא עובד את השי"ת שלגדולתו אין חקר, רק הכל הוא בדרך כאילו, "קלאמירשט גידאווינט קלאמירשט גילעריגט...", [=כאילו מתפללים וכאילו לומדים...], כי העיקר הוא הרצון !!! עיי"ש היטב.

ומי שמרבה ועוסק ביותר, בענין השתפכות הלב והנפש לפני השומע תפלה, מרגיש ביותר גדולתו ית', יבין מאליו כי עדיין אין עוד שלימות בעבודתו את השי"ת. בפרט מי שיודע מהאור הגנוז ומתחנן אליו ית': רבש"ע, הטעימני נא טעם אור הגנוז האמיתי, זכני להרגיש בבירור שבלי האור הזה הנני הולך במחשכים, ואין לי שום חיות ונעימות בתורתי ועבודתי לפניך - - - ועוד מיני תפילות ותחנונים כאלה... כל אחד כפי ערכו, וכפי הרגשתו ברוממות קדושת רביז"ל ובנחיצות תורותיו ועצותיו ורפואותיו וכו'. - אדם כזה, לא יונה את עצמו בהטעיות שונות, ולא יבוא לחשוב שעבודתו תמה היא ושלימה, וכאילו שאין צריך עוד לעשות למען שיפור והטבת מעשיו לתיקון ושלימות הנפש.

לימוד ספריו הק' זהו המשכת אור החנוכה הק' על ידי שנמלא את מוחנו ונחדש את שכלנו, בשמן משחת קודש של דעת אדמו"ר ז"ל המשוח בשמן המשחה של אור הגנוז, נזכה להמשיך את אורו של משיח

עיקר ההתבודדות - לברוא דיבורים חדשים

כי זאת יודע כל אחד ולב יודע מרת נפשו, שמלשונות התפילות הקבועות ומסודרות לנו מאנשי כנסת הגדולה, על פי רוב אין האדם מתפעל כל כך, לידע בהרגשת האמונה לפני מי הוא עומד להתפלל, כי הם כבר רגילים ושגורים בפי כל כמצות אנשים מלומדה, ועל כגון דא דרשו חז"ל (גמ' ברכות ו:) בהכתוב: "כרום זולות לבני אדם", שעבודת התפלה עומדת ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם.

אבל מי שמכין את עצמו לייחד לו שעה, ופונה מכל עסקיו להתבודד במקום מיוחד, ולשוח את כל אשר עם לבבו לפני השי"ת בדברי פיוסים וריצויים, הרי שהוא צריך כבר לברוא דיבורים חדשים בבחינת "בורא ניב שפתיים", ממילא מוכרח לדעת מה הוא מדבר ולפני מי הוא מדבר, (כי לא יעשה את עצמו לשחוק בעיניו, לעזוב כל עסקיו לישב בטל בחדר מיוחד, מבלי לדעת מה הוא עושה). ועל ידי כך, תחדור עוד ועוד במצפוני לבו ובחדרי בטנו הכרה אמיתית ואור האמונה הקדושה, שהשי"ת עומד עליו ושומע ומאזין כל הגה היוצא מפיו, ומזה בעצמו תתפעל נפשו ביותר, עד שיבוא לידי ביטול כל ההרגשות החומריות שלו, וכל הישות והדמיונות יהיו בטלים ומבוטלים ממנו, - או אז מתחיל להתוודות על כל מעשיו שלא היו כהוגן, ומגלה לפניו ית' כל מכמני לבבו באמת ובתמים, בלי שום הונאת עצמו, ומתחיל לצעוק על להבא, שירחמהו השי"ת וירבה לסלוח לו על העבר ויחזק כוחות נפשו לעתיד, שלא יחזור על מעשיו ככלב שב על קיאו, ומי שאכל שום יחזור ויאכל שום?! ובוודאי לאור משפט צדק זה של חשבון הנפש, לא ימלט בשום אופן שלא ישאף מעתה, לחתור בכל עוז להטיב מעשיו להבא, מה שיחולל בפנימיותו שינוי לטובה, בכל לימודיו ותפלותיו ועשיותיו בעבודת ה'.

כשיתקבל ספרי בעולם אפשר להתכונן למשיח

ובייחוד כשמקשר נפשו ונשמתו, בכל מצוה ועשיה דקדושה ובכל הנהגה טובה, להצדיק הגנוז הנגמ"ח אשר חידש וגילה עצה נפלאה זו, אין ספק בזה שקונה שלימות בכל מעשיו ומדותיו, ודדא בי"ה כולא בי"ה, וזוהי הכוונה האמיתית של מצות "ולדבקה בו" שאמרו חז"ל (כתובות קי"א:) הדבק בתלמידי חכמים, להיות דבוק וקשור במוחנו ודעתנו להימנות תלמיד להחכם המופלא בדורו של משיח, אשר כל העולם צריכים לתלמודו שהם ספריו הק'.

ובזה תלוי בעצם, כל הגאולה של כלל ישראל, כידוע לנו מה שאמר

מוהר"ר נפתלי ז"ל תלמיד רביז"ל, להחסיד רבי אהרן ליפאוועצקי ז"ל (שקיבל ממוהרנ"ת ה'מגילת סתרים'), בזה"ל: אז רוב וועלט וועט אנעמען מיין ספר [ה"ליקוטי מוהר"ן"], קען מען זיך רעכטין אויף משיח'ן !!! [=כאשר רוב העולם יקבלו את ספרי, אפשר להתכונן למשיח !!!]. - ובפרט מה שאמר רביז"ל בעצמו: שכל ספריו הק' הם אתחלתא דגאולה!!!

ומשום כך כל התקרבותנו אליו ז"ל ולימוד ספריו הק' וקיום עצותיו האמיתיים, זהו המשכת אור החנוכה הק'! דהיינו למלא מוחנו ולחדש שכלנו, בשמן משחת קודש של דעת אדמו"ר ז"ל, שנחשב כבנין וחנוכת המקדש, ועוד כלול בזה ג"כ המשכת אורו של משיח, המשוח בשמן המשחה של אור הגנוז וכו', אשר בקרוב נזכה לגאולת ופדות נפשנו ע"י המאורות הגדולים האלו.

ואמרתי לרמז בשמו הק' של אדמו"ר ז"ל ענין "חנוכה" בב' אופנים, כי תיבת נ'ח'מ'ן', נוטריקין נ'ר ח'נוכה מ'משיך נ'צח, או באופן ב' נ'ר ח'נוכה מ'איר נ'צח ---

אפשר לקבל את האור הגנוז רק באמצעות רבי נתן

והנה אגב גררא, אמרתי לכתוב לו חידוש נאה בענין מוהרנ"ת ז"ל, אשר הולך ומתקרב יום ההילולא הק' שלו, (והיו ימיו מאה ועשרים שנה מיום הסתלקותו בעשרה בטבת תר"ה - תשכ"ה). וכבר הובא באריכות בספר הק' "פרפראות לחכמה" על התורה "קרא את יהושע" ועל התו' "כי מרחמם ינהגם", וגם בספר הק' "כוכבי אור" ו"ששון ושמחה", גם ב"פרפראות" על התורה "חדי ר' שמעון" ועל התורה "סוד כוונת המילה", מובא שם באריכות, מענין סמיכת אדמו"ר ז"ל למוהרנ"ת ז"ל ושכל השארת אדמו"ר ז"ל הוא רק על ידו עי"ש היטב.

וכאשר אמר רבינו ז"ל בעצמו על מוהרנ"ת ז"ל: לולא הוא לא הי' נשאר ממני אפילו א בלעטיל [=עלה אחד] שמות! ושיש לו חלק גדול בספרו ליקוטי מוהר"ן! (ראה - חיי מוהר"ן שס"ט-ש"ע). כי הוא הוא התלמיד הנאמן, בחי' משרת משה עבד ה' ובחי' פני יהושע כפני לבנה, אשר קיבל מאור החמה והשמש שהוא אדמו"ר ז"ל.

ומאחר שמבואר לנו בהתורה "אשרי תמימי דרך", שאי אפשר לקבל אור השמש בחי' חכמה כי אם על ידי אור הלבנה בחי' מלכות, כדי לצמצם את האור הגדול שכל אחד יוכל לקבל את האור בהדרגה, ממילא מובן מזה, שאף אנחנו אי אפשר לנו לקבל את האור הגנוז הנפלא, אשר גם מגנה [מאפיל] את השמש ביופי הדרו וזיוו, והשמש מתבטלת אליו כשרגא בטיהרא, הוא אור הצפון והנעלם מעין כל חי אדמו"ר ז"ל, ו[רק] באמצעות מוהרנ"ת ז"ל שהוא אור הלבנה מלכות ("נתן" עם הכולל בגימטריה "מלכות" עם האותיות), יכולים גם אנשים כערכנו לטעום מאור הגנוז אשר אין העולם כדאי להשתמש בו.

כל מה שנרבה יותר בלימוד ספרי מוהרנ"ת ז"ל, כן נזכה להרגיש ביותר נעימות ספרי רבינו ז"ל ואשר בהם גנוזים וצפונים אור הגנוז שבשבעת ימי בראשית

ועל זה מרמז לנו מה שתיקנו בסדר ההדלקה, להציב נר של השמש המאיר, ליד נרות החנוכה שאין לנו רשות להשתמש בהם, וד"ל.

עיקר הלימוד צריך להיות בספרי מוהרנ"ת

וכשם שאי אפשר לתורה שבכתב בלי תורה שבעל פה שהיא בחי' מלכות, כך אי אפשר לנו להתקרב לרבינו ז"ל בלי מוהרנ"ת. וכל מה שנרבה יותר בלימוד ספרי מוהרנ"ת ז"ל, כן נזכה להרגיש ביותר נעימות ספרי רבינו ז"ל ואשר בהם גנוזים וצפונים אור הגנוז שבשבעת ימי בראשית.

ובספר "כוכבי אור" בהתחלתו מביא ששמע מאביו הר"נ מטולטשין זצ"ל, שאחר שיצאו לאור ספרי מוהרנ"ת ז"ל צריך להיות עיקר הלימוד בהם. ועל פי זה נוכל לרמז במה שמובא בהתרה "כי מרחמם ינהגם", שכל אחד כפי מה שפועל ביום הכיפורים בקשת סלח נא, כן זוכה לעשות חנוכה עי"ש.

והנה כבר ידוע מה שאמר מוהרנ"ת ז"ל: "דעם רעבינס זאך איז ר"ה, און מיין זאך איז יום כיפור"! ועיין ב"כוכבי אור" חלק חכמה ובינה, מה שמרמז בתיבות "חנון המרבה לסלוח" שהוא בגימ' "נתן" שמו של מוהרנ"ת, אשר אלו התיבות אמרם כמה פעמים לפני הסתלקותו עי"ש.

וזה היה כל ענין מוהרנ"ת ז"ל בשיחותיו ובספריו ובתפלותיו, להמשיך על ישראל סליחת עוונות ע"י דבריו המתוקים המחזקים ומאמצים את האדם להתעוררות בעבודת השם, מבלי להתייאש חלילה מחמת ריבוי העוונות והחטאים, ואדרבא, מה שהוא גרוע ביותר ומלוכלך בחטאים ביותר, יכול לגרום בהתעוררות תשובתו ובקשת סליחתו, נחת רוח גדול ביותר להשם יתברך בבחינת 'כד אתי יתרו' וכו', והכל בכוח רבו רבינו ז"ל אשר גילה נפלאות על פסוק: "סלח נא" (בגימ' נחמן עם הכולל).

ובזה אפשר לרמז: שכפי הסלח נא ביום כיפור שהוא ענין מוהרנ"ת ז"ל, כן הוא החנוכה שהוא אדמו"ר ז"ל זיע"א, והא בהא תליא, דו"ק והבן.

כן נזכה באמת בזכותם הגדול והנורא מאד, לבלות כל ימינו ושנותינו בספרי קדשם לעובדא ולמעשה, כל זמן שהנשמה בקרבי וכל עוד נפשותנו בגופנו לא נרפה ולא נעזוב אותם, רק למלאות מוחנו ולהגדיל דעתנו ושכלנו ממאור קדושתם, ובזה יאיר לנו אור החנוכה הק' תמיד ולנצח נצחים, עד חנוכת הבית השלישי שיבנה בב"א...

ידידו הדורש שלומו, ומצפה לשמוע ממנו כל טוב סלה

נחמן ישראל בהרה"ח אאמור"מ שליט"א בורשטיין

תודתנו לבנו הרה"ח ר' אברהם שמעון בורשטיין, שהמציא מכתב יקר זה לידינו, ותשואות חן לו

אשיחה ויחפש רוחי

מהחיפוש אל הניגון...

לאחר חודשיים תמימים בהם זכינו ללכת עם תורת 'אזמרה'
ולמדנו כיצד עלינו לחפש ולבקש אחר הנקודות הטובות
אנו הולכים מחיל אל חיל

ובימי החנוכה הקדושים, בפרשת מקץ
אנו מתחילים לעסוק בתורה הנפלאה

תורה נ"ד - ויהי מקץ-זכרון

התורה בה מתגלה אלינו ה"יודע נגן"
(ויהי כנגן "המנגן" - בגימטריה "נחמן" - ותהי עליו רוח אלקים)
ומגלה לנו את סוד הניגון המתנגן מכינורו של דוד בחצות הלילה
המברר את המדמה ומביא לידי נבואה ודביקות בעלמא דאתי

כַּמְבאָר בְּהַתּוֹרָה 'וַיְהִי מִקֵּץ זִכָּרוֹן' סִימָן נ"ד

אַשְׁרֵי שֶׁיֵּלֵךְ בָּזֶה תָּמִיד!

(עלים לתרופה, מכתב לז)

לֹא יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף

אחר שביארנו במאמרנו הקודם מיהו "הצדיק" עליו התכוון רבינו, נבוא בס"ד לבאר מיהו "צדיק הדור" הנזכר רבות בספרי ברסלב. כשבתחילה נבאר בקיצור נמרץ את משמעות המושג "צדיק הדור", ולאחר מכן נעבור לבאר מיהו "צדיק הדור" בדורנו אנו.

מיהו "צדיק הדור" עליו מדובר בספרי ברסלב?

בכל דור ודור ישנם צדיקים רבים, וגם בדורנו ישנם "צדיקים גדולים במעלה מאד כמו בדורות הראשונים", וכמובא בשיחות הר"ן:

פַּעַם אַחַת דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ זַ"ל מֵעִנְיָן זֶה, שֶׁאֵין הָעוֹלָם רוֹצִים לְהַאֲמִין שֶׁיִּהְיוּ נִמְצָאִים עַכְשָׁו צַדִּיקִים גְּדוֹלִים בְּמַעֲלָה מְאֹד כְּמוֹ בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים. עָנָה וְאָמַר: אִם מַאֲמִינִים בְּהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ צְרִיכִים לְהַאֲמִין שֶׁיֵּשׁ צַדִּיקִים גַּם כֵּן. **כִּי כְּמוֹ שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נִמְצָא, בְּוַדַּאי כְּמוֹ כֵן נִמְצָאִים צַדִּיקִים בְּוַדַּאי בְּכָל דּוֹר וָדוֹר.** וְהָבֵן מְאֹד.

(שיחות הר"ן, קצב)

וכדוגמת מה שאמרו חז"ל:

לֹא פָּחוּת עָלְמָא מִתְּלָתִין וְשִׁיתָּא צַדִּיקֵי דְּמִקַּבְּלֵי אַפֵּי שְׁכִינְתָּא בְּכָל יוֹם.

(סוכה מה ע"ב)

ובלשון מפורשת יותר:

אֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּאַבְרָהָם, וְאֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּיַעֲקֹב, וְאֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּמֹשֶׁה, וְאֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כִּשְׁמוּאֵל.

(בראשית רבה נו, ז)

וכל הצדיקים האמיתיים שבכל דור ודור, כולם אהובים כולם ברורים כולם קדושים. וכפי שכותב רבינו:

הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה'.

(ליקוטי מוהר"ן, ק)

אלא שכשם שלגבי התואר 'צדיק' - ביארנו שאין כוונתו של רבינו על כל מי שהוא צדיק, אלא לצדיק הגדול, נשמת 'משה משיח'. כך גם, כשמדובר בספרי ברסלב אודות 'צדיק הדור', אין הכוונה על כל צדיק שחי בדור, אלא על הצדיק הגדול, נשמת 'משה משיח', אשר הוא הצדיק הכללי של אותו דור, ולו נאה ולו יאה התואר של "צדיק הדור" האמיתי[א].

וכלשון האריז"ל על אותו צדיק:

מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר לְהָאִיר ... וְהִנֵּה **הַצַּדִּיק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִיצוֹץ מֹשֶׁה, הוּא הַמַּנְהִיג אֶת הַדּוֹר, וְכָל הַחֲכָמִים שֶׁבְּדוֹרוֹ טְפֵלִים לוֹ**, כִּי הֵם עֲנָפִים שֶׁלּוֹ.

(ספר הליקוטים, פרשת וזאת הברכה)

וגם אם ישנם בכל דור צדיקים ומנהיגים רבים, הרי שכולם כלולים באותו 'צדיק הדור' אשר הוא המנהיג הכולל. וכדברי האריז"ל:

"כָּל הַנֶּחֱלָקִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם", **שֶׁמִּלְּבַד הַמַּנְהִיג הַכּוֹלֵל**[ב], **יֵשׁ כַּמָּה פְּרָטִים חֲכָמִים הַמַּנְהִיגִים הַדּוֹר**, וְהַיְנוּ "כָּל הַנֶּחֱלָקִים הוֹלְכִים", שֶׁהֵם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹצְאִין מִצַּדִּיק זֶה וְהֵם עֲנָפִים לוֹ, "**כֻּלָּם הוֹלְכִים לַיָּם**", **שֶׁהוּא כְּלָלוּת, כְּדֵי לְתַקְּנָם וּלְהַנְהִיגָם.**

(פרי עץ חיים, שער ר"ח חנוכה ופורים, פרק ג)

כך שכל 'צדיקי הדור' נמצאים תחת ממשלתו של ה"צדיק הדור" הגדול. וכלשון רבינו בליקוטי מוהר"ן:

וְיֵשׁ אֶחָד שֶׁבְּאִתְגַּלְיָא אֵין לוֹ שׁוּם מֶמְשָׁלָה, וְאַף עַל פִּי כֵן בְּאִתְכַּסְיָא וּבְהֶעְלֵם גָּדוֹל, **הוּא מוֹשֵׁל עַל כָּל הַדּוֹר, וַאֲפִלּוּ עַל כָּל 'צַדִּיקֵי הַדּוֹר'**. כִּי כָּל נִשְׁמוֹתֵיהֶם הֵם כֻּלָּם תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ וּמַלְכוּתוֹ, וְכֻלָּם נִכְנָעִים וּכְפוּפִים אֵלָיו. רַק שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל.

(ליקוטי מוהר"ן, נו)

[א] האמת שאנו מוצאים בספרי רבינו בעצמו התייחסות גם לכלליות חכמי וצדיקי הדור, בכמה וכמה סוגי תארים והגדרות ["חכמי הדור" (ליקוטי מוהר"ן, נז. קמג). "צדיקי הדור" (ליקוטי מוהר"ן, נו, סא, רפב, ועוד הרבה) "מפורסמי ומנהיגי הדור" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, א) וכן הלאה]. אמנם, כשמדובר על כוחו וייחודיותו של ה"צדיק הדור", אין הכוונה אלא על הצדיק הגדול, רבינו בעצמו.

[ב] ביטוי זה של "המנהיג הכולל" מוזכר ומבואר בליקוטי מוהר"ן תורה ס"א, עיין שם.

אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ... צְאִי לָךְ
בְּעִקְבֵי הַצֹּאן

"הִתְפַּזְּנִי בְּדַרְכֵי חֲבוּתַיִךְ הָרַחְשׁוּנִים וּלְכִי בְּדַרְכֵיהֶם"

(רש"י)

מאמר ב' / צדיק הדור

אַחַר כָּךְ אָמַר בְּפֵרוּשׁ עַל עַצְמוֹ: לָכֶם נִדְמֶה שֶׁאֵין לִי מֻמְשָׁלָה כִּי אִם עֲלֵיכֶם, **בֶּאֱמֶת אֲנִי מוֹשֵׁל אֲפִלּוּ עַל כָּל 'צַדִּיקֵי הַדּוֹר'**, רַק שֶׁהוּא בְּאִתְכַּסְיָא.

(חיי מוהר"ן, כט)

אמור מעתה:

בכל דור ישנם 'צדיקי הדור' רבים, מנהיגי ישראל בהלכה והשקפה, אך אין לייחס להם את הנאמר בספרי ברסלב על אודות "צדיק הדור", שכן שם מדובר על הצדיק הדור שהוא נשמת 'משה משיח', הלא הוא: רבינו הקדוש.

וכפי שמתבטא מוהרנ"ת - בקטע שציטטנו במאמרנו הקודם, מליקוטי תפילות - שם הוא כותב:

אִם אָמְנָם **גַּם עַתָּה נִמְצָאִים צַדִּיקִים וּמַנְהִיגֵי יִשְׂרָאֵל**, יְיָ עֲלֵיהֶם יִחְיוּ, וַיַּאֲרִיךְ יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתֵיהֶם. אֲבָל הֲלֹא כָּל הַמְפָרְסָמִים כְּלָם יוֹדוּ בְּעַצְמָן וְלֹא יְבוֹשׁוּ, **שֶׁאֵין לָהֶם זֶה הַכֹּחַ שֶׁהִזְכִּירָנוּ לְפָנֶיךָ, שֶׁהוּא הַכֹּחַ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ**, לְהָאִיר בָּנוּ הַדַּעַת הַזֶּה שֶׁיַּשִּׂיג כָּל אֶחָד וְאֶחָד הַתַּכְלִית הָאֲמִתִּי בָּזֶה הָעוֹלָם מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם, אֲשֶׁר לְכָךְ נוֹצָרְנוּ.

(ליקוטי תפילות ח"ב, תפילה כח)

כשההגדרה העולה מדבריו היא ברורה ביותר:

מחד, "**גם עתה נמצאים צדיקים ומנהיגי ישראל**", אך מאידך, ברור לנו - וגם להם עצמם - "**שאין להם זה הכח**" של הצדיק הדור הגדול, נשמת משה רבינו[1].

מיהו "צדיק הדור" אחר הסתלקות רבינו?

עתה בוא נבוא בס"ד לבאר מיהו 'צדיק הדור' בדורנו אנו.

היה אפשר לחשוב ש"צדיק הדור" חייב להיות אחד שחי בפועל באותו דור, ולאחר הסתלקותו שוב אינו יכול להיקרא 'צדיק הדור', וחייבים למצוא צדיק הדור חדש [שעכ"פ מקבל את אורו וכוחו מהצדיק הגדול שהסתלק].

אך גם כאן - חסידי ברסלב ידעו ויודעים בדיוק למי הכוונה.

תיכף לאחר הסתלקותו של רבינו, סירב מוהרנ"ת תלמידו להתעטר בכתר אדמו"ר, והחדיר בכולם שרבינו ממשיך להיות "צדיק הדור" גם לאחר הסתלקותו, עד ביאת המשיח.

וכפי שהעלה זאת על הכתב, תלמידו של מוהרנ"ת, בשנת תר"ל - 59 שנה לאחר הסתלקות רבינו -וכתב:

וְהַיּוֹם לָמַדְתִּי הַמַּאֲמָר הַקָּדוֹשׁ "הָעִקָּר וְהַיְסוֹד שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ לְהִתְקַשֵּׁר לְ**הַצַּדִּיק שֶׁבַּדּוֹר** וּלְקַבֵּל דְּבָרָיו עַל כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה דָּבָר קָטָן וְדָבָר גָּדוֹל". **וּכְבָר מָנַח כְּלָל בְּיָדֵינוּ אֲשֶׁר כָּעֵת הוּא הַצַּדִּיק שֶׁבַּדּוֹר, אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה!**

(עלים לתרופה, מכתבי רבי נחמן מטולטשין)

כשכמובן, דבריו אלו, שמע וקיבל מפיו של מוהרנ"ת בעצמו, שהיה חוזר על כך פעמים רבות, וכפי שכותב רבי גדליה קעניג [במענה לשאלה: "ממי קיבל רבי נחמן מטולטשין קבלה זו"]:

בְּוַדַּאי שָׁמַע דִּבּוּרִים הַנַּ"ל מִפִּי מוֹהֲרַנַ"ת זַ"ל, לֹא פַּעַם אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם, אֶלָּא פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים. וּכְפִי שֶׁשָּׁמָעַם, כֵּן מְסָרָם לְאַנַ"שׁ הַמִּתְקָרְבִים לְרַבֵּנוּ שֶׁבְּדּוֹרוֹ, לְהוֹרוֹת לָהֶם הַדֶּרֶךְ בָּהּ יֵלְכוּ לָבֶטַח, וְלֹא יִיגְעוּ וְלֹא יִיעָפוּ עַד בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.

(שערי צדיק, חלק ו, מכתב רסט)

כשלאמתו של דבר - כל מי ששוקד על ספרי רבינו ומוהרנ"ת, ובפרט במכתביו הקדושים, ייווכח לראות בעצמו כיצד דבר זה מפורש עשרות פעמים בדבריו, בגלוי או ברמיזה.

וכפי שכותב רבי גדליה קעניג במכתבו [במענה לשאלה: "היכן מרומז דבר זה בספרי רבינו ומוהרנ"ת"]:

וְנָכוֹן יִהְיֶה לִבְךָ סָמוּךְ וּבָטוּחַ **כִּי כַּאֲשֶׁר תִּזְכֶּה לְקַבֵּעַ לְךָ שְׁעוּרִים קְבוּעִים בְּסִפְרֵי רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וּבְסִפְרֵי תַּלְמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ וְתִקְרָא אֶת הַמְכֻתָּבִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁל מוֹהֲרַנַ"ת זִיעָ"א** שֶׁבְּסֵפֶר 'עָלִים לִתְרוּפָה' יוֹם יוֹם, **אָז בְּוַדַּאי עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים מִפְּרָשׁ יוֹצֵא מִפִּיהֶם, וְלִפְעָמִים בִּרְמָזִים גְּלוּיִים אוֹ נִסְתָּרִים, אֲשֶׁר רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ הַנַּחַל נוֹבֵעַ מְקוֹר חָכְמָה הוּא הוּא גַּם כְּהַיּוֹם הַצַּדִּיק שֶׁבַּדּוֹר**, שֶׁאֵלָיו אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְהִתְקַשֵּׁר יַחַד עִם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה.

(שם)

ואכן, לאור ידיעה ברורה זו, צעדו כל גדולי אנ"ש לדורותיהם, והדריכו את מקורביהם שרבינו הקדוש לבדו הוא "צדיק הדור" גם בדורנו אנו.

ומוֹהֲרַנַ"ת זָכָה לָדַעַת בְּוַדָּאוּת אֲמִתִּי כִּי רַק רַבֵּנוּ הַנִּנְעָם זִיעָ"א הוּא לְבַד הַצַּדִּיק וְהַמַּנְהִיג הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר בּוֹ בָּחַר ה' לִרְעוֹת וּלְהַנְהִיג וּלְהַדְרִיךְ אֶת צֹאן מַרְעִיתוֹ יִשְׂרָאֵל עַם קָדוֹשׁ, **עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.**

[1] על ההתייחסות הכללית של חסידי ברסלב לשאר צדיקי ומנהיגי הדור, נרחיב במאמר נפרד אי"ה.

וּבְרוּחַ זֶה הִנְהִיג הוּא זַ"ל אֶת כָּל הָעוֹלָם שֶׁזָּכוּ לְהִתְקָרֵב אֵלָיו אַחַר הִסְתַּלְקוּת אַדְמו"ר זִיע"א, וּמָסַר נַפְשׁוֹ עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁיָּדוּעַ[7]. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הִנְהִיגוּ תַּלְמִידָיו הַקְּדוֹשִׁים אֶת הַמִּתְקָרְבִים לְדַרְכֵי אַדְמו"ר זִיע"א בִּימֵיהֶם**, כְּמַבְאָר בְּאֹר הַיטֵב בְּמִכְתָּב מִשְּׁנַת תר"ל שֶׁכָּתַב תַּלְמִידוֹ הַמֻּבְהָק הַצַּדִּיק מוֹהַר"ר נַחְמָן זצ"ל מִטּוּלְטְשִׁין לְמוֹהַר"ר מִיכְלִי זַצ"ל הַנִּדְפָּסֶת שָׁם בְּסוֹף הַסֵּפֶר, עַיֵּן שָׁם. **וְגַם עַכְשָׁיו, הָעִקָּר אֵצֶל אֲנַ"ש יְצַ"ו לְהִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ זֶה לָגָמְרֵי!**

(שערי צדיק, מכתב ד)

יסוד זה חוזר ונשנה שוב ושוב, אצל כל גדולי אנשי שלומנו לדורותיהם. וכפי שכותב - לדוגמא - רבי שמואל הורביץ במכתבו:

מֵעֵת שֶׁנִּתְגַּלָּה דֶּרֶךְ רַבֵּנוּ זַ"ל, אֵין לָנוּ דֶּרֶךְ אַחֵר אֶלָּא דַּרְכּוֹ וְעִנְיָנוֹ, **וְהוּא נִקְרָא הַצַּדִּיק שֶׁבַּדּוֹר הַזֶּה!** וְכָל תִּקּוּנֵנוּ תָּלוּי אַךְ בּוֹ.

(מכתבי שמואל ח"א, כא)

כך גם הכריזו גדולי אנ"ש בדור שלפנינו - רבי לוי יצחק ורבי שמואל שפירא - בשער בת רבים, ב"קול קורא" שפנה לכלליות אנ"ש, בהדגישם שידיעה זו אינה פרט שולי בתורת ברסלב, אלא הוא סוד קיום חסידות ברסלב!

וכך כתבו:

וְזֶה סוֹד כָּל קִיּוּם חֲסִידוּת בְּרֶסְלֶב עַד הַיּוֹם הַזֶּה, אֲשֶׁר **כָּל הָעוֹלָם מִתְפַּלְאִים עַל זֶה מְאֹד אֵיךְ אֲנוּ מַחְזִיקִים מַעֲמָד, וַחֲסִידוּת בְּרֶסְלֶב נִמְשֶׁכֶת מִדּוֹר לְדוֹר מִבְּלִי שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ רַבִּי וּמַנְהִיג הַמְלַבֵּשׁ בְּגוּף כַּנָּהוּג בְּכָל עֲדוֹת הַחֲסִידִים. אָמְנָם זֶהוּ סוֹד כָּל קִיּוּמֵנוּ, כִּי כָּל חֲסִידוּת בְּרֶסְלֶב עוֹמֶדֶת עַל יְסוֹד זֶה!** וּכְדִבְרֵי רַבִּי נַחְמָן טוּלְטְשִׁינֶער זַ"ל בְּמִכְתָּבוֹ "וּכְבָר מָנַח כְּלָל בְּיָדֵינוּ **אֲשֶׁר כָּעֵת הוּא הַצַּדִּיק שֶׁבַּדּוֹר, אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה**". וְצַדִּיקֵי שְׁכִיחֵי יַתִּיר בְּעָלְמָא בָּתַר דְּאִסְתַּלָּקוּ.

(תמימי דרך, מכתב קל)

כיצד יתכן לומר שרבינו הוא "צדיק הדור" בדורנו אנו?

וכי ישאלך בנך לאמר:

כיצד שייך לומר על דורנו אנו, שרבינו הוא "צדיק הדור"? הרי כבר חלפו כמה דורות מאז דורו של רבינו?

אף אתה אמור לו:

כשאנו מדברים אודות "צדיק הדור" הגדול, נשמת משה משיח - נחשבים כמה דורות כ"דור" אחד. כך שגם כשחולפים כמה דורות לאחר הסתלקותו של הצדיק, הרי הוא ממשיך להיות "צדיק הדור".

ולענייננו: כל הדורות - מדורו של רבינו עד דורו של משיח - נחשבים לגבי ענין זה כ"דור" אחד, כך שרבינו הוא "צדיק הדור" עד ביאת המשיח.

דברים אלו יש להם הסבר פשוט ביותר, הן ע"פ קבלה, והן ע"פ המציאות הנגלית. ונפרטם אחד לאחד.

• • •

נתחיל עם הביאור ע"פ קבלה, אותו מביא רבי גדליה קעניג במכתבו, וכך הוא כותב:

וְעַיֵּן עוֹד בְּסֵפֶר הַלִּקּוּטִים לְהָאַר"י זַ"ל קוֹהֶלֶת בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ" וְכוּ', וַהֲגַם דְּמַשְׁמַע שָׁם שֶׁהוּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, **הִנֵּה בֶּאֱמֶת אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַהוּ בְּחִינַת 'דּוֹר' לַאֲמִתּוֹ בְּנוֹגֵעַ לָזֶה, כִּי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבְּדוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים, כַּמָּה דוֹרוֹת נֶחְשָׁבִים לְדוֹר אֶחָד בִּלְבַד**, כַּמּוּבָן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּכִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל, עַיֵּן בְּשַׁעַר מַאֲמָרֵי רַזַ"ל מַסֶּכֶת עֲרוּבִין דַּף נ"ד ע"ב מַה שֶּׁכָּתַב שָׁם בְּמַעֲשֶׂה דְּרַבִּי פְּרִידָא.

(שערי צדיק, מכתב ד)

ביאור הדברים:

הגמרא מספרת על רבי פרידא שלאחר שמסר את נפשו ללמד את תלמידו הנחשל, וחזר אתו על תלמודו 800 פעמים, יצאה בת קול ושאלה אותו: "באיזה שכר הנך חפץ, שיוסיפו לך ארבע מאות שנה לשנות חייך, או שתזכה אתה ודורך לעולם הבא?". וכשענה: "רוצה אני שנזכה אני ודורי לעולם הבא", אמר הקב"ה: "תנו לו זו וזו" (עירובין נד ע"ב).

ועל כך מתפלא האריז"ל וכותב:

וְזֶה פֶּלֶא עָצוּם, שֶׁלֹּא מָצִינוּ שָׂכָר גָּדוֹל כָּזֶה אֲפִילוּ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם עַל כָּל שִׁבָחָיו הָעֲצוּמִים שֶׁיִּזְכּוּ כָּל הַדּוֹר הַהוּא שֶׁלּוֹ - שֶׁאֵין דּוֹר פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא - לְעוֹלָם הַבָּא, וּכְבָר אָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין 'דּוֹר הַמִּדְבָּר אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא' וְהֵם דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה?

(שער מאמרי רז"ל, מסכת עירובין, דף נ"ד ע"ב)

ועל פליאה זו עונה האריז"ל:

הָעִנְיָן הוּא כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתִּיךָ, כִּי כָּל הַנְּשָׁמוֹת מִתְחַלְּקוֹת לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא שָׁרָשִׁים מְחֻלָּקִים זֶה מִזֶּה, וּבְכָל שִׁשִּׁים רִבּוֹא נִיצוֹצוֹת נְשָׁמוֹת. וְהִנֵּה, **כָּל הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁתְּלוּיִים בְּשָׁרְשָׁם בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמַת רַבִּי פְּרִידָא נִקְרָאִים 'בְּנֵי דּוֹרוֹ', אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כֻּלָּם נִמְצָאִים יַחַד עִמּוֹ בִּזְמַן אֶחָד, אֶלָּא מִיּוֹם בְּרִיאַת הַנְּשָׁמוֹת עַד לָעַתִיד לָבוֹא**, כָּל אֶחָד מִתְגַּלְגֵּל בַּזְּמַן הָרָאוּי לוֹ עַד שֶׁנִּשְׁלַם לְהִתָּקֵן ... וְזֶה בִּזְכוּתוֹ, כִּי אִם הַשֹּׁרֶשׁ טוֹב אָז כָּל עֲנָפָיו נִתָּקָנִים.

(שם)

נמצאנו למדים לענייננו:

גם מי שחי מאות שנים לאחר פטירת רבי פרידא, יכול להיחשב כאחד מ"בני דורו של רבי פרידא", מאחר שהוא שייך לשורש נשמתו.

ומעתה, לגבי רבינו זי"ל, אשר הוא "שורש נשמות ישראל" (עיין ליקוטי מוהר"ן, לד), נקראים כולנו - עד ביאת המשיח - בני דורו.

כך שרבינו הוא ה"צדיק הדור" היחיד, ואין אחריו אף מנהיג - גם לא מתוך אנשיו - שנחשב לצדיק הדור.

כִּי **עַכְשָׁו בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה עַד בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, הוּא הַצַּדִּיק יְסוֹד עוֹלָם הַיָּחִיד שֶׁבַּדּוֹר!** כְּמִבְּאֹר בְּמִכְתָּב שֶׁכָּתַב מוֹהַר"נ זַצ"ל מִטּוּלְטְשִׁין לְהָרַ"י מִיכְלִי זַצ"ל נָכֶד מוֹהַרַנַ"ת זִיע"א בִּשְׁנַת תר"ל, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וּכְבָר מָנַח כְּלָל בְּיָדֵינוּ אֲשֶׁר **כָּעֵת הוּא הַצַּדִּיק שֶׁבַּדּוֹר** אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה". וְצַדִּיקֵי שְׁכִיחֵי יַתִּיר בְּעָלְמָא בָּתַר דְּאִסְתַּלָּקוּ.

(חיי נפש, לח)

[7] כוונתו על כך שמוהרנ"ת סבל רבות, מחמת הנהגתו זו, ואילו היה מוכן להכתיר את עצמו כאדמו"ר השני של ברסלב, היה חוסך המון התנגדות, כידוע ליודעי העיתים. ועל אף הכל, מסר את נפשו על כך

• • •

את היסוד הנ"ל, שה"צדיק הדור" הגדול אינו יורד בכל דור ודור ממש, אלא פעם בכמה דורות [אשר כולם נחשבים לגביו כדור אחד] - אנו מוצאים גם במקומות אחרים, וכפי שמוסיף שם רבי גדליה וכותב:

וְהָעִקָּר כִּי **הַצַּדִּיק הָאֱמִתִּי הַמְפֻלָּג בְּמַעֲלָה מְאֹד מְאֹד** אֲשֶׁר זָכָה בְּרֹב קְדֻשָּׁתוֹ וִיגִיעָתוֹ וּפְרִישׁוּתוֹ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת כָּזֶה שֶׁאֵין שְׁלֵמוּת אַחֵרִיו, **הוּא רַק יָחִיד בְּכָמָה דוֹרוֹת.** וְכֵן מְבֹאָר בְּהַקְדָּמַת הָרַמְבַּ"ם זַ"ל לְסִדֶּר זְרָעִים, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וְשָׂהָאִישׁ הֶחָכָם (כֵּן הוּא קוֹרֵא אֶת הַצַּדִּיק הָאֱמֶת) הַמּוֹאֵס בָּעוֹלָם, הוּא יָחִיד בֵּין רַבִּים, **לֹא יִמָּצֵא אֶלָּא אֶחָד בְּדוֹר מֵהַדּוֹרוֹת**", עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, עַיֵּן שָׁם.

(שערי צדיק, שם)

כלשון הזה כותב גם רבי שמואל הורביץ:

"וְהָעִקָּר הוּא **הַצַּדִּיק הָאֱמֶת הַיָּחִיד בְּכָמָה דוֹרוֹת**[ה] כְּמוֹ נִשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הַמִּתְגַּלְגֶּל בְּיִחִידֵי הַדּוֹרוֹת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָאֲרִ"י זַ"ל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל וְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ זַ"ל אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ לֹא יְהִיוּ חֲדָשׁוֹת עַד מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ".

(מכתבי שמואל, צג)

במכתב אחר הוא מפרט יותר וכותב:

הַקְּשָׁיָא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ הוּא: **מַדּוּעַ חָסִידֵי בְּרֶסְלֶב מִתְדַּבְּקִים אֶת עַצְמָם רַק בְּרַבִּי שְׁנַסְתַּלֵּק,** וְהֲלֹא כְּתִיב "אֶל הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם", וְעִם נְגָעִים "לַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם"? יֵשׁ לִי הַרְבֵּה מַה לַעֲנוֹת עַל כָּךְ, מַה שֶׁהַנְּיָר אֵינוֹ מַסְפִּיק. אֲבָל בְּקִצּוּר:

הָאֱמֶת הוּא כָּךְ: **מֵאָז וּמִתָּמִיד מֻכְרָחִים כָּל בְּנֵי הָעוֹלָם לְהַגִּיעַ אֶל הַצַּדִּיק הַגָּדוֹל הָאֱמִתִּי שֶׁהוּא נִשְׁמַת מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם, אֲשֶׁר רַק הוּא יוֹרֵד לָעוֹלָם הַזֶּה לְתַקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם, וְאַף אֶחָד אַחֵר אֵינוֹ יָכוֹל בְּשׁוּם אֹפֶן לְתַקֵּן אֶת הַנְּפָשׁוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צַדִּיק גָּדוֹל, אִם אֵינוֹ 'נִשְׁמַת מֹשֶׁה'**, אֶלָּא אֲפִילּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ מֻכְרָח לְהַגִּיעַ לְ'נִשְׁמַת מֹשֶׁה' שֶׁיְּבִיאוֹ אֶל הַשֹּׁרֶשׁ בְּתַכְלִית. **וְלָכֵן שׁוֹלֵחַ וּמוֹרִיד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, פַּעַם בְּכָמָה דוֹרוֹת, אֶת נִשְׁמַת מֹשֶׁה, שֶׁיְּתַקֵּן אֶת כָּל הַדּוֹרוֹת!**

(מכתבי שמואל, ז. תרגום חופשי מאידיש)

מה ההסבר הפשוט בזה?

עד כאן ביארנו בפנימיות הדברים, שהמושג "דור" לגבי "צדיק הדור" יכול להתפרש גם ככמה דורות.

אך עתה נבוא לבאר בס"ד הביאור בזה בפשיטות, והוא:

המושג "דור" - לגבי 'צדיק הדור' - פירושו: "תקופה". ו"צדיק הדור" פירושו: הצדיק שנשלח עם הגילויים והרפואות המיוחדות לאותה תקופה.

וכשירדה נשמת רבינו לעולם, התגלו כל הגילויים והרפואות הנצרכות לכל הבעיות והתחלואים שיהיו עד ביאת המשיח. ולכן הוא "צדיק הדור" עד לביאת המשיח.

וכפי שמסביר זאת בקצרה רבי שמואל הורביץ במכתבו:

מֵעֵת שֶׁנִּתְגַּלָּה דֶּרֶךְ רַבֵּנוּ זַ"ל, אֵין לָנוּ דֶּרֶךְ אַחֵר אֶלָּא דַּרְכּוֹ וְעִנְיָנוֹ. **וְהוּא נִקְרָא הַצַּדִּיק שֶׁבַּדּוֹר הַזֶּה,** וְכָל תִּקּוּנֵנוּ תָּלוּי אַךְ בּוֹ, **כִּי הוּא כְּבָר הֵכִין רְפוּאוֹת לְמַחֲלוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בַּדּוֹר הַזֶּה דַּיְקָא.**

(מכתבי שמואל ח"א, כא)

כך גם מסבירים זאת רבי לוי יצחק ורבי שמואל שפירא:

וּכְדִבְרֵי רַבִּי נַחְמָן טוּלְטְשִׁינֶער זַ"ל בְּמִכְתָּבוֹ "וּכְבָר מָנָח כָּלָל בְּיָדֵינוּ אֲשֶׁר **כָּעֵת הוּא הַצַּדִּיק שֶׁבַּדּוֹר,** אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זָכָר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה". וְצַדִּיקֵי שְׁכִיחֵי יַתִּיר בְּעָלְמָא בָּתַר דְּאִסְתַּלָּקוּ. וְכָל דְּבָרָיו שֶׁל רַבֵּנוּ זַ"ל חַיִּים וְקַיָּמִים וְעוֹמְדִים לְנֶגֶד עֵינֵינוּ כְּאִלּוּ רַבֵּנוּ עוֹמֵד וּמְצַוֶּה לָנוּ מַה לַעֲשׂוֹת כְּהַיּוֹם הַזֶּה. **כִּי דְּבָרָיו וְעֵצוֹתָיו שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ כּוֹלְלִים כָּל הַנְּפָשׁוֹת מֵרֹישׁ כָּל דָּרֵי דָרְגִין עַד סוֹף כָּל דָּרְגִין, וְכָל הַדּוֹרוֹת עַד מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ,** וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ "אֵיךְ הָאבּ מִיךְ שׁוֹין מַייְנֶע אוֹיגֶן אוֹיס גִּיקוּקְט אוֹיף אִיטְלִיכֶן בַּאזוּנְדֶערְע [= בְּעֵינֵי כְּבַר הִסְתַּכַּלְתִּי עַל כָּל אֶחָד בִּנְפָרָד]. **וּבְכָל מַה שֶׁלִּמֵּד וְהוֹרָה אוֹתָנוּ, יֵשׁ בָּהֶם דַּי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אִם רַק יְקַיֵּם אוֹתָם בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים,** וְיִזְכֶּה בָּהֶם וַדַּאי לְתִקּוּן נַפְשׁוֹ לָנֶצַח.

(תמימי דרך, מכתב קל)

• • •

עומק ענין זה מבואר בדברי רבי אברהם ב"ר נחמן בספרו "כוכבי אור", שם הוא כותב שמדורו של רבינו עד לאחרית הימים, אנו מתמודדים עם ספירת הבינה דסט"א, 'כח המדמה'. ורבינו, אשר זכה להשיג את כל החמישים שערי בינה דקדושה בתכלית השלימות, הוא הרפואה היחידה לתחלואי תקופתנו. וגם אם הסתלק כבר, הרי ש"לא ישקוט האיש עד אשר כילה הדבר אשר דיבר" בביאת גואל צדק.

ואלו הם דבריו:

וְהִנֵּה בְּכָל הַמְבֹאָר עַד הֵנָּה נִרְאֶה לְפִי עֲנִיּוּת דַּעְתִּי לְרַמֵּז בְּמַאֲמָרוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁלְּאַחַר הַתּוֹרָה 'אַחֲוֵי לָן מָנָא' בְּלִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן סִימָן כ"ה, שֶׁצְּרִיכִין לְכַוֵּנוֹת לְהַיֵּצֶר הָרָע שֵׁם אַחֵר, שֶׁלֹּא לְקָרוֹתוֹ עוֹד בְּשֵׁם יֵצֶר הָרָע רַק בְּשֵׁם כֹּחַ הַמְדַמֶּה, עַיֵּן שָׁם. עַל פִּי מַה

[ה] וראה כלשון הזה בליקוטי הלכות, מדי דברו במעלת הזקנים שבמעשה מהבעטלער העיוור: "וְעַתָּה רְאֵה וְהָבֵן וְהַבֵּט כַּמָּה גְּדֹלָה מַעֲלַת הַזָּקֵן הַשֵּׁנִי עַל הָרִאשׁוֹן כְּגֹבַהּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ וְכוּ' וְכֵן הַגּ' עַל הב' וְכֵן כֻּלָּם שֶׁהַקָּטָן שֶׁבָּהֶם גָּבֹהַּ מְאֹד מְאֹד **עַד שֶׁאֵין נִמְצָא כְּמוֹתוֹ כִּי אִם יָחִיד בְּכָמָה דוֹרוֹת**" (ליקוטי הלכות, תפילין ה, א).

וכן מדי דברו על הבעטלער בלי הידיים, כתב: "וְשָׁם בְּסוֹף הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשִּׁשִּׁי בְּמֶה שֶׁהִתְפָּאֵר הַבַּעטְלֶיר שֶׁהָיָה בְּלֹא יָדַיִם נֶגֶד כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁהִתְפָּאֵר בְּהֵכַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדָיו וְכוּ' וְכוּ', עַיֵּן שָׁם הֶעְנְיָן הַנִּפְלָא וְהַנּוֹרָא הַזֶּה, אִם רָאִיתָ בֵּין מְחַצְּדֵי חַקְלָא, וְאִם רָאִיתָ בִּסְפָרִים, וּבִפְרָט בַּתִּקּוּנִים וְזֹהַר וּבְסֶבָא, תָּבִין מֵרָחוֹק, כְּמַצִּיץ מִן הַחֲרַכִּים, נוֹרָאוֹת נִפְלָאוֹת תְּמִים דֵּעִים, וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה כָּאן. וּבְסוֹף מְבֹאָר שֶׁהוּא הִתְפָּאֲרוּת כְּנֶגֶד כֻּלָּם, כִּי כֻּלָּם אַף-עַל-פִּי שֶׁהָיוּ גְּדוֹלִים בְּמַעֲלָה מְפֻלֶּגֶת מְאֹד מְאֹד וְהָיָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כֹּחַ נִפְלָא וְנוֹרָא בְּיָדָיו **מַה שֶּׁלֹּא נִמְצָא כָּזֹאת אֲפִלּוּ לְאֶחָד בְּדָרָא כִּי אִם לִיחִידֵי גְּדוֹלֵי צַדִּיקִים נִפְלָאִים שֶׁהָיוּ חִדּוּשִׁים מְיֻחָדִים בְּכָמָה וְכָמָה דוֹרוֹת ...** וּבְוַדַּאי זֶה שֶׁהִתְפָּאֵר שֶׁיָּכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַמְשִׁיךְ הַחִצִּים לְאֶחָד שֶׁהִשִּׁיגוּ וְהִגִּיעוּ לְתוֹךְ הַנִּזְרָק בּוֹ בְּוַדַּאי הָיָה **צַדִּיק נִפְלָא וְנוֹרָא, וְחִדּוּשׁ נִפְלָא שֶׁלֹּא נִמְצָא דְּגָמָתוֹ בְּכָמָה דוֹרוֹת** שֶׁיִּתְפָּאֵר שֶׁיָּכוֹל לְתַקֵּן תִּקּוּן הַבְּרִית לְמִי שֶׁפָּגַם בּוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת לְהוֹצִיא הַחִצִּים מִמָּקוֹם שֶׁנִּזְרַק לְשָׁם" (ליקוטי הלכות, פריה ורביה ג, י).

שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל שִׁבְעָה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ לַיֵּצֶר הָרָע כוּ'. וְיָדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן שֶׁהֵם כְּנֶגֶד הַשֵּׁבַע מִדּוֹת דְּסִטְרָא אָחֳרָא, כִּי זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה אֱלֹקִים כְּנֶגֶד שֶׁבַע מִדּוֹת הַנִּמְצָאִים בְּהַקְדֻּשָּׁה כְּמוּבָן כָּל זֶה בְּסִפְרֵי אֱמֶת. וְהִנֵּה עַד הֵנָּה לֹא הָיָה בָּעוֹלָם כִּי אִם הָאָרַת הַשֵּׁבַע מִדּוֹת הָאֵלֶּה שֶׁהִשִּׁיגוּ אוֹתָם הַשִּׁבְעָה רוֹעִים לְהַמְשִׁיכָם וּלְהָאִירָם עָלֵינוּ. עַל כֵּן לֹא הָיָה כְּנֶגֶד זֶה כִּי אִם שִׁבְעָה כֹּחוֹת הַיֵּצֶר הָרָע שֶׁהֵם בְּחִינַת שִׁבְעָה שְׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ - **אֲבָל מְשֻׁבָּא אַדְמוֹ"ר זַ"ל לָעוֹלָם, וְהִתְחִיל לְהָאִיר וּלְהוֹפִיעַ עָלֵינוּ הַמַּדָּה הַשְּׁמִינִית שֶׁהִיא בִּינָה עִלָּאָה**, שֶׁהִשִּׂיגָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת שֶׁאֵין שְׁלֵמוּת אַחֲרָיו וְכוּ', **עַל כֵּן זֶה לְעֻמַּת זֶה וְעָצְמָה מְאֹד גַּם הַמַּדָּה הַשְּׁמִינִית שֶׁל הַסִּטְרָא אָחֳרָא שֶׁהִיא בְּחִינַת 'מַדְמָה'**, כִּי בִּינָה דִּקְדֻשָּׁה הוּא בְּחִינַת מֵבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר, וְזֶה לְעֻמַּת זֶה בִּינָה דְּסִטְרָא אָחֳרָא הוּא בְּחִינַת מְדַמֶּה דָּבָר לְדָבָר בְּשָׁוְא וָהֶבֶל.

אֲבָל עַל כָּל זֹאת מַדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה, וּלְעוֹלָם יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כִּי אַף עַל פִּי שֶׁמֹּרֶב כֹּבֶד הַמִּלְחָמָה הֶכְרַח לְהִתְכַּסּוֹת וּלְהִסְתַּלֵּק מֵאִתָּנוּ ... לֹא נִתְעַלֵּם מֵאִתָּנוּ מִכֹּל וְכֹל כְּמֹאָז וּמִקֶּדֶם, לְבַל יֵדַע אִישׁ אֶת מְקוֹם קְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר גְּאָלָתֵנוּ תְּלוּיָה בּוֹ. וְלָכֵן גַּם אִם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שִׂיאַת מֶלֶךְ הַזָּקֵן וּכְסִיל, מִשָּׁם יוֹרִידוֹ וְיַפִּילוֹ, **כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ עַד אִם כְּלָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֵּר, לְגָאֳלֵנוּ וּלְרַפְּאֵנוּ מִמַּחֲלוּאֵינוּ הָעֲצוּמִים!**

(כוכבי אור, חכמה ובינה, לו-לז)

מה עם דברי חז"ל על הפסוק "וזרח השמש ובא השמש"?

אחר כל הדברים האלה, בוא נבוא לבאר בקצרה את הכלל הידוע של "וזרח השמש ובא השמש".

הנה, זה לשון המדרש:

וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ - אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁזָּרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ? אֶלָּא **עַד שֶׁלֹּא יִשְׁקְעוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁמְשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק, הוּא מַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק חֲבֵרוֹ.** יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא, נוֹלַד רַבִּנוּ וְקָרְאוּ עָלָיו 'וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'. יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּנוּ, נוֹלַד רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה וְקָרְאוּ עָלָיו 'וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'. יוֹם שֶׁמֵּת רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה, נוֹלַד רַבִּי אָבוּן וְקָרְאוּ עָלָיו 'וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'. יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי אָבוּן, נוֹלַד רַבִּי אָבוּן בְּרֵיהּ. יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי אָבוּן, נוֹלַד אַבָּא הוֹשַׁעְיָה אִישׁ טַרְיָא. יוֹם שֶׁמֵּת אַבָּא הוֹשַׁעְיָה, נוֹלַד רַבִּי הוֹשַׁעְיָה וְקָרְאוּ עָלָיו 'וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ'. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן. עַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז. עַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עָתְנִיאֵל זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב בְּהֵיכַל ה'.

(מדרש רבה, פרשת חיי שרה, ב)

ורבים שואלים: האם בענין רבינו לא התקיים ענין זה של "וזרח השמש ובא השמש"? וכי הסתלקותו אינה נחשבת כביאת שמשו כך שלאחריו חייב להיות גם זריחת שמשו של צדיק חי שממשיך את דרכו? וכי מזמנו של רבינו והלאה שוב אינו תקף כלל זה של "וזרח השמש ובא והשמש"?

אך לאור כל הדברים הנ"ל, הענין פשוט בתכלית:

תלוי כלפי מה דברים אמורים; אם אנו עוסקים ברובד הפשוט של 'צדיקי הדור', מנהיגי ישראל בהלכה ובהשקפה - בוודאי מתקיים גם בימינו "וזרח השמש ובא השמש", וכפי שאנו רואים בעינינו את הנהגת ה', כיצד הוא שולח לנו בכל דור ודור גדולי ישראל שינהיגו את הדור בדרך הישר.

אבל כשאנו מדברים על ה"צדיק הדור" שבספרי ברסלב - אשר שם הכוונה על נשמת משה רבינו - ה"וזרח השמש ובא השמש" אינו תלוי בהסתלקותו של הצדיק, אלא בתקופת הארת אורו בעולם.

כך שגם שנים רבות לאחר הסתלקותו של הצדיק הגדול, עדיין לא שקעה שמשו ואין זורחת שמש חדשה.

וכך מתוארת שקיעת וזריחת השמש של נשמת 'משה משיח', בחיי מוהר"ן:

שָׁמַעְתִּי בְּשֵׁמוֹ שֶׁאָמַר: **מִן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי שֶׁהָיָה חִדּוּשׁ כַּמִּפְרָשׁ, הָיָה הָעוֹלָם שָׁקֵט עַד הָאֲרִ"י זַ"ל.** הַיְנוּ שֶׁמֵּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי עַד הָאֲרִ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לֹא נִתְגַּלּוּ חֲדָשׁוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּתְגַּלּוּ עַל-יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, עַד שֶׁבָּא הָאֲרִ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהָיָה חִדּוּשׁ כַּמִּפְרָשׁ, וְהוּא גִּלָּה חֲדָשׁוֹת לְגַמְרֵי שֶׁלֹּא נִמְצָא מִי שֶׁיִּגְלֶה חֲדָשׁוֹת כָּאֵלֶּה עַד הָאֲרִ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. **וּמִן הָאֲרִ"י זַ"ל עַד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל, הָיָה גַּם כֵּן הָעוֹלָם שָׁקֵט בְּלִי חִדּוּשׁ,** עַד שֶׁבָּא הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהָיָה חִדּוּשׁ נִפְלָא, וְגִלָּה חֲדָשׁוֹת. **וּמִן הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל עַד עַתָּה הָיָה גַּם כֵּן הָעוֹלָם שָׁקֵט בְּלִי חִדּוּשׁ כָּזֶה,** וְהָיָה הָעוֹלָם מִתְנַהֵג רַק עַל פִּי הַהִתְגַּלּוּת שֶׁגִּלָּה הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל עַד הֵנָּה. **עַד שֶׁבָּאתִי אָנֹכִי, וְעַתָּה אֲנִי מַתְחִיל לְגַלּוֹת חֲדָשׁוֹת נִפְלָאוֹת לְגַמְרֵי** וְכוּ'.

(חיי מוהר"ן, רעט)

מאז שהסתלק רבי שמעון בר יוחאי לעולמו בשנת ג'תתקכ"ג, חלפו 1371 שנה עד אשר נולד האריז"ל בשנת ה'רצ"ד, ובשנים אלו זרחה ושקעה שִׁמְשָׁם של רבבות צדיקים, תנאים ואמוראים, רבנן סבוראי גאונים וצדיקים [אשר חלק מהם נזכרים בדברי המדרש הנ"ל]. אך מאידך, היה "העולם שקט"!

לא הייתה זריחה והתגלות חדשה של נשמת 'משה משיח' שיורדת לגלות רובד חדש בתורה... כך שלגבי נשמה זו, לא הייתה שקיעה וזריחה חדשה משך 1371 שנה!

וכך גם בהמשך הדורות, בין האריז"ל לבעש"ט; היו אלפי צדיקים קדושים ונוראים, אך בכל זאת היה "העולם שקט", עד אשר בא הבעל שם טוב "שהיה חידוש נפלא וגילה חדשות", ושמשו זרחה בכל עוזה למשך תקופה. עד אשר הגיע הזריחה הגדולה ביותר, והאחרונה בתולדות עם ישראל עד לביאת הגואל.

וְכַאֲשֶׁר רָאִינוּ בְּעֵינֵינוּ גַּם בַּדּוֹר הַזֶּה, שֶׁאָנֹכִי הֶעָנִי וְהָאֶבְיוֹן כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְהָיִיתִי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם, **וְיָדַעְתִּי שֶׁבִּימֵינוּ כִּמְעַט כְּבָר נִשְׁקַע הָאוֹר הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם**

טוֹב זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה. וְעַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה שִׁמְשׁוֹ, זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה.

(עלים לתרופה, מכתב מיום ר"ח כסליו תקצ"ח)

וזריחה זו לא תשקע עד ביאת הגואל, ולנצח!

וּכְבָר נִרְשַׁם בְּמָקוֹם אַחֵר מַה שֶּׁהָאֵשׁ שֶׁלִּי תּוּקַד לְעוֹלָם לֹא תִּכְבֶּה. וְאָמַר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז בְּזוֹ הַלָּשׁוֹן: **מַיין פַייֶערְ וועט שׂוין טְלוּעָן בִּיז מָשִׁיחַ וועט קוּמֶען** = הָאֵשׁ שֶׁלִּי תּוּקַד עַד בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ!

(חיי מוהר"ן, מו)

וְהַכְּלָל, בְּתְחִלָּה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה כְּשֶׁנִּתְקָרְבוּ אֵלָיו שֶׁיִּגְמֹר הַתִּקּוּן מֵיָד, וְכָמָּה דִּבּוּרִים שֶׁנִּדְבְּרוּ מֵעַיִן זֶה, אַף אַחַר כָּךְ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים וּבַעֲוֹנוֹת הַדּוֹר, וּמִגְדַּל הִתְגָּרוּת הַשָּׂטָן עַד שֶׁהִרְבָּה מַחֲלֹקֶת גָּדוֹל עָלָיו, עַל יְדֵי כָּל זֶה נִתְבַּלְבֵּל הָעוֹלָם, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִגְמֹר בְּחָיָיו מַה שֶּׁרָצָה. וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר שֶׁגָּמַר וְיִגְמֹר, כִּי ... זָכָה לְדָרֶךְ כָּזֶה וְדִבֵּר דִּבּוּרִים כָּאֵלֶּה שֶׁעַל יְדֵי זֶה **לֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד!**

(חיי מוהר"ן, רכו)

וְכֵן אָמַר [מוֹהֲרַנ"ת] פַּעַם אַחַת, שֶׁסּוֹבֵב עַל רַבֵּנוּ ז"ל כְּעֵין הַנֵּסַח שֶׁנִּזְכַּר בִּבְרִכַּת הַהַפְטָרָה: "**כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד!**".

(כוכבי אור, שיחות וסיפורים ד)

כִּי עִקַּר חַיּוֹתֵנוּ הַנִּצְחִי וּקְדֻשַּׁת יַהֲדוּתֵנוּ תָּלוּי בָּזֶה, לְהַחֲיוֹת עַצְמֵנוּ בְּכָל עֵת בִּקְדֻשַּׁת תּוֹרָתוֹ שֶׁזָּכִינוּ עַל יְדֵי אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, אוֹר הָאוֹרוֹת, אֲשֶׁר קֵרְבָנוּ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ כָּל אֶחָד מִמָּקוֹם שֶׁהוּא. **וְהוּא רַבֵּנוּ, הוּא מוֹרֵנוּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, לָנֶצַח!**

(עלים לתרופה, מכתב מיום ג' וארא תר"ב)

וכך מתאר רבי שמואל הורביץ את זריחת שמשו של רבינו לאחר הבעש"ט:

וְאַחַר כָּךְ בָּא רַבֵּנוּ זַ"ל נָכְדּוֹ וְהוּא גָּמַר מַה שֶּׁלֹּא גָּמַר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל, וְהוּא אוֹר חָדָשׁ שֶׁמֵּאִיר לְכָל הַדּוֹרוֹת עַד שֶׁיָּבוֹא מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ מַמָּשׁ! כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ זַ"ל שֶׁמֻּמְנוּ עַד מָשִׁיחַ לֹא יִהְיֶה חֲדָשׁוֹת, רַק הַדֶּרֶךְ שֶׁלּוֹ. **וְגַם אֲפִלּוּ מָשִׁיחַ, בְּדַעְתּוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ זַ"ל - שֶׁהֵכִין לוֹ כְּבָר הַכֹּל - יָאִיר דַּעַת רַבֵּנוּ זַ"ל בָּעוֹלָם.** וְאָז יַגִּיעוּ כָּל אֶחָד לְמַה שֶּׁיַּגִּיעַ, כְּפִי שֶׁיַּעֲסֹק כָּל אֶחָד לַעֲבוֹד ה' בְּדַעַת רַבֵּנוּ זַ"ל. וַאֲשֶׁרֵי הַזּוֹכֶה לְהִתְקָרֵב אֵלָיו בְּעֵת תִּקָּף הַחֹשֶׁךְ, וּמִתְגַּבֵּר בְּדַעְתּוֹ וְתוֹרָתוֹ וְעִנְיַן רַבֵּנוּ זַ"ל, לִזְכּוֹת בָּזֶה לְקַיְּמוֹ וְלַעֲבוֹד ה', עַד שֶׁיִּזְכֶּה לְמַה שֶּׁיִּזְכֶּה. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יְזַכֵּנוּ לָזֶה, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

(מכתבי שמואל, מכתב יב)

וּבֶאֱמֶת, כְּשֶׁיִּהְיוּ הַדּוֹרוֹת גְּרוּעִים וּשְׁפָלִים מְאֹד, יְכָמְרוּ רַחֲמָיו מְאֹד מְאֹד וְיִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּעַצְמוֹ, וְיִהְיֶה גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.

(כוכבי אור, סיפורים נפלאים, בסופו)

כיצד מתייחס מוהרנ"ת ל"שקיעת השמש" של הסתלקות רבינו?

מאחר ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", וכל הסתלקות של צדיק היא בחינה מסוימת של "ובא השמש" - נסיים את מאמרנו זה [המתפרסם לקראת ימי חנוכה הקדושים] עם דבריו של מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, שם הוא מתייחס לשקיעת השמש שהייתה עם הסתלקותו של רבינו, ומדבריו המאלפים נלמד מהי ההסתכלות הנכונה על "ובא השמש" של רבינו ז"ל.

וכך הוא כותב:

הַדַּלְקַת נֵר חֲנֻכָּה מְשֻׁתְּשְׁקַע הַחַמָּה, זֶה רֶמֶז **שֶׁעִקַּר הַמְשָׁכַת אוֹר הַתּוֹרָה שֶׁהוּא אוֹר הָעֲצוּת הוּא בְּיוֹתֵר לְאַחַר הִסְתַּלְקוּת הַצַּדִּיק הָאֱמֶת שֶׁהוּא הָרַבִּי הָאֱמֶת.** כִּי אָז אַחַר הִסְתַּלְקוּתוֹ הוּא בְּחִינַת שְׁקִיעַת הַחַמָּה, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל פָּסוּק "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ", "עַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי" וְכוּ'. **נִמְצָא שֶׁהִסְתַּלְקוּת הַצַּדִּיק הוּא בְּחִינַת שְׁקִיעַת הַחַמָּה, וְאָז דַּיְקָא צְרִיכִין לְהִתְגַּבֵּר מְאֹד מְאֹד לַעֲסֹק וּלְעַיֵּן הֵיטֵב בְּחִדּוּשֵׁי תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁהֵם כֻּלָּם עֲצוּת נוֹרָאוֹת וְהִתְעוֹרְרוּת נִפְלָא לְהִתְקָרֵב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְלֵילֵךְ עַל יָדָיו וְעַל רַגְלָיו לְהִתְקָרֵב לְהַחֲבֵרִים לְהַשְׁרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא,** שֶׁזֶּה בְּחִינַת הַיְשִׁיבָה הַקְּדוֹשָׁה, כְּדֵי לַחֲתֹר וּלְגַלּוֹת הָעֲצוּת עֲמֻקּוֹת מִתּוֹךְ גֹּדֶל הַחֹשֶׁךְ, מַה שֶּׁצָּרִיךְ כָּל אֶחָד לְפִי בְּחִינָתוֹ בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת.

כִּי מְבֹאָר בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא פָּרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ שֶׁהַצַּדִּיקִים נִקְרָאִים 'בַּעֲלֵי אֲסִפּוֹת', מֵחֲמַת שֶׁעִקַּר יְגִיעָתָם בַּתּוֹרָה הוּא אַחַר שֶׁנֶּאֱסַף הַצַּדִּיק. **כִּי בְּחַיָּיו הָיָה יָכוֹל לִשְׁאֹל אוֹתוֹ כָּל סְפֵקוֹתָיו, אֲבָל עַתָּה מִמִּי יִשְׁאַל?! וְצָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ בְּעַצְמוֹ לְהָבִין עֲמֻקּוֹת תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁל רַבּוֹ.** וְזֶהוּ בְּחִינַת שֶׁהַדַּלְקַת נֵר חֲנֻכָּה, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת אוֹר הַתּוֹרָה, הוּא 'מְשֻׁתְּשְׁקַע הַחַמָּה', **דְּהַיְנוּ לְאַחַר הִסְתַּלְקוּת הַצַּדִּיק שֶׁאָז צְרִיכִין הַתַּלְמִידִים וְהַגְּלוּיִים אֲלֵיהֶם לְהִתְחַזֵּק בְּיוֹתֵר בִּלְמוּד וְעִיּוּן הֵיטֵב בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה,** שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת לְמוּד הַיְשִׁיבָה הַקְּדוֹשָׁה, כְּדֵי לַחֲתֹר מָשָׁם הָעֲצוּת הָעֲמֻקּוֹת לְכָל אֶחָד כָּרָאוּי לוֹ בְּכָל עֵת, כְּדֵי לְגַדֵּל הָאֱמוּנָה הַקְּדוֹשָׁה, לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד, אָמֵן וְאָמֵן.

(ליקוטי הלכות, נזיקין ה, מה)

כמה נפלא!

מוהרנ"ת מזכיר את מאמר חז"ל "וזרח השמש ובא השמש" לגבי הסתלקותו של רבינו, ותחת ההמשך המתבקש - שיש לחפש לכאורה את ה'וזרח השמש' החדש, לשאול ממנו את כל הספיקות ולקבל ממנו אור לעבודת ה' - הוא כותב שיש "להתייגע בעצמו להבין עמקות תורתו הקדושה של רבו", ולהתקרב "**להחברים** השרידים אשר ה' קורא"...

ללמדך: שהאור ממשיך וזורח בכל תוקפו, דרך הספרים והחברים!

■

"מה לי לאמר בזכרי את אותם הצדיקים שקרבו אותי לצדיק האמת ו
שטעמם נשאר לעולמי עד, והעיקר האיש נקשר בעבותות אהבה וחבלים ש

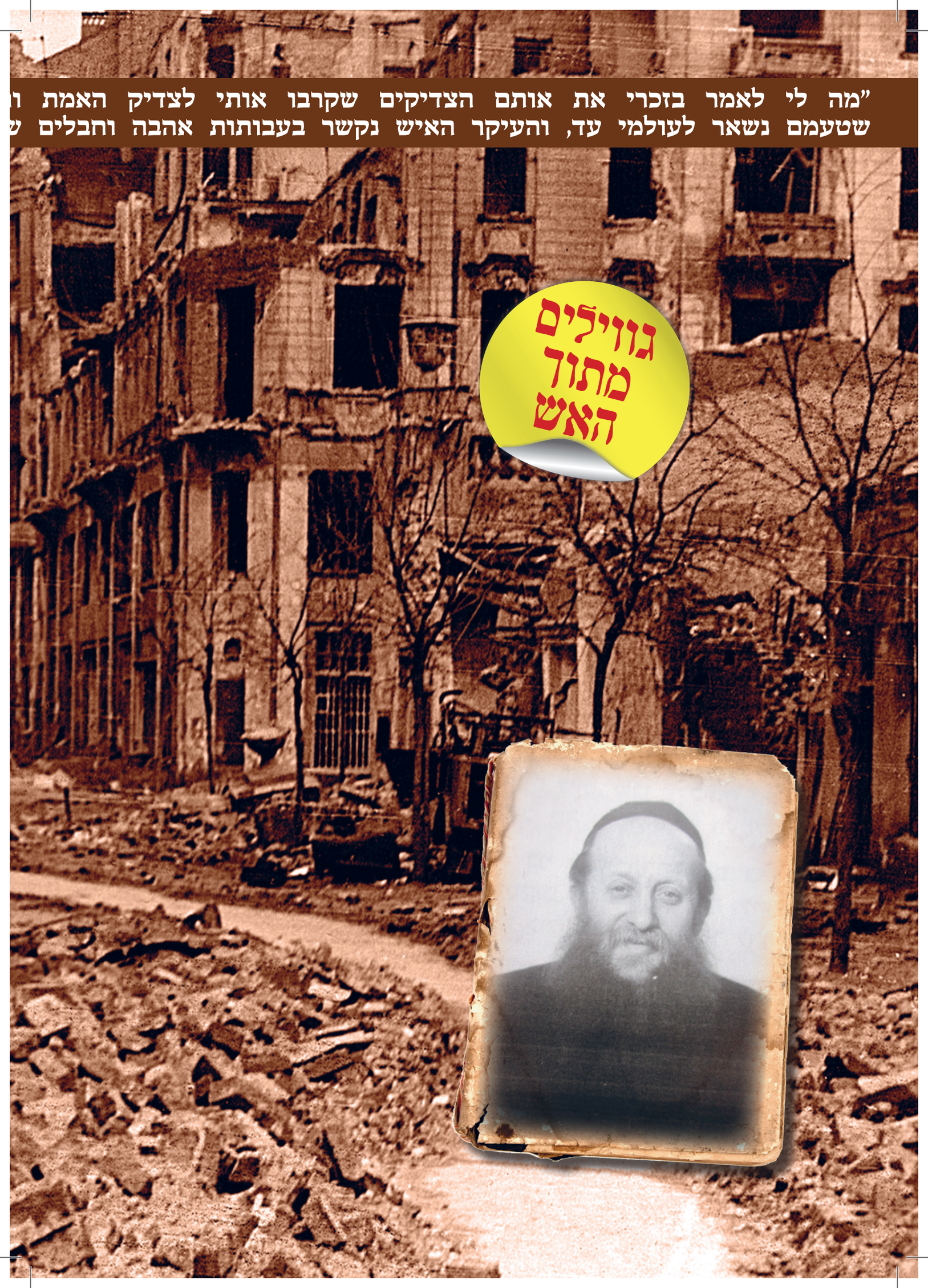

ת והטעימוני מאותם המאכלים הרוחניים הקדושים
ם של נימי הלב לצדיק האמת ולאנשיו האמתיים..."

שריד מהשטיבל בוורשא

צרור מכתבים מרטיטי לב שכתב החסיד ר' צבי ירושלמי-לסקר ז"ל מיקירי חסידי ברסלב בוורשא בהיותו בוילנא לאחר שנמלט מפולין הכבושה בידי הנאצים ימ"ש, ולאחר המלחמה בעת שהותו על אדמת גרמניה הארורה - חושפים טפח מהניסיונות הכבירים למלט את נפשות אנ"ש מגיא ההריגה ומסיפור נס הצלתם של כותב המכתבים ובנו יחידו ממוות לחיים ▪ תיעוד מצמרר ורווי אמונה יוקדת מההתקבצות האחרונה של חסידי ברסלב בראש השנה ת"ש בוורשא תחת ההפגזות ▪ ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים

ד. ברסלבר

צצות כבדות נחתו מכל הכיוונים, האוויר היה אפוף אבק מחניק וריח שריפה נישא באוויר, הלבבות הלמו בפחד. חסידי ברסלב בוורשא, שהתכוננו לנסוע ללובלין להתקבצות בראש השנה, מצאו עצמם נצורים בבירת פולין המופצצת. י"ז באלול תרצ"ט - זה היום הנורא בו החל החורבן.

לאחר ימים ארוכים של מטרות אש ותמרות עשן, יומיים לפני ראש השנה חלה במפתיע הפוגה בהרעשות מצד הגרמנים, מעטים מאנ"ש החליטו לצאת מבתיהם ולהתקבץ ולהתפלל יחדיו ביום הכסה. אך התברר כי היתה זו הטעיה מצד הארורים, בדרכם לבית החסידים התחדשו לפתע ההפגזות ביתר שאת, הם המשיכו בריצה חפוזה, וכל עוד רוחם בקרבם הגיעו חיוורים כסיד אל השטיבל דברסלב, שם התפללו בצוותא את תפילות היום הקדוש, כשברקע מרעישים מטחי הפגזים והארטילריה הכבדה.

למרות הסכנה והפחד הנורא שאחז בכל, גם ביום הכיפורים חזרו והתקבצו יחדיו עם ילדיהם.

שישים שנה אחרי - בסיון תשס"א - ישבנו בבני-ברק בביתו של ר' מרדכי לסקר, בנו של רבי צבי לסקר מיקירי חסידי ברסלב בוורשא (ולימים חתנו של רבי לוי יצחק בנדר), והקשבנו ברטט לתיאורים המרעידים מאותו יום כיפור ת"ש.

ר' מרדכי התפלל בקביעות עם אביו בבית-החסידים ברחוב נוולידיע 28 בוורשא, ובחסדי שמים שרד מהמלחמה, אותה תפילת יום כיפור תחת פגזי האויב הגרמני, ניצבה לנגד עיניו וכשדיבר, יכולנו לחוש את האימה באוויר כאילו הדברים מתרחשים עכשיו. בעיני רוחנו ניצבים היו דמויותיהם הטהורות של אנשי שלומנו היקרים, שהפחד לא פסח עליהם, אבל לבם בער באמונה יוקדת עד לב השמים.

הלך להתפלל בשטיבל דברסלב תוך כדי הפגזות הגרמנים. ר' צבי בחברת ידידים בפולין

"מעט אנשים הגיעו", סיפר ר' מרדכי, "אולם הייתה זו תפילה נלהבת, עם האש של רבינו. לאחר התפילה חמקנו אני ואבי כשאנו נצמדים לכותלי הרחוב כברת דרך, כשני קילומטרים, עד לביתנו המרוחק, כאשר כל הדרך שורקים פגזים באוזנינו, רק מאוחר בלילה הגענו בנסי נסים לביתנו".

"אתם זוכרים את רבי יצחק ברייטר?", שאלנו. "בוודאי", נדלק ניצוץ בעיני ר' מרדכי, "הייתי אז נער, רבי יצחק היה יושב בשבת בבוקר ומקריא מ'סיפורי מעשיות' ומוסיף דיבורי אמונה כאלו, שנאמרו בחריפות ובהתלהבות קודש. הוא היה מיודד עם אבי, תקופה מסוימת שררה בביתו עניות, ווזכרני את אבי ז"ל מכניס לו כפעם בפעם כיכר לחם אל תוך תיק הטלית ותפילין".

"ואת רבי אהרן לייב ציגלמן, זוכרים אתם?".

"איך אפשר לשכוח אותו", מתרגש ר' מרדכי, "הוא היה אדם כה אצילי, שלא רואים בכל יום כמוהו. כל ראשו ורובו היו בעסק ההדפסה, כשהיה פוגש מישהו מאנ"ש, היה שואלו: "כבר נתת בשביל הספרים העומדים לצאת מן הדפוס?".

נער צעיר מפראשקה

רבי צבי לסקר התקרב לחסידות ברסלב כשש שנים לפני פרוץ השואה. הוא נולד בעיירה פראשקה שבגבול פולין-גרמניה, לאביו רבי יחיאל לסקר, מחסידי האדמו"ר רבי שמע'לי מסקרנוויץ, שם המשפחה נגזר מהעיירה לסקרוב, בה כיהן אחד מאבות המשפחה כרב.

בפראשקה, ישב הרשל (צבי) הנער בשטיבל הסרקניוויצ'אי והתמיד בתורה. בפולין דאז היו קיימים ארבעה פלגים עיקריים: ציונים, בונדיסטים, קומוניסטים ו'אגודת ישראל'. בעיירה הקטנה פראשקה הסתפחו נערים רבים אל מפלגת ה'בונד' והיו כאלו שנמשכו אל התנועות החלוציות הציוניות. מעת לעת, היו מתעוררים וויכוחים בין הצעירים באשר לשאלת ה"השתייכות" והדרך המובחרת.

עוד בעודו נער, היה הרשל משיב כהלכה לצעירי העיירה שניסו להשפיע על הבחורים החסידיים להצטרף לשורותיהם. בין חובשי ספסלי השטיבל הסקרניוויצ'אי, התנהלו לא אחת שיחות סביב הסוגיא המורכבת, האם לקרב את הבחורים שחברו אל המפלגות ההן, או שמא לדחותם. הרשל סבר, כי אי אפשר

אם אין גדיים אין תיישים. ר' צבי (שני משמאל למעלה) במחנה נופש בעיירה וילון

להתעלם מאחים תועים שדעות נפסדות קנו שביתה בלבם, וחובת השעה היא לצאת ולהשפיע עליהם.

הוא ואחדים מחבריו סברו, כי יש לבחור בחורים איתנים באמונתם וביראתם, שיקימו גרעין חרדי בקרב חברי 'החלוץ', ואולי על ידי עשייה כזו יצליחו להשפיע ולהביא לתוספת קדושה בארץ ישראל.

בעיירה ויילון הסמוכה, נדבקו רבים מקרב הנוער החרדי בנגיף "ההשתייכות הכיתתית" שחולל אז שמות בכרם בית ישראל בפולין. הארגונים הקומוניסטיים והציוניים התחרו כולם על לבות בני הנעורים, שהלכו ברבבותיהם שבי אחרי הרעיונות הנוצצים. בויילון הוקמו "קיבוצי הכשרה" ע"י "החלוץ", בהם עסקו הצעירים בחקלאות ובשאר מלאכות, כהכנה לקראת עלייתם לקיבוצים בארץ ישראל. אך הכנה רוחנית - מאן דכר שמיה, משל העולה לארץ הקודש הריהו פטור מכל התרי"ג מצוות.

חדורי רגשי שליחות קודש, שמו הרשל וחבריו פניהם לעיירה ויילון, קבעו את מקומם באחד ממחנות ההכשרה, והחלו לקשור שיחה עם הנערים, במטרה לעזור להם להתפכח מחלום השווא בו הם מצויים, להעניק להם צידה של יראת שמים לדרך, כדי שבעלותם לארץ הקודש, לא ישליכו מאחרי גוום את כל הקדוש והיקר.

דבריו של הרשל שנאמרו בדעת ובטעם, מצאו מסילות ללבות הצעירים עמם נפגש. מאז עמדו על דעתו, יקדה בו אש של יראת שמים שהשפיעה על סובביו.

הרשל מגיע לפרק 'האיש המקדש' ומקים את ביתו עם בתו של המנוח ר' מרדכי אייזנר, מחשובי חסידי בעל ה'שפת אמת' מגור, ומתיישב בעיירה ליטיטוב הסמוכה.

לאחר תקופה, בגלל התנכלות מצד השכנים הגויים, ובשל קשיי פרנסה, הוא מהגר עם בני ביתו לווירשוב, המצויה באותו אזור.

בעקבות התקשרותו עם בית אייזנר, עד מהרה נעשה ר' הרשל אחד מבני החבורה בשטיבל הגוראי בווירשוב, בעיקר בשל ידידותו המיוחדת עם בן הדוד בערל אייזנער, הידוע בחצר גור כ'בערל ווירשובער' שהיה 'קומדאנט' - היינו בעל סמכות על צעירי העדה.

בעודו אברך צעיר, נבחר ר' הרשל לתפקיד חינוכי בבית יעקב האגודאי שבעיירה שדליץ. הוא לא הסתפק בלמלאות חובתו במלאכת ההוראה, אלא חיפש ללא לאות איך לקרב גם את אותם שנטשו את החינוך הטהור. כמענה ל"אידישאים" הבונדיסטים ורשת החינוך שלהם - הוציא לאור חוברת משלו ללימוד האידיש, בשנת תרפ"ו בשדליץ, שנקראה 'עכט יידיש'.

יש נחל נובע

בתרפ"ט העתיק ר' הרשל את מגוריו משדליץ לוורשא הבירה, גם שם התקבל בחצר הגוראית כאחד מן המנין ואת מקום תפילתו קבע בשטיבל הגוראי הנודע ברח' נאלעווקי. ה'בית ישראל' מגור, בנו של ה'אמרי אמת' ויד ימינו, מינה אותו למחנך בתלמוד תורה של הקהילה בוורשה. ר' הרשל קיבל עליו את השליחות וביצע אותה בנאמנות.

בהכירו בכוחו העצום של עט הסופרים על לבות הנוער, החל ר' הרשל להוציא לאור כתב-עת שעסק בענייני השעה של בני הנעורים, שנקרא בשם 'דער תלמודיסט'.

משראו ראשי הקהילה בוורשא את השפעתו הגדולה, מינוהו לעמוד בראש

מכתבים בפרסום ראשון

פה אינה ארץ להשתקע בשביל יהודי ברסלבר, ולבי ובשרי ירננו לארץ קל חי!

ב"ה וילנה יום א' ויקהל [טז אדר א'] שנת ת"ש.

אהובנו וידידנו המקורב הנאמן לרבינו הקדוש ר' נחמן בן פיגא זצ"ל ר' יצחק מאיר נ"י קורמן!

אתמול קיבלתי מכתב מאת ידידנו האהוב והחשוב ר' אהרן לייב ציגלמן מורשה וביקשני לשלוח לכם את מכתבו הצרוף בזה, מובן מאליו שאין לי מה להוסיף לבקשתו, עלי רק להעיר את אוזנכם שפה המדובר על דבר פדיון שבויים אשר חייהם תלויים להם מנגד ומי שיש לו היכולת לעשות בדבר, חיי עולם מוכנים להם. אינני מרבה לכתוב בדבר, כי אני מאמין שמה שתהי' ביכולתכם, תעשו, ותכתבו לי תיכף את התוצאות, ובכלל איך נראה וצפוי הענין בדבר הדרישות בשביל ר' א. ל. ובני ביתו.

אי לזאת, עלי להעיר את אוזנכם שתרחמו נא על שארית פליטתנו של אנשי שלומינו מורשה ואספו נא בשבילם מעט כסף, כי הדחק לחץ והרעב שלהם אין לשער ואין לכתוב, עשו נא תיכף מיד את הדבר, כי להם אין רשות לכתוב מזה, אבל אני שברחתי בעוד נפשי בכפי, אוכל להודיע לכם על הדבר הזה.

שוב לא אאריך בדבר, אם רוח אלקים מפכה בכם התאמצו נא בכל מאמצי כוחותיכם ואספו כסף ושלחו נא על כתובתי, ואי"ה אשלח לכם תיכף ומיד.

אם בדעתכם לדעת מי כותב לכם המילים האלה, אני מזכיר לכם בזה ששמי הוא צבי בן פריידל לסקר שנסע בשנת תרצ"ז לאומן עם ר' יצחק ברייטער. ר' משה מענדל מלודז' (אם איני טועה בשמו) יודע אותי, כי הוא הי' בורשה ולן אצלי לילות אחדים... גם הוא יודע תשוקתי לארץ הקדושה, ואם יעלה בידכם גם בשבילי דרישה, אז אני מאמין בזה - גם מזה יהי' לכם חיי עולם הבא, כי גם פה אינה ארץ להשתקע בשביל יהודי ברוסלבר, ולבי ובשרי ירננו לארץ קל חי!...

זה הכל שאני כותב בפעם הראשונה אם אלקי צבאות יתן לכם לב לכתוב לי מארץ עיני ד', אז אשתדל לכתוב לכם הרבה יותר גם ידיעות מורשה ולודז.

כעת אני חותם את מכתבי הפתיחה ומבקשכם להזכיר את שמי ושמות בני ביתי על קברי אבותינו והם: צבי בן פריידל, ז' קריינדל בת רחל לאה בַּורשה עמק הבכא, בתי תחי' רבקה בת קריינדל בורשה עמק הבכא, בני יחי' מרדכי בן קריינדל בישיבת ברנוויץ טראקי ליטא, ובתי רחל פריידל בת קריינדל בורשה עמק הבכא.

העתירו נא בעדנו כי כולנו פה בחזקת פקוח נפש.

שלכם הדורש את כל אנשי שלומנו בעיר הקדושה ובפרט ר' משה מענדל מלודז [=הכוונה לר' יצחק מנדל אחיו של ר' משה יוסף רוטנברג מלודז'], ר' יודל [=זילברמן] מוורשה - לובלין, ור' מאטיל [=יגלניק] מוורשה.

שלכם צבי בן פריידל לסקר

כתובתי היא מעבר למעטפה

הקייטנה האגודאית בעיירת הנופש דז'ילונקה בתרצ"ד, שנועדה עבור בני הישיבות שחבשו את ספסלי ה'מתיבתא' בוורשא.

בקייטנה השתתף גם מנדל, אחיינו של ר' הרשל, שהיה בחור ירא שמים ומבקש קרבת אלוקים.

בפולין דאז, היו בחורים רבים שהתקרבו לברסלב, אך טבעי היה שגם בקייטנת הקיץ בדז'ילונקה יימצאו מהם. הבחור מנדל לסקר הירא והמבקש, שם לבו למנהגם של הבחורים הברסלבערס להיעלם מדי יום בעומק יערות האורן שהקיפו את עיירת הנופש, הוא עקב אחריהם והבחין כיצד הם מתבודדים ומשוחחים שיחות ארוכות עם השם, ולאחר מכן חוזרים מלאי שמחה, חדוה וחיות.

הדבר שבה את לבו, לראשונה בחייו הרגיש כיצד האדם אינו רק מטייל בחיק הטבע, אלא משתלב כל כולו בתוך שירת הבריאה, המרוממת אותו לקרבת אלוקים. הוא נמשך מיד בעבותות אל הנערים, כששאל אותם מנין הם ומהו פשר מנהגם, השיבו אמריהם לו בטוב טעם ובחן של אמת, ומנדל החליט "מעתה חלקי עמכם!".

בשובו הביתה, נדהם אביו ר' יעקב לגלות כי בנו התחבר אל חבורת חסידי ברסלב. הדבר הדאיגו, אך ככל שחלפו הימים ונוכח לראות איך הוא מוסיף יראה על יראתו ומתעלה בלימודו יותר מאשר קודם לכן, הניח לו. מנדל התקרב בכזו התלהבות קודש, שקירב תוך תקופה קצרה בחורים רבים לאורו של רבינו הקדוש. לא חלפה אלא מחצית השנה מאז שב מקייטנת קיץ בדז'ילונקה, ואביו ר' יעקב לסקר נעשה בעצמו חסיד ברסלב (ר' יעקב ובנו מנדל נספו עקה"ש, הי"ד).

נסע עמו בצוותא לאומן בתרח"ץ. רבי יצחק ברייטר הי"ד (באדיבות ג.נ.)

"מעט אנשים הגיעו", סיפר ר' מרדכי, "אולם הייתה זו תפילה נלהבת, עם האש של רבינו. לאחר התפילה חמקנו אני ואבי כשאנו נצמדים לכותלי הרחוב כברת דרך, כשני קילומטרים, עד לביתנו המרוחק, כאשר כל הדרך שורקים פגזים באוזנינו, רק מאוחר בלילה הגענו בנסי נסים לביתנו"

בעבודת הקודש בצוותא עם רבי יצחק ברייטר

התקרבותו של תלמיד חכם מופלג כר' יעקב לסקר, השפיעה מאוד על סביבתו, לא ארכו הימים, ואחיו ר' צבי, התקרב אף הוא בעקבותיו, בכל התלהבות נפשו אל הנחל הנובע.

החסיד הגדול רבי יצחק ברייטר, שמח מאוד בהתקרבותו של בעל כישרון והשפעה כמוהו, ודיבר עמו כי ישתמש בכישרונו כדי להעביר את תורתו של הרבי ללבותיהם של בני הדור.

ר' צבי נענה בשמחה, ביתו נעשה מעתה בית-ועד לענייני של הרבי, ורבי יצחק ברייטר הרבה לשוחח עמו בענייני זיכוי הרבים. ר' מרדכי לסקר סיפר, כי זכור הוא כיצד בשנת תרח"ץ נסע אביו יחד עם רבי יצחק ברייטר לעיירת הנופש אוטבוצק, המצויה לא הרחק מוורשא הסואנת, לענייני עבודת ה'.

באותה עת, הם שקדו יחדיו על הוצאת 'ליקוטי מוהר"ן' בפאר והדר, ומי שדאג להוצאות הדפסה זו, היה האברך היקר מאנ"ש ר' ישראל פרידמן מהעיר אפטא. ר' ישראל זה, שמוצאו מהעיר ראדאמישלע שבגליציה, הגיע כנער צעיר ללמוד ב'מתיבתא' בוורשא, שם פגש בר' אברהם חיים שארפשטיין מאנ"ש, שהביאו אל בית החסידים דברסלב, והוא התקרב בכל לבו ונפשו.

ישראל'יקל היה מלא התלהבות קודש וחן וחסד, שקירב המוני בחורים לברסלב, עד כדי כך שבשטיבל שבו למד, הכריזו 'חרם' על כל בחור שידבר עמו. רבי יצחק מאיר קורמן כותב עליו "זכה לעצמו וזכה

מבקשי תורה ויראה. בחורים חסידיים בברנוביץ', קיצוני מימין הבחור מרדכי לסקר

עשרות מבחורי ברסלב למדו בישיבתו. רבי אלחנן וסרמן ראש ישיבת ברנוביץ' הי"ד

גם לאחרים, היינו היה בעל חן נפלאה וסגולה גדולה בפיו, אשר עם מי שהיה מדבר איזה דיבור, יצא ממנו השומע בשמחה ותענוג הלב, אשר על ידי זה זכה לקרב הרבה הרבה בחורים בורשה והביאם לבית החסידים שלנו ברסלבר, אשר נקשרו בעבותות ובלב ונפש בתוך תוכו החסידות בקיום כל העצות הק' של רבינו זצ"ל כמנהג חסידי ברסלב. וגם זכה להיות מקבץ צדקות על דבר כל ענין של רבינו ז"ל, הן להעניק את חסידי ברסלב העניים שבוורשה, ולהעוברים ושבים וכדומה, וכן על דבר הדפסת ספרים הק'".

לימים, נשא ישראל פריד לאשה את בתו של ר' מאיר פליגלמן מאפטא ועבר לגור בעיר זו, מיד הקים ברסלבר-שטיבל באפטא, ואת כל ה'נדן' שקיבל הקדיש בשביל הדפסת הליקוטי מוהר"ן, חותנו שהתקרב אף הוא לעניין רבינו, השתתף בהוצאות ההדפסה, עליה שקד רבי יצחק ברייטר, כשרבי צבי לסקר עובר על הספר ומגיה אותו.

באותה שנה, תרח"ץ, יצא לאור הספר הקדוש לראשונה באותיות מרובעות, כשעל השער כתוב 'אפטא' - "והוגה בהגהה מדויקת ומזוקקת ושאר תקונים מכתבי יד ומדפוסים ישנים ע"י ר' יצחק נ"י בן ר' יוסף צבי ז"ל ברייטער וע"י ר' צבי נ"י בן ר' יחיאל ז"ל לאסקער".

במהדורה זו ישנן הוספות שונות בגוף הליקוטי מוהר"ן, וכן הגהות בשולי הדף הנמצאים במהדורה זו בלבד.

שמחתו של ר' צבי על זכה לקחת חלק

ישנם בחורים רבים בישיבת רבי אלחנן שנכספים להתקרב לצדיק האמת, לפעמים אני נוסע לטרוקי ומשפיע ב"ה מעט על אותם מן הבחורים שטעמו מעט מדברי האמת של צדיק האמת

ב"ה, ווילנא, יום ד' פ' במדבר [כא אייר] ה-ת"ש.

לכבוד אהובי אחי השותה בצמא ממעייני צדיק האמת מוה"ר ר' יצחק מאיר קורמן בירושלים הקדושה, שלו' וברכה!

אחי אהובי! היום קבלתי את מכתבך ואי אפשר לי ללון ולא לכתוב תיכף ומיד תשובה. כי המכתב שמחני וחזקני כימי נדודי בארץ נכרי' אשתדל בלי נדר לענות על הכל כפי מה שידוע לי וכפי מה שבכוחי. לשלוח את המכתב הרצוף לר' אהרן ארי' אי אפשר, כי הרשעים אינם מעבירים מכתבים בעברית. רק אשתדל בלי נדר להעתיקו בפולנית ואשלחהו. אם אתה כל כך מצטער על הפסק קשר המכתבים עם אהובנו אחינו ר' אהרן לייב, יש איזו עצה לזאת, כתוב נא אתה כמה שתוכל, בפולנית או אשכנזית או אפילו עברית (ואני אעתיקם בלי נדר), ואני אשלח את המכתבים אליו ואקבל גם אי"ה תשובה.

עכשיו, בדבר לעשות מה בשביל אנ"ש בפולניה, לצערי הכי גדול אינני רואה שום עצה מה לעשות בשבילם, רק להתפלל לעולל עלילות ולהשתטח על קברי אבות ולהתייפח על מר מצבם הנתונים בצרה ובשבי'. המקום ירחם עליהם ויוציאם משעבוד המר. מה לי לכתוב לך מאנ"ש? הלא הלב ידאב וידווה? מאלה אשר בוורשה נשארו כולם בחיים ב"ה, ורק האברך אשר גר בגרודשיסט הנקרא ישראל יצחק או הערש יצחק, נהרג מפצצה שנזרקה למעונו ממזיקי עלמא. אם הי' קיבוץ על ראש השנה שנה זו? היה אמנם "קיבוץ" בוורשה, אבל אוי לאותו הקיבוץ שמתפלל תחת מבול של פצצות, יריות, שרפות ומיתות משונות ממזיקי עלמא.

הבה ואנסה לתאר לך על הניר הקר - שיוכל את הכל לסבול - קיצור קטן שבקטן על הקיבוץ מאנ"ש של ר"ה שנה זו; כפי שאתה יודע, יצא הרשע בשליחות ההשגחה להחריב את העולם ביום א' לחודש התשיעי למספרם, זה היה שני שבועות לפני ר"ה ת"ש וכבר ביום א' עד יום י' לחודש הנ"ל המטיר על ורשה, בברזל, גפרית ואש, והמית על ימין ושמאל אנשים נשים וטף. אבל גם הרשע האכזר הזה עייף והפסיק על שלשה ימים עד ערב ר"ה. אנחנו, אנ"ש, התאספנו ברעדה ורתת והמתקנו סוד להתפלל בבית חסידים שלנו נוליפי' 28 בשעה 4 בערב ר"ה עד שעה 7, כי מאוחר אסור היה לצאת את הבתים.

חשבנו שהרשע שכח את ורשה ויתן לנו מרגוע לכל הפחות עוד על שני ימים, כי שלשה ימים הקודמים הפסיק מלהשחית. מובן מאליו שלא הרבה ממנו הרהיבו עוז לצאת ולהתאסף לבית התפילה שלנו, אבל באו אחדים, מעט יותר ממנין... אבל חכה נא, הרשע הרגיש כנראה, שמנין כזה מתכונן להתאסף ומתעתד לשפוך את שיחו לפני קונו בהשתתפות הנשמה הקדושה של צדיקנו רבינו נחמן בן פיגא זצ"ל, ובצאתנו אך את בתינו התחילו!! אבל אי אפשר היה לשוב ומוכרחים כבר היינו לבוא תחת מטר וזרם של יריות, לבית-החסידים שלנו, בערך מנין של אנ"ש, עטופי רעב, חלושי כח, ופחודי מיתות משונות, התאספנו והגענו בכוחות האחרונים על סף צדיק האמת נוולפי' 28. אם אחד הביט על חברו, נקרשה בו טיפת חֶלב האחרונה, ובינינו היה גם ר' אהרן ארי' נ"י, ישראל דוד, ר' חיים צרנטנר, אחי ר' יעקב ובנו מנדל, ועוד אחדים שאינני נזכר בהם.

מחוץ שכלה הרב הרשע ובחדרים - אימה נוראה. יריות, פצצות, שרפות ושמים שחורים

"יהודים, אל תתייאשו!" – הכרוז שתלו חסידי ברסלב בחוצות וורשא והפך לקריאת הנצח של יהודי הגטו

מפי ספרים וסופרים

"

"חסידי ברסלב היו החבורה החסידית הצעירה ביותר. לאחר המהפכה הקומוניסטית, הרבה מחסידי ברסלב הגיעו מאוקראינה לוורשא, וייסדו את השטיבל שלהם, שנודע לתהילה בכל פולין.

היה להם בית כנסת קטן וצר, שהכיל רק חדרים אחדים, ומספרם היה עשרה מנינים, כמאה חסידים. בבית הכנסת הקטן והעני היו תלויים מסביב ציטוטים מספרי רבי נחמן או פסוקים, המילים שדרשו מהחסיד, לב, ערליכקייט-נשמתית, ואחדות.

כל אחד שהגיע לבקר את הקבוצה הזאת, נדבק מה'בערן' שלהם, מהתבערה החסידית, מההתלהבות הלוהטת. המבקרים היו סופרים, אנשי במה, פעילים חברתיים.

הנה תיאורו של סופר וורשאי על המרכז של ה"טויטע חסידים" בוורשא ערב מלחמת העולם השניה:

"ברגע שהחסידים עברו את מפתן השטיבל, הם כאילו שכחו מכל הצרות, הדחק, הדאגות, ומיד הפכו כאילו לאנשים אחרים, גבוהים יותר.

...אבל העיקר היה הריקוד, שהגיע אחרי התפילה. אך סיימו להתפלל מנחה או מעריב, וכבר החל אחד החסידים לפזם את ניגונו הידוע של רבי נחמן, הוא החל כך בשקט, לאט, וכבר נדבקו עוד אחדים, ואחר כך כולם. וכבר יריים היו שלובות זו בזו, וידיים הונחו על כתפי השני, וכבר נוצר מעגל כמו חוליות בשרשרת, וכבר יש עיגול סביב לבימה, ומתחיל הריקוד, שאצל חסידי ברסלב שונה בתכלית מריקוד רגיל; לא הולכים סביב-סביב, המעגל אינו זז, רק רוקדים על מקום אחד, למעלה ולמטה. וככל שהולכת ומתחזקת ההתלהבות, גובר החום, גובר ה'ברען', מרוב שמחה שומעים אנחות, גניחות, והרי זה כאילו הם משליכים מעליהם את העול, את כל הייסורים.

וצעיר וזקן, בריא וחלש – כולם רקדו. הם הרקידו החוצה את כל השמחה הפנימית שלהם ואת האהבה שלהם ואת מסירותם לזיכרונו הקדוש של רבי נחמן.

בברסלבר שטיבל היו גם שני ארונות מרובעים, כמו תאי הטלפון במקומנו, כדי לערוך התבודדות, וכל אחד מהברסלבר נוהג מזמן לזמן להסתגר בתוך אותו תא צר, ושמעו משם קול בכי, יבבה על שפלותו העצמית, על הנפילה העצמית.

(נחמן מייזל, יידישע קולטור)

"

מעניין לשים לב, שבעת הפלישה ההיטלראית לוורשא, כשהוקם הגטו, חסידי ברסלב תלו בחוץ כרזה עם סיסמה מספרו של רבם, שקראה: "גוואלד, יידן, זייט זיך נישט מייאש!...".

(אברהם ביק, עטאַפּן פֿון חסידיזם אין וואַרשע, פּנקס וואַרשע)

"

"אצל ה'טויטע חסידים' ברחוב נובוליפיע, מתנוססת כתובת גדולה: 'יהודים, אל תתייאשו' ("געוואלט, יידן, זייט זיך נישט מיאש). למרות כל הצרות, העינויים וההשפלות, היהודים רוקדים שם כמו לפני המלחמה. אדם שבתו מתה עליו יום קודם, רקד למחרת אחרי התפילה – – –".

(יומן רינגעלבלום, כתבים פון געטא)

"

"גוואלד, יידן, זייט זין ניט מייאש!"

"גוואלד, יידן, זייט זיך ניט מייאש!" –

(הוי, יהודים, אל נא ייאוש!) כך, בזה הלשון צעקו יהודי וארשה בשעה שעל המרד הכריזו זה לזה קראו.

אלו מלות העידוד הם כתבו, הכרזה זו הם ציירו והניפו בתוך הבתים, בחצרות ובתוך בתי המדרשות – "גוואלד, יידן זייט זיך ניט מייאש!".

מה משמעות המילה "גוואלד"? "גוואלד" – משמעותה: נצח! לא פעם אחת נצח, אלא שבעתיים – נצח! היו להם רובים – בווארשה, ליהודים, גם כדורים ורימונים היו להם, ליהודים.

הם ירו קלעו וגם פגעו – היהודים בווארשה, ויבורך כל כדור יהודי שפילח לב נאצי! אך בברכה מכופלת תבורך לעולמי-עד זו הכרזה בת שש המלים על הבד: "גוואלד, יידן, זייט זיך ניט מייאש!".

מה משמעות המלה: "גוואלד"? גוואלד, משמעותה: נצח. לא פעם אחת נצח – אלא שבעים ושבע פעמים אמונה בנצח, בנצח ישראל – – –

(לייוויק הלפרין, תרגום מיידיש: ר' יהושע אייבשיץ ז"ל, בקדושה ובגבורה)

שניים ממשפחה. ר' צבי ובנו ר' מרדכי לפני המלחמה

בהדפסת ספרו של רבינו, ליוותה אותו בימים הקשים של המלחמה, וכל ימיו היה מחיה עצמו בזה.

"אויפמונטערונגס ווערטער"

באותן שנים הוציא רבי יצחק ברייטר לאור את החוברות "אויפמונטערונגס ווערטער" - דברי התעוררות בשפת האידיש (שלימים תורגמו ללשון הק' בארץ הק' על ידי ר' יצחק מאיר אלתר, מחסידי גור). הקונטרס הראשון בענין 'אמונה' -יצא לאור באלול תרצ"ו, והקונטרס השני בענין 'שמחה והתחזקות' - בתשרי תרצ"ז, בסופו נכתב כי בקרוב ייצא אי"ה קונטרס נוסף בענין 'ממון ופרנסה לפי השקפת התורה'. (ידוע על קונטרס שלישי שיצא בשנת תרצ"ח, אך אינו בנמצא).

חוברות אלה הכילו דיבורי התחזקות ממעיינו הטהור של רבינו הקדוש, שהיו נחוצים לבני הדור. ר' צבי לסקר, שידו רב לו בעריכת מאמרים בביטאוני היהדות, סייע בעריכת הקונטרסים, וגם כתב "מילים אחדות לקורא" והוסיף מילות תפילה (בתרגום ללה"ק) "עזור לנו הבורא הגדול, שתהיה לנו הזכיה שהעבודה שלנו תישא פירות, ושייכנסו דברינו לכל הלבבות, היכן שיכולים לפעול ולהציל".

תרח"ץ - נסיעה לאומן

באותה שנה, פעל רבי יצחק ברייטר בכל כוחותיו כדי לקבל לו ולבני ביתו אשרות עליה לארץ הקודש. בינתיים, כל עוד הוא על אדמת פולין, רצה לזכות לנסוע שוב לרבינו הקדוש. לפני ראש השנה תרח"ץ הגיש יחד עם ר' צבי

של עופות טורפים, "עופות" של ברזל ובפיהם אותו הסם אשר ראה רבינו הקדוש בחלומו לפני 140 שנה... אבל אנחנו התקשרנו לצדיק האמת ובידו של הקב"ה הפקדנו את רוחנו. ר' אהרן ארי' התפלל מעריב בעוד יום, בידי שמים, אבל הצר החשיך לנו את היום והזיר משמים פצצות יקוד, והקדיח והשריף את הרובע היהודי. שני אלפים יהודים כלה במשך שתי שעות!!! אנחנו גמרנו את התפילה בערך חצי-שבע [=שש וחצי], ובחפזון ובאימת מוות יצאנו כדי להגיע כל אחד לבית מושבו, מכל ארבע הצדדים היינו מסובבים בלשונות אש של גיהנום נורא, עלינו היה פשוט לעבור דרך אש כדי לבוא הביתה. גם זה הוכרחנו לעשות. באנו הביתה מצאתי פצצה נפלה לביתי והרגה - או יותר נכון קברה אנשים חיים - עד ארבעים יהודים חפי פשע... כל שמשות דירתי נשברו לרסיסים. העששית נפלה ארצה ובנסי נסים ניצלו בני ביתי ובני.

זהו קיצור נמרץ מקורות הקיבוץ של ערב ר"ה שנה זו, אבל אי אפשר לי כאחת לכתוב את הכל, גם הסבלנות, גם הרחמנות, אינן נותנות לי לכתוב באחת הכל, כעת די מצרותינו בכתיבה, ומי שאמר לעולם די יאמר די לצרותינו.

בנוגע לדרישה לי לבוא לארץ הקדושה, עלי עוד להקדים שאין לי מילים ואין לי דיבורים להביע את גודל תשוקתי, כיסופי, געגועי ומרוצת דפיקת לבי לשמועה שאתה אחי אהובי, מקורב לצדיק האמת, תשתדל ותעשה את הכל להביאני לציון עירו ולירושלים עיר מקדשו, כל ימי נכסף נכספתי לעלות, מעודי אני מגעגע לנשק את עפר ארץ עיני ד' תמיד מראשית עד אחרית השנה. זוכרני את הניגון של המלמד בנגנו את הפסוק ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל 'רחל מבכה על בני' מאנה הנחם'... אל אותה אמנו הרחל המבכה על בני', אלי' ועל קברה אני רוצה, לבכות יחד עמה על בנינו על עמנו, להתיפח, לשפוך שיחי, לשכב שם לרגלי קברה ולרגלי קברות אבותינו. אין בשבילי שום מקום אחר, רק שם בארץ האבות. לכן, מה לי לאמר: עשה נא את הכל, עורה נא, התעוררה נא, חלה נא פני שוכן מרומים שירחם עלי ויתן לי להיכנס לאדמת קדשו.

נולדתי בשנת 1904, בני מרדכי יחי' שהנהו גם בליטא ולומד בישיבת ר' יצחק אלחנן, נולד בשנת 1925, אשתי קריינדל תחי' בת רחל לאה עם שתי בנותי שנשארו במצור ובמצוק נולדה בשנת 1897, בתי רבקה תחי' נולדה בשנת 1922 ובתי רחל פריידל נולדה בשנת 1934.

אלה הן ידיעות לידותינו. בנוגע זה שהנני חלוק מב"ב, הלא גם פה הנני פרוש, הלא כל מגמתי ומגמת ב"ב היא לעלות ארצה הקדושה, כי במשך הזמן אוכל בעזרת שוכן בציון להוציא גם אותן ממצור וממצוק. הלא זאת ורק זאת היתה מטרתי בלכתי בארצות נדודים כדי להגיע לאותה המטרה הקדושה, לחונן ארץ צבי. לכן נא ונא מצאו נא בראשונה בשביל אלה שיש ביכולתכם ואלה אשר ממשלת בריטניא מרוצה להכניס.

עם יצחק אייזיק [=אלבוים] נ"י אינני עומד בקשר מכתבים, רק אודיע בלי נדר לבנו שלומד יחד עם בני בישיבה והוא יודיעו, ובטח יכתוב גם לך לארץ. פה בוילנה נמצא אחד ושמו אברהם פעוואזמאן המסתופף גם באנ"ש.

בלידא נמצא ר' בנציון אפטר. בביליסטוק נמצא חיים רושאנער, ובישיבת ר' יצחק אלחנן ישנם עוד שני בני ר' יהושע נאאוטשיטל מוורשה. בכלל ישנם בחורים רבים בלי עין-הרע בישיבת ר' אלחנן שנכספים להתקרב לצדיק האמת. לפעמים אני נוסע לטרוקי, כי שם הישיבה, ומשפיע ב"ה מעט על אותם מן הבחורים שטעמו מעט מדברי האמת של צדיק האמת, מדי שבוע ושבוע אני מעתיק להם מכתב ביידיש של מכתבי ר' נתן זצ"ל.

אבל טרדות הנדידה והדאגות על בני ביתי ובנותי במצור ובמצוק, מטרידות אותי. עוד הפעם אני מבקש ומפציר, מתחנן וצועק: אהובי, אחי, הצל נא! עשה נא הכל כדי שאזכה לעלות להר קדשו, כי "תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי", הייתי הולך רגלי אם לא הי' מפריעים לי, מה לי לעשות. הלא לבי מתפקע בי, מתמוגג ומתמוטט מרוב תשוקות וגעגועים אל אותה הארץ יפת הנוף משוש כל הארץ. מי שיעזור לי להגיע אל מחוז חפצי זה, הלא בטח יזכה לחיי העולם הבא ולימות המשיח!!!

אני מצרף בזה את תמונותי, אולי תרחם נא יותר אם תראה את הפנים ואת העיניים, אותן העיניים שחדרו לעיני ר' יצחקל מאוטוואצק, לעיני יצחק ברייטר, לעיני ר' אהרן ארי' ועיניהם הביטו לעיני ר' שמשון ז"ל, עד לעיני רבינו זצ"ל...

השעה מאוחרת בלילה לפני חצות, מביט אני עכשיו השמימה ומבקש את יושב בשמים שיתן לי לראות בקרוב את שמי ארץ ישראל הכחולים, השמים הטהורים על אודותם רבינו זצ"ל אמר שמסוגלים הם לירא...

בקשה ל'ויזה' לאומן, אך האשרה בוששה לבוא ולראש השנה נסעו כמנהגם לובלינה. רק לאחר ראש השנה הגיעו אליהם בדואר הויזות לקייב שבאוקראינה, אך לא לאומן.

השמועה פשטה בין אנ"ש כי ר' יצחק ושותפו ר' צבי עומדים לנסוע לאומן, והדבר נראה בעיני כולם כמו חלום, שהרי זה שמונה עשרה שנה שהגבולות סגורים ורק בודדים הצליחו לעבור לצד הרוסי. רבים פנו אליהם וביקשו שיהיו שליחים עבורם להניח קוויטל על הציון הקדוש.

הידיעה הגיעה גם לאוזני מרת שרה רחל בנדר, אמו של רבי לוי יצחק שהתגורר באומן, והיא ביקשה להעביר לבנה הנמצא מעבר לגבול, אותו לא ראתה מזה כחצי יובל שנים, חבילה קטנה, ובה צעיף מצמר שסרגה עבורו באהבה גדולה.

מיד עם התקבל הויזות, נסעו ר' יצחק ור' צבי יחד עד לקייב, שם הגישו בקשה להמשיך לאומן, אולם אז התברר להם כי ה'טוריסטען', משרד התיירות הרוסי בקייב (שהיה שלוחה של המשטרה החשאית הבולשביקית) כבר יודעים על מטרת נסיעתם, היות ובעיתונות הפולנית נכתב כי "שני חסידי ברסלב מוורשא נסעו לאומן להתפלל בקבר רבם".

זאת ועוד, בקייב התארחו אצל אחד מאנ"ש ששימש לפנים כרב בלנינגרד, והוא סיפר להם מהקורות בראש השנה באומן, כשאנ"ש הוכרחו לשכור מקום סתר לתפילות היות והקלויז נסגר על ידי השלטונות, וביום ב' דראש השנה באו שוטרים למקום ההתקבצות החשאית ואנ"ש נמלטו וכמה מהם נתפסו ונלקחו למעצר, והמאורעות האלו גרמו לבלבול ופחד גדול.

את השתלשלות העניינים מספר ר' אהרן לייב ציגלמן במכתבו מאותם ימים:

"ר' יצחק ברייטער ושותפו לא הספיקו לקבל את הרישיון קודם ראש השנה והיו בלובלין בראש השנה וביום ב' דראש השנה נשלח להם הרשיון ע"י הפאסט (=דואר), ונסעו במוצאי ראש השנה לאומאן. והיום יום ה' בא חזרה שותפו של ר' יצחק ברייטער, וסיפר שהיו בקיעוו וביקשו שיתנו להם רשות לנסוע לאומאן ולא נתנו להם רשות כי נתפרסם פה בעיתונים שנסעו על קוטב להיות על ציון הק' ונתוודע להם שם מהעיתונים הנ"ל. וגם בשביל עוד איזה ענין שצריך עוד לרחמים, היינו בהיותם בקיעוו היו שם אצל א' מאנ"ש רב מלענענגראד הדר בקיעוו, סיפר להם שבראש השנה היה שם בלבול גדול מאוד, מחמת שאנ"ש הוכרחו לשכור מקום להתפלל ולא קיבלו רישיון מהממשלה דשם (כי הקלויז הוא ברשות הסט"א) וביום ב' דראש השנה באו השוטרים ותפסו איזה מאנ"ש וחתמו הבית שהתפללו שם, והרבה מאנ"ש ברחו כי מחפשים אותם והי' בלבול גדול שם". (מכתב מיום ה' ד' תשרי תרח"ץ).

אך כפי שסיפר ר' צבי לימים, הוא ור' יצחק ברייטר הצליחו והגיעו לאומן והשתטחו על ציון רבינו הקדוש.

הבן מרדכי בברנוביץ'

בניסן אותה שנה, תרח"ץ, החליט ר' צבי לשלוח את בנו מרדכי לישיבתו של הגה"ק רבי אלחנן וסרמן הי"ד בברנוביץ', בה למדו כארבעים מבחורי ברסלב, ביניהם ר' יצחק גלבך ז"ל, ר' שמעון ברגשטיין ז"ל, ר' פסח קורנדרקסלר ז"ל, בנו של ר' יוסף הי"ד מיקירי אנ"ש בוורשא, ר' הרשל ווסילסקי ז"ל, ר' נחמן אלבוים ז"ל, האחים חיים ישראל ונחמן נאוטשיטשעל הי"ד, ועוד.

רבי אלחנן חיבב את בחורי ברסלב שבישיבתו, על התמדתם ויראת ה' שבלבבם. ר' יצחק גלבך סיפר שראה בחדר רבו רבי אלחנן, את הספרים ליקוטי מוהר"ן וליקוטי תפילות.

בשבתות בסעודה-שלישית היו הבחורים מתאספים בבית ר' חיים בעקער - האופה, שהיה מאנ"ש, ועוסקים בתורתו של הרבי. מעת לעת היה ר' צבי שולח לבנו כסף וכן מכתבים מלאים בדיבורי התחזקות מ'עלים לתרופה'.

ימים נוראים בוורשא הכבושה

שלהי שנת תרצ"ט. מזה תקופה היו רמזים על מלחמה העומדת לפרוץ, אך איש לא שיער את גודל החורבן הנורא הממשמש ובא. חסידי ברסלב בוורשא, כמו ביתר ערי פולין, התכוננו לנסוע לקראת ראש השנה לובלינה, כשלפתע פרצה המלחמה הנוראה

אוד מוצל מאש. ר' צבי בצעירותו

הבחור מנדל לסקר הירא והמבקש, שם לבו למנהגם של הבחורים הברסלבערס להיעלם מדי יום בעומק יערות האורן שהקיפו את עיירת הנופש, הוא עקב אחריהם והבחין כיצד הם מתבודדים ומשוחחים שיחות ארוכות עם השם, ולאחר מכן חוזרים מלאי שמחה, חדוה וחיות

נמשכו אל הנחל נובע. מימין לשמאל הבחור מנדל לסקר הי"ד, ר' מרדכי לסקר כילד, אביו ר' צבי

ניצלו בנס מן הכבשנים. ר' בן ציון אפטער ור' אפרימל מפשעדבוז בפולין (באדיבות ג.ג.)

בכל עוזה. אווירוני האויב הגרמני המטירו אש כבדה על הרובע היהודי בוורשא, והכל חששו לצאת מבתיהם.

לפני ראש השנה חלה פתאום הפוגה. לא נשמעו עוד אווירוני אויב חגים בשמי העיר.

מרדכי הצליח להגיע באותם ימים בדרך לא דרך אל בית הוריו, לאחר שעזב את הישיבה בברנוביץ' ויצא יחד עם חברו פסח קורנדרקסלר בכיוון וורשא.

כיוון שלא היה שייך לנסוע לובלינה, נתאספו ר' צבי ועוד מאנ"ש בצוותא וההחלטה נפלה ביניהם: נתאסף בבית החסידים שלנו להתפלל יחד בראש השנה, אך נסיים להתפלל מוקדם כדי שנספיק לשוב הביתה עד השעה שבע, כי לאחר מכן אסור לצאת מהבתים.

לא רבים ההינו לצאת מבתיהם, מעט פחות ממנין - ביניהם ר' צבי, אחיו ר' יעקב ובנו מנדל, ר' אהרן לייב ציגלמן, ר' ישראל דוד גרינהויז ור' חיים צערטנר, יצאו והחישו פעמיהם לכיוון השטיבל ברח' נוליפיע 28, אך באותו הרגע שרק יצאו אל הרחוב, החלה לפתע הפגזה קשה. לשוב על עקבותיהם כבר לא היה שייך, והם נצמדו לקירות הבניינים ורצו כל עוד רוחם בם אל בית החסידים, שם נפגשו מתנשפים וחיוורים כסיד. ר' אהרן לייב ניגש

סלח נא לי אחי אהובי על ריבוי דברים, אלה הם לא דברים רקים, רק קולות צווחים מלב יהודי כואב ודוה על עני ישראל, והמבקש להתאבק בעפר ארץ הקדושה.

בברכת צדיק האמת, וברכה חמה לכל אנ"ש

צבי לסקר

בנוגע לידיעות על דבר משפחתך מלובלין, כתוב נא לי את כתובתם, ובלי נדר אשאל את פי אחותי אשר גורשה לשם והיא יושבת עכשיו שם.

אבקש מאד ומאד אם אפשר לשלוח לי את הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן, ואולי עוד המהדורה החדשה בהגהתי, כי גזלו ממני הכל, גם את טליתי ותפילי גזלו ממני...

הנ"ל

את קריאת העזר זאת אנו צועקים בכל כוחותינו; הצילו אותנו מפה, אם אך יקרים לכם שרידי אנ"ש האחרונים ובפרט זרע הקדוש של ר' מרדכי ז"ל סוקולובר

ב"ה ברגן-בלזן יום ה' ויחי היארצייט של רבי נתן זצ"ל [י' טבת תש"ז]

לכבוד הרב ר' יצחק מאיר נ"י וכל אנ"ש ובפרט ר' אברהם נ"י שטרנהרץ בירושלים עיר הקדושה שלום וברכה!

בוילנה בשנת 1940 כתבתי לך מכתב, ואז ענית לי ואמרת שאתה תעשה הכל כדי לשלח לי סרטיפיקט, במשך הזמן הזה עברו עלי הרבה גלגולים, צרות ועינויים, הייתי ברוסי' הארורה ושם עינו אותי ולא רצו לתת לי לשוב לפולני'.

שם ברוסי' בעיר סמרקנד, השתדכתי עם ר' לוי יצחק בנדר, גיסו של ר' משה מטשנסטוחוב, חתנו של ר' אהרן קיבליצר בארץ ישראל בירושלים, יש לו בן ר' משה בנדר. אחותו של משה בנדר היא כלתי.

אבל אני בעצמי צבי בן פראדל לסקר, זה שנסע על ציון רבינו הקדוש בשנת תרצ"ז, ובשנה הזאת גם הגהתי את לקוטי מהור"ן.

וגם בתל אביב רחוב בילו 50 יש אחות רחל כהן גם היא תוכל לעזור.

השתדכתי עם בתו של ר' מרדכי סוקולובר זצ"ל . שמה היא פיגה לוין (אחרי שם אם רבינו נחמן בן פיגה זכותה תגן עלינו) אנו יושבים עכשיו בברגן-בלזן. המצב פה הוא, יודעים אתם רע ומר, יש רק מוצא אחד; לנסוע לארץ הקדושה. לזוגתי מרת פיגה אתם מכבר הבטחתם לשלוח סרטיפיקט ועד עכשיו לא קיבלה. אני מצדי חפץ להקל לכם בהשתדלות בשבילנו ...

וגם בתל אביב רחוב בילו 50 יש אחות רחל כהן גם היא תוכל לעזור שנוכל לצאת מעמק הבכא זה לארץ אשר עיני השם בה מרשית השנה עד אחרית השנה. את קריאת העזר זאת אנו צועקים בכל כוחותינו, הצילו אותנו מפה, אם אך יקרים לכם שרידי אנ"ש האחרונים ובפרט זרע הקדוש של ר' מרדכי ז"ל סוקולובר.

ברגשי כבוד וברכת התקרבות לצדיק האמת

צבי בן פראדל לאסקער

לפני התיבה, כשכל העת נפלו ללא הפסקה מאות פצצות על הרובע היהודי, הגרמנים ימ"ש, שהכירו היטב את חגי היהודים, כיוונו בכוונה תחילה את ההפגזות לליל ראש השנה, ובתוך שעתיים בלבד נהרגו כאלפיים יהודים, ה' יקום דמם.

ר' צבי, אחיו ואחייניו ויתר אנ"ש, סיימו במהירות את התפילה ותחת אש כבדה חזרו לביתם. בבואו לביתו, התברר לר' צבי גודל הנס שארע עמו; פצצה במשקל טון נחתה בביתו וקברה תחתיה ארבעים יהודים קדושים וטהורים, כל חלונות ביתו נופצו לרסיסים, ורק בנס ניצלו בני ביתו.

גם עשרה ימים לאחר מכן, ביום כיפור, לא נרתעו אנשי שלומנו והתקבצו שוב תחת דגלו של רבינו, ושוב - תפילה תחת מטחי פגזים, וארטילריה כבדה, כשמעל ראשי המתפללים מרחפת כל העת סכנת מוות. ר' מרדכי לסקר סיפר, כיצד לאחר התפילה עשה את הדרך הקשה יחד עם אביו כשהם נצמדים לכותלי הבניינים כברת דרך של שני קילומטרים, כאשר כל הדרך שורקים פגזים באוזניהם, ורק מאוחר בלילה הגיעו לביתם".

ר' נפתלי צבי צערטנר ז"ל, גם הוא שריד לבית החסידים דברסלב ברחוב נובוליפיע, בנו של רבי חיים צערטנר הי"ד מיקירי חסידי ברסלב בוורשה, הגיע אף הוא בלוויית אביו להתפלל עם אנ"ש באותו יום כיפור. ר' נפתלי, בן למשפחה בת אחת עשרה נפשות שהתגוררו ברחוב דז'לנה 21, ניצל בנס

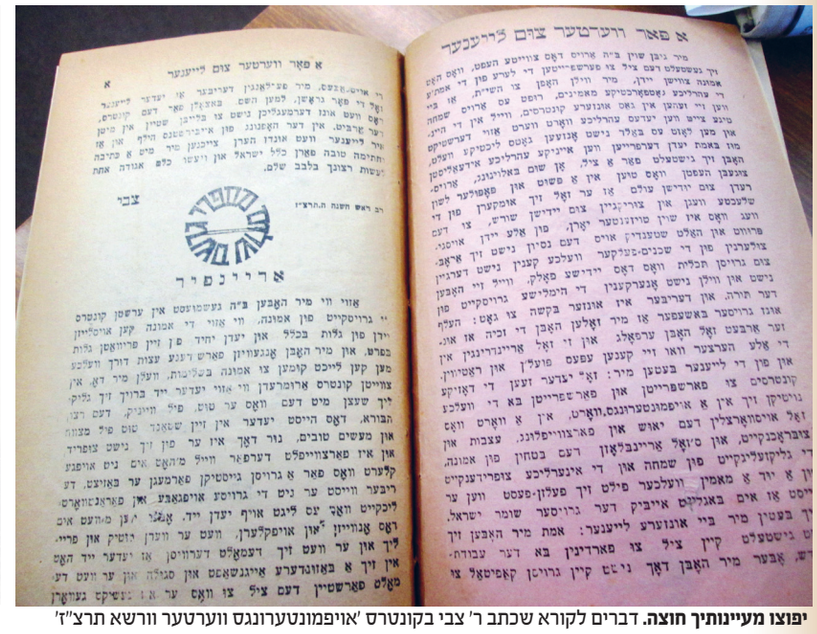

יפוצו מעיינותיך חוצה. דברים לקורא שכתב ר' צבי בקונטרס 'אויפמונטערונגס וועדטער וורשא תרצ"ז'

ספר

לקוטי מוהר"ן

אפטא

הוגה על ידו. ליקוטי מוהר"ן מהדורת אפטא תרח"ץ (באדיבות ר' אברהם שמעון בורשטיין)

תפילה תחת אש. מנין בגטו במלחמה

העיניים שראו את אנשי שלומנו. ר' צבי בזקנותו
(באדיבות נ. שפירא)

הרוסים הודיעו כי רכבות יעמדו לרשות כל מי שירצה לעזוב. ר' צבי ובנו, יחד עם ר' יצחק אייזיק אלבוים מאנ"ש מפרגה-וורשא, ובנו נחמן, עלו לאשלון - רכבת-משא, האחרון היוצא, כל העת הופצצו הרכבות על ידי הגרמנים ובנסי נסים הגיעו כעבור ארבעה ימים לתוככי רוסיה

לאחר שהוא ואחותו הצליחו לברוח בתחילת פרוץ המלחמה לרוסיה, הוא שהה ביערות, עבר את אימי סיביר, היטלטל לאוזבקיסטאן, ולאחר מכן לגרמניה, עד שבסופו של דבר בשנת תש"ט, זכה לעלות לארץ הקודש.

"זוכר אני את אותו ערב יום כיפור שנת ת"ש", סיפר בפנינו ר' נפתלי זמן קצר לפני פטירתו בשיבה טובה, "הייתי אז בחור צעיר, התפללו מנחה בהתלהבות, ולפתע מופיע חייל גרמני בפתח בית המדרש, אני עמדתי אז סמוך לפתח, התחלתי לרעוד, כשמחשבה חולפת במוחי, מה עלול לקרות כאן... החייל הגרמני שואל אותי: 'האם כאן מוכרים תכשיטים ויהלומים?', 'לא' - אני משיב לו, ולפתע מחליף החייל את ארשת פניו, והחל מרעים עלי בקולו: 'יודע אני שמתפללים כאן בלי שמץ של פחד מאימת המלחמה, אבל מה אתה עושה כאן, בחור צעיר?' השבתי לו שבאתי לכאן בלוויית אבי, והחייל, לפליאתי, הסתובב והלך כלעומת שבא...".

בלבו של ר' נפתלי שמורים היו מראות מהשטיבל בוורשא: "עדיין זוכר אני, כיצד

הערה: פה נמצא בן ציון אפטר.

אהובי! אולי יש בידך לשלח לי מספרי רבינו זצ"ל ליקוטי מוהר"ן אולי באותיות מרובעות של הגהתי, וגם ליקוטי תפילות.

נפשי צמאה לדברי רבינו, ופה כמו מדבר שמם ונורא, לא רק לדברי רבינו זצ"ל, אלא לכל דבר ד'. ד' יודע מתי אזכה לעלות ועד אז לא להיות מחובר לדברי הצדיק? מדוע אינך כותב מה מר' אברהם שטרנהרץ, האם קיבל הוא את מכתבי?

הרבה סבלתי וסובל בשביל ההתקרבות לצדיק האמת ועכשיו כל מגמתי היא להיות יחד עם קיבוצנו

ב"ה ברגן-בלזן יום ד' פ' שמות [טז טבת] התש"ז

לכבוד הרב החשוב הירא ושלם ומקורב לצדיק האמת מוהר"ר ר' אברהם שטרנהרץ בירושלים עה"ק

רב מאד חשוב ונכבד !

בתור בעל של בתו ר' מרדכי מסוקולוב ז"ל, הנני מתכבד לכתוב את המכתב דלהלן. בחודש הזה טבת, בו התקשרנו בברית הנישואין התוודעתי שלפני חדשים אחדים, כתבתם אתם או ר' יצחק מאיר קורמן ששלחתם לה סרטיפיקט אבל לדאבוננו עד עכשיו לא קבלנו שום סרטיפיקט, ואפילו שום ידיעה לא.

לכן אנחנו תפלה שתואילו בטובכם להשתדל בשבילנו כי זה אנו מן השרידים היחידים שהוצלנו מעמק הבכא.

עלי להודיע לכבוד מעלתו שבשנת תרצ"ח הייתי ברוסי' על ציון רבינו הקדוש יחד עם יצחק ברייטר, גם היתה לי הזכות שהגהתי את ספר הקדוש שיצא אז באותיות מרובעות.

אני כותב את כל אלה לא להתיהר ח"ו אבל עלי להודיע שהרבה סבלתי וסובל בשביל ההתקרבות לצדיק האמת ועכשיו כל מגמתי היא להיות יחד עם קיבוצנו, גם התחתנתי עם בני יחידי עם ר' לוי יצחק בנדר מאומן החתן של ר' אהרן קיבליצער, ואביו של משה בנדר בירושלים וגיסו של ר' משה טשנסטוחובר וגם חיים לייב. זהו הכל שהוכרחתי לכתוב כדי שתדעו בשביל מי אתם תעשו.

עשו נא הכל כדי להציל את השרידים האחרונים בעזרת השם יתברך אוכל גם לעזור לענייננו הקדוש.

ברגשי כבוד ובברכת התקרבות לצדיק האמת ננמ"ח

צבי בן פראדל לסקר

לאחר תפילת מוסף של שבת קודש, בסיום אמירת ה'תיקון הכללי', היו מתאספים כולם סביב שולחן אחד, ורבי יצחק ברייטר קורא בהתלהבות מתוך ה'סיפורי מעשיות' - זה מראה שלא שוכחים מהר.

"שני דברים נשארו לי מן המלחמה" הפטיר, "התפילין מהבר מצווה שלי, ו'תיקון הכללי' מהוצאת הדפוס של רבי אהרן לייב. עם פרוץ המלחמה אמר לי אבי רבי חיים ה' יקום דמו: 'שמור על התפילין שלך מכל משמר הם יצילו אותך...' מה שהתברר למפרע כנבואה ממש".

גלות לוילנא

לאחר מספר שבועות של הפגזה מהאוויר, נכנסו חיילות הקרקע של הגרמנים ימ"ש בסוף חודש תשרי לוורשא, מיד החלו לרדוף את היהודים ומי שנתפס ברחובה של עיר כשהוא עטור בזקנו, התעללו בו קשות. בחג שמחת-תורה אילצו קבוצת יהודים וביניהם ר' צבי, לטאטא את הרחובות.

ר' צבי חשש לצאת לרחוב כיוון שהיה מעוטר בזקן הדור, ומכיוון שבבית לא היה מה לאכול, יצא בנו מרדכי לחפש אוכל.

שמועה הגיעה לאוזניו, שבנהר ויסלה העובר בעיר עוגנת אוניה עם מטען של אורז, הוא יצא לעבר פראגה, פרבר של וורשא ששכן מעבר לגשר החוצה אל הויסלה, אבל במקום לחזור עם מזון למשפחתו, חזר מוכה וחבול, לאחר ששייגץ אחד הפליא בו מכותיו. לא ארכו הימים ור' צבי נתפס על ידי חייל גרמני, שבאכזריות גילה ממנו את זקנו.

כעבור מספר שבועות, התקבלה בביתם הודעה המחייבת אותם לצאת ולעבוד אצל הגרמנים, ר' צבי ובנו החליטו להימלט על נפשם, לתומם סברו, כי במהרה יניסו האמריקאים והבריטים את הגרמנים והם יוכלו לשוב ולהתאחד עם משפחתם.

ר' צבי נמלט מוורשא והצליח להגיע ללבוב המרוחקת, ובנו מרדכי נדד לביאליסטוק, שתי ערים אלו סופחו באותו זמן לרוסיה, והיו מחוץ לאזור הכיבוש הנאצי. כשנודע לר' צבי כי בנו נמצא בביאליסטוק, נסע לשם ונפגש עמו.

לאחר בירורים בקרב יהודי המקום, נודע להם כי ישיבת ברנוביץ' נדדה לוילנא, שסופחה

שמועה הגיעה לאוזניו, שבנהר ויסלה העובר בעיר עוגנת אוניה עם מטען של אורז, הוא יצא לעבר פראגה, פרבר של וורשא ששכן מעבר לגשר החוצה אל הויסלה, אבל במקום לחזור עם מזון למשפחתו, חזר מוכה וחבול, לאחר ששייגץ' אחד הפליא בו מכותיו

קדוש בחייו ובמותו. רבי מרדכי סוקולובער הי"ד חותנו של ר' צבי בזיוו"ש

לליטא. מרדכי, שרצה להצטרף אל רבותיו וחבריו, יצא לוילנא כשבדרך הוא עובר בעיר לידא, שם פגש במבריח גבול שעמד להעביר קבוצה אל מעבר לגבול, תמורת תשלום הצטרף אל הקבוצה, אולם כיוון שהיה המדריך בלתי מנוסה, הוביל את הקבוצה היישר אל זרועותיהם של שומרי הגבול, כדורים שרקו מכל עבר, ורק בנסי נסים ניצל ממוות.

אך מרדכי לא אמר נואש, שוב ניסה לעבור אל הצד השני, והצליח. כשהוא מבוסס בשלג כבד, הגיע אל העיר איישישוק בחורף ת"ש, הוא המשיך לוילנא, שם נודע לו כי הישיבה עברה לטרוקי הסמוכה. שוב נפגש עם רבותיו וחבריו, חבורת הבחורים חסידי ברסלב שאבו עידוד וכוח רב בעת נדודים זו, בהיותם בצוותא.

מעת לעת, היה אביו, שעבר אף הוא לוילנא שבצד הליטאי, מגיע לישיבה בטרוקי ומתוועד עם בחורי ברסלב, מדבר בפניהם מתורתו של הרבי ואף מעתיק עבורם את אחד ממכתבי מוהרנ"ת זי"ע מתורגם לאידיש, למען יחיו נפשם בדברי קדשו.

מוילנא שלח ר' צבי מכתבים וחבילות למשפחתו שבוורשא הכבושה, בהתחלה עוד הגיעו אליו ידיעות ממשפחתו ומאנ"ש, הוא שלח מוילנא מכתבים לארץ ישראל-פלשתינה, אל כתובתו של ר' איטשע מאיר קורמן,

הניצולים מברנוביץ'

ר' יצחק גלבך (באדיבות ג.נ.)

ר' הרשל וואסילסקי

ר' שמעון ברגשטיין

ר' נחמן אלבוים (באדיבות ר' יצחק צבי מליק)

חסידים בוורשא לפני המלחמה

בהם סיפר על קורותיו וקורות אנ"ש הנמצאים בצרה גדולה כמוה לא נהייתה, וביקש לשלוח להם עזרה. באחד ממכתביו תיאר לו את הקיבוץ בראש השנה האחרון בוורשא, תוך כדי ההפצצות.

ר' איטשע מאיר ניסה לעזור אך קצרה ידו, הוא פרסם בקרב אנ"ש בארץ הקודש על הנוראות הנשמעות מפולין, כדי שירעישו בתפילה וזעקה על אחיהם שבמצור ובמצוק.

הבריחה לרוסיה

בקיץ תש"א, נכנסו הרוסים לליטא והחלו להתנכל לישיבה ולומדיה. רבי אלחנן וישיבתו נדדו לסמילישוק, שבתוככי ליטא.

לא ארכו הימים, ומרדכי לסקר עזב את סמילישוק ונסע לקובנה, בה שהה אביו ר' צבי. חמישה ימים לאחר מכן הצטרפו הרוסים למלחמה בגרמנים, ור' צבי הרגיש כי זה הזמן לקום ולברוח.

הרוסים הודיעו כי רכבות יעמדו לרשות כל מי שירצה לעזוב. ר' צבי ובנו, יחד עם ר' יצחק אייזיק אלבוים מאנ"ש מפרגה-וורשא, ובנו נחמן, עלו לאשלון - רכבת-משא, האחרון היוצא, כל העת הופצצו הרכבות על ידי הגרמנים ובנסי נסים הגיעו כעבור ארבעה ימים לתוככי רוסיה.

ר' צבי ובנו עוד לא הספיקו להיאנח אנחת

אשתי מסרה את נפשה לשמר את כל דיני התורה, כי היתה יחד עם אבי' זצ"ל ר' מרדכי סוקולובר והוא נ"ע נתן לה חינוך כזה

ב"ה ברגן-בלזן אור ליום ה' תצוה ה-תש"ז.

לכבוד הרב ר' אברהם נ"י שטרנהרץ וכל אנ"ש ד' עליהם יחיו.

עוד פעם אחת מנסה אני, אחרי זה שעבר עלי לכתוב לכם מילים אחדות. כתבתי הרבה פעמים, אך לדאבוני אין קול ואין קשב, עכשיו הגיעו הנה לברגן בלזן 360 סרטיפיקטים, ל'אגודת ישראל' יש לה 10 אחוז מסכום זה, זאת אומרת בערך 36 סרטיפיקטים, אותי יודעים בירושלים בתור אגודאי, ר' יצחק מאיר לוין יודע אותי מוורשה, גם ר' פנחס לוין אחיו. גם ר' ישראל אלטער בנו של הרבי מגור. ברוסיא הארורה אסרו אותי ואמרו שהייתי מאלה שארגנו את האגודה בפולניא ...

ואני וזוגתי רואים ולבנו מתפקע מצער רוחני זה, שאי אפשר פשוט להתאפק ועכשיו הגיעו כבר הסרטיפיקטים על החודש השני, ולא ידוע למי יתנו עכשיו, כמעט שאין בין הנוסעים ה"אגודאים" בעלי זקן...

לכן אני מבקש אתכם שלא תשיבו עכשיו את פני ריקם, ותבקשו את ר' יצחק מאיר לוין או אחיו ר' פנחס, גם ישראל מאיר קליינטערע מזכיר האגודה בירושלים, שישלחו תיכף ומיד מכתב לאגודה פה, שיתנו לי ולאשתי סרטיפיקטים, צריך גם להוסיף שזוגתי פה סדרה וארגנה את הקיבוץ "בית יעקב" והיא מן הראשונות פה במחנה 'ברגן בלזן', והם נתנו סרטיפיקטים לאלה שברוסיא חיללו את השבת, בשעת אשתי מסרה את נפשה לשמר את כל דיני התורה, כי היתה יחד עם אבי' זצ"ל ר' מרדכי סוקולובר והוא נ"ע נתן לה חינוך כזה.

... אי לזאת אני מבקש מוד את ר' משה טשענסטעכאוער ואת ר' הערש לייב הגיסים של מחותני ר' לוי יצחק בנדר מאומין שיעשו מה בשבילנו וילכו ויעוררו את היהודים החרדים מאגודה, שידרשו פה מחבריהם, שישלחו גם אותי וזוגתי מן הראשונים (ועכשיו כבר השניים), כי בין קלא אילן "מותר" גם לצרף מעט תכלת ...

בזה אני גומר את מכתבי בברכה והשם יזכנו לעלות לציון ברינה במהרה בימינו.

שלכם צבי בו פראדל לאסקער

מה לי לאמר בזכרי את אותם הצדיקים שקרבו אותי לצדיק האמת והטעימוני מאותם המאכלים הרוחניים הקדושים שטעמם נשאר לעולמי עד

ברגן-בלזן א' ויקהל-פקודי [יז אדר] ה-תש"ז

אהובי, ידידי, מוה"ר ר' יצחק מאיר נ"י קורמן בירושלים עיר הקדושה!

אהובי, את מכתבך אחרי כליון עיניים גדול, סוף סוף קיבלתי - קיבלנו, וקראנו אותו בשמחת לב, אבל אחר כן נתאכזבה תקותנו אשר מכתבך עורר בנו, הלכנו לסוכנות היהודית והם אמרו לנו שפה לא הי' כלל סרטיפיקט בשביל איזו אשה פיגה לוין, זאת

רווחה על שהצליחו להימלט מאזור החזית הגרמנית, והנה צרה חדשה התרגשה עליהם; הרוסים החליטו כי אינם אלא 'מרגלים גרמנים', וכאן שוב הופיעה ישועתם במפתיע כאשר מנהל הנ.ק.וו.ד, שהיה יהודי, הורה לשחררם.

נחמתו של ר' צבי בנדודיו בתוככי רוסיה, היה הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן שהיה עמו, ממנו שאב אמונה וכוח בכל ההרפתקאות שעברו עליו.

האב ובנו המשיכו במסעם כברת דרך שארכה להם כשלשה שבועות, עד שהגיעו לטשקנט שבאוזבקיסטאן, וכעבור חודש לסמרקנד שבבוכרה. עקב המלחמה, שררו בסמרקנד עוני ומחסור, אך רחמי ה' לא עזבום, יהודי בוכרי בשם משה יחובוב ז"ל, עשיר מופלג ובעל לב טוב ורגיש, דאג במסירות רבה עבורם.

באותה עת, אנשי שלומנו בארץ הקודש לא ידעו כמעט מאומה מהנעשה עם אחיהם שבפולין. קמעא קמעא זלגו הידיעות, באחד הימים הגיע ארצה הנער נחמן אלבוים חברו של מרדכי לסקר, בתוך הקבוצה הידועה בשם "ילדי טהרן", הוא סיפר לאנ"ש על הקורות עמו ועל עוד כמה מאנ"ש ששהו עמו בנדודיו, באחד ממכתביו של החסיד הדגול רבי אלחנן ספקטור, ששיגר באותה תקופה לבנו, הוא זועק מרה:

"מי יודע מה נעשה עם כל הקיבוץ הקדוש, אנשי הבעל תפילה אשר הרוח סערה פיזר אותם?... ומי יתן והיו בחיים על כל פנים. לעת עתה, אין שומעים מהם כלל, רק מאיזה אנשים יחידים קיבלנו פריסת שלום על ידי בחור אחד שבא עם ילדי טהרן, בנו של רבי יצחק אייזיק, המוהל מפראגה. אבל הוא אינו

השמועה פשטה בין אנ"ש כי ר' יצחק ושותפו ר' צבי עומדים לנסוע לאומן, והדבר נראה בעיני כולם כמו חלום, שהרי זה שמונה עשרה שנה שהגבולות סגורים ורק בודדים הצליחו לעבור לצד הרוסי. רבים פנו אליהם וביקשו שיהיו שליחים עבורם להניח קוויטל על הציון הקדוש

יודע, רק מאיזה אנשים שנמצאים ברוסיה: אביו, ר' בן ציון אפטר והרשל לסקר. ויותר מזה אינו יודע, כי הוא ואביו ברחו תיכף מוורשה והיו כל הזמן ברוסיה".

בית יהודי חדש צומח מתוך החורבן

בסמרקנד זכה מרדכי בנו של ר' צבי לסקר למצוא את זיווגו, הוא בא בברית

פעל כדי להעלות את אנ"ש ארצה. ר' יצחק מאיר קורמן (באדיבות ג.נ.)

האירוסין עם בתו החסודה של החסיד הדגול מאומן, רבי לוי יצחק בנדר, שגלה מאימת הקומוניסטים לטשקנט הסמוכה.

לסמרקנד הגיעו פליטים רבים ששוחררו ממחנות סיביר, בהם תלמידי ישיבות רבים, וכך במשך ימי שהותם שם זכו ר' צבי ובנו להגות בתורה גם במקום גלותם.

כעבור חמש שנים בבוכרה, בתש"ו, לאחר סיום מלחמת העולם, עזבו את סמרקנד כשפניהם אל ארץ הקודש הנכספת. הם התפצלו בתוככי גרמניה, רבי לוי יצחק הועיד פניו למחנה העקורים באד-רייכנאהל, חתנו ר' מרדכי ובתו לוינדסהיים, שם

בית שקם מתוך החורבן. משמאל לימין: ר' מרדכי לסקר, חותנו רבי לוי יצחק בנדר, הרב שמחה קוק

זכה ועלה לארץ הקודש. ר' צבי בזקנותו (באדיבות ג.נ.)

התאספו בני ישיבות רבים, ור' צבי שם פעמיו למחנה הפליטים שהוקם בברגן-בלזן שבגרמניה, בשטח הכיבוש הבריטי.

מחנה ברגן בלזן בו שהו אלפי פליטים אחרי המלחמה, היה מחנה צבאי גדול ומרווח לשעבר של חיל השריון הגרמני, ששכן במרחק של מספר קילומטרים ממחנה המוות ברגן בלזן שנשרף כליל ע"י הצבא הבריטי כחודש אחרי השחרור.

אל אדמת הקודש

באותו זמן, כבר נודע לר' צבי כי זוגתו הכשרה ובנותיו עלו בסערה השמימה (בתו הי"ד היתה אחת מתשעים ושלש תלמידות בית יעקב שזעזעו מוסדות תבל כשמסרו נפשן על קדושת השם בשואה), והיות וביקש לבנות ביתו מחדש, נשא בזווג שני את מרת פיגא לוין, בתו של החסיד הגאון הקדוש רבי מרדכי הלברשטט הי"ד, מורה-צדק בעיר סוקולוב, שנמלט אף הוא מפולין לרוסיה, אך הרוסים ימ"ש השיגוהו והגלוהו לסיביר, ושם נסתלק למרומים מרעב בט"ו בשבט תש"ב. מרת פיגא, שנדדה עם אביה בימי האימה וספגה ממנו יראת שמים טהורה, פעלה לאחר המלחמה ללכד את השרידות ולחנכן בדרכי התורה והיראה, עמה הקים ר' צבי את ביתו מחדש.

באותם ימים חיפשו השרידים איש רעהו, כדי לשאוב מעט נוחם בתוך האובדן הגדול מני ים. כשנודע לר' בן ציון אפטר כי ר' צבי נמצא במחנה הפליטים ברגן-בלזן, הגיע לבקרו, ר' פסח קורנדרקסלר הגיע אף הוא להיפגש עמו, והנושא העיקרי בשיחותיהם היה, איך וכיצד זוכים לעזוב את ארץ הדמים ולעלות ולהתאבק בעפר ארץ האמונה?

במכתביו של ר' צבי המובאים בזאת, מתוארים כיסופיו הנמרצים לארץ הקודש, עד שזכה בשנת תש"ז לעלות לארץ ישראל ולירושלים עיר הקודש.

למעלה משלושים שנה חי ר' צבי על אדמת ארץ הקודש, וזכה לראות מבנו יחידו צאצאים ההולכים בדרך ה'. הוא עלה למרומים בכ"ב טבת תשל"ט בגיל שבעים ושש, ונטמן בהר הזיתים בחלקת ברסלב, לימים כרו שם גם את קבריהם של רבי לוי יצחק, רבי שמואל שפירא, ועוד מזקני אנ"ש.

■

מקורות: עדויות מפי ר' מרדכי לסקר ז"ל שהתפרסמו ב'ירחון ברסלב' חודש אב תשס"א; ספר 'דורש טוב לעמו' - תולדות ר' צבי לסקר ובנו ר' מרדכי ז"ל בעריכת הרב חנוך ויינשטוק, את הספר ניתן להשיג בטל: 03-6191685
תודות: משפחת ויינשטוק, ספריית מכון שוקן, ר' שמואל תפילינסקי, ר' נתן אנשין, ר' נחמן גולשבסקי.

אומרת ששם בירושלים בסוכנות מרמים אותך...

... ולכן אם יש את נפשך פשוט להציל את השרידה האחרונה של חותני זצ"ל ר' מרדכי מסוקולוב אשר אתה ידעתו ואשר תמך ועזר לא לאחד מאנ"ש, ואנחנו פה במצודה גדולה, כי אשכנז מלאה דם יהודי נקי והאויר כאן הוא טמא ואנו במחנה איום ונורא ...

... מלבד זאת הזכר נא אותי על קברי הצדיקים בירושלים. שמי צבי בן פראדל, שם ז' פייגה בת ברייגדל, שם בני יחי' הוא מאנ"ש ירא וחרד לומד בישיבה בונדסהיים הוא חתנו של ר' לוי יצחק בנדר אביו של משה בנדר מירושלם וגיסם של הערש לייב ומשה טשנטוכוור, שמו של בני הוא מרדכי נ"י בן קריינדל, בישיבת וינדסהיים נמצא גם ר' יצחק לוקאוער, הוא הי' בשנה העברה על קבר רבנו נחמן בן פיגה זת"ע, הוא לקח לאשה את בתו של בעל המקוה מאומין.

... ומה שאתה שואל בדבר אנ"ש מוורשה, קשה לי לכתוב לך אהובי, ידידי, אתה כתבת שעיניך זלגו דמעות בהזכירך את שמות הקדושים של אנ"ש ר' אהרן לייב, ר' יצחק ברייטר, ר' יצחקל אטווצקר זצ"ל, ומה לי לאמר בזכרי את אותם הצדיקים שקרבו אותי לצדיק האמת והטעימוני מאותם המאכלים הרוחניים הקדושים שטעמם נשאר לעולמי עד, והעיקר האיש נקשר בעבותות אהבה וחבלים של נימי הלב לצדיק האמת ולאנשיו האמתיים, מה אומר ומה אדבר, כל טעם חיי ניטל ממני, כל תפילתי היא בגולה, בשום אופן אינני יכול להסתגל לשום קיבוץ יהודי אחר, כמו שרבינו זי"ע אמר 'מיינע לייט וועט שוין עפיס אנדערש נישט שמעקן' [לאנשיי כבר לא יתחשק משהו אחר]. "לבי חלל בקרבי" אין לי שום מנוח, ושום תיקון, כל אברי וגידי משתוקקים ונכספים לפני הקודש של אנ"ש, ופה הנני גלמוד ויחיד. נשארו כאלה שעבר עליהם המחנה הנצי והרוסי, אם אמנם הנם יהודים טובים, והרבה מהם עברו עליהם הרבה נסיונות, אבל איפה להם אותו לב הרגש, לב המאמין והתם מאנ"ש, איך אינני מוצא את מקומי ואת מנוחתי ביניהם, ואיך הייתי רוצה לנשק - ממש בלי גוזמה - את עפר רגליהם של אנ"ש המקורבים והמחוברים בצדיק יסוד עולם, ובכלל - אי אפשר לדבר על דבר איזו התעלות, איזו עלי' ואפילו לא ירידה לצורך עלי'...

אבל מה לעשות? מה אמר צדיקינו זי"ע, "קיין יאוש איז ניט פאראן" "גיוואלט זייט אייך ניט מיאש", אם לא אותה האמונה בצדיק האמת, מי יודע איפה היתה כבר כל גופתי ונשמתי. חסדי ד' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, ברוסיא הי' לי הלקוטי מוהר"ן, ולמדתי , והיתה לי איזו התקשרות. אבל פה במחנה הארור הזה אין לי אפילו עלה אחד מספרי רבינו. מה מאד אני נכסף?! מה מאד אני מתגעגע?! מה מאד משתוקק ומתאוה לראות פנים של אנ"ש, סהדי במרומים!... כלתה נפשי אל ד', צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ צי' ויעף בלי מים...

עט שלי הרחיב את דיבורו, זה שבע שנים אני הי' מחלד, ברוסיא לא כתבתי, אלמלא פתחתי את פי או עטי היו משלחים אותי לסיביר, בין כך וכך הם שמו אותי בבור, המלים האלה בצבצו מבין אצבעותי, את המכתב לר' בנציון אמסור בלי נדר, ברכה אני שולה לכל אנ"ש, ונא עשו שנוכל לעלות בקרוב בימינו.

שלך צבי בן פראדל לסקר

העיניים שראו את העיניים

חכימא דיהודאי

"היה תענוג מופלא לשמוע אותו לומד ספרי רבינו, איך שהיה מרחיב את הדיבור ומעורר את הלבבות בביאורים וסיפורים נפלאים מהחסידים שבדור הקודם, מתובלים בדברי מוסר והתחזקות" ■ הרה"ח ר' **יונתן דוד לוינזון** שליט"א מבני-ברק משוחח לראשונה על רבו אלופו ומיודעו הרב החסיד **רבי אליהו חיים רוזין** זצ"ל מתלמידיו המובהקים של **רבי אברהם בר"ן** זי"ע, לרגל יום השנה להסתלקותו בכ' כסלו תשד"ם, על חכמת לבו העמוקה, פקחותו המיוחדת, נועם שיחו וגדלות רוחו הנודעת ■ ר' יונתן מוסיף ומגולל את סיפור התקרבותו לאורו של רבינו הק' בימי נעוריו, ועובדות וסיפורים מופלאים מחיי זקני החסידים שזכה להכיר ולהסתופף במחיצתם ■ **דביר קדשו הביאני**

ב ה ת ק ר ב יום השנה להסתלקותו של הרב החסיד ר' אליהו חיים רוזין זצ"ל, ראש ישיבת אור הנעלם ובונה בית הכנסת הגדול דחסידי ברסלב בעיר הקודש ירושלים, עלינו אל ביתו של הרה"ח ר' יונתן דוד לוינזון שליט"א מזקני אנ"ש דעיר בני ברק, שחסה רבות בצילו של ר' אליהו חיים והתבשם משיעוריו הנודעים.

ר' יונתן שליט"א הוא דמות מוכרת אצל אנ"ש בבני ברק, וידוע מאז ומקדם במעשי הצדקה והחסד, באשר היה עוסק תמיד להיות לעזר לחסידים הוותיקים, ובמיוחד לגדולי אנ"ש כדוגמת החסיד המופלא ר' שמואל שפירא ויבדלחט"א הרה"ח ריי"מ שכטר שליט"א ועוד. בכל עת מצוא היה הוא איש חיל להמציא להם סיוע וסעד בעת נישואי ילדיהם וכן בימי חג ומועד.

ר' יונתן אמנם מתגורר בבני ברק, אולם היה מרבה לעלות ולראות בעיר הקודש ירושלים עיר הולדתו, להסתופף אצל גדולי אנ"ש, וקיבל מהם הרבה בדרכי ועצות רבינו הק' ותלמידיו. ישבנו אתו בנועם שיח, ודלינו מאוצרו הרחב, למען נדע את הדרך אשר נלך בה.

■■■

בראשית שיחתנו מקדים ר' יונתן ומבהיר: איני "מספר", אבל ה' יהיה בעזרי שאוכל להיזכר בסיפורים על אנשי שלומינו. הרבי הרי אמר שעל כל אחד מאנ"ש יהיה מה לספר.

תוכלו לספר לנו איך התקרבתם לאורו של רבינו הקדוש?

כשהייתי בחור גרו הורי בשכונת בתי אונגרין בירושלים, ותמיד כשעברתי ליד בית המדרש דברסלב, שהיה אז שוכן ברחוב 'עונג שבת' בתוככי שוק מאה-שערים, ושומע את נעימות הזמירות של סעודה-שלישית הדבר שבה את לבי, התעוררה בי משיכה אדירה להיכנס לשם, עד שהחלטתי פעם אחת שאני נכנס, הסתכלתי לימיני פניתי לשמאלי וכאשר ראיתי שאין איש - נכנסתי פנימה בריצה.

רבי אליהו חיים רוזין (באדיבות ג.נ.)

וזכיתי להיות 'הציץ ונפגע'... טעמתי מנועם השבת, והמשכתי להגיע מדי שבוע בסעודה-שלישית, וכך לאט לאט התקרבתי יותר ויותר.

לפי מה שתיארתם שהייתם צריכים לוודאות כי אף אחד אינו רואה במעשיכם, האם עד כדי כך היה אז בושה להיות ברסלב'ר?

כן, כן, היה אז בושה גדולה, ומחמת כן הייתי מוודא תמיד לפני שנכנסתי לבית מדרשינו שאף אחד אינו רואה אותי, ורק אז נכנסתי. היום זה כבר כבוד להיות ברסלב'ר, אבל אז...

כאשר זכיתם להיות על שם רבינו, ולהיקרא במוצהר בשם 'ברסלב'ר חסיד', האם היו לכם מניעות על כך מהמשפחה?

ברוך ה' שלא. אבי היה נמנה בין חסידי צאנז, אולם לא מנע ממני להיות ברסלב'ר. מאידך, אמי עליה השלום היתה בתו של הרה"ח ר' משה פעסטער (אייזבאך) זצ"ל, שהוא היה אומר בעשרת ימי תשובה הרבה ליקוטי תפילות, והיו לו בביתו ספרי ברסלב. אני זוכר אותו היטב, כשהוא נפטר הייתי בגיל 12. ואף אמי ע"ה בעצמה היתה אומרת בכל עת מצוא את העשרה מזמורים של התיקון-הכללי, והחזיקה טובה לנפשה באמרה: "היום אמרתי את התהילים של ר' נחמן...".

יצויין, כי זקני ר' משה פעסטער, היה לו היכרות קרובה עם ר' אברהם ב"ר נחמן טולטשינער והיה מעריץ אותו מאד. מדי שנה בשנה היה נותן לו מטבע 'נפוליון' זהב עבור הנסיעה לאומן בראש-השנה, כאשר לצורך כך היה אוגר פרוטה לפרוטה במשך כל השנה במיוחד כדי לזכות לתנו לר' אברהם.

ברם, לא אכחד כי בתוככי לבי ריחף פחד שהתקרבותי לברסלב תהיה לי למניעה בשידוכים וכו', אבל כל זה לא מנע ממני מלהמשיך להתחבר לאנשי הצדיק, כי חיפשתי תמיד חמימות בעבודת ה', וכאן מצאתי את שאהבה נפשי. וברוך ה' לאחר מכן התברר כי היו אלו רק דמיונות ופחד שווא,

פעם אחת ראיתי את ר' שמואל בכותל המערבי יחד עם אחד מבניו ביום חופתו, ונעמדתי מאחוריו להקשיב מה הוא מדבר עם בנו ביום נשגב זה. וכך אמר לו: "הלכות טהרה על זה יש שולחן-ערוך וצריך ללמוד אותם כדי שנוכל לקיים אותם, אבל אם רוצים להיות איש כשר בתכלית, להתקדש ולהיטהר כדבעי, על זה צריך הרבה תפילות ובקשות, ולהיות ער הרבה לילות, לרוץ בשדות, 'און זיך אסאך רייסן' עד שזוכים לזה"

וזכיתי לבוא בקשרי שידוכים עם בת טובים ממשפחה חשובה.

זאת ועוד, באותה תקופה נפטר עלי אבי בגיל צעיר, הייתי רק בן עשרים ואחת, והעובדה שהייתי מקורב לאנ"ש חיזקה אותי מאד ונסכה בי כוח ונחמה.

אלו דמויות מאנ"ש הנכם זוכרים מאז?

היו אז ר' אליהו חיים רוזין, ר' יונה לבל, ר' משה ירוסלבסקי, וכמובן ר' לוי יצחק בנדר ועוד.

ר' אליהו חיים היה מוסר שיעור מדי יום בביתו, והייתי מגיע לשיעור בקביעות עם עוד בחורים. היה תענוג גדול לשמוע אותו לומד ספרי רבינו, איך שהיה מרחיב את הדיבור בתוספת סיפורים נפלאים מאנ"ש מהדור הקודם ועוד, מתובלים בדברי התעוררות והתחזקות. כן היה מספר לנו על עצמו, מה שעבר עליו בגלות תחת השלטון הסובייטי, ועל ישיבתו בכלא יחד עם ידידו ורעו הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר.

היתה עוד קבוצת בחורים מישיבת 'מיר' שהיו מגיעים לשיעור, ביניהם ר' נתן צבי קעניג ויבלח"ט ר' משה קרמר, וכן בנו של ר' אליהו חיים ר' נחמן רוזין שליט"א.

זקני ר' משה פעסטער, היה לו היכרות קרובה עם רבי אברהם ב"ר נחמן טולטשינער והיה מעריץ אותו מאד. מדי שנה בשנה היה נותן לו מטבע 'נפוליון' זהב עבור הנסיעה לאומן בראש-השנה, כאשר לצורך כך היה אוגר פרוטה לפרוטה במשך כל השנה במיוחד כדי לזכות לתנו לרבי אברהם

באחד השיחים סיפר ר' אליהו חיים, כי בעת שישב בכלא הביאו שם את הגאון הקדוש ר' מתתיהו כהן הי"ד, וחקרו אותו ושאלוהו האם הוא מכיר את ר' אליהו חיים והאם נתן לו צדקה - דבר שנחשב אצלם ל'עוון' הכי חמור, השיב ר' מתתיהו בתמימות: "בודאי, הוא נתן לי הרבה צדקה"... אחר כך שאל אותו ר' אליהו חיים: "ר' מאטעס, מה עשיתם לי?!" כי בכך הפליל אותו לפי החוק הקומוניסטי, ענה לו ר' מתתיהו: "מי יודע אולי זה הדרך שלך לארץ ישראל?!" סתם ולא פירש, ואכן נתברר אחר כך כי רוח הקודש נזרקה בו.

ר' אליהו חיים היה ידוע כחכימא דיהודאי, ובפיקחותו כי רבה היה מהתל בחוקרים ובכך הציל את נפשו וכן עוד כמה מהחסידים מידי הרשעים הארורים, להלן נביא כמה סיפורים ממה ששמעתי ממנו.

כאשר זוגתו הגיעה לבקרו בתא כלאו, אמר לה: "א גריס יענקל אוועק, א גריס משה אוועק" [=דרישת שלום ליענקל שיסתלק, דרישת שלום למשה שיסתלק...], כלומר שתמסור להם דרישת שלום. לשאלת הסוהרים מה זה 'אוועק' אמר להם כי כך שם משפחתם, ברם הוא התכוון לומר לה שתמסור להם שיברחו, כי בגלל כורח המציאות ותנאי החקירות הקשים, נאלץ לפעמים למסור

רבי לוי יצחק בנדר משוחח עם רבי יהודה אריה לייב דרמר חותנו של ר' יונתן דוד בשמחה משפחתית, עומד ביניהם יבלחט"א ר' יונתן דוד לוינזון

עליהם דברים שהיו יכולים להפליל אותם.

פעם אחת שאלו החוקר: מה פרנסתך? ענהו ר' אליהו חיים: "איך דריי זיך..." [=אני מסתובב...], ביקש החוקר ללעוג לו והחל להסתובב סביב השולחן ובסיום הקפותיו נענה אליו: ראה גם אני מסתובב ולא קבלתי כלום. ענה לו ר' אליהו חיים בשנינות: "אם היית מסתובב לידי היית מקבל משהו...".

ר' אליהו חיים היה עוסק הרבה במעשה צדקה וחסד עבור אנ"ש באוקריינא, דבר שכאמור היה אסור בתכלית על פי חוקי הרשע שלהם, כאשר לצורך כך היה שולח מכתבים לאמריקה להתרים את הנדיבים בעם לצדקה חשובה זו, ובפיקחותו כתב להם שישלחו את תרומתם על שם הרחוב שהיה גר שם, רק בשמות בדויים - כפי שהיה כותב להם, ואמר לדוור שאם יראה שמות שאינם נמצאים באותו רחוב ידע שזה שייך לו, וכך בלבל את השטן.

בהקשר לכך נכון להביא מה שסיפר ר' לוי יצחק בנדר, כי ר' אליהו חיים הסתובב פעם ברחובות מוסקובה והיו ציציותיו נראים מבחוץ, לפתע פגע בו קומוניסט אחד שהיה 'שנה ופירש'ניק' ואמר לו: "מה אתה חושב שכאן זה מאה שערים?"... כמובן כי תיכף נשא ר' אליהו חיים את רגליו ונמלט מהמקום.

עוד יסופר על פקחותו. כאשר כבר התגורר בעיה"ק ירושלים, והיה מקרה שהצנרת של הביוב בשכונתו התפוצצה ונשארה כך זמן רב, והרשויות התרשלו ולא תיקנו את זה. ר' אליהו חיים לא התמהמה, התקשר לנשיא המדינה ואמר לו כי במאה שערים יש צינור של ביוב שצריך לתקנו. תיכף מיהר הנשיא להתקשר לממונים וגער בהם: וכי כדי לתקן צינור ביוב צריך להגיע עד לנשיא?... מיותר לכתוב כי תיכף ומיד בא הדבר על תיקונו.

■■■

ר' אליהו חיים היה אומר תמיד: הקב"ה אוהב 'א נודניק', היינו יהודי שמתפלל אליו ומפציר בו הרבה. עוד היה אומר שאנשים רוצים תמיד לצאת ידי חובת כולם "יוצא זיין דעם יוצא זיין 'ענעם" עד שלבסוף 'יוצא' מהדעת לגמרי...

כשדיבר פעם ר' אליהו חיים על מעלת ההתבודדות, סיפר על ה'חפץ חיים', שכאשר הופיע בעולם מכשיר הטלפון נענה החפץ חיים: "טלפון שיכולים לדבר מראדין לאמריקא כבר יצא, אבל מכשיר שיוכל להעביר דיבורים מהפה ללב עוד לא יצא"... כי זו עיקר העבודה שהלב ישמע מה שהפה אומר, כמו שרבינו אומר (ליקו"מ ה, ג) על הפסוק 'פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות' שצריך לקשר את הדיבור אל הלב, וכן אמר רבינו הק' לר' שמואל אייזיק: תדבר הרבה הרבה לאברים, עד שישמעו, עד שפעם כשהתחיל לדבר ללבו כמעט שנגווע והיה מוכרח להפסיק.

ספרו לנו כיצד היה נראה בית מדרשנו בימים ההם?

בבית מדרשינו ב'עונג שבת' היו שני חדרים, בחדר החיצוני ישבו שם בחורים ושיחקו במשובת נעורים, ובחדר הפנימי ישבו המבוגרים ועסקו בעבודת ה'.

אני זוכר כי פעם רצה ר' לוי יצחק בנדר להתחיל לדבר ב'סיפורי מעשיות' בבוקרו של יום השבת, או בהזדמנות אחרת, וישבו כמה ודיברו ביניהם והפריעו, אך לבסוף לא יאומן כי יסופר, לאט לאט הצליח ר' לוי יצחק ובמקום רוח ליצנות וקרירות הכניס רוח של עבודת ה' ורצינות והעמיד דור של עובדי ה' ומקיימי עצותיו של רבינו כמו שרואים היום, אשרי לו.

הנוהג היה, כי ר' אליהו חיים מוסר שיעורים בימות החול ור' לוי יצחק בשבת קודש.

ברבות הימים, נכנס ר' אליהו חיים לעובי הקורה ופעל כדי לבנות בית-מדרש גדול ראוי לשמו שישמש את כל חסידי ברסלב, הוא מסר את נפשו ממש עבור זה, ונסע לאמריקא כדי לאסוף כספים ושהה שם זמן וזמנים טובא, עד שזכה לברך על המוגמר ולראות את הבנין עומד על תלו, וזכותו עומדת לעד.

מסופר, כי כאשר ר' אליהו חיים היה באמריקה התאכסן אצל יהודי שומר תורה ומצוות ושאל אותו איך זכה להחזיק מעמד בשנים הקשות באמריקה, כידוע שהיה אז קשה מאוד להישאר יהודי שומר תורה ומצוות. ענה לו הלה, כי בהיותו ילד היה לו מלמד אחד חסיד ברסלב, ובשנים שלאחר מכן, בכל פעם שרצה לעשות משהו נגד התורה, קמה וניצבה מול עיניו דמותו של המלמד הצדיק ולא הניחה לו לעבור על רצון ה'.

מעשה דומה מספר מחותני ר' נתן דוד שפירא, כי בזמנו היו הרבה ילדים שעזבו את דרך התורה ה"י, היה זה בתקופה שלפני קום המדינה הציונית, ורוח של פריקת עול שררה בארץ, וכמעט כל חברי הכיתה שלמד אתם עזבו את דרך התורה, 'ואני החזקתי מעמד בזכות אבי, כי תמיד כאשר הייתי חוזר מהחיידר וראיתי את אבי זצ"ל עוסק בעבודת ה', היתה נכנסת בי רוח טהרה ויראת שמים, ווה מה שהחזיק אותי'.

■■■

בסיפור דלהלן רואים את גודל מידת האמת שהיתה טבועה בר' אליהו חיים.

כידוע, הנגיד המפורסם ר' זכריה שטרן מבני ברק היה בידידות גדולה עם אנ"ש, בכל ערב ראש חודש היה לוקח ברכבו כמה מאנ"ש ועולה איתם למירון כמו כן היה עוזר הרבה בתמיכות הגונות לאנ"ש. ודרכו היה בכל שנה בימות הקיץ לעלות לירושלים.

פעם אחת ביקש לקרוא אליו את ר' אליהו חיים, באשר רצה לשמוע ממנו דיבורים מהנחל הנובע. ר' אליהו חיים הגיע אליו והרעיף עליו טללי אורה מתורתו של הרבי כפי אשר חננו אלקים. ר' זכריה

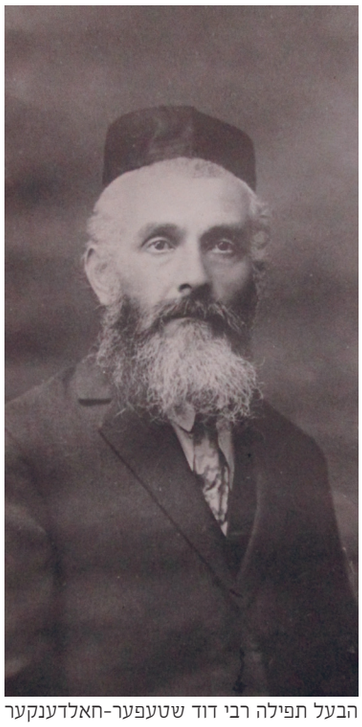

הבעל תפילה רבי דוד שטעפער-חאלדענקער

אני זוכר טוב את תפילתו המתוקה של ר' דוד שטעפער (חאלדענקער) שהיה מתפלל מוסף לפני העמוד, והרבה אנשים, ביניהם גם מחסידי בויאן, עמדו בחוץ ליד החלונות לשמוע את תפילתו, כי הוא היה מתפלל בכזו עריבות, בכזו מתיקות, שאין לשער!

רבי אליהו חיים רוזין בישיבת אור הנעלם (באדיבות ג.נ.)

שהתלהב כל כך מהדיבורים הוציא על אתר את פנקס הש"יקים מכיסו ואמר לו בהתרגשות: כמה ברצונכם שאתן לכם?! כל סכום שתנקבו אתן לכם. אולם ר' אליהו חיים לא רצה לקבל ממנו באותה שעה. כשנשאל על כך מדוע לא קפץ אז על המציאה ענה: מה ההבדל אם האדם נהיה שיכור מיין או מדיבורים, וכיון שכך, איני חפץ לקבל ממנו כסף כיון שהוא שיכור...

לאחר מכן כאשר סיפר זאת לר' לוי יצחק תמה עליו וטען כי כן היה צריך לקבל ממנו, אבל רא"ח עמד בשלו והטעים לר' לוי יצחק את דעתו כאמור, ואכן הודה והסכים עמו.

פעם אחת כששהה בארה"ב התקיימה חתונה של בתו ושאלו אותו למה אינך חוזר לארץ להשתתף בשמחת החתונה, אמר להם ר' אליהו חיים: לא הגעתי לכאן כדי לנסוע לחתונה, הגעתי לכאן עם מטרה אחת: לאסוף כסף לישיבת 'אור הנעלם', עד שנתנו לו כסף כדי לנסוע ארצה לחתונה ולחזור חזרה לארה"ב.

אם היו מקליטים את שיעוריו של ר' אליהו חיים, היו יכולים להדפיס מזה ספר עב כרס, "א גראבן ספר".

ברבות הימים אף זכיתי לקרב את אחי ר' מאיר הי"ו וגם הוא נעשה חסיד ברסלב.

מתי הגעתם לבני ברק?

לאחר חתונתי בשנת תשכ"א. אז לא היה כמעט כלום, רק בית הכנסת ברח' מיימון. בית המדרש ברחוב אלשיך הנקרא 'הכולל' נבנה מאוחר יותר.

בבית מדרשנו במיימון היו אז: ר' יוסף ערליך, ר' זאב ליברמנש, ר' מוטל יגלניק, ר' זעליג אורלנציק ועוד.

כאשר זוגתו הגיעה לבקרו בתא כלאו, אמר לה: "א גריס יענקל אוועק, א גריס משה אוועק", כלומר שתמסור להם דרישת שלום. לשאלת הסוהרים מה זה 'אוועק' אמר להם כי כך שם משפחתם, ברם הוא התכוון לומר לה שתמסור להם שיברחו

מה תוכלו לספר על אנ"ש?

מידת הענווה אצל אנשי שלומינו היתה ממש 'מבהיל על הרעיון'. אני זוכר כי פעם בחג השבועות כיבדו את הרה"ח ר' אלחנן ספקטור זצ"ל בעליה של עשרת הדיברות והוא לא רצה לעלות בשום אופן, לאחר מכן אמר שרצה להראות בזה שהעולם טועים בו... לאחר מכן ביקש מחילה מספר התורה ונתן תרומה לבית הכנסת, אבל את זה רצה להראות לכולם; שהעולם טועים בו. מבהיל! מבהיל!

ויצוין, כי ר' אלחנן היה גדול בתורה מאוד מאוד, היה יושב יומם ולילה על התורה ועל העבודה והיה בקי בכל התורה כולה, אבל העניוות שלו היתה מופלגת ביותר.

הוא אף פעם לא דיבר בפני ציבור, אבל יש ממנו הרבה מכתבים נפלאים שכתב לבנו יחידו הגה"ח ר' דוד זצ"ל שהיה רב בארה"ב, מכתבים מלאים התעוררות וחיזוק, ובהם מצטט גם מהשיעורים של ר' לוי יצחק שדרש בסיפורי מעשיות. אחר כך הדפיסם ר' דוד בספר 'גנזי אבא' ה' חלקים.

מה אתם זוכרים מר' שמואל שפירא?

ר' שמואל היה קודש קדשים, השמירת עיניים שלו היתה מיוחדת. פעם אחת ביקש מאחי ר' מאיר הי"ו לאסוף בשבילו ממון עבור הכנסת כלה, לצורך כך לקח אותו לרחוב יפו ור' שמואל סגר את עיניו בסמרטוט וכך הסתובב עם אחי מחנות לחנות לבקש הכנסת כלה.

ונתנו לו בצורה כזו?

ועוד איך נתנו לו! וכי מי רואה איש קדוש מסתובב עם סמרטוט על העיניים מרוב קדושתו, ולא נפתח לבו לעזור לו בעת מצוקה?

שמעתי מאחי ר' מאיר, כי פעם אחת בערב שבת במירון ביקש ממנו כוס מים חמים לקיים מצות רחיצת חמין בערב שבת.

מסופר, כי כאשר היה בשבי הירדני חילקו סיגריות לשבויים, והוא היה מחליפם בספל המים שחילקו לכל אחד במידה, וכך אסף עוד ועוד ספלי מים עד שהיו לו 'תשעה קבין' לטהר עצמו בערב יום-כיפור.

עוד שמעתי מגודל זהירותו על כל דבר מאכל שנכנס לפיו, כי בשבי היו מחלקים ביסקוויטים ישנים עוד מזמן מלחמת העולם השניה, שהיו מלאים בנמלים רוחשות, ור' שמואל ישב בסבלנות וביראת חטא עצומה ובמשך זמן רב פורר אותם אחת לאחת לבדוק אותם מהשרצים, ורק אחר כך ניאות להכניסם לפיו הקדוש.

שמעתי סיפור נורא על עבודתו את ה' במסירות נפש בצעירותו. פעם אחת הגיע למערת שמעון הצדיק בחצות הלילה והשער היה סגור, אזי נעמד ר' שמואל על יד השער והתחיל בעבודתו הקדושה באמירת תיקון-חצות, ולאחר מכן המשיך בעבודת ההתבודדות עם צעקות איומות כדרכו. מזג האוויר היה אז סוער מאוד ומבול של גשמים ניתך על הארץ. באותה שעה מאוחרת עבר בסמיכות ר' שמעון

שוחט (ברגמן) בדרכו לעבודתו, וכאשר שמע קולות צעקות מחרידות חשב אולי מישהו צועק לעזרה, והחל להתקרב לעבר המקום ממנו הגיעו הקולות, והנה הוא שומע מישהו צועק: ראטעוועט!!! ראטעוועט!!! [=הצילני! הצילני!]..

חיש מהר הזדרז וירד אל עבר המערה, בהגיעו סמוך למערה הוא רואה את ר' שמואל עומד שם, מחזיק בשער הברזל, רועד מקור כאשר כולו נוטף מים וצועק איומות. פשט ר' שמעון את מעילו החם ושם אותו על ר' שמואל ואמר לו: "ר' שמואל! יש לי רכב, אתה רוצה שאקח אותך לבית?" ענה לו ר' שמואל בסערת רוחו: "מי הביא אותך לכאן, הבעל דבר, את ה'בעל דבר' תיקח אתך ויהיה לך מצוה גדולה ואותי תעזוב לנפשי"...

פעם אחת גם אני זכיתי לעזור לאותו צדיק, היה זה בעת אשר חיתן את ילדיו ואספתי בשבילו פה בבני ברק לצורך הכנסת כלה, וזה היה לפני ל"ג בעומר וכשנסע למירון עבר דרך בני ברק ונתתי לו את הכסף. יצוין כי תמיד כאשר נתנו לו כסף לא הסתכל על זה כלל ולא עניין אותו כמה נתנו לו, אלא הכניסם תיכף לכיס.

פעם אחת ראיתי את ר' שמואל בכותל המערבי יחד עם אחד מבניו ביום חופתו, ונעמדתי מאחוריו לשמוע מה הוא מדבר עם בנו ביום נשגב זה. וכך אמר לו: "הלכות טהרה על זה יש שולחן-ערוך וצריך ללמוד אותם כדי שנוכל לקיים אותם, אבל אם רוצים להיות איש כשר בתכלית, להתקדש ולהיטהר כדבעי, על זה צריך הרבה תפילות ובקשות, ולהיות ער הרבה לילות לרוץ בשדות, 'און זיך אסאך רייסן' [=ולקרוע את עצמו] עד שזוכים לזה".

עוד סיפור מקדושתו של ר' שמואל שהייתי בעצמי עד לזה. עליתי לביתו של ר' שמואל עם עוד כמה מאנ"ש לדבר אתו אודות ענין מסויים, באותו עת החזיק על ידו אחד מילדיו שהיה תינוק וכך דיבר עמם, כשראתה זאת זוגתו אמרה לו: "ר' שמואל למה לך להחזיקו תנהו לי", סגר ר' שמואל את עיניו הקדושות וכך מסר לה את התינוק.

אתם זוכרים את הקיבוץ בראש-השנה שהתקיים אז בת"ת "חיי עולם"?

בוודאי, אני זוכר טוב את תפילתו המתוקה של ר' דוד שטעפער (האלדענקער) שהיה מתפלל מוסף לפני העמוד, והרבה אנשים, ביניהם גם מחסידי בויאן, עמדו בחוץ ליד החלונות לשמוע את תפילתו, כי הוא היה מתפלל בכזו עריבות, בכזו מתיקות, שאין לשער! הוא היה גר בתל-אביב או בפתח-תקוה והיה מגיע בכל שנה לקיבוץ. בתחילה היה הוא מתפלל שני המוספים, אחר כך כשהגיע ר' לוי יצחק, נתנו לו מוסף אחד.

איני יכול לשכוח את תפלתו של ר' דוד, 'א ארציגן דאוועגען' 'א זיסן דאוועגען'! [=תפילה נלבבת, תפילה מתוקה!].

בראש השנה אחד, אף התפלל עמנו החסיד ר' שמואל הורוויץ, היה זה לפני שהיתה לו הדירה במירון ועשו אז בראש-השנה מגבית בשבילו, ולאחר מכן היה מתפלל בכל שנה בקיבוץ במירון.

זכרוני כי כאשר ר' שמואל הורוויץ היה מדבר לפני הציבור, היה יכול לדבר כמה שעות ברציפות, כי היה נכנס בדביקות עצומה והיה מתבל את דיבוריו עם דברי קבלה. הוא היה 'א העכערער מענטש' [=אדם מרומם], משכמו ולמעלה.

כאשר ר' אליהו חיים הגיע לארץ הקודש לאחר שניצל בנסי נסים מציפורני הקומוניסטים, התאכסן אצל ר' שמואל, אותו הכיר היטב מימי היותו באומן.

■■■

מר' אפרימ'ל קארקובסקי וצ"ל בעל ה'עונג שבת' שמעתי שפעם הגה"ח ר' אליהו רוט זצ"ל שהיה משמשו של הרה"ק ר' שלמה מזוויהיל זצוק"ל, שפעם אחד פגש את ר' אפרימ'ל בשטיבל של בית ישראל שם היה מתפלל בימות החול, וביקש ממנו שיאמר לו דיבורי התחזקות, ור' אפרימ'ל שוחח עמו ולבסוף אמר לו אם אתה חפץ בקרבת ה' באמת אני מציע לך שתלך לכותל המערבי ושם תשפוך את לבך לפני השם יתברך בתפילת "אל תשלכני

כשדיבר פעם ר' אליהו חיים על מעלת ההתבודדות, סיפר על ה'חפץ חיים', שכאשר הופיע בעולם מכשיר הטלפון נענה החפץ חיים: "טלפון שיכולים לדבר מראדין לאמריקא כבר יצא, אבל מכשיר שיוכל להעביר דיבורים מהפה ללב עוד לא יצא"...

רבי אליהו חיים רוזין ליד ביהכנ"ס ברסלב במא"ש בשלבי בנייתו (באדיבות ג.נ.)

רבי אלחנן ספקטור

רבי שמואל הורביץ (באדיבות ג.נ.)

מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני". ואכן הלך ועשה כדבריו. וסיפר ר' אליהו שכזה התעוררות שהיה באותו ביקור בכותל המערבי לא היה לו מעולם, על אף שהיה רגיל לילך לשם תמיד. הדיבורים הפשוטים שיצאו מלב קדוש טהור כר' אפרימ'ל חדרו עד לעמקי הנשמה.

עוד מספרים, כי פעם הביא לו אחד פלפל חריף, ברצותו לכבדו מפירות ארץ ישראל, ור' אפרימ'ל כשטעם, הרגיש את החריפות אולם לא רצה להוציא לעז על פירות ארץ ישראל, ענה ואמר: "עזות דקדושה, עזות דקדושה...".

מה הנכם יכולים להעביר לדור הצעיר, איזו עבודות הם העיקריים של ברסלב?

שמחה והתבודדות, אלו הם שני עבודות קודש שנתן לנו רבינו.

להיות שמח תמיד בכל מצב שהוא, כמו שאמר רבינו מפורשות "מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד", 'תמיד' פירושו 'תמיד' כפשוטו, אין מצב שיהודי יכול להגיד: עכשיו אני לא יכול להיות בשמחה, אלא צריך להיות תמיד בשמחה.

וכן עצת ההתבודדות, שהמתנה הזאת הנחילנו רבינו לשפוך ליבנו תמיד לפני השי"ת "זיך אויסגיסן דאס הארץ פארן באשעפער", לבקש ממנו על כל דבר גדול וקטן הן ברוחניות והן בגשמיות.

ובנוסף לכך יש להתמיד בלימוד התורה, אני אומר תמיד לבחורים ואברכים צעירים, כי כדי לקבל את אור הצדיק צריך כלים גדולים צריך ללמוד הרבה גמרא ומשניות וספרי רבינו הק' ותלמידו, אין דרך אחרת, "אסאך אסאך לערנען" [=הרבה הרבה ללמוד].

■■■

ר' זכריה שהתלהב כל כך מהדיבורים הוציא על אתר את פנקס השי'קים מכיסו ואמר לו בהתרגשות: כמה ברצונכם שאתן לכם?! כל סכום שתנקבו אתן לכם. אולם ר' אליהו חיים לא רצה לקבל ממנו באותה שעה. כשנשאל על כך מדוע לא קפץ אז על המציאה ענה: מה ההבדל אם האדם נהיה שיכור מיין או מדיבורים, וכיון שכך, איני חפץ לקבל ממנו כסף...

בנו של איש שיחנו, הר"ר מיכל הי"ו שהשתתף עמנו בשיחה, מוסיף ואומר, כי זוכר הוא מימי בחרותו שאביו היה רוכש לאמו חוברת קריאה בכל יום שישי, אולם כאשר מצאו כשהוא מעיין בו, היה אומר לו "זה בשביל אמא, אבל אתה - הרי חבל על הזמן. בזמן זה תוכל להספיק כמה פרקי משניות".

יתן ה' ונזכה לצעוד בארחות צדיק, כפי שזכו אנשי שלומנו לדורותם, לאור באור החיים נשמתינו, ואזי ייטב לנו בזה ובבא.

■

"הספרים הק ז
קדושות

מ
ששלח לתלמידו יצ
ובו דברי הדרכה וחיז וק

ב"ה. ירושלים כ' בשבט תשכ"א

שלום וכל טוב סלה ועד,

לכבוד תלמידי וידיד נפשי,
הרב יונתן דוד וב"ב שליט"א.
בני ברק.

אחדשה"ט באהבה עצומה.

בראשית דברי הריני לאשר קבלת מכתבו. אמנם, עבר זמן מה מתאריך קבלת המכתב עד הלום. ברם, הלוא ידעת הבלבולים והטרדות אשר אפפוני, הי' מבין שיש לברך על כתיבת מכתבי הנוכחי...

ואכן, תלמידי וידידי הותיק, הלא עיקר הסיבה שרבינו הק' זצ"ל היה מזרז מאד מאוד לבוא בברית הנישואין בכל ההקדם האפשרי הרי הוא מחמת תיקון הברית כמבואר בדברי חז"ל, בכל זאת שמעתי פעם ממו"ר ר' אברהם זצ"ל שהוסיף בדבר זה נופך משלו. והוא, יש חולה שיודע ומכיר בחליו ויש חולה שאינו יודע בכלל שהנו חולה. ובוודאי אין שום ספק ופקפוק שהחולה מהסוג השני נמצא בסכנה יותר גדולה, כי החולה מהסוג הראשון לכל הפחות טורח ויגע למצוא תרופות להתרפא ממחלתו, אבל לא כן החולה מהסוג השני ובמשך הזמן מחלתו משתרשת בו עד שאין כבר תרופה אליה, וד"ל.

כמו כן הדבר ברוחניות, הספר הק' "ליקוטי מוהר"ן" הלא הוא בית מרקחת... לחולי הנפש, ובחור הרי הוא מהסוג שאינו מרגיש שהנו חולה, אבל שונה הענין הזה אצל האברך ולאחר הנישואין מתחיל הוא להיוודע ממחלתו, כי לאחר שבא בברית נישואין עובר עליו מה שעובר עליו, וד"ל.

והרי ידוע לך מה שפירש ר' ברוך זצ"ל ממעזביז בזה שכתוב: "על שתי לחם יבצעו תמימים", לחם תרתי משמע - לחם הרי משמעותו פרנסה וכן לחם זו אשתו כמו שכתוב אצל יוסף "כי אם הלחם אשר הוא

ן דושים והטהורים המלאים בדרכים ועצות
נ להינצל מתחבולותיו של הבעל דבר"

פרסום ראשון

מכתב נפלא מהרב החסיד **רבי אליהו חיים רוזין** זצ"ל

ו יבלחט"א הרה"ח **ר' יונתן דוד לוינזון** שליט"א בשנה הראשונה לנישואיו

יז וק נלהבים ללימוד ספרי רבינו הק', שהם הם הצרי והמרפא לכל תחלואי הנפש

אוכל", וד"ל, ועל שתי לחם אלו יבצעו אנשים תמימים... ואם כן במצב כזה בוודאי ובוודאי נוכח האברך לדעת כי חולה נפש הוא ועליו לחפש את התרופות למחלה זו, ותרופות אלו הלא הרבה הרבה הם בבית מרקחת של רבינו הק' ותלמידיו זצ"ל, והיינו, הספרים הקדושים והטהורים המלאים בדרכים ועצות קדושות להינצל מתחבולותיו של הבעל דבר.

ומי שהוא איש מלחמה ואוחז תמיד במנא דקרבא הרי הוא הוא המרגיש האמיתי בנחיצות בית המרקחת הנ"ל. ובוודאי זוכר אתה היטב מה שדברנו כמה פעמים מהענין שכתוב בזוהר הק': 'מאן נצח מן דאחיז מנא דקרבא בידו'. ולכאורה, הלא דבר פלא הוא כי הרי מי שמנצח במלחמה מניח את הכלי זיין?! אולם באמת אין זו פלא כלל וכלל, כי במלחמה גשמית בוודאי כן הוא הדבר, אבל לא כן המלחמה הרוחנית - זוהי מלחמה שצריכים תמיד לאחוז בכלי זיין, כי כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו, וד"ל.

ידידי ויקירי, חזק ואמץ! תבין ותשכיל תמיד לאחוז במנא דקרבא ויוטב לך בעולם הזה ובעולם הבא.

בברכת כל טוב באמת.

המכבדך ומעריצך מאד,

אלי' חיים רוזין

ד"ש לבבית לחותנך בעל הנפש הרה"ג הר' דרמר שליט"א.

הנ"ל

> **בכל זאת שמעתי פעם ממו"ר ר' אברהם זצ"ל שהוסיף בדבר זה נופך משלו. והוא, יש חולה שיודע ומכיר בחליו ויש חולה שאינו יודע בכלל שהנו חולה. ובוודאי אין שום ספק ופקפוק שהחולה מהסוג השני נמצא בסכנה יותר גדולה, כי החולה מהסוג הראשון לכל הפחות טורח ויגע למצוא תרופות להתרפא ממחלתו...**

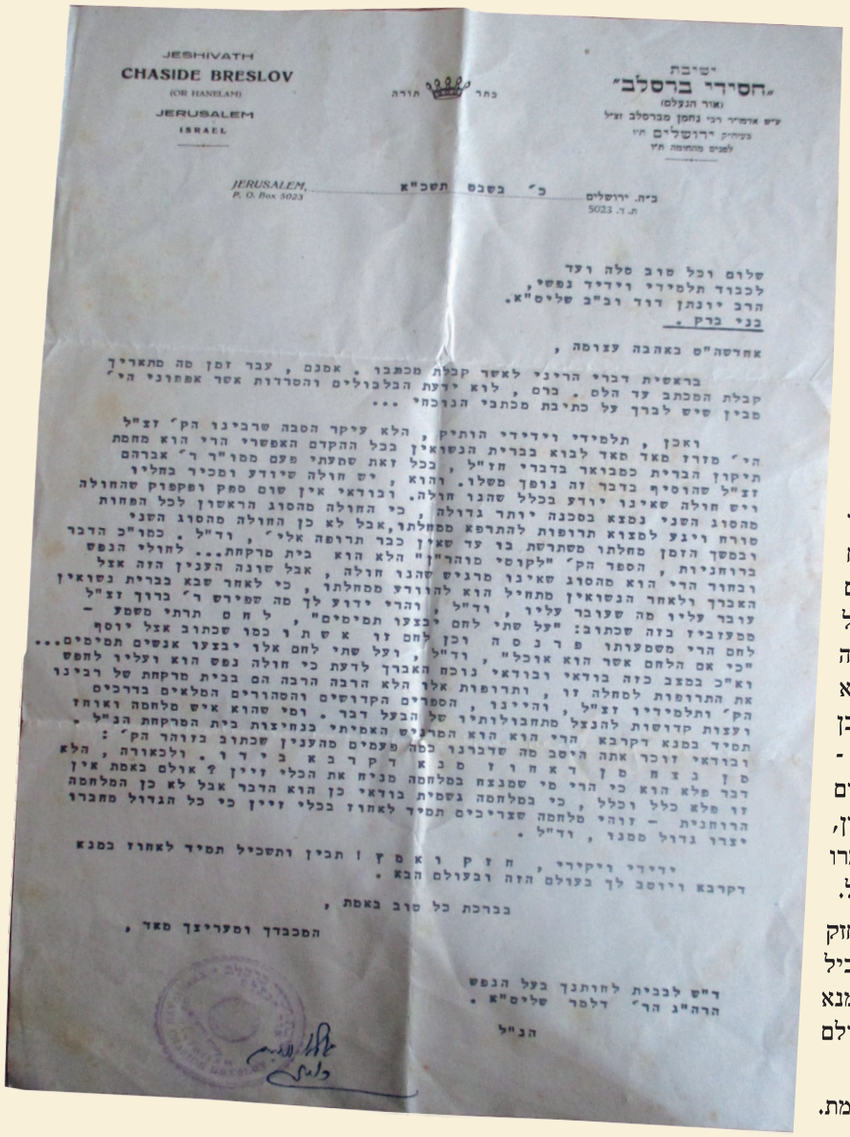

JESHIVATH
CHASIDE BRESLOV
(OR HANELAM)
JERUSALEM
ISRAEL

ישיבת
„חסידי ברסלב"
(אור הנעלם)
ע"ש אדמו"ר רבי נחמן מברסלב זצ"ל
בעיה"ק ירושלים תיו
לומדים מתמימה תיו

JERUSALEM,
P. O. Box 5023

ב"ה, ירושלים
ת. ד. 5023

תודה

כ' בשבט תשכ"א

שלום וכל טוב סלה ועד
לכבוד תלמידי וידידי נפשי,
הרב יונתן דוד וב"ב שליט"א.
בני ברק.

אחדשה"ט באהבה עצומה,

בראשית דברי הריני לאשר קבלת מכתבו, אמנם, עבר זמן מה מתאריך קבלת המכתב עד הלם, ברם, לוא ידעת הבלבולים והסרדות אשר אחזוני הי' מבין שיש לברך על כתיבת מכתבי הנכחי...

ואכן, תלמידי וידידי הותיק, הלא עיקר הסבה שרבינו הק' זצ"ל הי' מזדע מאד מאד לבוא בברית הנשואין בכל ההקדם האפשרי הרי הוא מחמת תיקון הברית כמבואר בדברי חז"ל, בכל זאת שמעתי פעם ממו"ר ר' אברהם זצ"ל שהוסיף בדבר זה נופך משלו. והוא, יש חולה שיודע ומכיר בחליו ויש חולה שאינו יודע בכלל שהנו חולה. ובוודאי אין שום ספק ופקפוק שהחולה מהסוג השני נמצא בסכנה יותר גדולה, כי החולה מהסוג הראשון לכל הפחות טורח ויגע למצוא תרופות להתרפא ממחלתו, אבל לא כן החולה מהסוג השני ובמשך הזמן מחלתו משתרשת בו עד שאין כבר תרופה אלי', וד"ל. כמו"כ הדבר ברוחניות, הספר הק' "לקוטי מוהר"ן" הלא הוא בית מרקחת... לחולי הנפש ובחור הרי הוא מהסוג שאינו מרגיש שהנו חולה, אבל שונה הענין הזה אצל האברך ולאחר הנשואין מתחיל הוא להוריע ממחלתו, כי לאחר שבא בברית נשואין עובר עליו מה שעובר עליו, וד"ל, והרי ידוע לך מה שפירש ר' ברוך זצ"ל מספרו בזה שכתוב: "על שתי לחם יבצעו תמימים", ל ח ם תרתי משמע - לחם הרי משמעותו פ ר נ ס ה וכן לחם זו א ש ת ו כמו שכתוב אצל יוסף "כי אם הלחם אשר הוא אוכל", וד"ל, ועל שתי לחם אלו יבצעו אנשים תמימים... וא"כ במצב כזה בוודאי ובוודאי נוכח האברך לדעת כי חולה נפש הוא ועליו לחפש את התרופות למחלה זו, ותרופות אלו הלא הרבה הרבה הם בבית מרקחת של רבינו הק' ותלמידיו זצ"ל, והיינו, הספרים הקדושים והטהורים המלאים בדרכים ועצות קדושות להנצל מתחבולותיו של הבעל דבר. ומי שהוא איש מלחמה ואוחז תמיד במנא דקרבא הרי הוא הוא המרגיש האמיתי בנחיצות בית המרקחת הנ"ל. ובוודאי זוכר אתה היטב מה שדברנו כמה פעמים מהענין שכתוב בזוהר הק': מ א ן נ צ ח מ ן ד א ח י ז מ נ א ד ק ר ב א ב י ד ו. ולכאורה, הלא דבר פלא הוא כי הרי מי שמנצח במלחמה מניח את הכלי זיין? אולם באמת אין זו פלא כלל וכלל, כי במלחמה גשמית בוודאי כן הוא הדבר אבל לא כן המלחמה הרוחנית - זוהי מלחמה שצריכים תמיד לאחוז בכלי זיין כי כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו, וד"ל.

ידידי ויקירי, ח ז ק ו א מ ץ! תבין ותשכיל תמיד לאחוז במנא דקרבא ויוטב לך בעולם הזה ובעולם הבא.

בברכת כל טוב באמת,

המכבדך ומעריצך מאד,

ד"ש לבבית לחותנך בעל הנפש הרה"ג הר' דלפר שליט"א.

הנ"ל

תודתנו נתונה להר"ר יצחק פיליפ שיחי', שהמציא מכתב זה לידינו, תשואות חן לו

מאה שנה

להסתלקות **רבי אברהם ברבי נחמן**

כ"ט כסלו תרע"ח - תשע"ח

פעמי הגאולה

התגלות

התכללת

ביקורו ההיסטורי של החסיד הגדול והמופלא **רבי אברהם ברבי נחמן** זצ"ל בעיר ראדזין שבפולין הכריע את הכף • לאחר חקירה ודרישה ובירור אמיתתה יחד עם **הגה"ק מראדזין** זצ"ל, ומעוד סימנים שהיו כמוסים עמו, סמך את ידו עליה וקשר על ארבע כנפות טליתו את פתיל התכלת המחודש • מאז ועד היום אלפים ורבבות חסידים ואנשי מעשה הולכים לאורו, ומטילים פתיל תכלת על טליתם • **סקירה מקיפה על חידוש מצוות "תכלת" בציצית לאורך כל הדורות** מוגשת בזה לרגל מלאות **מאה שנה** להסתלקות רבי אברהם ברבי נחמן זצ"ל בכ"ט כסלו נר חמישי דחנוכה תרע"ח-תשע"ח

יהודה צבי ברוין

למרות היעלמות התכלת, הכיסופים להתגלותה מחדש לא פסקו מהלבבות, תקוותם של ישראל הייתה איתנה וברורה, שעוד בוא יבוא היום ויזכו כולם לחזור וללבוש טלית עם פתיל תכלת בארבע כנפותיו בגדיהם. באותם הימים שבהם נעדרה התכלת מישראל, עשו רבים מישראל בכמה מארצות פזוריהם זכר וזכרון למצות התכלת, דבר שהיה בו משום הבעה לתשוקתם לשוב ולהחזיר את התכלת לטלית

מאז ומקדם שימש התכלת, שהוא צמר הצבוע בדם חילזון, לכמה וכמה ממצוות התורה, לירִיעות המשכן, לפרוכת ולבגדי כהונה, כולם היו עשויים ושזורים גם בצמר הצבוע תכלת. ואמנם עיקר ההשתמשות שלו היה נצרך עבור כלל ישראל לקיום מצוות ציצית, וכמו שאנו מזכירים מידי יום ביומו 'ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת והיה לכם לציצית'. ואכן עד תחילת תקופת הגאונים זכו כלל ישראל להטיל את פתילי התכלת על ארבע כנפות הטלית ובכך קיימו את מצוות ציצית בשלימות הראוי.

כבר בזמן הגמרא היה התכלת קשה להשגה, וכמבואר בגמרא 'שקשה עונשו של לבן' שהוא בר השגה תמיד, 'מעונשו של תכלת' שלא בנקל להשיגו. ובמשך השנים נתקשו במציאת החילזון ממנו הופק התכלת ומצוה זו הלכה ואזלה, עד שבימי הגאונים, מאות שנים אחר החורבן נעלם לגמרי ונפסק השימוש בתכלת, וכדברי הרמב"ם בהלכות ציצית: 'שהתכלת אינו מצויה בכל מקום ולא בכל זמן מפני הצבע שאמרנו'. וכפי שכותב בעל "ספר החינוך" בלשונו עט סופר תוך כדי ביאור מצות ציצית, ממנו ניכרת ובוקעת הערגה לתכלת: 'וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו'.

למרות היעלמות התכלת, הכיסופים להתגלותה מחדש לא פסקו מהלבבות, תקוותם של ישראל הייתה איתנה וברורה, שעוד בוא יבוא היום ויזכו כולם לחזור וללבוש טלית עם פתיל תכלת בארבע כנפות בגדיהם[א]. באותם הימים שבהם נעדרה התכלת מישראל, עשו רבים מישראל בכמה מארצות פזוריהם זכר וזכרון למצות התכלת, דבר שהיה בו משום הבעה לתשוקתם לשוב ולהחזיר את התכלת לטלית.

האזכור הראשון לכך ממה שנודע הוא של בעל 'תרומת הדשן', שהעטרה שבטליתו היתה צבועה בגוון התכלת, לזכרון התכלת שהיתה אמורה להיות בפתילי הציצית. בשנים מאוחרות יותר נצבעו כנפות הטליתות בצבע התכלת לזכר מצות פתיל תכלת, כמבואר באליה רבה (סימן ט') ובפמ"ג שם. וברבות הימים התחילו לנהוג בהרבה מקהילות בישראל, ובפרט במדינות אירופה, לארוג את הטלית של מצוה עם פסים בצבע כחול כהה זכר לתכלת. מנהג זה נמשך עד סמוך לימינו ממש, ונפסק עם החורבן הגדול במלחמת העולם השניה, שלאחר מכן בעת שעלו הרבה יראים ושלמים לארץ ישראל, נשתנה המנהג לצבוע בצבע שחור במקום הכחול הכהה, 'שהשחור דומה לתכלת' כדברי הרמב"ם.

החיפושים אחר חילזון התכלת

ברם, דומה היה מרוב אריכות הגלות ולאחר מאות שנות היעלמות התכלת מכלל ישראל כי נגזר דינה להיות כהלכתא למשיחא, באין דורש ומבקש לה. עד ליום שקם רוח באיש, לפני כמאה ושלשים שנה, הלוא הוא הגה"ק רבי גרשון חנוך ליינר מראדזין זצ"ל, שחגר מותניו לשוב ולחדש את מצוות התכלת, והסעיר בכך את הגולה כולה.

רבי גרשון חנוך היה דמות מופלאה, גאון אדיר בתורה בנגלה ויד רב לו בנסתר[ב], חכם מופלג ובעל ידיעה רחבה גם במילי דעלמא, ובידיעות אלו נעזר הרבה בחיפושיו אודות התכלת.

על אף שהיה ממלא מקום אביו ה'בית יעקב' מאיזביצא זצ"ל, בהנהגת האדמו"רות, הרי שבשונה מרוב רובם של האדמורי"ם שימש הוא גם כרב ומרא דאתרא.

בקי בכל מכמני תורה היה הרב מראדזין זצ"ל, בעל מחדש חריף וחד שכל[ג] ועשוי ללא חת. יצירתו הראשונה היתה ספרו הנודע "סדרי טהרות", בו אסף וליקט בבקיאותו וגאונותו העצומה כל אמרות חז"ל על סדר המשניות שבסדר טהרות כדרך שקלא וטריא שבגמרא ומסביב עטרם בפירוש רש"י ותוספות. חיבור זה עשה רושם עז בשעתו.

מלבד זאת הרעיש עולם ומלואו בכמה ענינים מרכזיים שעמדו על הפרק באותם הימים, אחד מהם הוא ענין עבודה על ידי נכרים בקרקעות בשביעית, שהרב מראדזין זצ"ל חיבר על זה קונטרס מיוחד, ובכך נטל חלק בהעמדת הדת על תילה. הוא היה שוכן בעיר ראדזין אבל מצודתו היתה פרוסה על הרבה ערים וארצות, ואלפים רבים נהו אחריו וסרו למרותו.

א. כמבואר למשל בתשובות מהרי"ל, אחרי שמביא שיטה לגבי סדין בציצית, שגזרו עליו חז"ל בזמן שהיה תכלת מחשש מכשול שעטנז, ועל כן יש כאלו שאומרים שהאידנא דליכא תכלת מותר. ומסיק שם בזה"ל: "אבל יתר רבותינו החמירו, וסברא הוא דשמא יחזור הדבר לקלקולו, שיהא תכלת מצוי, כל שכן למאי דכתב סמ"ג דאותו דג חילזון, הוא בים המלח, וכתב סימנין, בקל היה לעשות תכלת". נמצא, שהיה ברור ונהיר לו למהרי"ל, שיכול להיות שביום מן הימים יחפשו וימצאו את דג החילזון על פי הסימנים שכתב הסמ"ג, שלמעשה הן הן הסימנים המופיעים בגמרא וברמב"ם, שעל פיהם חיפש ומצא הרב מראדזין ז"ל וכמסופר להלן.

ב. וכנראה מתוך ספריו ומאמריו בעניינא דידן - ענין התכלת, ששיבץ שם הרבה תשובות וביאורים בסודות עניני מצות ציצית ותכלת.

ג. על חריפות שכלו כבר מימי ילדותו תעיד העובדה המסופרת עליו בהקשר למצוות ציצית: כשהיה בן חמש שנים, שאלו הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין, הלא פלוני שהיה בן רב אחד כבר ידע בגילך את כל התרי"ג מצוות בעל פה, ומה אתך? השיבו הילד תוך כדי שהוא אוחז ציציותיו בידו, הלא 'שקולה מצות ציצית כנגד כל המצוות'..

תחילת דרכו של הרב מראדזין בחיפושיו אחר התכלת היתה בריש שנת תרמ"ז[ד], אחר שהתעוררה בלבו תשוקה עזה להחזיר העטרה ליושנה, שיוכלו ישראל לקיים מצות תכלת שבציצית. בטרם יצא לדרכו למד את סוגית התכלת בכל מקומותיה בש"ס ובראשונים עד שהעלה עלי גליון י"א סימני החילזון. אז נסכם בדעתו, שבאם ימצא בעל חי בים שיש לו את אותם תנאים וסימנים, ניתן יהיה להמשיך בעבודת הקודש לצבוע מדמו תכלת, ובאם יעלה בידו הדבר יזכה את ישראל במצווה רבה וחשובה זו.

לאחר שנשא ונתן הרב מראדזין ז"ל בעצמו בסוגיא זו, נסע לשחר פניהם של גדולי דורו, לברר וללבן עמם את הדבר. ואמנם היו אחדים מגדולי ישראל שהסכימו עמו וייחלו מתי תבוא מצווה זו לידם ויקיימוה, והתפללו להצלחתו[ה]. מאידך היו רבים שלא תמכו ברעיון ולא אבו שמוע חדשות, וחלקם אף נמנעו מלישא וליתן עם הרב מראדזין ז"ל בענין זה.

כאמור, דרכו של הרב מראדזין ז"ל להוציא את מחשבת לבו לחדש את מצות התכלת לא היתה סוגה בשושנים. הדבר עורר עליו את חמתם ורוגזם של רבים וטובים והוא סבל עבור כך חרפות ובזיונות ורדיפות רבות[ו].

אחד המיוחד שתמך בחידוש התכלת בגלוי ועודדו על כך היה הגאון הצדיק הנודע ר' עקיבא יוסף שלזינגר בעל 'לב העברי' זצ"ל, הוא אף שלח מכתבים אל הרב מראדזין זצ"ל, ורכש לעצמו פתילי תכלת, וקשרם בציציותיו.

גם הגאון האדיר ר' שלום מרדכי כהן מברעזאן - המהרש"ם זי"ע מגדולי פוסקי הדור, הסכים לדעת הרב מראדזין זי"ע ולבש טלית עם תכלת, ואף בצוואתו ביקש שיקברוהו בטליתו שלבש בחייו עם פתילי התכלת. כמו כן היו עוד גדולים וצדיקים שלבשו תכלת בהצנע.

גם בארץ ישראל, כאשר הגיעה השמועה אודות התכלת, התעוררה סערה גדולה. בפרט אחר

גאון ובקי. חלק מספריו של הרב מראדזין ז"ל

שקיבון גדול של חסידי ברסלב שלבשו טלית עם תכלת העתיקו מושבם לארץ ישראל עם עלותו של ר' אברהם ארצה[ז].

איתור החילזון והנסיעה לאיטליה

הרב מראדזין ז"ל לא רפה ידו ולא נלאה רוחו, חידוש מצוה זו בערה בלבו ונפשו, והוא פנה לאנשי המדע עם רשימת סימני החילזון, ובקשתו בפיו שינסו למצוא בעל חי בים שיש לו את כל אותם הסימנים, ואם ימצאו לו דג כזה, ולא תחסר כל בו, או אז יוסיף לבדוק ולחקור האם יש דרך לצבוע מדמו תכלת של מצוה.

כאשר פתר כן היה, חוקרי הטבע אמרו לו שלפי כל הסימנים שהוא מונה, מוכרח להיות שהוא ממשפחת דגי הדיו שהם ממיני החלזונות והרכיכות, ושט במים עם סנפיריו כדג, ועל כן גם דרך צידתו

חותמו של הרב מראדזין ז"ל

הרב מראדזין ז"ל לא רפה ידו ולא נלאה רוחו, חידוש מצוה זו בערה בלבו ונפשו, והוא פנה לאנשי המדע עם רשימת סימני החילזון, ובקשתו בפיו שינסו למצוא בעל חי בים שיש לו את כל אותם הסימנים, ואם ימצאו לו דג כזה, ולא תחסר כל בו, או אז יוסיף לבדוק ולחקור האם יש דרך לצבוע מדמו תכלת של מצוה

ד. ולרמז יצויין, מה דאיתא במדרש על הכתוב (בפרשת מקץ שחל תמיד בימי החנוכה) קחו מזמר"ת הארץ זה חילזון שמזמר בעולם, ובשנת זמר"ת החל כאמור הגאון מראדזין לזמר בעולם מענין החילזון וצביעת התכלת מדמו. עוד רמז לשנה זו נמצא בליקוטי מוהר"ן תורה מ"ט, שם מביא על התכלת את הפסוק מכנף הארץ זמירות שמענו, ומבאר שמכנף היינו תכלת שבכנפי הבגד, ושם נעתק הכתוב כמו שנכתב במסורת 'זמרת שמענו' בלי 'י' ו', שזהו גם כן רמז נאה לשנת התחלת גילוי התכלת.

ה. אחד מהם שנודע בשמו הוא הרה"ק ר' לייבל'ע אייגר זצ"ל שחפץ היה מאוד לראות מה יעלה בגורל הרב מראדזין בחידוש מצוה זו, ואולם נטרפה עליו השעה והוא הסתלק באותה שנה, שנת תרח"ם,

ו. ביותר הדאיב את לבו מה שאנשים שונים מנעו מגדולי ישראל בכוח הזרוע להביע את דעתם החיובית על חידוש התכלת. וכפי שמציין זאת בספרו 'עין התכלת': .."עד כמה גבר אגרופה של מטה רשע ושקר בעולם, הלא שמע הרב הגאון ר' יהושע לייב מבריסק שליט"א לצדיק וגאון מפורסם, וידוע שאין בווילנא אחד שיגיע לקרסוליו, והם הרהיבו עוז בנפשם להעיז ולצאת על הגאון הנ"ל במפגיע שלא יתערב להורות דבר הלכה בענין התכלת כאשר עם לבבו, ומה יעשה הרב הגאון מבריסק שיחי' שאינו יכול לדון עם מי שתקיף ממנו, שיכולים למנוע מאתו לחם חוקו".

ז. ההתנגדות החריפה ביותר עד שהיו מקרים אשר חטפו מהם טליתם בעת עמדם בתפילה. בשעתו היה גם איש ירושלים, תלמיד חכם, שהוציא לאור באותם הימים קונטרס נגד חידוש התכלת, והביא שם קושיות וראיות נגד המצאת החילזון וצביעת התכלת של הרב מראדזין ז"ל. ר' אברהם שקונטרס זה הגיע לידיו, התיישב לילה שלם עם ר' נחמן ב"ר ברוך אפרים, שהיה תלמיד חכם מופלג וגאון עצום, (אשר הגאון המפורסם ה'טעפליקער רב' ז"ל מירושלים העריכו מאוד בשל גאונותו ובקיאותו) ויחד למדו ודנו בכל טענותיו וקושיותיו של ספר זה, ובגמר העיון הפטיר ר' אברהם ואמר: לא אמר ולא כלום.

וזכנו שיחזור ויתגלה החילזון ונזכה לקיים מצות תכלת שבציצית

במסגרת מאמר זה ראוי לציין, שעל אף שלא נשמע ולא נודע מרבינו הק' שום דבר במפורש אודות גילוי התכלת ביום מן הימים, אבל בספר הקדוש 'ליקוטי מוהר"ן' עניין התכלת תופס מקום חשוב ונשגב עד למאוד בכמה וכמה תורות. הן בתורה ז' אשר שם מוזכרת התכלת כביכול בדרך אגב. הן בתורה י"ח מפליא לדבר מענין התכלת דברים נשגבים שלא שמעתם אוזן מעולם וכפי שהוזכר במאמרנו. וכן בתורה נ"ד נזכר ענין התכלת שהוא כוח הצמצום שבציצית, שזה הכוח שמצמצם את השכל לא לדרוש במופלא ולא לחקור במכוסה.

אך בעיקר גילה רבינו הק' סודות נעלמים בענין התכלת בתורה מ"ט, התורה הנודעת שנאמרה בשבת ה'פארשפיל' של חתונת בתו שרה ע"ה, והתורה הזאת שנאמרה בקיצור גדול כידוע, יש בה עניינים רמים וגדולים, וכמו שמרחיב על כך מוהרנ"ת בהלכות תפילת המנחה ז' המיוסדת על מאמר זה.

תורה נוראה זו עוסקת רבות בענין פעמי הגאולה וביאת משיח צדקנו, ובעניין השיר שיתעתד לעתיד. ושם בדבריו הקדושים כורך רבינו את כל מעלת הציצית שמבטלת את מלכות הסטרא אחרא בכך שכל כוח הציצית הוא מהתכלת שבה, וכבר מרומז בזוהר הקדוש שקודם עת ביאת משיח צדקנו יתגלה התכלת, והוא מסימני ביאת משיח.

•••

כך גם בספריו הקדושים של התלמיד כירח יכון עולם מוהרנ"ת זי"ע אנו חוזרים ומוצאים שוב ושוב דברים חדשים אודות מעלת וכוח התכלת שבציצית שעל ידה כל הזיכרון דקדושה, ועל ידה כל כוח הביטול והדבקות באור אין סוף כנזכר כמה פעמים.

ואמנם מוהרנ"ת זי"ע מוצא פורקן ללבו המתגעגע אחר התכלת בתפלה ושיחה היוצאת מהלב, והמבעבעת מתוך קולמוסו (ליקוטי תפילות תפילה מ"ט):

"וזכני ברחמיך הרבים לקיים מצות ציצית בשלימות בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה ותרי"ג מצוות התלויים בה ובלב טוב ובשמחה גדולה. ויהי רצון מלפניך שתהא חשובה מצות ציצית שאנו עושין מצמר לבן כאילו קיימנו גם מצות תכלת שבציצית, כי גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ואנו חפצים ומתגעגעים לקיים מצות תכלת שבציצית. ואם היינו זוכים למצוא תכלת לציצית היינו מפזרים הון רב כדי לקיים המצווה בשלימות. אך בעוונותינו הרבים חרב בית מקדשנו, ונתעלם החילזון בעוונותינו. ומאז והלאה אין אנו זוכים לקיים מצוותך בשלימות.

על כן יהי רצון מלפניך שתהא חשובה מצות ציצית לבן לפניך כאלו קיימנו מצות תכלת שבציצית. ורחם עלינו ובנה עירך במהרה בימינו, והביאנו לשלום לארץ הקדושה, וזכנו שיחזור ויתגלה החילזון. ונזכה לקיים מצות תכלת שבציצית, ועל ידי זה תכלה ותשבר ותעקר ותמגר מלכות הרשעה מן העולם".

מראה גופו דומה לים. חילזון הדיונון במעמקי הים

ברייתו דומה לדג. חילזון הדיונון שט במים עם סנפיריו

עולה מן הים. חילזון הדיונון על חוף הים

ברשתות כצידת דגים, מאידך הוא מחפר עצמו בארץ בקרקע הים, כלשון הכתוב "ושפוני טמוני חול" שאמרו חז"ל 'זה חילזון', בשרו רך כחלזונות ותולעים, וכעין מלבוש של עצם סובבו וגדל עמו, ושמו נקרא דיונון [טינט-פי"ש], על שם כיס הדיו שיש לו, ובכך הוא מתגונן מפני טורפיו כשמטשטש המים בצבע שפולט מכיסו. ואכן מבין כל זני הדגים בחר הרב מראדזין ז"ל את הדג ממשפחה זו [הנקרא קוטלפי"ש] שמצאו תואם את כל הסימנים יותר מכולם.

וכך מתאר הוא את חילזון זה בהקדמת ספרו 'פתיל תכלת': "החיה הזאת נחשבת למיני חיות הים רכות הבשר, בעברו אורחות ימים לבקש מחיתו, בתואר חיות הים הטורפות אשר יטרוף", בענין נערך להפליא, הנכבד שבכלי טרפו ונשקו הוא עטרת פתילים בעלי הרגש ותנועה ובתוכם שני זרועות בשר או כרעיים ארוכים, הפתילים יוצאים מראשו וסובבים סביבו, למען אשר יעזרו לו לשלול שללו".

בהמשך דבריו מוסיף ומתאר עוד הרב מראדזין ז"ל ומתייחס למצב דמו של הדג: "החיה הזאת נקראת בלשון העם 'דג הדיו', יען כי יכיל בקרבו דם שהוא שחור כדיו, והוא יקר מאד יצלח לציירים וכו', הדם הזה מכונס בכיס, והכיס יש לו פה שיכול להוריקו דרך המשפך אשר לו, והדם

ח. בענין היות חילזון התכלת אוכל ומכלה וטורף כל אשר סביבו, כאשר מתאר הרב ז"ל, יש לרמז על זה את המובא בדברי רבינו ז"ל בתורה מ"ט הנ"ל, שמביא על התכלת את לשון הזוהר הק' 'דאכלי כלא ושצי כלא'. ואף על פי שהדברים גבוהים ונשגבים מדעתינו, והמשיכם ממקום שהמשיך, אף על פי כן, גם בפשיטות כן הם הדברים שחילזון התכלת אכיל ושצי כלא.

ט. מענין לענין באותו ענין יצויין עוד שבספר 'באר

הזה אינו דם חיותו, כי יש לו דם מיוחד הסובב בגידיו כשאר בעלי חיים, וכהרף עין יצבע את המים על ידי דמו השחור כדיו אשר ירוק ויזרוק מתוכו".

כלומר, צבע דמו הרגיל אינו לא שחור ולא אדום אלא כחול. אך כאמור לעיל, חוץ מהדם הרגיל שסובב בגידיו כמו כל בעל חי, יש לו כיס עם דם שחור, בו הוא משתמש בכדי להגן על עצמו מפני טורפיו על ידי שמוריקו דרך משפך, ואז המים שסביבו מיטשטשים וכך הוא יכול להיעלם מעיני הטורפים[ב].

ההחלטה של הרב מראדזין זצ"ל היתה להשתמש בדם השחור שאינו דם חיותו, והיא נבעה משתי סיבות. הראשונה, שכן בתוספות במסכת שבת (עה.) מפורש שחילזון התכלת יש לו שני מיני דמים, האחת דם חיותו ולא זה הוא המשמש לצביעה, ועוד דם שמיפקד פקיד והוא דם הראוי לצביעה, וכאן בדג הדיו תואם הדבר במיוחד. והשניה, ממה דאיתא ברמב"ם הלכות ציצית להדיא, שדם החילזון לפני בישולו והכנתו לצביעה הוא שחור כדיו, וגם זה תואם את הדג הזה הנקרא 'דג הדיו' על שם הדם השחור כדיו שנמצא בכיסו.

עוד נמצא שם בתיאוריו מסימני הדג הזה: **"בשני צדדיו ילטשו עיניו הגדולים[א] בצבע מתנוצץ, כל גופו זולת ראשו מעוטף במעטפה כמו מלבוש, הוא נמצא באיי אלישה [איטליה] ובארץ ישראל, ועיקר בחוף ים חיפה במקום שהרים יוצאים מן הים[ג], ובהתגעש הים ועולה לפעמים, אחר שחוזר הים מזעפו, ישאר בהרים ונשקע בארץ, וחופר ומתדבק בבקיעת הארץ"[ג].**

טוב מראה עינים. על אף שחזה בתמונות הדג הלזה, חפץ מאוד היה לראותו במו עיניו. לשם כך אף הפליג עד לחופי איטליה, במקום שמתגדלים שם הרבה מיני דגים ואף חילזון זה ביניהם, וכלשון הכתוב: 'תכלת מאיי אלישה' דהיינו איטליה. אמנם נסיעה זו היתה מפרכת עבורו וכרוכה במאמץ עליון, אבל הוא לא אבה לקבוע עובדה טרם תחזינה עיניו בחילזון בעודו חי[ד].

כשחזר מנסיעתו מצוייד בחלזונות התכלת התחיל להתעסק בקדשים הלכה למעשה.

תכלת מאיי אלישה. חופי איטליה שמצויים בהם חלזונות התכלת, בהם ביקר הרב מראזין בכדי לראות את החילזון

ודמו שחור כדיו. שלפוחית הדיו של הדיונון ממנו מכינים הצבע

א' דחנוכה תרמ"ט - צביעת וחידוש מצוות התכלת לראשונה

ארוכה היתה הדרך עד שהצליח להפיק צבע

על אף שחזה בתמונות הדג הלזה, חפץ מאוד היה לראותו במו עיניו. לשם כך אף הפליג עד לחופי איטליה, במקום שמתגדלים שם הרבה מיני דגים ואף חילזון זה ביניהם. אמנם נסיעה זו היתה מפרכת עבורו וכרוכה במאמץ עליון, אבל הוא לא אבה לקבוע עובדה טרם תחזינה עיניו בחילזון בעודו חי

מים חיים', מאחיו של המהר"ל מפראג זצ"ל, מביא פירוש בשם י"מ על דברי רש"י, שפירש על תכלת שהוא 'צבע ירוק של חילזון' וז"ל: ויש מפרשים צבע ירוק הוא מדם מין דג אחד חילזון בים שדמו ירוק [בל"א אוי"ש גישפיא"ן] כמו ואביה 'ירוק' ירק בפניה ר"ל שמדג הזה רוקק הצבע הזה, היינו שפירש דברי רש"י שירוק אינו הצבע אלא תכונת הדג, והיינו ממש אותו דג הדיו שהדם השחור שממנו עושים התכלת הוא רוקק ויורה כחץ.

י. סימוכין לכך שצבעו של התכלת קרוב לשחור, יש להביא מדברי רש"י בפרשת שלח, על הכתוב 'פתיל תכלת' וז"ל: פתיל תכלת. על שם שיכול בכורות שהיתה בלילה וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב. גם בגמרא (סוטה יז.) על מה שאמרו שהתכלת דומה לים וכו', פירש רש"י 'והכי תניא לה בספרי דאיצטריכו כל הני משום דלא אשכחן קראי אלא ברקיע שדומה לכסא הכבוד הילכך תכלת דומה לים וים דומה לרקיע דתכלת לא דמי לרקיע כל כך אלא דומה לדומה כמו תכלת דומה למראה הים ואנן קחזינן דים דומה למראה הרקיע', והיינו שצבע התכלת כהה מצבע הים, וצבע הים כהה מצבע הרקיע.

כך גם איתא במדרש אגדה: 'כשם שהתכלת שחור כך הלילה חשכה'. וברמב"ם הל' ציצית פ"ב וז"ל: היתה כולה תכלת עושה לבן שלה משאר צבעונין חוץ מן השחור, מפני שהוא נראה כתכלת.

כמו כן בזוהר הק' מובא כמה פעמים ש'תכלתא איהו אוכמא' - [=התכלת הוא שחור]. וכן איתא בירושלמי, שהנכנס למשכן היה רואה את הקרסים בלולאות התכלת מנצנצים ככוכבים ברקיע, ופשוט הדבר, שבשעה שהכוכבים נראים ברקיע צבע הרקיע הוא כהה מאוד.

יא. גם כאן יש להוסיף נופך, על עיניו הגדולים המתוארים בדברי המחבר, כמובא בספר אור החיים הק' על ענין מצות התכלת מחילזון שבים דייקא, לרמז המשכת רחמים בסוד הדג שיש לו עינא פקיחא, ומסיים דבריו 'כידוע לרואים באור החיים' עיי"ש.

יב. על היותו נמצא בחוף ים חיפה במקום ההרים, הוא מפני היות ששם חלקו של זבולון, כדאי' בגמרא (מגילה ו.): "אמר זבולון לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות, לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות, אמר לו כולן צריכין לך על ידי חלזון, שנאמר 'עמים הר יקראו ושפוני טמוני חול'".

יג. מה שהביא הרב ז"ל בתיאורו, שהוא נשקע בהרים וחופר ומתדבק בארץ, הוא על פי פסוק זה שקרא לחילזון 'שפוני טמוני חול'.

יד. ישנה שמועה מתהלכת, שאף ביקר במוזיאון נודע, ששם עדיין נמצא ה'פרוכת' של בית המקדש שהיתה שזורה בחוטי תכלת, כל זאת כדי לקבוע את

התגלות התכלת לפני ביאת הגואל

סיפר החסיד רבי יצחק מאיר קורמאן ז"ל ממקורביו של רבי אברהם, איך שפעם ביקר בטולטשין, והתפלל שם בטלית עם תכלת. הדבר משך את תשומת לב המתפללים שלאחר התפילה שוחחו אודות זה. ובתוך כך ניגש אליו אחד המתפללים והראה לו בספר 'מחנה דן' מהגאון הקדוש והנורא רבי שמשון מאוסטרופולי זיע"א, בדפוס ישן ועתיק, דברים מופלאים אודות התגלות התכלת באחרית הימים, והוא העתיקם עלי גליון וזה לשונו שם:

כתב האריז"ל שאחר החורבן אין לנו תכלת וכו', והנה זה ימשך עד ת"ר לאלף השישי, כי בשנת ת"ר יתחיל אור החכמה להאיר על מלכות וכו', ואז יקום אחד משרשה וכו' ויברר וילבן מציאות התכלת ודיניו מכל סיג וגם יתקין הרבה דברים הנוגעים אל בת שבע, ואחד מהם שיחזיק את השמיטה בסוד 'ושבתה הארץ', ובכח זה יעשה את התכלת בפועל וכו'. ומסיים דבריו, במאה השביעית לאלף השישי יקום אחד מבת שבע ויחזיר עטרת התכלת ליושנה, ובוודאי הגדולים שבדורו לא יסכימו על זה במהרה וכו', וה' יכפר בעדי שגיליתי זה. עד כאן לשונו הק'.

והנה הרב מראדזין זצ"ל שאיזן וחיקר ותיקן כידוע כמה ענינים, ואחד מהם הוא ענין השמיטה כמסופר לעיל, קם במאה השביעית שבאלף השישי, (ובאם נרצה לדייק יותר הרי שלשון 'יקום' מתאים מאד לכל הענין, כי הרב מראדזין זצ"ל נולד באלול שנת תקצ"ט, וקימתו מכלל נפל דהיינו ל' יום מלידתו מלאו בכניסת שנת ת"ר לאלף השישי), ואולי גם ספרו המפורסם 'סדרי טהרות' קשור ורמוז ב'הרבה דברים הנוגעים אל בת שבע'.

ר' יצחק מאיר ששש ושמח על הדברים הללו כמוצא שלל רב, הביא עמו את העתק הדברים להראות זאת לר' אברהם, בכוונה לחזק ולאמץ את דעתו בענין התכלת, אך ר' אברהם הפטיר לו שיש לו יותר סמיכות על ענין התכלת.

ארוכה היתה הדרך עד שהצליח להפיק צבע תכלת מדמו השחור של החילזון. על אף שבגמרא מתואר דרך הצביעה, לא נתפרש איזה סממנים. עמל ויזע רב נדרש כדי לפענח את הסממנים הנדרשים להפוך את הדיו השחור לצבע הצובע תכלת

תכלת מדמו השחור של החילזון. על אף שבגמרא מתואר דרך הצביעה: 'מייתינן דם חילזון וסמנין ורמינן להו ביורה ומרתחינן ליה", לא נתפרש איזה סממנים. עמל ויזע רב נדרש כדי לפענח את הסממנים הנדרשים להפוך את הדיו השחור לצבע הצובע תכלת, שכן צבע התכלת עשוי מדם שחור כדיו, שרק על ידי בישולו והרתחתו עם סממנים הוא הופך להיות תכלת, על ידי שהסממנים מלבינים את שחרותו[טז].

שכן, מה שנאמר על התכלת שהוא מעורב שחור ולבן, אינו מחמת היותו צבע שאם יצבע באופן כהה יהיה שחור ואם יבהיר יהיה לבן, כי את זה אפשר לומר על כל צבע, ואם כן מה ייחודו של התכלת בזה. אלא כפי המבואר גם בספרי המדע, כל צבע הוא מורכב וצריך לדעת ממה להרכיבו, כגון ירוק הוא הרכבת צהוב וכחול כידוע, כן התכלת הוא שחור ולבן, ותפקיד בישול הדם השחור עם הסממנים להלבין שחרותו לתכלת[יז].

לאחר תלאות רבות וחקירות ודרישות יחד עם טירחה רבה ויגיעה עצומה עלה בידו לברך על המוגמר. היה זה ביום ראשון דחנוכה בשנת תרמ"ט, אז נצבע לראשונה, לאחר מאות שנות הפסקה, פתילי תכלת לזכות בזה אלפים מישראל:

'ובעזרת השם יתברך עלה בידי להוציא מהדם השחור את צבע התכלת וכו'.. ובעזר השם יתברך ביום א' דחנוכה עלה בידי לצבוע היורה הראשונה, ובזמן קצר לבשו איזה אלפים מישראל תכלת בציציותם וכו', וכהיום יותר משנים עשר אלף מישראל כבר לבשו תכלת, ובעז"ה בכל יום מוסיפים והולכים ומחבבים מאד המצוה היקרה הזאת בכל לב, וכמה ממדינות רחוקות מהרבה גלילות כבר לבשו'.

רבי אברהם בר"נ סומך ידו על התכלת ולובשו

השמועה בדבר חידוש מצוות התכלת עשתה לה כנפיים והגיעה לכל קצווי ארץ ועד לעיר אומן הרחוקה באה, אשר לשמע זאת התלהב הגאון הקדוש רבי אברהם בן ר' נחמן ז"ל מכך עד למאוד. בעוד שהרבה אנשי מעשה מיאנו לתמוך ולעסוק בגילוי התכלת, הרי שהוא החל לגלות עניין מיוחד בדבר ואימץ אותה אל ליבו.

אין אתנו יודע בבירור את דעתו והשגתו של רבי אברהם ז"ל בזה", אך יש לזכור שלשנה זאת תרמ"ח היא השנה עליה הצביע הרב מראדזין כשנת גילוי התכלת במציאת החילזון", היתה משמעות גדולה

מידת צבעו של התכלת, באם יעלה ויבוא בידו לצבוע מדם אותו חילזון, ידע לאיזה גוון הוא אמור להתאים.

טו. וכדברי רבינו ז"ל ב'ליקוטי מוהר"ן' קמא תורה י"ח: "והתכלית נקרא תכלת, כי התכלת מעורב שחור עם לבן, והוא גוון שבין שחור ולבן; וכשנתחבר שחור ולבן, כמו הכתב שהוא בחינת שחור על גבי לבן בוודאי תחתיות האות הדבוק וקרוב להנייר שהוא לבן, במקום הדיבוק והקרוב, שם הם מעורבים שחור עם לבן, בבחינת תכלת. ותחתיות האות הוא הסוף והתכלית, כי כשהסופר כותב ומעמיד הקנה והעט עם הדיו על הנייר, בוודאי הדיו רחוק מהנייר מעט, עד שהסופר מעמיק העט עם הדיו בתוך עומק הנייר, ואז נדבק שחרות הדיו בעומק בקירוב גדול. נמצא שהקירוב הוא סוף ותכלית, ובמקום הקירוב שם הנייר והדיו הם מעורבים בבחינת תכלת".

טז. ומה שאנו רואים שעירוב שחור ולבן הוא 'אפור', הוא מפני שלא 'הרכבנו' את שני הצבעים אלא 'עירבבנו' ואכמ"ל.

יז. בביאור הליקוטים על תורה ח' מבאר ר' אברהם ז"ל את ענין מנהג ישראל ההולכים עם ציצית לבן, ובכל זאת מרמז נחיצות מצות התכלת בזה"ל: שמבואר מדבריו הקדושים, מנהג ישראל, ומבואר מדברי חז"ל שחוטי הציצית, יהיו כמראה לבן, כי הוא רמז אל החסד, שבתכלית ההיפך מהדין שבאדמוני. ואולם, בהמבואר מדבריו הקדושים, שבכל זאת מוכרח לבא בצינור הדין האדמוני בעצמו, תבין מרחוק, במצות התכלת, שהפליא הכתוב בענין זה, (כי הוא חיבור הלבן ושחור, שחור אדום הוא, כנודע).

יח. וכמו שמציין הרב מראדזין ז"ל בסוף ספרו "פתיל תכלת" שסיים לכתוב המאמר בשנת 'מציאות חלזון' שזהו עולה במספר תרח"ם.

לפעמי הגאולה. שכן בעת שדברו לפני רבינו הק' בשנת תק"ע שהיא שנה המסוגלת לפקידה וגאולה (שהיא נרמזת בתפילת "תק"ע בשופר גדול לחירותנו), נענה ואמר 'תרח"ם איז אויך א יאר', [=שנת תרח"ם אף היא שנה של גאולה][יט].

היו שאמרו שרבי אברהם הבין שבשנה ההיא יתרחש איזה דבר וענין שהוא הכנה לביאת המשיח, ולא ראה אז כי אם שני דברים, האחד ההתעוררות שנעשה או לעלות לארץ ישראל, והשנית גילוי התכלת שהכריז עליה בשנה ההיא הרב מראדזין זצ"ל.

יש שאמרו, שהוא ידע משיחות שקיבל מפה אל פה, שרבינו ז"ל הודיע בפירוש שהתכלת יתגלה עוד לפני ביאת המשיח. אחרים נענו ואמרו שהבין זאת מרזי מגילת הסתרים שנמסרה אליו בידי אביו שקיבלה ממוהרנ"ת ז"ל, שבו גילה רבינו ז"ל כל סדר השתלשלות הגאולה השלימה וביאת משיח צדקנו.

כך או כך, רבי אברהם היה איתן בדעתו לחיוב, אך כדי לוודא שהדבר תואם מצד בירור ההלכה קם ונסע בעצמו לעיר ראדזין שבפולין, אל מקום מושבו ועיר רבנותו של הגאון בעל התכלת ז"ל, וישב ושמע מפיו את כל דבריו וראיותיו ובירור ההלכה בזה[כ]. רבי אברהם ז"ל אכן התפעל ממנו ומדבריו שהיו דברים של טעם, ואולם ביציאתו מביתו הוסיף ואמר שיש עמו ראיות חזקות יותר. סתם ולא פירש.

עוד בהיותו בראדזין הטיל את התכלת בטליתו, כשהוא לוקח עמו עוד מספר ציציות תכלת עבור אנשי שלומינו באומאן.

מי ומי ההולכים בתכלת

אף על פי כן, בין אנ"ש היו הדעות חלוקות, הגה"ק הרב מטשעהרין ז"ל דחה את הדבר ולא אבה לקבל את התכלת כלל[כא]. כמו כן רבי מיכל'ע נכד מוהרנ"ת מזקני וגדולי החסידים לא הסכים לזאת, ואחריהם נהג גם רבי אברהם שטרנהארץ אשר נמנע מללבוש טלית עם ציציות של תכלת.

על דעתו ומנהגו של רבי ישראל קרדונר ז"ל סיפר תלמידו רבי ישראל בער אודסער שלאחר תעניות ותפילות שערך ר' ישראל על כך האיר בדעתו שילבש רק בבית, ומזה הבין רבי ישראל שראוי ללבוש תכלת אך לא לגרום בזה להתנגדות וכו', על כן נהג ללבוש רק טלית קטן עם תכלת, ובטלית גדול שהיה הולך עמה בפרהסיא לא קשר פתיל תכלת. ואולם רבי ישראל בער ז"ל עצמו הלך גם בטלית גדול, וטעמו ונימוקו עמו שכיום כבר

דם הראוי לצביעה לאחר ייבוש מוכן להכנת הצבע

הדם השחור כדיו לקראת הכנת הצבע

פסקה הסערה נגד לובשי התכלת ונרגעה המחלוקת על אנ"ש הרבה ממה שהיה באותם השנים, ועל כן ניתן כיום ללבוש גם טלית גדול עם תכלת.

למעשה התפשט הדבר בין הרבה מאנ"ש באומאן ובפולין, ומשם לארץ ישראל, לא מיבעיא אנ"ש שהיו דבוקים לרבי אברהם בר"נ ז"ל ורוב ענין רבינו הק' קבלו מאתו, כמו רבי שמואל מאיר אנשין, רבי יעקב זאב ברזעסקי, רבי יצחק מאיר קורמאן ורבי לוי יצחק בנדר וכו', שעשו כמותו בענין זה כבשאר ענינים, אף גם עוד רבים וטובים שנטפלו אליהם ולבשו תכלת.

לבישת התכלת בדור האחרון

לאחר פטירת הרב מראדזין זצ"ל המשיכו במלאכת צביעת התכלת יוצאי חלציו ממלאי

"ובעזרת השם יתברך עלה בידי להוציא מהדם השחור את צבע התכלת וכו', ובעזר השם יתברך ביום א' דחנוכה עלה בידי לצבוע היורה הראשונה, ובזמן קצר לבשו איזה אלפים מישראל תכלת בציציותם וכו', וכהיום יותר משנים עשר אלף מישראל כבר לבשו תכלת, ובעז"ה בכל יום מוסיפים והולכים ומחבבים מאד המצוה היקרה הזאת בכל לב, וכמה ממדינות רחוקות מהרבה גלילות כבר לבשו"

יט. ישנה גירסא אחרת שאמר קצת בלשון גנוחי גנח 'תרחם תרחם'..

כ. ב'שיח שרפי קודש' מסופר על זמן שהותו של ר' אברהם אצל הרב בזה"ל: כששהה רבי אברהם בעיר ראדזין, וביקר שם אצל הרב מראדזין "בעל התכלת",

התלהב והתפלא הרב ממנו מאוד, עד שציווה לאנשיו שיתפרו עבורו בגד משי כדרך הרבנים דאז. כשנודע הדבר לרבי אברהם בר"נ עזב תיכף את העיר. כל כך ברח ונמלט מכל שמץ של פרסום וכבוד.

כא. יש אומרים שאף התבטא ואמר אז: 'האם חסר לנו

איך לא יחלקו עליכם...

כידוע היה הגה"ק רבי גרשון העניך מראדזין זצ"ל מעריץ גדול של רבינו הק' ותמיד תהילתו בפיו. מסופר שפעם אחת כשהביט בספר הקדוש "ליקוטי מוהר"ן" והעמיק בתורות העמוקים התרגש ואמר: "רבי נחמן מה החידוש שחולקים עליכם מאחר שאתם מראים לגדולים במעלה שעדיין הם רחוקים מהשם יתברך, ולהיפך לקטנים במעלה אתם מגלים שהם קרובים וסמוכים אליו יתברך".

•••

מעשה מעניין משיחתו של הרב מראדזין זצ"ל אשר על ידה התגלגלה התקרבות נפש יקרה לרבינו הק', הובא בכת"י של החסיד ר' שמואל הורביץ ז"ל. שם מסופר על התקרבותו של רבי מרדכי סוקולוב'ער, שלימים היה תלמיד דבוק ואדוק לרבי אברהם, ומקודם לכן היה מקורב להרב מראדזין.

ומעשה שהיה כך היה: פעם אחת בעקבות גודל המחלוקת והרדיפות שהיה להרב מראדזין זצ"ל מענין התכלת שרבים קמו עליו, התבטא ואמר במרירות: 'זייא מיינין אז איך בין דער ברסלב'ר וואס מען האט אים גיאגט און ער האט אפגשוויגן, איך וועל ניט שוואגין' [= האם מדמים הם שאני אהיה כמו רבי נחמן מברסלב, שהוא סבל התנגדות וחרפות ושתק, אני לא אשתוק"..], וכפי שכותב בכמה ממכתביו את לשון הכתוב 'ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש'.

ר' מרדכי סוקלובר שנוכח במקום ושמע לראשונה את שמו הקדוש של רבינו התעניין אצל רבו ושאלו מי זה הברסלב'ר, ואז השיב לו שהיה צדיק וקדוש שחידש דרך נפלאה בעבודת ה' ועל כן רדפו אותו צדיקים וגדולים. מני אז חקר ודרש ונתקרב לאורו ותורתו של רבינו הק' ונסע להשתטח על הציון הקדוש באומן, שם נתוודע לרבי אברהם ז"ל ודבק בו בכל לבו ונפשו ונעשה מתלמידיו הגדולים.

השמועה בדבר חידוש מצוות התכלת עשתה לה כנפיים והגיעה לכל קצווי ארץ ועד לעיר אומן הרחוקה באה, אשר לשמע זאת התלהב הגאון הקדוש רבי אברהם ברבי נחמן ז"ל מכך עד למאוד. בעוד שהרבה אנשי מעשה מיאנו לתמוך ולעסוק בגילוי התכלת, הרי שהוא החל לגלות עניין מיוחד בדבר ואימץ אותה אל ליבו

מקומו. בזמן שפרצה מלחמת העולם השניה, אסף וקיבץ האדמו"ר מראדזין דאז בגטו ווארשא, מנין עשרה ת"ח מחסידיו, ולימד אותם כל סדר ודרך הצביעה כפי שקיבל מאביו. אך מאת ה' יצא הדבר שכולם נספו בשואה בתוך מאות אלפי הקרבנות הי"ד, והם לקחו עמם את סדר ואופן הצביעה כפי שצבעו בראדזין.

על אף שהדג היה ידוע ובנמצא, אך דרך הפקת הצבע לא נודע לאיש. לאחר נסיונות רבות שנעשו על ידי שרידי חסידי ראדזין ובצירוף מכתב שגילו מכת"י משמשו של האדמו"ר מראדזין התחילו לצבוע בארץ ישראל שוב את התכלת.

על דרך הצביעה הזאת שחידשו אחר המלחמה, יצאו עוררין. גם בחסידות ראדזין עצמה נחלקו הדעות. כאשר הגאון רבי ירוחם הרבי מראדזין בארה"ב, התנגד ומיאן לקבל דרך צביעה זו, ואמר שאין זו אופן הצביעה שהיתה בראדזין שבפולין. ובמכתב חריף ששלח להגה"צ רבי אשר זעליג מרגליות זצ"ל (ראה במסגרת) הוא יוצא חוצץ נגד הצביעה הזאת, והוא מוסיף ומבקש ממנו שיראה לפרסם זאת אצל "חסידי אומאן שגם המה לובשי תכלת":

"על דבר השערוריה הנוראה מעזי פנים שבדור שהחציפו פניהם לעשות תכלת וכו', והזהרתי על זה וציינתי הגמרא אני ה' שעתיד ליפרע וכו', ובטובו לפרסם הדבר בכל א"י וביחוד אצל חסידי אומאן שגם המה לובשי תכלת"[כב].

גם אצל אנ"ש בארץ ישראל היו דעות שונות בחידוש התכלת לאחר המלחמה, רבים המשיכו ללבוש עם תכלת זו כמקדמת דנא, מצד הספק שמא הוא התכלת שהיה בזמנו לרבי אברהם בר"ן, וביניהם נמנו החסידים המופלגים רבי שמואל הורביץ, רבי שמואל שפירא[כג], רבי בנימין זאב חשין, רבי ישראל בער אודסר, ועוד הרבה.

אכן רבי לוי יצחק בנדר, מגדולי תלמידי רבי אברהם, לא הטיל על כנפות בגדיו מהתכלת שנצבעה אחר המלחמה, באומרו שלפי המבואר בגמרא התכלת אינה ניקחת אלא מן המומחה, ואין אלו מומחים כהרב מראדזין זצ"ל. עוד הוסיף ואמר כמה פעמים שהצביעה בפולין היתה צבע כהה וחזקה בהרבה ממה שצובעים כיום, עד שהיתה קרובה לצבע שחור[כד].

עוד סיבה למניעת לבישת התכלת היתה, מחמת שכיום צבע התכלת יורד ודוהה גם בלי שרייה בחומרי כביסה[כה], ולפי המבואר בגמרא ובראשונים התכלת הוא צבע העומד ומתקיים ביופיו ולא

עוד מחלוקת'..

כב. לפי דבריו אין תכלת אמיתי אחר המלחמה, וגם המכתב הוא זיוף לשיטתו, וכן נהג הוא בעצמו, שהלך רק עם ציצית שהביא עמו מפולין שנצבעו בראדזין.

כג. לגבי לבישת התכלת של רבי שמואל שפירא, אף שבצעירותו קנה ועשה לעצמו תכלת, הרי שהיה תקופה מסויימת בחייו שרבי שמואל נמנע מללבוש את התכלת, כל זאת בעקבות כך שחוגי המזרחי ניצלו את ענין התכלת לעניינם וחשש שהציבור יגרר אחריהם לעניני ציונות. ואולם לעת זקנותו חזר ללבוש טלית עם חוטי תכלת.

וסיפר אברך שפעם שאל את רבי שמואל שכבר היה זקן ותשוש בכוחו, האם צריך ללבוש תכלת, לא השיב לו מאומה רק הוציא את ציציותיו מתחת ה'קאפטן' והראה לו שהוא לובש תכלת, וכשחזר ושאלו שוב האם צריך ללבוש תכלת, ר' שמואל חזר והראה לו את ציציותיו ובהם תכלת.

כד. הרה"ח ר' אברהם יצחק כרמל שליט"א מעיד שראה בעיניו את ציציות טליתו של החסיד רבי אליהו חיים רויזין ז"ל שהביא עמו מחו"ל, וצבע התכלת היה כהה ביותר, עד שהיה נראה דומה לצבע תיק התפילין (שהוא עשוי מבד קטיפה בצבע כחול כהה).

כה. זה שהתכלת דוהה ע"י חומרי כביסה אינו שום ריעותא, אדרבה, בתוס' (זבחים דף צה.) איתא בזה"ל 'מעיל דכהן גדול אינו יכול לכבסו ע"י צפון משום דאמרינן במסכת נדה דאפילו צבעא נמי מעבר' היינו שהחומר כביסה (דאז) מעביר צבע התכלת. כמו"כ בדברי רבינו גרשום במס' מנחות (מא:) על דברי הגמ' 'רב יהודה מסר גלימא עם תכלת לקצרא [כובס]', ומוסיף רבינו גרשום 'ומפייסו שיזהר שלא יקלקל מראה התכלת'. כלומר, על ידי הכביסה יכול לקלקל את צבע התכלת, וק"ו בחומרים של היום. ומה שהתכלת צריך

תנור הכנת הצבע בחום גבוה

ומרתחינן ליה. הרתחת היורה עם הדם והסממנים בחום גבוה (בנוסחת הצביעה כיום)

הצביעה בראדזין כיום - יורה גדולה תוך כדי צביעת מאות סטים בבת אחת

ישתנה. ובאמת לאחר חקירה ודרישה נראה שיש מקום לומר שישנם סיבות אחרות הגורמות לדהיית הצבע, והוא, כי צביעת התכלת כפי המבואר בדברי הרמב"ם היתה מתבצעת בצביעת צמר לפני טוויתו ושזירתו לחוטי ציצית, ואם כי הרב מראדזין ז"ל ביאר בספרו הדק היטב שאין כל חסרון ובעיה הלכתית לצבוע את התכלת אחרי שנשזר והיה לחוטים, וכן היה הוא בעצמו עושה, הרי שבזמנו היו חוטי הציצית רפויים בהרבה ממה שהם היום. כיום, בכדי שחוטי הציצית יחזיקו לאורך זמן ולא ייקרעו, מהדקים אותם חזק, ובאופן זה בדרך כלל הצבע לא חודר פנימה מחמת חוזק ההידוק. בנוסף, הצמר המשמש כיום לחוטי ציצית, כמו כל צמר, עובר תהליכי הלבנה בחומרים כימיים וכו', ולכן צבע התכלת הרבה פעמים לא נתפס כראוי על חוטי הציצית, וגם אם כבר נתפס, אינו נצבע בצבע חזק וכהה, וגם יורד ודוהה.

אכן, יש אפשרות לצבוע את החוטים בטרם היותם טווים או שזורים, או עכ"פ לפני שיעבור עליהם תהליך ההלבנה, שאז ייתפס בהם צבע התכלת בצבע הרבה יותר כהה וחזק, ויעמדו ימים רבים בצבעם ויופיים. אם כי גם באופן זה לא נוכל להצביע בבירור שזהו התכלת שהיה לר' אברהם ז"ל, מ"מ מה דאפשר לעשות שיהיה יפה ונאה יותר, עבדינן[כו].

מנין חוטי התכלת - "חוטא חד דתכלתא"

במספר חוטי התכלת שצריך לקשור בכל כנף, נמצא בזה מחלוקת בין הראשונים. רבים מהראשונים, ביניהם רש"י ותוספות, סבירא להו שמספר החוטים הם ב' לבנים וב' תכלת, שאחר הקשירה יהיו ארבע חוטי לבן וארבע חוטי תכלת. אך הרמב"ם בהלכות ציצית פסק שחוט אחד

אידוי החוטים לאחר הצביעה

הצמר לאחר הצביעה

מתוך השמונה יהיה תכלת, דהיינו חצי חוט מתוך הארבעה. אך הראב"ד משיג עליו ואומר ששלשה חוטים לבנים והרביעי כולו תכלת, ואחר קשירתם יהיו שני חוטי תכלת וששה לבנים.

והנה בזוהר הק' איתא הלשון 'חוטא חד דתכלתא', והיה מקום לומר שהכוונה על החוט בטרם יקשרנו, והיינו כדעת הראב"ד. מכל מקום האריז"ל הכריע כפירוש הרמב"ם, כמבואר ב'פרי עץ חיים' ובשער הכוונות שער הציצית. ואמנם הרב מראדזין עצמו נהג כפסק הרמב"ם, שחוט אחד לבד יצבענו חציו, ולאחר הקשירה יהיה חוט אחד של תכלת מתוך שמונה.

על מנהגו של רבי אברהם בזה, חלוקות הדעות. אם כי מתאמרא משמיה דרבי יצחק מאיר קורמאן ז"ל, שרבי אברהם שינה ממנהג הרב מראדזין ז"ל, וביקש ממנו שיצבע עבורו חוטי תכלת שלמים כדעת הראב"ד, וכן עשה וצבע עבור אנ"ש חוטים שלמים[כז].

מאידך, ידוע בבירור על כמה מתלמידיו של רבי אברהם, שהלכו עם חוט אחד, כמו רבי שמואל

כך או כך, רבי אברהם היה איתן בדעתו לחיוב. אך כדי לוודא שהדבר תואם מצד בירור ההלכה קם ונסע בעצמו לעיר ראדזין שבפולין, אל מקום מושבו ועיר רבנותו של הגאון בעל התכלת ז"ל, וישב ושמע מפיו את כל דבריו וראיותיו ובירור ההלכה בזה

להיות צבע המתקיים ועומד ביופיו ולא ישתנה, היינו שלא ישתנה מחמת עצמו.

כו. אכן, יצויין שגם כהיום לפי היורה והצלחת הצבע, ובפרט אם הצמר אינו מלובן, מצליחים לצבוע בצבע חזק וכהה הרבה יותר מן הרגיל.

כז. כן מופיע בשיח שרפי קודש סוף חלק ז', שר'

ובטובו לפרסם הדבר בכל ארץ ישראל וביחוד אצל חסידי אומאן שגם המה לובשי תכלת

מכתב ששלח הגאון **רבי ירוחם ליינער מראדזין ארה"ב** זצ"ל בן אחיו של הגאון הקדוש **רבי גרשון העניך** זצ"ל בעל התכלת להגאון **רבי ישעיה אשר זעליג מרגליות** זצ"ל אודות צביעת התכלת לאחר המלחמה

ב"ה, יום ה' ויק"פ כ"ה אדר תשי"ג ברוקלין

חיים ברכה ושלו' וכל טוב סלה לכבוד אהובי ידי"נ הרב הצדיק החסיד המפורסם המופלג בתורה ויראה וכו', מוהר"ר ישעיה אשר זעליג מרגליות שליט"א [ז"ל]

אחרי דרישת שלומו הטוב באהבה רבה, מכתבו משיתסר דנא קבלתי רב תודות לכבוד תורתו שיחי'.

על דבר השערוריה הנוראה מעוז פנים שבדור שהחציפו פניהם לעשות תכלת, נתתי מודעה בעתון טאג-מורגען-זשורנאל היוצא לאור פה, והזהרתי על זה, וציינתי הגמרא 'אני ה' אני הוא שעתיד ליפרע כו'. אוי לנו שכך עלתה בימינו בעיקבתא דמשיחא שחוצפה יסגי. ובטובו לפרסם הדבר בכל ארץ ישראל וביחוד אצל חסידי אומאן שגם המה לובשי תכלת.

ועל דבר אותו האיש שאומרים שבא כעת והוא היה הצובע התכלת אצל מרן דודי הגאון הקדוש זללה"ה, זוהי שקר מוחלט מרן ז"ל היה עושה את מלאכת התכלת בעצמו ועליו עמדו משמשיו, וכולם כבר הלכו לעולמם. ומלבד זה הרי בדותא זו אין לה אפשרות, מרן דודי ז"ל נפטר ביום ד' טבת שנת תרנ"א הרי יותר מששים ושתים שנים. אולי יש איזו עיתונים בארץ ישראל שירצו לפרסם את הדברים, בטובו לומר להם שיפנו אלי.

ועתה באתי לברך את כבוד תורתו וכא"ל לחוג את חג המצות הבעל"ט ברוב דיצה וכשרות, וכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות, ובימים הקדושים האלו המיוחדים ומסוגלים לביטול עבודה זרה כמו שאמרו חז"ל במכילתא בא (פ"ה) 'מפני מה הקדים לקיחתו של פסח כו' לפי שהיו ישראל שטופין בעבודה זרה במצריים' וכו', וכן (פ' י"א) 'משכו ידיכם מעבודה זרה', ובזוהר הק' בא מא: 'ועצם לא תשברו בו ודא איהו ביטולא דעכו"ם'. וכן תיקן האר"י ז"ל בתפלת היהי רצון של בדיקת חמץ 'וכל הקליפות וכל הרשעה בעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ וכל המעיקים לשכינה תבערם ברוח בער וברוח משפט כשם שהעברת את מצרים ואת אלהיהם בימים ההם ובזמן הזה אמן סלה'. וכן נזכה כעת בביטול עבודה זרה, ולאכול מן הזבחים ומן הפסחים והנני ידי"ע הדורש שלום תורתו הק' באהבה רבה ובלב ונפש חפיצה ומברכו בכל מילי דמיטב.

ירוחם ליינער בהרה"ק מראדזין זללה"ה

ועל דבר אותו הד"ר! שמכר עצמו לעקר משפחת גר (כדרשת התו"כ) המסכים, לפני איזו שנים הדפיס במ"ע "ההד" דברי זיוף ושקרים ודברי בורות נגד תכלת, וזייף ספרי תכלת הקדושים ומכתב, וכ"ז מונח ת"י. אבל זה היה קודם המלחמה בשעה שהיה נמצא תכלת אמיתי ואז החציף פניו. אבל כעת בשעה שמזייפים התכלת אז גם הוא מסכים.

הנ"ל

על אף שהדג היה ידוע ובנמצא, אך דרך הפקת הצבע לא נודע לאיש. לאחר נסיונות רבות שנעשו על ידי שרידי חסידי ראדזין ובצירוף מכתב שגילו מכת"י משמשו של האדמו"ר מראדזין התחילו לצבוע בארץ ישראל שוב את התכלת

מאיר אנשין שהיה תלמידו של רבי אברהם והיה דבוק אליו מאד, לבש רק חוט אחד כשיטת הרמב"ם וכמפורש בדברי האריז"ל, וכן עוד הרבה מאנ"ש שלבשו תכלת נהגו כך.

כשנשאל החסיד רבי לוי יצחק בנדר ז"ל איך נהג רבו רבי אברהם במנין החוטים, לא ידע להצביע על אחד מהם, כענין המובא בגמרא 'מילתא דלא רמיא עליה דאינשי לאו אדעתיה עליה'[כח]. מכל מקום, היה המנהג רווח אצל אנ"ש כשיטת הרמב"ם וכדברי האריז"ל.

■■■

אחד הדברים שגרם לרבים להימנע לקבל את פתיל התכלת, הוא מדברי האריז"ל שבזמן החורבן אין בנמצא תכלת. ואמנם הרב מראדזין זצ"ל התייחס לכך וכתב על זאת תשובה ארוכה וערוכה שאין שום סתירה מדברי האריז"ל לעצם קיום המצוה שהוא חיוב על כל אדם בכל זמן באם ימצא, שהרי גם בתחילת החורבן והגלות עדיין קיימו מאות בשנים את מצוות התכלת, רק במשך אריכות הגלות אט אט נפסק הדבר.

והן עתה מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק, שלקראת הגאולה יתגלה ויתפשט האור קימעא קימעא, כמו שבגשמיות בחשכת הלילה הולך ומאיר אור היום מעט מעט, מתחילה הוא אור הנוצץ בעלות השחר 'כחוטא דנהיר' (וכדברי מוהרנ"ת

אברהם לבש שני חוטי תכלת מתוך שמונה כשיטת הראב"ד.

כח. בהקשר לכך מוסיף ומספר הרה"ח ר' אברהם יצחק כרמל שליט"א, שבהזדמנות אחת שאל את ר' לוי יצחק ז"ל: איך הוא עצמו הלך, והשיב: אני הלכתי עם חוט אחד. וכשאמר לו: אם אתם הלכתם עם חוט אחד מסתמא כך נהג ר' אברהם. ענה ואמר: איני רוצה לומר דבר שאינני זוכר.

צמר טווי לפני השזירה - צבוע בדם חילזון

חוטי תכלת צבועים בצביעה חזקה וכהה במיוחד

חוטים אשר חציים צבועים בתכלת, כשיטת הרמב"ם וכהכרעת האריז"ל

תורה נוראה זו עוסקת רבות בעניין פעמי הגאולה וביאת משיח צדקנו, ובעניין השיר שיתער לעתיד, ושם בדבריו הקדושים כורך רבינו את כל מעלת הציצית שמבטלת את מלכות הסטרא אחרא בכך שכל כוח הציצית הוא מהתכלת שבה, וכבר מרומז בזוהר הקדוש שקודם עת ביאת משיח צדקנו יתגלה התכלת, והוא מסימני ביאת משיח

ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. פתילי תכלת צבועים בצביעה חזקה וכהה קשורים בכנפי טלית

טלית עם תכלת מלפני השואה שנמצאה בפולין

חילזון שמזמר בעולם. מטבע עתיקת יומין שנתגלתה מאיטליא (ששם היה מקום מרכזי בתעשיית התכלת) מלפני אלפי שנים (שיא הימים שהיה התכלת מצוי) ועליה חקוק צורת חילזון הדיונון

בתפילת רשב"י שהתנוצצות משיח כבר התחיל מימי האריז"ל, ואחר כך הוא זמן משיכיר התכלת שבציצית. עד אשר "אמר שומר אתא בוקר", שמתכוננים לגאולת עולמים, עת יאיר שבעתיים כאור הבוקר אחר הגלות הארוך הדומה ללילה, מתחילים כבר להכיר התכלת.

■■■

ובזכות העסק בענין התכלת, אשר היא נכללת, בסוד ה' אלקיך אש אוכלת, יקח את המאכלת, להכניע מלכות הרשעה המיללת, וישרפנה כלה כגחלת, ויקים השכינה דהוית דל"ת, אשר בגלות מחוללת, ובכל צרתם היא סובלת, ובמהרה תגל ערבה ותפרח כחבצלת, עד היות המאור הגדול לממשלת, ביום ההוא יקים את סוכת דוד הנופלת, וביתא תתאה שמבינה מקבלת, בביתא עילאה תהיה נבללת, בבחינת ועשירית האיפה סולת, ולישראל הדבקים בה יהיה תקוה ותוחלת, שושנת יעקב תהיה שמחה וצוהלת, בשמחה כפולה ומכופלת, בראותם יחד במהרה תכלת, עת היות אומה רוחמה ונגאלת. אורו של משיח מחדש על ציון תאיר ונזכה כולנו יחד במהרה לאורו, אמן (החרוזים עפ"י ליקוטי מוהר"ן סימן מ"ט).

■

"לא אוכל להשיבו באורך.. כי אי"ה בקרוב ייצא לאור מאמר 'עין התכלת' ושמה יראה הכל מבואר באר היטב..."

מכתב בכתב ידו של **הרב מראדזין** זצ"ל ששלח לאחד מגדולי דורו בו הוא משיב לו שאין ביכולתו להשיבו באריכות על שאלותיו בענין התכלת

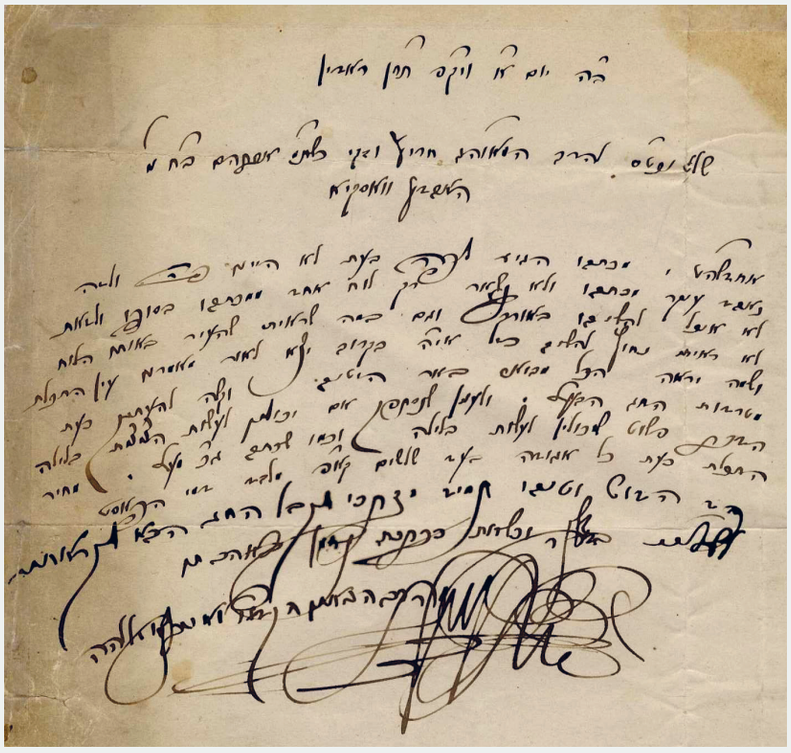

ד. דגן

פך השמן של ר' יונה

תלאות קשות ידעו יושבי ירושלים העתיקה היהודים, בתקופת ההפגזות מצד הלגיון הירדני בשנת תש"ח.

בשבת קודש ט"ז כסלו, היתה הפעם האחרונה בה זכו יהודי ירושלים להתפלל בציבור סמוך לכותל המערבי בטרם פרצה המלחמה, מאות יהודים נאספו במקום שריד בית מקדשנו, והעתירו לה' כי יוכלו להמשיך ולדור בפלטרין של מלך.

באותם ימים, ירדו אנשי שלומנו מדי לילה בחצות אל הכותל והרבו בתפילה בדמעות לבל תאבד שארית ישראל אשר נותרה לפליטה אחר החורבן הנורא באירופה, כפי שמתאר ר' יצחק אביגדור אורנשטיין ב'יומן הכותל המערבי':

"גם בלילות היו מבקרים בכותל, ובמיוחד אותם 'אבלי ציון שומרי החומות', ברובם חסידי ברסלב, אשר מדי לילה בלילה היו רובצים על רצפת האבן ועורכים שם 'תיקון חצות' שופכים דמעות כמים, מחבקים ומנשקים כל אבן ואבן מאבני הכותל ונושאים תפילה לשלום עם ישראל בעולם... והם היו היהודים האחרונים שביקרו ליד הכותל באופן מאורגן" (עמ' סג-סד)

את תפילת אותה שבת אחרונה ליד הכותל המערבי, מתאר ר' נחמיה ראטה ברשימותיו:

"היו אלו וותיקים שבחסידי בראסלוב, מהם זקנים אשר זכו ליצוק מים על ידי תלמידי רבי נתן מנעמרוב, תלמידו המובהק של רבי נחמן, וגם בני תשחורת - פלסו להם דרך בסמטאות הצרות של ירושלים העתיקה, הסתננו אחד אחד אל רחבת הכותל המערבי, להמשיך על עצמם טוהר וקדושת הכנות לשבת.

"בדחילו ורחימו עמדנו לפני אבני הקודש הסופגים לתוכן דמע עמנו קרוב לאלפיים שנה, וכאילו חרד הלב לבאות בשעה שאנו נהנים מזיו אור השכינה החופפת על כותל המערבי, בבחינת 'איהו לא חזי אבל מזליה חזי', הרי כאן בפינה קדושה זו מצא החסיד הבראסלבי את עולמו בהתבודדותו עם קונו...

ר' יונה לבל

"בצהרי יום שישי נהרו חסידים למערת שמעון הצדיק אשר בצפון ירושלים, מקום שם היו מתבודדים ושופכים ציקון לחשם בדמעות ואנחות ומתייחדים עם קונם, בין הסלעים והגאיות, בין העצים והשיחים, בסביבות קברות הסנהדרין אשר ברחבת קבר שמעון הצדיק, התפזרו חסידי ברסלב לשעה קלה, כל אחד בפינתו. זאת היתה שעה של התבוננות וחשבון הנפש. כי כך ציווה הרבי ז"ל לחסידיו: טוב לאדם להתפלל ולפרש שיחתו וצערו לפני השם יתברך, בשדה בין עשבים...

"משם אצו החסידים למקווה טהרה, שהוקם ע"י חסידי ברסלאב סמוך לבתי מחסה שבעיר העתיקה, ואשר שניים מאנ"ש היו ממונים לחממו ולהכינו. ירדו וטבלו החסידים ועשו הכנות אחרונות לכבוד שבת.

"לבושים בגדי שבת, מיהרנו בחזרה לרחבת הכותל, לקרוא שיר השירים, שהוא קודש קדשים, בהתלהבות בהידור, כי הר"ן ז"ל אומר: שכל הרפואות שבעולם כלולות בשיר השירים (שיחות הר"ן סי' רמ"ב).

"קול השירה של החסידים הדהד עד למרחוק, וכך שפכנו את שיח לבנו ליד שריד בית מקדשנו, העטוף הוד קדושת השבת, עם דמדומי חמה האחרונים.

"פתח בתפילה ראש החבריא, זקן חסידי ברסלב, החסיד הישיש רבי אברהם שטרנהארץ ז"ל, נכדו של רבי נתן מנעמרוב ז"ל, יהודי תלמיד חכם ובעל צורה, שזכה לנסוע למעלה מששים וחמש שנה רצופות לראש השנה לאומאן על קברו של רבי נחמן, גם תחת שלטון הסובייטים, מתוך מסירות נפש. ולא עוד אלא זכה להיות גם בעל-תפילה של מוספין בקיבוץ הקדוש בראש השנה. עומד לו חסיד זקן זה, עטוף בבגדי לבן, ומתפלל בחשאי ודמעות יורדות על פניו, מתייפח רבי אברהם, ומבקש רחמים על שארית הפליטה שבארץ ישראל...

"מרבים להתכונן, כמה הזדככות דרושה כדי להיכנס לפני ולפנים יום קדוש זה, ועם אמירת 'הודו' פרק ק"ו בתהלים, ניכרת התרוממות נפשית בלתי רגילה. ההזדככות הרוחנית תגדל שבעתיים כשעומדים לקבלת השבת. צללי ששת ימי המעשה חיש יגוזו ובמקומם יתפשטו אורות יום השבת. געגועים עזים וכיסופין טמירין נעורים בגנזי הנפש, והנשמה מתרוממת אל-על. פסוקי 'לכה דודי' נאמרים בשירה עילאה...

"לתפילת ערבית חוזרים לבית הכנסת של חסידי ברסלב אשר ברחוב חברון בירושלים העתיקה. כי החסידים מסיימים את תפילתם בריקוד חסידי, ועל יד הכותל המערבי אין יכולים לצאת בריקוד מפני עינם הרעה של השכנים הישמעאלים. נגמרה התפילה, בבית הכנסת משתלבות הידיים ומיד רוקדים ומפזזים בהתלהבות אש. ובמעגל הריקוד השתלבו גם אנשים מתושבי הסביבה שכבר גמרו את תפילתם ובאו להשתתף עם חסידי ברסלב בשמחה של מצווה, וצלילי "ישמחו במלכותך", "שבענו מטובך" מהדהדים בעוז, בוקעים ועולים ומרפסים איגרא..."

כאשר נורו היריות הראשונות על ידי צלפי האויב, ומספר יהודים נפגעו - החליט שלטון המנדט הבריטי לסגור את השער הגובל

ירושלים העתיקה בעת מלחמת תש"ח

בין הרובע היהודי ובין ה'בטראק' - השוק הערבי, שבו נהגו היהודים לערוך את קניותיהם.

בפתע פתאום מצאו תושבי העיר העתיקה את עצמם נתונים במצור ומנותקים מן העולם החיצון. אמנם בתחילה היה קיים קשר בין הרובע ובין ירושלים החדשה, כאשר בחסות המשטרה הבריטית הגיע מדי יום רכב משוריין ובו אספקת מזון, ולעתים נדירות ניאותו השוטרים להעביר אנשים מהכא להתם, אך לא פעם אירע, ובהעדר ליווי לא הגיע הרכב המשוריין במשך כמה ימים; אפילו השוטרים הבריטיים פחדו מפני הצלפים הירדנים ולא הרהיבו עוז להתקרב אל הרובע הנצור.

כך הלכו החיים והפכו לבלתי נסבלים מיום ליום. עקב התקפות חוזרות ונשנות על הרכב המשוריין, השתבשה אספקת המזון ושאר המצרכים הבסיסיים.

ראו תושבי הרובע כי רעב בא בגבולם, עוללים מבקשים לחם ואין - פרצו את החנויות שהיו עד לא מזמן בבעלות שכניהם הערביים ורוקנו אותם מתכולתם: קמח, סוכר, קטניות, שמן זית, שמן שומשמין וכל מה שראוי למאכל.

לפי שעה, היה בזה משום הצלה פורתא.

אולם המלחמה המשיכה להתנהל בעוז, פגזים נחתו ללא הרף על בתי הרובע היהודי, אלו שהתגוררו בקומות העליונות ירדו לבתים שמתחתיהן או למרתפים, מאימת ההפצצות שהפילו חללים רבים דבר יום ביומו. בד בבד עם האבדות בנפש, דברי המזון האחרונים ספו תמו מן החנויות שנפרצו, והרעב שב להכות ללא רחם.

לוח השנה מראה כי חג החנוכה קרב ובא, אך בימי מלחמה אלו, מי חושב בכלל על הדלקת נרות? אם נותרו אי אלו טיפות שמן בבית, משמשים הם כדי לתבל את פרוסת הלחם הנוקשה.

איש יהודי היה ברובע, מיקירי חסידי ברסלב, ושמו רבי יונה לבל. בתוך כל האנדרלמוסיה ששררה, שמר על 'נר התמיד' שדלק בבית המדרש דברסלב כעל בבת עינו. כשאזל השמן מבית המדרש, המשיך להדליקו מן השמן שהביא מביתו.

וכי מילתא זוטרתא היא? הלא כך אומר רבינו הקדוש: "בזכות נר תמיד הדולקים בשמן זית, ניצולין מגזרת שמד" (ספר המידות).

אולם עתה יש לו לרבי יונה משימה כפולה; הן חנוכה מתקרב - האם לא ידלוק אפילו נר חנוכה אחד ברובע, חלילה? התייסר מעצם המחשבה.

במסירות נפש של ממש, חסך מפיו ומפיות בני ביתו את טיפות שמן הזית שהשיג בעמל רב, והצניע אותן במקום סתר בכלי מיוחד, מבלי לשתף איש בסודו הגדול.

ובינתיים, ממשיכים פגזי האויב להרעיש יומם ולילה. בתים שלמים קורסים, וגם בית-המדרש דחסידי ברסלב שבחצר בית-המדרש של רבי ניסן בק - התמוטט באחת ההפגזות והפך לתל חרבות. מקום תורתם ותפילתם של אנ"ש נדד אל שכונת 'בתי מחסה', ומאז הפך למרכז הרוחני של תושבי הרובע הנצור; כל מי שרצה לשאוב אמונה, תקווה ושמחה בימים טרופים אלו, הגיע אל בית המדרש דברסלב.

ליל כ"ה בכסלו, אנשים שולפים בתוגת-מה את חנוכיותיהם, ומניחים אותן ריקות בחלונותיהם ובפתחיהם, לפחות יזכירו במעט את הנסים שעשה ה' לאבותינו. ואילו רבי יונה רץ בחדווה אל המקווה הקר, יורד וטובל ומטהר עצמו לקראת המצווה הגדולה.

לאחר מכן הוא מוציא את חנוכיית בית-המדרש מן הארון, ומעמיד אותה ליד החלון הפונה אל רחבת 'בתי מחסה'.

תפילת ערבית מסתיימת, המתפללים פונים אל היציאה כדי ללכת לבתיהם, כשדוק של עצב מכסה את פניהם על שבנוסף למצב העגום ברובע ההולך ונחרב, גם נר חנוכה לא ידלק בביתם השנה.

אך רבי יונה, פניו זורחות כפני חמה, ובקול גדול מכריז הוא: "עימדו ונקיים מצוות נר חנוכה!"

הכל מסבים פניהם לעברו בתמיהה גלויה, אך בעודם עומדים משתאים שולף רבי יונה מתחת לארון הקודש את צנצנת השמן ויוצק מתוכה בדחילו ורחימו אל תוך הבזיכים. אחר, פונה הוא אל זקן המתפללים רבי אברהם שטרנהארץ, ומכבד אותו בהדלקת הנר.

נהרה של שמחה פושטת לפתע על פני כולם. רבי אברהם מברך בעיניים עצומות, בדביקות ובהתלהבות: "להדליק נר חנוכה... שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" - - -

"אמן", מהדהד קול הציבור יחדיו.

הוא מגביה את קומתו, ומדליק את הנר. עד מהרה נאחזת השלהבת בפתילה הטבולה בשמן-הזית. וקולו של רבי יונה נשמע כשהוא פותח בהתלהבות ובהתרגשות של שמחה: "מעוז צור ישועתי, לך נאה לשבח" - - -

בתוך רגעים פורצים כולם בריקוד נלהב ונרגש ומצטרפים למעגל השמחה. שלהבת של אמונה ותקווה ניצתה בלבבות, וקול השירה הדהד למרחקים.

כל שמונת ימי חנוכה דלקו הנרות בבית המדרש, מנצחים בעוז את החשכה וממלאים את הלבבות באמונה ובשמחה, כבימים ההם, כן בזמן הזה.

■

וַיַּגִּלֵּהוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהַשְׁקְ אֶת הַצֹּאן

לרגל מלאות 110 שנים להדפסת המהדורה הראשונה של הספר הקדוש "ביאור הליקוטים"
על ידי המחבר, איש האלקים, רבי אברהם ב"ר נחמן זיע"א,
ולאחר כיסופים של דורות לגלול את האבן מעל פי הבאר
לבאר את דבריו בשפה השווה לכל נפש
ולהשקות את הצאן בביאוריו וגילוייו העמוקים והאלוקיים

הננו לבשר כי
עומד מוכן לדפוס הכרך הראשון של

ביאור הליקוטים המבואר

מבית מכון "באר אברהם"

כשבכרך זה מבוארים לראשונה:
ה"פתיחה" לביאור הליקוטים
ה"הקדמה" ובה ביאור נרחב ועמוק לכל ה"ח"י כללים"
הספר "אמונה בידיעה רוחנית"
(המשתייך אל הכלל הי"ג מהח"י כללים)

בלשון קל ורהוט ובשפה ברורה השווה לכל נפש
בתוספת מדורים – "שפת הבאר" ו"לעובדא ולמעשה"
המעמיקים בהבנת דבריו ואף מלבבים אותם ומקרבים אותם אל הלב

כמו כן, מעוטר הספר בהוספות נכבדות ויקרות, הלא הם:
א. מבוא נרחב על תולדות המחבר, כתביו והדפסתם, והמסתעף.
ב. "שיחות השייכות לתורות" שהודפסו על ידי רבי שמואל הורביץ זצ"ל בשנת תרצ"ה, כשהם מפוזרים בין בתרי ה"ביאור הליקוטים", ועתה סודרו ע"פ סדר התורות ועוטרו בהערות והארות יקרות ונחוצות.
ג. מאמר נפלא על צורת הלימוד בליקוטי מוהר"ן, כהכנה לעיון ע"פ הח"י כללים.

הספר מוכן לדפוס, אך הכסף להדפסה אַיִן
נצל הזדמנות פז זו, וקח חלק בהוצאות הדפסת הספר
ותהיה זאת עבורך לזכות נצחית!

החפץ לפרוס את חסותו על הדפסת הספר, או על חלקים ממנו,
יפנה למס' פלאפון: 050-410-6685 וישאיר הודעה.

* הספר מעוטר בהסכמותיהם הנלהבות של גדולי וחשובי אנ"ש שליט"א

"לבקש ולחפש יומם ולילה"

מאה שנה

להסתלקות **רבי אברהם ברבי נחמן**

כ"ט כסלו תרע"ח - תשע"ח

מוסף מיוחד

הצצות מן החרכים
לצפונות רוחו
הטמירה והנעלמת
של מי שגילם באישיותו
את הדמות האמיתית
והשלימה ביותר
של חסיד ברסלב
כמופת וכדוגמה
כמקור השראה
וכמושא כיסופים
לדורות עולם
מכתבים בפרסום ראשון

אחד היה

ס פ ר

ביאור הלקוטים

לבאר ולפרש בהמאמרים הנפלאים הנמצאים בספר

לקוטי מוהר"ן

נדפס

פעה"ק ירושלם תובב"א

בשנת תרס"ח לפ"ק

הספר ביאור הליקוטים שיצא לאור בחיי המחבר

אברהם

פרק מבוא
למאמר יסודי ומקיף
אודות תורת הגאולה
ותיקון כל העולמות והדורות
שעל ידי תרין המשיחין הרב והתלמיד
ומחפשי רוח קדשם באחרית הימים
כפי שמשנה זו מתבררת בתכלית השלימות
בספריו הגאוניים ובכל הליכות חייו הנשגבות
של עמוד האמת החסיד שבחסידים

רבי אברהם בן רבי נחמן חזן ז"ל

◆

פרק ראשון בסדרה

א

ם היינו מתבקשים להביא לידי ביטוי חד ושנון את מה שחסידות ברסלב חשה כלפי "רבי אברהם בן רבי נחמן" שלה; אם היינו נדרשים להסביר במה מצטיינת ומתייחדת הדמות הזו על פני מגוון כל כך רחב ועצום של דמויות-הוד שהיכלו של רבינו מלא וגדוש בהם דור אחר דור לשם ולתפארת ולתהילה כולם אהובים כולם ברורים גיבורים וקדושים; אם היינו נזקקים לנמק מה עושה אותו עבור כולנו לבר סמכא שכזה, למקור השראה שכזה ולמושא כיסופים שכאלה; דומה שלא היו מאשימים אותנו בחטא של גוזמה והפלגה יתירה לו היינו קמים ומתנסחים בשפה ברורה ונחרצת כדלהלן:

כפי שהננו מרגישים שמעולם לא היה ולעולם לא יהיה **רבי** כמו רבינו,

כפי שהננו מרגישים שמעולם לא היה ולעולם לא יהיה **תלמיד** כמו רבי נתן,

כך הננו מרגישים כי אין מי שגילם באישיותו את הדמות האמיתית והשלימה ביותר של **חסיד ברסלב** כמו רבי אברהם בן רבי נחמן!

וכי חסרים בעולם יראי שמים ועובדי ה' במסירות נפש? תלמידי חכמים וגאונים או בעלי תפילה ודבקות? גומלי חסדים בכל לבבם ומאודם או פרושים כשרפי מעלה מכל הבלי עולם? ואם בדורנו קשה לפעמים למצוא אישים שכאלה בכמויות נדיבות, האם בדורו של רבינו ורבי נתן ובדורותיהם של תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם לא התהלכו בחוצות מאות בעלי רוח הקודש ובעלי מדריגות והשגות ומחוללי מופתים וניסים ונפלאות? גם נהרות ונחלי דעת של תורות עידוד והתחזקות זורמים להם מפה ומשם בעוד הרבה אפיקים וערוצים, מה ייחד אם כן, ייחוד שניכר לעין גם כלפי חוץ, את חסידי ברסלב? מה ייחד אותם אז ומה מייחד אותם היום?

מידה אחת: אמת! ולא סתם אמת אלא: אמת לאמיתה!

מי שלבו פתוח לחוש אותה, לחוש את האמת הצרופה והמזוקקת, את האמת הטהורה והזכה והצלולה והנוקבת והיוקדת שכל אות ואות שבכל תורה ותורה ב"ליקוטי מוהר"ן" חדור בה מעבר אל עבר; אותה אמת שנוסכת חן נורא ונהדר שכזה בכל משפט של "משיבת נפש" ו"ליקוטי תפילות"; אותה אמת שיוצרת את הסגנון הכל כך נעים ונשגב ושובה וממיס הלב שחותמו חתום בכל שורה ושורה ב"עלים לתרופה" ובכל רישום ורישום שב"ימי מוהרנ"ת"; מי שמזהה את האמת הזו - נדבק בה כהידבק ברזל אל גוש המגנט ושום דבר כבר לא יוכל יותר להפריד אותו ממנה לעולמים. מי שלא מזהה אותה - יישאר תמיד מחוץ למפתן, אם כמתנגד ואם כאדיש.

חסידי ברסלב היו אלה שאנחתם היתה אנחה אמיתית וששמחתם היתה שמחה אמיתית. חסידי ברסלב היו כאלה שהלב שלהם פעם יומם ולילה פעימות של אמת וכל מבע הפנים שלהם, מבע העיניים שלהם, כל הרמ"ח והשס"ה, ההילוך והתנועה, הכל קרן אמת. חסידי ברסלב היו כאלה שהרגישו תמיד את שפל מצבם, שפל מצבו של האדם בעולם הזה, באמת. שהרגישו שייכות עמוקה ופנימית כל כך לאמונה הפשוטה, באמת. היה להם סוג של קשר מתמיד עם מהות האמת הנעלמת שנוכחת נוכחות מלאה ומוחשית בזמירות שבת למשל, בתהילים, בכותל המערבי, בקבר רחל, בקבר הרשב"י במירון... בצורה שאף אחד מלבדם לא הבין ולא יכל להיות שותף. הרב הקדוש רבי שלמה מזוועהיל היה נוהג במשך שנים ארוכות לפקוד את הכותל המערבי מדי חצות לילה, פעמים רבות היה פוגש שם את ר' שמואל שפירא שהיה אז אברך צעיר בסביבות השלושים לחייו והיה מגיע אף הוא באותה שעה לשפוך את נפשו בתיקון חצות והתבודדות יחד עם אחרים מאנשי שלומנו. הרב מזוויעהל היה מתבונן ארוכות באותו אברך העומד בפינתו ומתייחד עם בוראו וההתפעלות מדמותו כבשה את כל לבו. באחת הלילות לא עצר יותר ברוחו והוא התבטא בפני ר' שמואל צ'צ'ק בביטוי של הערצה נדירה ומרחיקת לכת. "ווי טיט מען זיך אריין אין דעם קפטן!" - פלט בערגה כשהוא מצביע על ר' שמואל הצנום העטוף בקפטן הירושלמי. התרגום המילולי הוא: "איך נכנסים אל תוככי ה'קפטן' הזה?" והמשמעות היא: "איך נהיים האיש הזה?". לכאורה לא חסר לו לרבי מזוויעהל מאומה, הוא היה גאון עצום, קדוש ומקודש משחר ילדותו, מרבה בצומות ובטבילות, ענוותן ושפל רוח המאיר פנים לכל ילד, בעל חסד שביתו הפקר לכל קשה-יום וצרוע, ועמוד התפילה לכלל ולפרט ש"מופתים" היו מתגלגלים מתחת לשולחנו כמעשים שבכל עת ובכל שעה, ובכל זאת הוא הרגיש באופן שאיננו ניתן להבעה במילים כי בחסיד ברסלב אמיתי יש משהו שמצדיק בהחלט קנאת-סופרים שכזו האומרת: הייתי נותן את הכל בכדי להיות האיש הזה...

כפי שהננו מרגישים שמעולם לא היה ולעולם לא יהיה רבי כמו רבינו, כפי שהננו מרגישים שמעולם לא היה ולעולם לא יהיה תלמיד כמו רבי נתן, כך הננו מרגישים כי אין מי שגילם באישיותו את הדמות האמיתית והשלימה ביותר של חסיד ברסלב כמו רבי אברהם בן רבי נחמן!

והאמת הזו שאנחנו מדברים עליה, חותרים אחריה ומנסים לשיר את שירתה ולשאת את משליה, אינה כלל וכלל מסוג האמת שעליה שחים כאשר מתארים למשל את בית המדרש בקוצק או את שיטתה של נוברדהוק. איננו

תמונות הרקע:
הספר ביאור הליקוטים בכתב ידו
של החסיד ר' שמואל הורוויץ ז"ל

מתכוונים לאמת שניתן לראות אותה כ"חריפה" או כ"תובענית", ככזו שדרישתה היא להימנע באופן קיצוני מעשיית מעשים שאינם נובעים מפנימיות הלב או להיאבק ללא פשרות לסילוק כל שכבות ה"חיצוניות" העוטפות ומכסות את הנקודה הפנימית והעמוקה ביותר שבנפש. לא, לא לכך היתה כוונתנו. אם נבקש להסביר ביתר בהירות את אותו דבר שאליו אנחנו מכוונים אולי נוכל להסתייע באמירה שהאמת שאנחנו מדברים עליה היא כזו שניתן לראות כמילים נרדפות שלה את צמד המושגים "תמימות ופשיטות". אלו הם מושגים אחרים ושונים לחלוטין ממשמעותה של ה"אמת" שגם רבים אחרים הניפו כדגל ונשאו כלפיד, וכפי שההגדרות להן הינן עמומות וחמקמקות (איך מגדירים "תמימות"? איך מגדירים "פשיטות"?) - כן הגדרתה של זו. קשה להגדיר ואולי גם בלתי אפשרי, אך כל מי שטעם אי פעם ולו כטיפה מן הים מאורו של רבינו יודע בדיוק במה מדובר. אם אתה אכן חסיד ברסלב הרי זה רק ואך ורק משום שהדבר הזה, אי פעם ובאיזשהו אופן, נגע בך.

אותה "אמת" נעלמת ונשגבה שמייחדת את דרכו של רבינו היא זו שהתגלמה בו ברבי אברהם בן רבי נחמן בשלימות כל כך מלאה ומוחלטת שקבעה את דמותו כסרגל וכמצפן בבחינת "כזה ראה וקדש" עבור כל חסיד ברסלב באשר הוא לדורות עולם

הנה פולין החסידית שכמעט בכל סמטה וסמטה מעריה ועיירותיה ממוקם בית-חסידים שוקק-חיים תוסס ונמרץ שבין כתליו, כמיטב המסורת מבית פשיסחא-קוצק-וואורקא, מתאמצת כל קבוצה בסגנונה שלה למרק את הנקודה שבלב מכל סיג ופגם ולהגישה קרבן עולה-כליל ריח ניחוח לה' ללא כל שמץ רבב ומחשבת פיגול, רצתה ההשגחה העליונה ואחד מחריפי המוחות בלובלין של אותם ימים, עילוי בשם ר' יצחק ברייטר הי"ד העושה ימים ולילות בבית מדרשו של הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן, גילה לפתע התעניינות הולכת וגוברת בתורתו של רבינו. הסיפור מתחיל עם קריאה אקראית בתורה ס"ד בליקוטי מוהר"ן, ספר אותו הוא מצניע בפינת אחד ממדפי ספריית הענק באותו בית מדרש כדי לשוב ולקרוא בו למחרת אך באורח פלא הספר נעלם, בהמשך הוא מתוודע לקיומה של העיר אומן שבה, כפי שאומרת השמועה, חיים חסידי ברסלב השומרים אמונים לרבם שהסתלק מן העולם לפני כמאה שנים, הוא שולח לכתובתו של מוכר ספרים בעיר מכתב מלא געגועים הממוען לאותם חסידים, המכתב מגיע בדרך לא דרך לחסידים ש"הבינו מיד כי כותב המכתב הוא לא סתם אדם פשוט כי אם גבר בגוברין, והיות שביקש מהם שכל אחד ואחד יכתוב לו משהו... כולם כתבו לו איזה דברי תורה, וסיפר שבתוך כל הדברים שכל אחד כתב לו ושמהם קיבל התחזקות גדול התנוססו וקסמו לו כמה מילים שכתב לו ר' שמשון נכד רבינו ז"ל בזה הלשון: 'אם יזכה לבוא למחנינו יבחין בין האמת לשקר!', והמילים הללו חדרו לתוך חדרי בטנו..." (תלמידו ר' מרדכי יגלניק בספר שארית יצחק, סיפורים מתולדותיו). נקודה זו ולא כל דבר ועניין אחר, היתה לפי הרגשתו של אחד מענקי חסידות ברסלב באותם ימים, אבן-הבוחן בין "מחנינו" לבין כל בית-מדרש אחר, והבחנה זו שאכן פילחה את לבו וכליותיו של אותו עילוי מלובלין הפכה אותו לחסיד נלהב שכזה שכפי ששחו אחריו: אלמלא עלה הכורת על יהדות פולין - הרי שבהשפעתו ובהשפעתם של המושפעים מהשפעתו היתה פולין כולה הופכת לברסלבית...

לאורך הדורות קמו לעם ישראל מחדשי חידושים נפלאים בנגלות או בנסתרות שבתורה ומטבע הדברים עוררו אלו התפעלות גדולה שמצאה את ביטוייה בים של מליצות תפארת, אך ברור שלהתפעלותו של רבי נתן נוכח חידושי תורתו של רבינו - אין אח ואין ריע. אין כתר בעולם שרבי נתן לא עונד אותו כשיר וכשבח לאותם תורות. הוא מפאר ומרומם ומקלס את החידוש שבהם שכמוהו לא נראה ולא נשמע מעולם, את גובהם ואת עמקותם עד אין סוף ואין תכלית, את היותם מקיפים וכוללים את כל העולמות והדרגות שבעולם מן הקצה אל הקצה, את כוחם העצום לעורר את כל באי עולם בתשובה שלימה ולתקן את כל הבריאה כולה ועוד כהנה וכהנה. בין שלל ביטויי ההתפעלות השגורים על לשונו אנחנו נפגשים לרוב שוב ושוב עם רשימת המילים: "נפלאים", "נוראים", "גבוהים", "עמוקים", "נעימים", "נשגבים", וכיוצא בהם, מילים שהוראתם בשפה מובנת ללא כל קושי וייחוסם כתוארים לדברי תורה מובן אף הוא בנקל ושאחרי ככלות הכל, גם אם לא ברמת הפלגה שכזו ("לעילא ולעילא עד אין סוף"... "מי שמע כזאת? מי ראה כאלה?" וכדומה), ניתן למצוא גם אחרים המשתמשים באותם מטבעות-לשון כתוארים לחידושים שעוררו את התפעלותם, אך האם נתקלתם פעם בתלמיד שמכנה את דברי תורתו של רבו כ"תמימים בכל מיני תמימות אמיתי" (עלים לתרופה קס"ו, קצ"ג)? או: "התמימים בתכלית אמיתת עמקות התמימות באמת" (שם ס')? איזה מין שבח הוא זה? איזו מין הרגשה יוצרת מתוכה מילים כאלה? מה זה בכלל "כל מיני תמימות"? מה זה "תכלית אמיתת עמקות התמימות"? וממתי מושגים כאלה משמשים כשבחים לחידושים בתורה?

זר לא יבין זאת.

"אי אפשר לבאר ולצייר, לא בכתב ולא בפה, עוצם תבערת קדושת דיבורין שיצאו מפיו הקדוש והנורא בקדושה ובטהרה, אשר כל דיבור ודיבור שלו, אפילו בשיחת חולין, מכל שכן כשהיה מדבר בעבודת השם או

כשהיה אומר ומגלה תורה, היה כל דיבור ודבור מאיר ומזהיר ומתלהב כאש לוהט רשפי שלהבת" (שיחות הר"ן קכ"ד), לכאורה די והותר? אם אכן ניצבים אנחנו במחיצה אחת עם אש בוערת עד לב השמיים כשמפיו ניתזים להבות אש ומסביבו מלהטת אש - האם בארזים לא תיפול השלהבת ועל אחת כמה וכמה באזובי הקיר? מתברר שהאש הגדולה לא מספיקה ושוב נדרש אותו תנאי: לא כל מי שנכח באותו מעמד אכן הוצת והובער אלא רק "מי שהיה מאזין ומקשיב לדבריו **באמת ובתמימות** היה כל דיבור ודיבור שלו פורח ונכנס בקרבו כלבת אש ממש עד שכל אחד מהשומעים היו נמשכין על ידי דיבוריו להשם יתברך בהתקשרות נפלא והתלהבות גדולה להשם יתברך באמת..." (שם). וכאז כן עתה, הכל תלוי ועומד באותו תנאי: "גם עכשיו, כל מי שיעסוק בספרי רבינו הקדוש והנורא זכר צדיק וקדוש לברכה ויעיין ויסתכל בהם **באמת ובתמימות** - ודאי יתלהב לבו מאד להשם יתברך כי כל דבריו כגחלי אש" (שם, ובסגנון דומה בחיי מוהר"ן רצ"ד: "וגם עכשיו עדיין יראתו הגדולה גנוזה בספריו הקדושים, וכל מי שעוסק בהם **באמת ובתמימות** בא עליו יראה גדולה ומתעורר מאד להשם יתברך...").

מהי עיקרה של אותה "תורה שבעל-פה" שעברה מפה לאוזן דרכו של רבי נחמן מטולטשין, "ראש תלמידיו ומשרתיו ומשמשיו" של רבי נתן, באופן שכלפי אלו שלא זכו להתבסם מאורה, וגם אם המדובר הוא ב"רובם מאנ"ש", מתבטא רבי אברהם בנו ותלמידו ש"גם הם אין להם זכייה לידע מאור הגנוז והצפון מוהר"ן זצוק"ל"?

"תפילות כאלו עדיין לא היו בעולם!", מכריז רבי נתן בהקדמת הספר "ליקוטי תפילות", והוא מנסה לפרט את מעלותיהן אחת לאחת: "הם מלאים כל טוב לבית ישראל: תפילות, תחינות, ובקשות, והפצרות, וריצויים, ופיוסים, ווידויים, וטענות, ואמתלאות, וצעקות, ושוועות, וזעקות גדולות לשם יתברך, וגם כלול בהם התעוררות גדול שיאמר האדם לנפשו... ואין שום דבר שחסר לאדם בעניין עבודת השם שלא ימצא בתפילות הללו", אך למרות כל אלה - לא בפני כל מי שייגש לבחון את הספר תתגלה הייחודיות שבו, מי הוא זה שיכיר ויבחין? "מעלת אלו התפלות", קובע שם רבי נתן תוך כדי דיבור, "יבין כל משכיל **החפץ באמת ובתמימות**"! זהו התנאי ואין בלתו.

רבי נתן, על ערש דווי, התאנח. אבי אבות ההולכים בתורת אזמרה מחד גיסא ומי שהעיד על עצמו שיכול הוא למסור דין וחשבון מלא על כל רגע ורגע מחייו מאידך גיסא, התאנח. "על מה אני מתאנח?" פירש לסובבים, "שמא לא למדתי או לא התפללתי מספיק? לא ולאו!". רבי נתן עבד את בוראו עד קצה גבול היכולת בכל רגע ובכל שעה ביממה. "אני מתאנח משום שאין אני יכול להיות בטוח כי אכן יצאתי ידי חובת ה'תמימות' וה'פשיטות' עליה ציווה רבינו".

רבי נתן אכן הסתפק והתאנח שכן עומק אמיתתה של תמימות ופשיטות זו אין לה שום קץ וסוף ולעולמי עד ולנצח נצחים אכן "לא נצא ידי חובתה"... אך לאמיתו של דבר היא הנותנת: כמה תמימות ופשיטות חבויות וגנוזות באנחה התמימה והפשוטה הזו! אין לך עוד עדות כל כך נאמנה לשלימותה של מידת התמימות והפשיטות שלו כאנחת אמת זו! כאשר תלמידו הרב הקדוש מטשעהרין, הגאון רבי נחמן, בא לשרטט עלי גליון את דמות-דיוקנו רבת-האנפין של רבו הקדוש רבי נתן כהקדמה וכפתיח לספר מכתביו, הוא עובר בזה אחר זה על קשת מעלותיו ומפעליו האדירים והכבירים בלימוד התורה, בעבודת התפילה, בכתיבת ועריכת ספרי רבינו וספריו, בהנחת היסוד הנצחי לבניית בתי כנסיות ובתי מדרשות על שם רבינו, בקירוב נפשות בעל פה ובכתב וכהנה וכהנה, אך מה שבעיניו משרה על הכל אופי מיוחד שאין דומה לו היא העובדה ש"**הכל היה בתמימות ובפשיטות גמור ובשפלות אמיתי וענווה שלמה מה שאי אפשר לשער כלל. ואי אפשר לבאר בפרטיות עניין זה לא בכתב ולא בעל פה...**".

ורבי נתן עצמו, כאשר הוא בא כביכול לחתום את שמו בפתח חיבורו הגדול "ליקוטי הלכות", הריהו מתאר את כל תמצית חייו כמסיח לפי תומו במילים האלה: "**בוחן לבות יודע צפון לבי ומחשבתי שכל תשוקתי הוא רק לנקודת האמת!**".

וכמה מאלפת ומאפיינת היא העובדה שכאשר בא רבי נתן לכנס לפונדק אחד ב"חיבור קטן... מעט הכמות ורב האיכות" (הקדמת הספר) את כל "העצות והעובדא שיוצא מכל תורה ותורה" (ימי מוהרנ"ת ז' בתיאור פקודת רבינו על כך) "בדרך עצות נפלאות ונוראות והתחזקות עצום באמת עד אין סוף ואין תכלית... מנוראות חידושי אדונינו מורינו ורבינו ז"ל" (עלים לתרופה שי"ט), הלוא הוא הספר "ליקוטי עצות", הרי שהערך הראשון שבו בחר רבי נתן לפתוח את הספר הינו "אמת" והערך האחרון שבו בחר רבי נתן לסיים ולחתום את הספר הריהו "תמימות"! (על המשמעות הגדולה שייחס רבי נתן לקטע הפותח והמסיים של כל ספר ראה ליקוטי הלכות קריאת התורה ו' כ"ז, משא ומתן ד' ו', י-י"ב, הכשר כלים ד' כ"ה-כ"ו, ל', חזקת מטלטלין ד' י'), וגם כאן, הפנייה האחת והיחידה היא אך ורק למידת האמת של האדם שספר זה ייפול

לידיו, "הט אזניך ושמע, פקח עיניך וראה, והבן והבט האמת לאמיתו...", קורא רבי נתן למי שלכל הפחות יסכים לקרוא את שורות ההקדמה, "חוסה על נפשך והטה דעתך ומחשבתך אל האמת לאמיתו, כי אם, חס וחלילה, תטה מן האמת, את מי תטעה? הלא לא תטעה כי אם את עצמך... אייתי ספר הזה וחזה בו... סגולות יקרות ורפואות נצחיות כאלה! חיי נפשות כאלה!... ולהרחיב בשבח מעלתם יקצרו המון יריעות, אך המסתכל בהם בעין האמת, יראה בעצמו את יקר תפארת גדולתם והאמת יעיד על עצמו..." (הקדמת הספר ליקוטי עצות).

רבי לוי יצחק בנדר, תלמידו המובהק של רבי אברהם בן רבי נחמן, מסר בשם חסיד דגול ורבי מרדכי מבאברינץ שמו את הסיפור הבא: פעם, כשנסעו קבוצה מאנשי שלומנו לקיבוץ ראש השנה באומן, נשאלה ביניהם תוך כדי נסיעה אותה שאלה נדושה ומפורסמת שבדרך כלל היא רגילה להישאל מחוץ לחוג חסידי ברסלב: מדוע לא מכתירים עליהם חסידי ברסלב ראש ומנהיג שיכהן כ"רבי" לחסידים כפי שהדבר נהוג ומקובל בכל שאר החצרות החסידיות? הקבוצה הזו מנתה חסידים חשובים וכל אחד מהם מיהר מיד להסביר בטוב טעם ודעת את העובדה היסודית הזו בחסידות ברסלב באופן אחר. בין הנוסעים נמנה גם אדם פשוט ביותר שמספר הסיפור לא שכח לציין אודותיו כי משלוח ידו היתה עשיית אוכפים ופרסות לחמורים וסוסים אך הוא היה חסיד ברסלב בכל לב ונפש. נענה אותו אדם ואמר כך: "אחרי 'אמת' כזו שהיתה ברבינו, יכול כיום מישהו, יהיה מי שיהיה, לקום ולומר: אני הנני הרבי"? וכפי שמסיים רושם הסיפור בספר "שיח שרפי קודש" (חלק ד' אות ת"ן): "מילים נוקבות אלו שיצאו מפי איש פשוט, הדהימו את הנוכחים בפשטות אמיתתם וקיבלו כולם דעתו".

אין ספק שבאמתחתו של כל אחד מהחסידים הנכבדים שהשתתפו באותה שיחת מרעים היו מנות גדושות של הסברים המתקבלים על הדעת בנוראות קדושתו הנשגבת של רבינו ש"היה מופשט מכל המידות והתאוות רעות בתכלית הפשיטות ובתכלית הביטול שאי אפשר למוח אנושי לשער כלל, אשר לא נמצא דוגמתו בעולם כלל!" (חיי מוהר"ן רמ"ג); בנפלאות התגלויות תורותיו וסיפורי מעשיותיו של רבינו "שעל כל הצדיקים שהיו מעולם, נתעלה ונתרומם משה משיח האמיתי, להתחדש בהשגתו בהתחדשות נפלא ונורא שלא היתה עוד כזאת!" (ביאור הליקוטים מאמר כ"ב מפתח כ"א); בעובדת ההתעוררות העצומה לתשובה ולמעשים טובים שלבו של כל מתקרב לרבינו מתמלא בהם עד אפס מקום כפי ש"לא נראה כזאת ולא נשמע בעולם משום צדיק הדור שיעורר להשם יתברך כל כך בהתעוררות כזה לכל אדם שבעולם מגדול ועד קטן!" (שיחות הר"ן רמ"ט ובנשמט); וכן הלאה וכן הלאה, ולמרות כל זאת: מה שלדעת כולם הכי קלע למטרה היתה אותה הגדרה שביטאה את התחושה לגבי ה"אמת" המיוחדת של רבינו שאין מי שידמה לה וישווה לה.

הקלקולים הקשים ביותר נהפכים בכוחה של התשובה האמיתית לעטרות וכתרים, הירידות הכי נוראות יוצרים כך את הנועם הכי ערב של השיר העליון מכל השירים וכל הסבל והייסורים מתגלים כנסיבות הכרחיות לתענוג העליון שבכל התענוגים

וכאשר נגללת בפנינו כל פרשת חייו של אותו חסיד רבי אברהם בן רבי נחמן למן שנות ילדותו המוקדמות ועד זקנה ושיבה ואנחנו עוקבים בחשאי אחרי התבודדויותיו במשך שנים רבות וארוכות ביערות שמחוץ ליישוב משבת לשבת כשהתפילות הנוראות והביאורים הנוראים שנותרו לנו לפליטה מהרירי כתביו מעניקות לנו הצצות זעירות מן החרכים לאשר התחולל ורעש בקרבו בכל אותם שנים בהם נחבא היה אל הכלים בהצטנעות מוחלטת; כאשר אנחנו מנסים להקשיב קשב רב לצליל המיוחד כל כך אליו עובר קולו רווי ההשתוקקות של תלמידו ר' לוי יצחק בנדר בכל הזדמנות בה הוא מזכיר את שמו או חוזר על שיחה כלשהי משמו, פרי שימוש-החכמים העקבי והמתמיד שלו ושל צעירים נלבבים אחרים באותם שנים בהם הוחלפו כלי הביטוי של העט והנייר בשיחות שבעל-פה אל אזניים כרויות של חדי-מבט יחידי סגולה שהרגישו אלו אוצרות פלאיים גנוזים בקרבו של האיש שנמלט מכל רמז דק של פרסום כבורח מן הארי; כאשר אנחנו משתאים נוכח אמרתו הנחרצת של מי שכהגדרתו של ר' לוי יצחק היה בעצמו "א שטיק ר' אברהם" (="חתיכת ר' אברהם") הלוא הוא החסיד ר' שמואל שפירא אשר התבטא כי ההרגש בגדולתם של רבינו ורבי נתן כפי העולה מכתביו של רבי אברהם בן רבי נחמן רב ועצום הוא לדידו מזה העולה מתוך הלימוד בכתביהם עצמם; כאשר תלמידו הגדול שברוח החסיד ר' שמואל הורוויץ מוסר לנו בשם אנ"ש ש"אפילו בין תלמידי רבינו ז"ל היה [רבי אברהם בן רבי נחמן] חידושו!" (הקדמת המסדר והמלקט לספר חכמה ותבונה) ואנחנו מתאמצים לפענח ולו במעט את חידת ה"חידוש" הזה גם בין ראשונים כמלאכים; כאשר אנחנו מנסים לצרף לתמונה כוללת אחת את כל נקודות הקצה שמבליטות את המיוחדות שבו למן מערכות החידושים העיוניים והגאוניים מאין כמותם על הליקוטי מוהר"ן וסיפורי המעשיות מן העבר האחד ועד להקפדתו הקנאית הבלתי מתפשרת על מסירתה המדוייקת של כל שיחה ושיחה כהווייתה ללא כל תוספת ומגרעת כחוט השערה מן העבר האחר - הננו מגיעים על כרחנו למסקנה המתבקשת כי

רובם ככולם מהביאורים לחדשות לגמרי הם נחשבים!

כתב יד של רבי אברהם בן רבי נחמן ז"ל

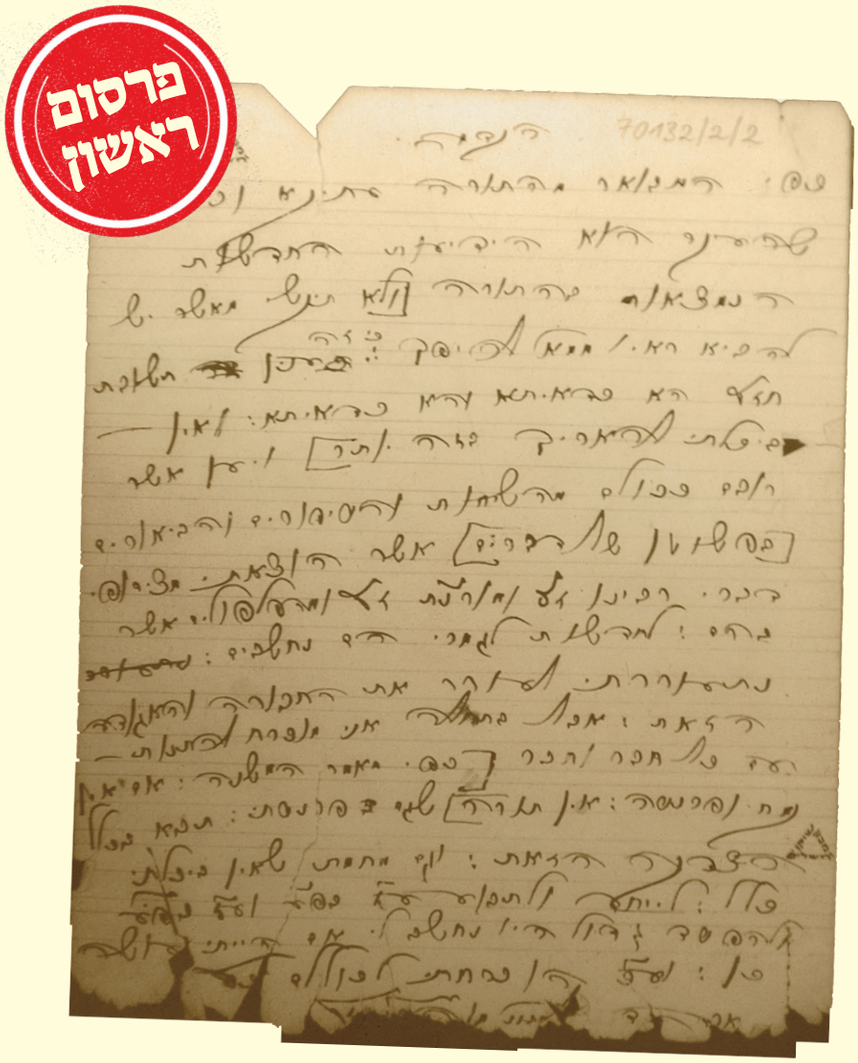

הקדמה

כפי המבואר מהתורה עתיקא וכו' שהעיקר הוא הידיעות החדשות הנמצאות בהתורה [ולא תיקשי מאשר יש להביא ראי'(ות) ממא'(מרים) להיפך כי זה (כ)ענין תשובת חז"ל הא כדאיתא והא כדאיתא: ואין ביכלתי להאריך בזה יותר] ויען אשר רובם ככולם מהשיחות והסיפורים והביאורים [בפשוטן של דברים] אשר הוצאתי מצירופי דברי רבינו ז"ל ומוהרנ"ת ז"ל ומהפלפולים אשר בהם: לחדשות לגמרי הם נחשבים: נתעוררתי לעורר את החבורה והאגודה הזאת: אבל בתחילה אני מוכרח להתנות עם כל חבר וחבר [כפי מאמר המשנה אם אין קמח ופרנסה: אין תורה] שגם פרנסתי תבוא בכלל הצדקה הזאת: וגם מחמת שאין ביכלתי כלל: לייחד ולתבוע ע"ז בפ"ע (=על זה בפני עצמו) וע"ז בפ"ע ולהפסד גדול היה נחשב לי אם הייתי עושה כן: וע"כ הוכרחתי לכוללם כנ"ל

אברהם בן לאמו"ר מוהר"ן ז"ל

אכן אותה "אמת" נעלמת ונשגבה שמייחדת את דרכו של רבינו היא זו שאותה שאב מלוא-חופניים ממעיינו ובהכוונתו של אביו הגדול שהיווה אספקלריא בוהקת ומובהקת לאור החמה והלבנה של הרב והתלמיד, כששאיבה בלתי פוסקת זו, בכל אופני היגיעה בגוף בנפש במוח ובלב, מספיגה ומגלמת בו את אותה "אמת" בשלימות כל כך מלאה ומוחלטת שקבעה את דמותו כסרגל וכמצפן בבחינת "כזה ראה וקדש" עבור כל חסיד ברסלב באשר הוא לדורות עולם.

■■■

מהו סודה של ה"אמת" הזו ולמה היא אכן לא ניתנת להגדרה מעצם מהותה כשבכל זאת אפשר ואפילו חובה להגדיר את מה שניתן להגדיר לגביה בצורה החדה והבהירה ביותר?

איה הם אפוא כל אותם שוחרי דעת שמקדישים ברבבותיהם את כל מרצם וכשרונותיהם לעיון בתורת הסוד ופנימיות התורה? איה הם כל שוחרי תורת תיקון העולם והגאולה? למה אנחנו לא מוצאים אותם עטים וששים על ה"ביאור הליקוטים" כעל כל הון?

מהי עיקרה של אותה "תורה שבעל-פה" שעברה מפה לאוזן דרכו של רבי נחמן מטולטשין, "ראש תלמידיו ומשרתיו ומשמשיו" של רבי נתן (כוכבי אור, שיחות וסיפורים מ"ו), באופן שכלפי אלו שלא זכו להתבסם מאורה, וגם אם המדובר הוא ב"רובם מאנ"ש", ועל אף ש"ביסוד האמונה ברוממות אדמו"ר ז"ל כולם משתווים בדעה אחת" (מכתבי ראבר"ן מכתב ב'), מתבטא רבי אברהם בנו ותלמידו ש"גם הם אין להם זכייה לידע מאור הגנוז והצפון מוהר"ן זצוק"ל" (שם מכתב ג')?

ניתן לגשת לבירורה של סוגיה זו מזווית אחרת ולהתבונן בה מבעד לעדשה של מצב התקבלות ספרי חסידות ברסלב בדורנו בקרב כלל שלומי אמוני ישראל. נתחיל משני ספרי ברסלב היסודיים: "ליקוטי מוהר"ן" של רבינו ו"ליקוטי הלכות" של רבי נתן. אין ספק שהספר "ליקוטי הלכות" קל הרבה יותר להבנה מהספר "ליקוטי מוהר"ן" (ראה למשל בהקדמת פרפראות לחכמה: "שמעתי דיבת רבים האומרים שזו היא אצלם המניעה הגדולה מכולם ללמוד ולהגות בדבריו ז"ל מחמת עומק המושג, כי נדמה להם שקשה לעמוד אפילו על פשוטן של דברים והרבה טענות היה לי עמהם בזה עד שהודו לדבריי כי הסברא הזאת הוא רק מפיתוי היצר..."). כפי שרבי נתן מסביר בהקדמת הספר, הרי שאחד מייעודיו בספר זה הוא ליטול מושג שבליקוטי מוהר"ן הינו "דיבור אחד" בלבד, קצר, סתום ומתומצת, ו"להרחיב הדיבור בזה... ולהאריך... כדי להסביר העצה בפשיטות", ועד כדי כך שאריכות זו גורמת לכך ש"בהשקפה ראשונה, קודם שמשימין לב להבין הענין היטב לאשורו... ידמה להקורא לפום ריהטא בכמה מקומות, אשר הארכתי למעניתי וכפלתי ושילשתי הדברים בכמה וכמה מקומות..." (ורק "המשים לב לעיין באמת בדברי רבינו ז"ל העמוקים מכל עמקות שבעולם ורחבה מני ים אשר אין ערוך אליהם, ואחר כך ישים לב היטב לדברי אלה אשר חנני ה' לחדש ולבאר בהם, יבין היטב כי לפי עוצם העמקות אשר בדברים האלה עדיין לא יצאתי ידי חובת הביאור אפילו במקומות שהארכתי מאד, מכל שכן בשאר מקומות שהייתי מקצר ועולה"). בכל מקרה: לרוב רובם של המעיינים הטירונים נראים דבריו של רבי נתן בליקוטי הלכות כמבוארים ומוסברים די הצורך ואף למעלה מן הצורך; לכאורה, הוא היה אמור אם כן להיות אחד מספרי פנימיות התורה הנלמדים ביותר בעולם! וכי מה יכול להוות פיתוח ושכלול מושלם ומשביע-רצון יותר לכל תורת הקבלה והחסידות מספר שמבחינה עיונית הריהו מבאר בהסברה בלתי מצויה את עומק כוונתם הפנימית ושורשם העליון של כל הלכות השולחן-ערוך, "ואפילו הדינים שבין אדם לחבירו המבוארים בחושן-משפט אשר אין איש שם על לב להבין מהם רמזים ודרכים לעבודת ה' יתברך", בקשרים ומבנים ודרכי חידוש שאין כדוגמתם בשום ספר אחר, ויחד עם זאת, מבחינה מעשית, הריהו שופע על כל גדותיו "עצות נפלאות ונוראות והתחזקות עצום ונשגב עד אין סוף ואין תכלית שיתחזק כל אדם להתקרב להשם יתברך בכל דרגה ודרגה, מכל מקום שהוא, יהיה מי שיהיה!" (שער הספר)?

ואם רק נוסיף לכך את מצבו הנפול כל כך של הדור, "עכשיו, בסוף הגלות, בעקבתא דמשיחא, אשר עכשיו ההסתרה מתגברת מאד מאד באלפים ורבבות הסתרות שבתוך הסתרה, אשר כל נביאנו מימות משה וכל האבות כולם הסתכלו והתנבאו על הדורות האלו על עוצם הצרות אשר יקרה לנו באחרית הימים, חס ושלום, ועיקר של כל הצרות הוא צרות הנפש אשר נתרחקנו עכשיו מהשם יתברך מאד מאד אשר לא היתה כזאת מימי קדם" (ליקוטי הלכות גביות חוב מיתומים ג' י"ב), "ורבים מישראל נפלו מאד עד שהם בעיניהם לאחר יאוש לגמרי" (שם אונאה ג'), כאשר לעומת זאת מזדקרים לעין ספריו של רבי נתן כהתממשות המידה הטובה המרובה ממידת הפורענות והרפואה המקדמת את פני המכה, "כי כמו שעתה הבעל-דבר והסטרא-אחרא מתפשט ביותר ויותר מימי קדם, כמו כן לעומת זה כבר חמל עלינו השם יתברך ושלח לנו כבר צדיקים כאלה שהשאירו אחריהם ברכה ספרים נוראים כאלה מה שלא היה בימי קדם אשר על ידם אנו יכולים להתחזק ולהחיות עצמנו עתה גם עתה" (בציעת הפה ה' ט'), "וכאשר נראה ונודע לכל מביט ומסתכל בספריו

הקדושים [של מורינו ורבינו הרב רבי נתן], שאף על פי שמרבה לדבר מכל המידות טובות וישרות, אבל עיקר ורוב דבריו יסובבו על עניין התחזקות, לחזק ולאמץ כל הנחשלים והעייפים והיגעים לבל יתייאשו עצמם מן הרחמים" (כוכבי אור, חכמה ובינה ל"ט), ושעל כן מילתא דפשיטא ומילתא דמסתברא היא כי "יש לעסוק בספרי מוהרנ"ת ז"ל יותר מבספרי אדמו"ר ז"ל בעצמו, כי בימינו אלה שעובר על כל אחד מה שעובר בגוף ובנפש צריך להיות עיקר הלימוד בספרי מוהרנ"ת ז"ל על אשר על ידו היה ביכולת אדמו"ר זצ"ל להוריד את דבריו הנוראים ולעורר ולחזק בהם גם אנשים מגושמים ומונחים בעומק השאול תחתיות כמונו" (הקדמת כוכבי אור הערה ז'); לכאורה, מקומו הטבעי של ספר חי ומחיה שכזה בכל בית מדרש ובכל בית בישראל, היה אמור להיות יחד עם התנ"ך, הש"ס, הרמב"ם, הטור, השולחן ערוך והזוהר, כחלק בלתי נפרד מנופו של המדף המרכזי בארון הספרים היהודי וכספר יסוד וחובה שממנו יוצאים ואליו שבים כאוויר לנשימה וכבאר מים חיים?

בפועל אנחנו עדים למצב הפוך: הספר ליקוטי מוהר"ן, עם כל הקושי (המדומה או הלא מדומה) שבהבנתו, פרץ כבר מזמן את גבולותיהם הצרים של בתי המדרש הנקראים להדיא על שם רבינו הקדוש והוא הולך וקונה מקום של כבוד והשפעה גלוייה במעגלים ההולכים וגדלים מיום ליום. "משפיעים" ודרשנים ומגידים ידועי-שם ובעלי מוניטין שאינם מגדירים את עצמם כלל וכלל כחסידי ברסלב ואולי אפילו ייעלבו אם מאן-דהו יכנה אותם כך, וביניהם גם כאלו המתפקדים כ"אדמורי"ם" לכל דבר ועניין, מצטטים כיום, בשיחותיהם הנשמעות והמופצות לרבים או בדברי התורה המודפסים שלהם הנקראים בשקיקה על ידי המונים, מובאות רבות מ"ליקוטי מוהר"ן" ללא כל נקיפת לב וחלקם אף מקיימים בו שיעורים קבועים המשודרים לכל המון בית ישראל בערוצים הכי רשמיים בציבור היראים. חומות ההתנגדות והדחייה שקבוצות חסידיות רבות ושונות הגביהו ועיבו במשך זמן שנפרש על פני כמאתיים שנה כמחסום ומחיצה של ברזל מול הספר הזה התפוררו אט אט לאבק פורח וה"תפרים" שאי אלו מביניהם המליצו לתפור בהם את דפי הספר גם לאורך כל צידיהם השמאליים של שתי כריכותיו ולהחביא אותו הרחק מן העין על גביו של ארון ספרי הקודש כסגולה צרורה והתומה ש"אין לנו רשות להשתמש בה אלא לראותה בלבד" - נפרמו ובלו כבר מזמן מבלי להותיר עקבות.

"ביאור הליקוטים" שכל כולו חתירה תהומית מתמדת אחר סתרי תעלומות "הניגון והריקוד" של תורת הרב והתלמיד עצמם מהם "לא טעם העולם כלום עדיין", הוא זה שנותר בינתיים טמיר מכל טמירים

אך מהו, בהקבלה, מצב התקבלותו של הספר ליקוטי הלכות? בינתיים הוא רחוק ממצב מרנין זה כרחוק מזרח ממערב. את תכני ההתחזקות שבו אכן שואבים היום כולם בדליים ובחביות וממלאים את בריכותיהם מגדה לגדה, אין היום שיטה פדגוגית שלא החליפה את התבנית הנוקשה של "החניך המושלם" עם ההבנה ה"ברסלבית" לתנודות ותהפוכות "העליות והירידות" וגם חמורי הסבר ומזעיפי הפנים מן הסוג הקפדני ביותר שמבין המוכיחים בשער אימצו היום עד האחרון שבהם את המשקפיים של "תורת אזמרה" אם לא כברירת מחדל בלעדית אז לפחות כשילוב הכרחי בין שאר המרכיבים, אך בניגוד חד ליחס המתקיים לגבי הספר "ליקוטי מוהר"ן" ששמו המפורש נישא לרוב בשפתותיהם של דולי ומשקי מימיו בגאון, כאן משום מה בוחרים כמעט כולם לבשל את המטעמים הללו בכלי שני או שלישי כשהם חוששים עד מאד להציץ לסועדים את הגחלים עצמם כתנור מומלץ... רבים הם המצטטים קטעים שלמים מליקוטי הלכות אך לא "בשם אומרם" אלא תוך הפנייה סתומה ל"ספרים הקדושים". מדוע הם נוהגים כך? מדוע הם חוששים להצביע על הספר הזה ככתובת ישירה לכל הצמאים לדברי אלוקים חיים ובמקום זאת הם מעמידים את עצמם בין השותים בצמא את דבריהם לבין המקור והמעיין עצמו כמתווכים או אפילו כמסננים?

תלמידו הגדול שברוח החסיד ר' שמואל הורוויץ מוסר לנו בשם אנ"ש ש"אפילו בין תלמידי רבינו ז"ל היה רבי אברהם בן רבי נחמן חידוש!" ואנחנו מתאמצים לפענח ולו במעט את חידת ה"חידוש" הזה גם בין ראשונים כמלאכים

נמשיך הלאה לספר "ביאור הליקוטים". כאן התמיהה כבר מתעצמת עשרת מונים. מדובר בספר שמצד אחד מפענח את צפונותיו של הספר ליקוטי מוהר"ן בשיטה למדנית גאונית יוצאת מן הכלל שללא כל ספק ניתן להעמיד אותה בשורה אחת עם שיטות הלימוד של גאוני הגאונים שמבין ענקי הראשונים והאחרונים. דומה שמעולם עוד לא נכתב ספר קבלי חסידי שצולל בעזרת משנת כללים סדורה שכזו עד לעומק מעמקי השיתין כשהוא מבסס בזה אחר זה מבני פאר והדר איתנים ומוצקים ברזי רזים העומדים ברום רומם של עולמים. מאידך, הרי הוא מביע בעוז ובבטחה שכזו מעיינות

ותהומות של דברי התעוררות והתחזקות שלא ניתן להעלות על הדעת דיבורים חריפים ונחרצים וכלל-עולמיים מהם. הקלקולים הקשים ביותר נהפכים בכוחה של התשובה האמיתית לעטרות וכתרים, הירידות הכי נוראות יוצרים כך את הנועם הכי ערב של השיר העליון מכל השירים וכל הסבל והייסורים מתגלים כנסיבות הכרחיות לתענוג העליון שבכל התענוגים כשכל הקורות והמאורעות הפרטיות והכלליות שבכל הדורות סוללים יחד את הדרך לגאולה הנצחית שכל אחד ואחד הוא חלק ממנה ושותף מלא לה ולא יידח ממנה נידח. איה הם אפוא כל אותם שוחרי דעת שמקדישים ברבבותיהם את כל מרצם וכשרונותיהם לעיון בתורת הסוד ופנימיות התורה? איה הם כל שוחרי תורת תיקון העולם והגאולה? למה אנחנו לא מוצאים אותם עטים וששים על הספר הזה כעל כל הון? אם לדון במספרים, אולי לא נגזים אם נאמר שהוויכוח לגבי כמות הלומדים בספר הזה באופן קבוע ויסודי נע בין כמות מספר אצבעותיה של יד אחת או של שניים... לא רק שכמעט אין לו לאותו ספר דורש ומבקש אלא שמחוץ לחוג חסידי ברסלב הוותיקים כמעט ואין איש שיודע בכלל על קיומו של אדם בשם זה וזאת אחרי עשרות שנים של פעילות חובקת ארץ ועולם להפצת מעיינותיה של תורת ברסלב על כל הכלול והמשתמע! מהו ביאורה של התופעה הזו?

מי שכהגדרתו של ר' לוי יצחק בנדר היה בעצמו "א שטיק ר' אברהם" (="חתיכת ר' אברהם") הלוא הוא החסיד ר' שמואל שפירא התבטא כי ההרגש בגדולתם של רבינו ורבי נתן כפי העולה מכתביו של רבי אברהם בן רבי נחמן רב ועצום הוא לדידו מזה העולה מתוך הלימוד בכתביהם עצמם!

היישוב לתמיהה זו קשור באופן שאיננו ניתן להפרדה בבירורה של הסוגייה בה פתחנו. כשזו תתבהר נבין כי אין פירושו של דבר שספר אחד מצליח להתקבל יותר, ספר אחר פחות וספר שלישי פחות עוד יותר וללא כל השוואה, אלא שמראש ועד סוף מדובר אך ורק בספר אחד ויחיד, באותו "ליקוטי מוהר"ן" עצמו, שהחלק החיצוני ביותר שלו, התורה שבכתב, מתקבל כולו כמעט ללא כל קושי; החלק הפנימי יותר שלו, הלוא הוא הספר "ליקוטי הלכות" שבין שורותיו מנשבת רוח פי שניים מצפונות צפונותיהם של אותם תורות עצמם (ליקו"מ ס"ו), נתקל בהרבה יותר התנגדות; ואילו החלק הפנימי ביותר של אותו ספר עצמו, הלוא הוא "ביאור הליקוטים" שכל כולו חתירה תהומית מתמדת אחר סתרי תעלומות "הניגון והריקוד" של תורת הרב והתלמיד עצמם מהם "לא טעם העולם כלום עדיין" (חיי מוהר"ן ש"מ), הוא זה שנותר בינתיים טמיר מכל טמירים.

חוזרים אנו אם כן לשאלת המוצא: מהו אפוא טיבה של אותה "פנימיות שיש בספרו מה שאין נראה על פי פשוטו כלל" (שם שמ"ז) המתנוצצת ומבזיקה מבין דפי ספרו של אותו "איש כשר" (שם) "אשר כל ימיו היה עוסק בהתבודדות והיה דבוק בהשם יתברך תמיד וכל חידושיו שחידש היה מה שהשם יתברך עזר לו על ידי ריבוי התבודדות שלו... שזה בחינת רוח הקודש ממש" (לשון ר' לוי יצחק בנדר במכתבו לר' שמואל הורוויץ כחלק מהצעתו לנוסח שער הספר ביאור הליקוטים), שביאוריה של פנימיות זו לא רק שהינם "מאד מאד מוכרחים ונחוצים לאנ"ש" (מכתבי ראבר"ן מכתב א') אלא שכפי שהוא עצמו כותב באותו ספר ובחריפות שכזו, הרי שבלעדיהם, גם "אם ילמוד [כל הספרים הנכתבים מהחכמים שבדורות הקודמים, ש...באופן אחד, נחשבים גם הם לתורה שבכתב] וגם אם יאמין בזה, וירצה לעשות ולהתנהג בהנהגות לימודיו, ולא יאמין בדברי החכמים הנמצאים בכל דור ודור וריבוי ספריהם שמחדשים ומוציאים בדבריהם הקדושים - אין לנו טועה ותועה מדרך האמת יותר מאתו!" (ביאור הליקוטים ס"א)?

כמו לגבי כל דבר בעולם, גם כאן מתקיימת כמובן חלוקה ברורה בין הרובד הניתן לתיאור של אותה פנימיות לבין עצם המהות הנעלמת שלה שביחס אליה מתאונן רבי אברהם בהקדמת ספרו ביאור הליקוטים כי "כל אשר הרביתי לחקור ולדרוש, באיזה סדר, ובאיזה אופן, להציעם ולהוציאם לזולתי, לא עלתה בידי מאומה. ובתכלית ההיפוך ניתוסף ונתרבה אצלי מחמת זה, כמה דילוגים ומחוקים ושינויים ללא סדרים, עד כי לא רבים יחכמו לבוא על ידם למכוון אשר סבבתי עליו", כשהסיבה היחידה להדפיס בכל זאת את הדברים ו"להסבירם ולהאירם על פני תבל" היא האמונה "כי גם שערה דשערה מהברקת האור שמגיע מאתה לאחד מני אלף גם כן כדאי וכדאי". נניח אפוא כעת למה ששום מילה לא תקרב אותנו אליה כהוא-זה וננסה להתחקות לכל הפחות אחר המסגרת הגלוייה יותר של אותה מהות נעלמת שככל שניטיב יותר לשרטט את רישומי קוויה החיצוניים כן ייקל עלינו לשאת את נפשינו לעשות את אשר מוטל עלינו לעשות בפינו ובלבבנו על מנת לחתור ולבקש כדבעי בכל רגע ורגע מימינו ולילותינו את מעמקי מעמקיה הפנימיים.

■

המשך בגליון שיראה אור בעזרת ה' לכבוד עשרה בטבת.

...וְצִוָּה אוֹתָם לְהַשְׁקוֹת אֵילָנוֹת, גַּם יֵשׁ לָכֶם רְשׁוּת לַעֲסֹק בְּשֹׁאָר
פַּרְנָסוֹת אֲבָל בָּזֶה תִּשְׁתַּדְּלוּ לְהַשְׁקוֹת אֵילָנוֹת (סיפורי מעשיות מעשה מחיגר)

חברים מקשיבים

בכל מסעות חייו של החסיד הגדול
והקדוש רבי אברהם בן רבי נחמן חזן
זצ"ל היה עוסק בהפצת המעיינות חוצה
ובקירוב נפשות אל הרועה הנאמן ● ראשי
פרקים מקורות חיי תלמידיו ומקורביו
ושומעי לקחו של האיש אשר רוח בו, רבי
אברהם ברבי נחמן זצ"ל, וסיפורים ושיחות
מופלאות מאשר שמעו מפיו והתהלכו
לאורם כל הימים

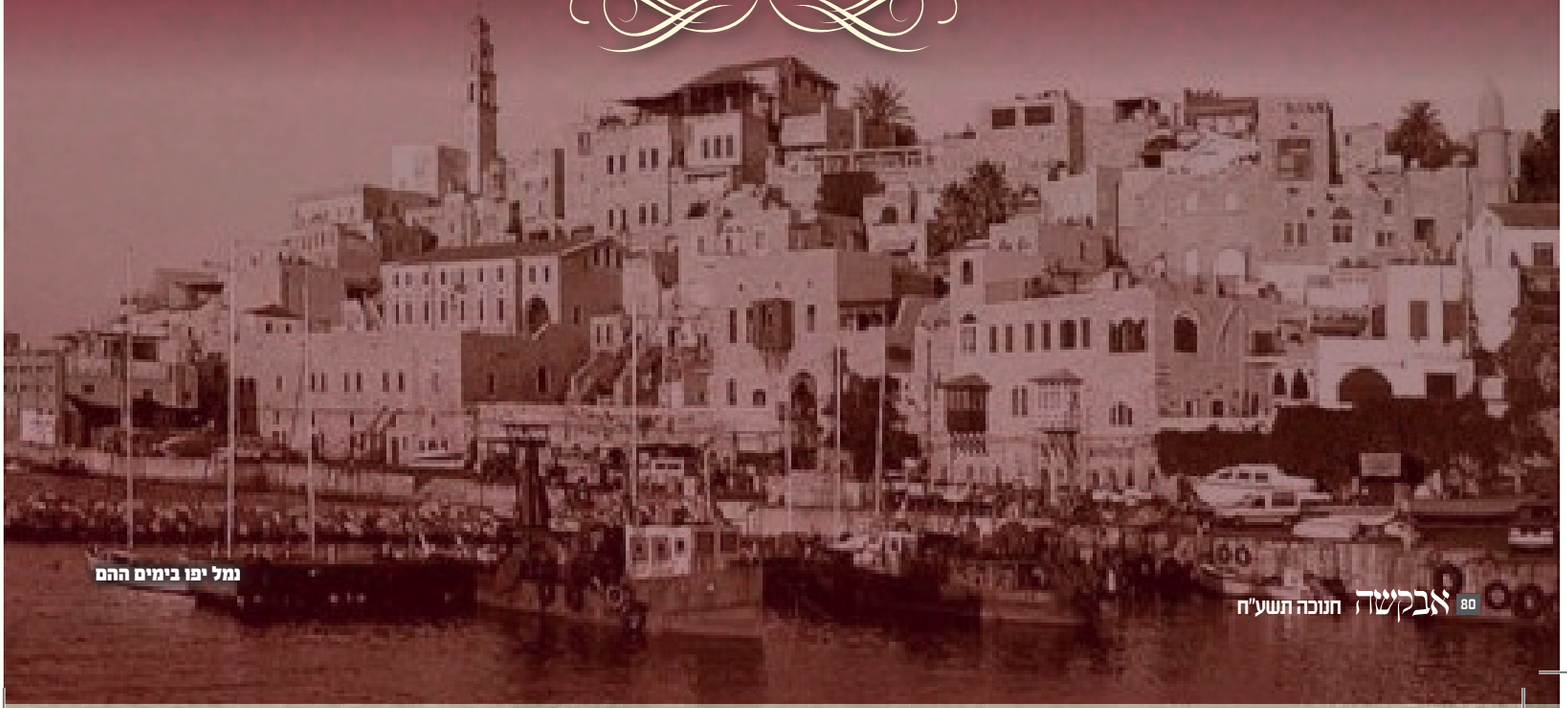

נמל יפו בימים ההם

הצוואה הגדולה של החכם דקדושה לבניו ותלמידיו הנאמנים "להשקות אילנות" ליוותה את ר' אברהם ז"ל בכל מסעות חייו הקדושים. מימי נעוריו ועד זקנותו, בימי שבתו בחוץ לארץ ובעשרים שנות מגוריו בארץ ישראל, עסק תמיד בכתב ובעל פה להשקות את אילנות ולקרב נפשות להשם יתברך, לקשרם בעבותות של אהבה לאור האורות המאיר בכל העולמות.

ואמנם השפעתו הכבירה של ר' אברהם ז"ל היתה ניכרת היטב בכל מקום בו "קינן", בתהלוכות חייהם של מקורביו שומעי לקחו, בתבערת לבבם, בכיסופיהם והשתוקקותם, בעבודתם היוקדת, בשיגם ושיחם, בתמימותם ופשיטותם בקיום עצותיו הנאמנות של רבינו הק' בקימת חצות ובהשתפכות נפשם לפני בוראם, ובעיקר בדבקותם עד כלות באורו של צדיק הדורות.

איש אשר רוח בו היה ר' אברהם ז"ל, והיה מתהלך כנגד רוחו של אחד ואחד לפי מדרגתו. על מקורביו נמנו פשוטי עם וגאוני ארץ, ועם כל אחד היה משוחח ומדבר לפי כוחו והשגתו.

לא ניתן להקיף במסגרת מאמר אחד את יריעת קורות כל המקורבים והנפשות אשר קירב ר' אברהם ז"ל לאורו של רבינו הק', לשם כך זקוקים אנו לסדרת מאמרים ארוכה, ועוד חזון למועד בס"ד לפרוס את תולדותיהם בגיליונות הבאים עלינו לטובה.

אכן, פטור בלא כלום אי אפשר, ובפרט שרבינו הק' צפה ברוח קודשו וחפץ היה ש"יספרו כמה מעשיות מאנשי שלומנו, ומכל אחד ואחד יהיו כמה מעשיות" (חיי מוהר"ן שכז).

לעת עתה לרגל מלאות מאה שנה להסתלקותו - תקופת ימים הראויה לציון - אמרנו נלקטה נא מהנגלות והידוע בקרב אנ"ש, על עסקו בהפצת המעיינות חוצה, והנפשות שהיה להם חיבור עמו, הן מעט הן הרבה. וסידרנום לפי סדר השנים לערך.

ר' פנחס מקיבליטש ז"ל

מהנפשות הראשונות שעשה ר' אברהם ז"ל לענין רבינו הק', היה ר' פנחס מקיבליטש ז"ל, אשר לאחר נישואיו עבר להתגורר באומן והיה סמוך על שולחן חותנו כנהוג, חותנו שהיה מחוג המתנגדים היה מרבה לדבר עמו כנגד חסידי ברסלב, עד שיום אחד מרוב דיבוריו התעורר ר' פנחס'ל לבדוק במו עיניו ולראות במה מדובר. ר' פנחס'ל היה באותה עת ראש חבורת האברכים של החסידות שאליה השתייך, בעיר אומן, לאחר שרבו מינה אותו לכך.

מיד בהיכנסו אל הקלויז, הרגיש ר' אברהם ז"ל בחיפושי נפשו, הוא פנה אליו ואמר לו "אברך, בוא ועלה עמי אל העלייה", הוא עלה עמו אל עליית הקלויז ולמד עמו את התורה 'תשעה תקונין' בליקוטי מוהר"ן סימן כ'. ר' אברהם היה אז בימי עלומיו ולבו נפשו בערה כיקוד אש באורו של רבינו, ר' פנחס'ל שמע מפיו דיבורים כאלו שלא שמעתן אוזן ומיד גמר אומר לדבק עצמו בדרך רבינו. מאז הלך והתקרב עד שנעשה מגדולי המקושרים לרוח אפנו.

עד מהרה נתגלה הסוד ברבים; "ר' פנחס'ל 'ראש חבורת האברכים' נעשה ברסלבר!", קרוביו לא אבו להשלים עם ה'אבידה' וקמה נגדו התנגדות עצומה. משראה ר' נחמן מטולטשין ז"ל שהדברים מגיעים לידי סכנת-נפשות, יעץ לו לנסוע לכפר סטאפאטשיק הסמוך, שם התגורר אחד מאנשי מוהרנ"ת ז"ל.

לאחר מכן העתיק ר' פנחס'ל ז"ל מגוריו לקיבליטש, שם נעשה מלמד דרדקי ועל ידי כך קירב עשרות נערים לדרכו הקדושה של רבינו, אמנם כשנודע הדבר לאבותיהם, קמה עליו גם שם התנגדות קשה, אך אלו שנשארו דבוקים אליו נעשו עובדי ה' מופלגים ונודעים.

(כפתור ופרח)

החבריא בברדיטשוב

אחת הערים בהן שהה ר' אברהם ז"ל רבות והבעיר בה את אשו הקדושה של רבינו, היתה ברדיטשוב. בין המקורבים הגדולים שקירב שם והשפיע עליהם, היו:

ר' ברוך גלנט ז"ל

היה מבקש אלוקים ועובד ה' מופלג, התקרב על ידי ר' בנימין פארבער (הצבי) ז"ל, היה זה כשהבחין בו ר' בנימין כשהוא מתייגע בתפילתו בכוונה, אמר: "הלב היה שייך אל המעיין...", ניגש אליו ודיבר עמו מרבינו. ולאחר שהגיע ר' ברוך לסעודה-שלישית שהשתתף בה ר' אברהם ז"ל ושמע את דבריו הקדושים, וראה את הריקוד שלאחר מכן, גמר אומר לשים חלקו עם אנשי שלומנו.

ר' שמואל הורביץ ז"ל מפליג בספרו 'ימי שמואל' על עבודתו של ר' ברוך ז"ל את ה' ברשפי שלהבת, איך שהיה מאריך ב'בריך שמיה' שבפתיחת הארון בכוונה עצומה.

השאיר אחריו בן, ר' יוחנן ז"ל, שאף הוא כאביו היה משומעי לקחו של ר' אברהם ז"ל ושמר את היהדות במסירות נפש אחר כך בימי הקומוניסטים. ר' יוחנן גלנט ז"ל היה מאלו שר' שמואל הורביץ ז"ל כתב עמם את הספר 'אבניה ברזל' בהיותו באומן.

שנה אחת לא הביא ר' ברוך גלנט ז"ל את בנו הבחור יוחנן לקיבוץ אנ"ש באומן בראש השנה, על אף שהפציר בו בנו מאוד שיקחנו עמו, מחשש שמא בדרך יתפשו השוטרים

ר' ברוך גלנט ז"ל (באדיבות ג.נ.)

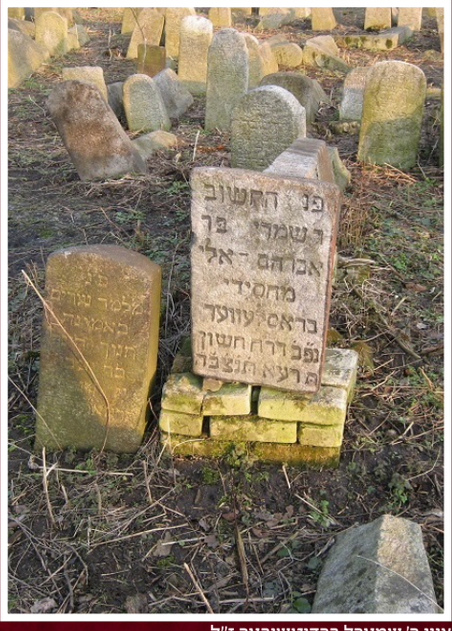

ציון ר' שמערל ברדיטשובער ז"ל

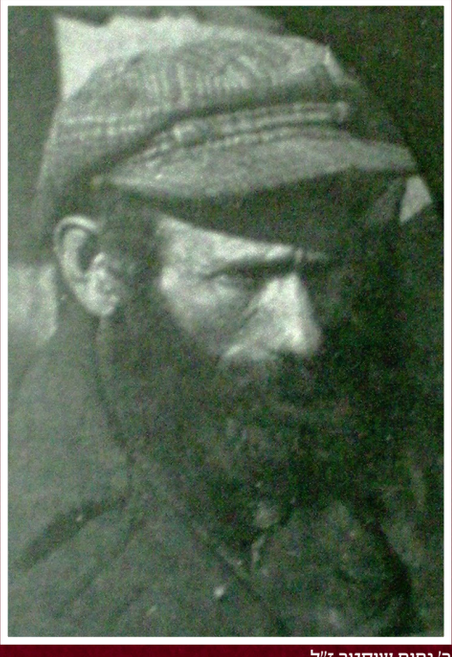

ר' נחום שוסטר ז"ל

את בנו ויגלו כי הינו עריק מהצבא. בהגיעו לאומן, שאלו תיכף ר' אברהם ז"ל: היכן יוחנן בנך? ענה לו ר' ברוך שלא הביאו מחשש שמא יתפסוהו. ר' אברהם ז"ל, שענין ריבוי הנפשות בקיבוץ הקדוש בער בלבו, הפטיר: "חבל, הרי אם היית מביא אותו, היית מקיים דבר נשגב כזה כהעקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו". (שיש"ק ג-תצא)

רבי שמער'ל (שמריהו) ברדיטשובר ז"ל

נתקרב ע"י ר' אברהם ב"ר נחמן ז"ל באחד מביקוריו בברדיטשוב. העתיק יחד עם ר' אלטר טעפליקר ז"ל את הספר 'ביאור הליקוטים'. יסד 'חברת משניות' לחבורת אנ"ש בעירו. ר' שמואל העשיל פרידמן ז"ל כותב בספרו: "שבת קודש אחר סעודת שחרית הלכתי לאנשי שלומנו.. ונשארתי שם על סעודה שלישית; למדנו את ספר רבינו הקדוש, ר' שמעריל למד ואנחנו שמענו. וגודל החיות והשמחה וההתלהבות שהרגשתי אז - אי אפשר לבאר בכתב" (תולדות שמואל עמ' י).

ר' מנדל מטשערנוביץ ז"ל

אחיו של ר' שמערל, העתיק את הספר 'כוכבי אור' מכתב יד ר' אברהם ז"ל, בצעירותו עבר לטשערנוביץ כדי להינצל מגיוס לצבא והיה בא משם לאומן לראש השנה.

ר' בנימין פארבער ז"ל

איש תמים במעשיו שעל ידו נתקרב ר' ברוך גלנט ז"ל. היה צבע בגדים ובעת שהיה מכניס את הבגדים ליורה הרותחת, היה מוציא מחיקו דפי ספרים ולומד בהם או מפרש שיחתו לפני ה' בבכי ובדמעות שליש, היה הולך בחצות לילה יחד עם חברו ר' יעקב פילמער ז"ל לעריכת חצות ותפילה ולימוד על ציון הרב הקדוש מברדיטשוב זי"ע. בשנת תרס"ג עלה לתקופת מה לארץ הקודש.

ר' מנחם נחום שוסטער ז"ל

מקור חוצבו מהעיירה למאז' שבפולין, בהיותו יתום מאביו נשלח ע"י משפחתו לברדיטשוב ללמוד מלאכת הסנדלרות ושם נתקרב לחבורת אנ"ש ולמד מהם דרכי עבודת ה'. כשחזר לפולין המשיך בעבודתו באמת ובתמים כפי שלמד בברדיטשוב, ועל ידו התקרבו גדולי תורה וגאונים מופלגים שנעשו אחר כך מגדולי אנ"ש, הלה הם: ר' מרדכי מסוקולוב ז"ל, ר' שלמה גבריאל הכהן ז"ל, ר' אפרימל ז"ל ור' פנחסל מפשעדבורז ז"ל.

ר' נחום דר תקופה בברדיטשוב ואחר כך באומן, ר' אברהם ז"ל היה נוהג בבואו לאומן להתאכסן בביתו ולדבר על שולחנו בתורת רבינו הק'. אחיו ר' דוד ז"ל היה אף הוא מאנשי ר' אברהם ז"ל.

ר' נחמן שטרקס ז"ל

אחיו של ר' נחום שוסטר, בהיותו בחור מאורס, בשבת השניה לארוסיו, ישב עמו ר' אברהם ז"ל משך כל יום השבת ודיבר עמו זמן רב, כשבכוונתו למנוע ממנו לצאת לטייל עמה ברחובות קריה. והיה ר' נחמן מספר זאת כל פעם, והיה אומר שאינו יכול לשכוח את הדיבורים שדיבר עמו אז באותה שבת, שהיו לו להוראה לכל ימי חייו. (שיש"ק ה- רנד) ר' נחמן ז"ל מסר נפשו עבור היהדות בזמן הקומוניסטים ואף ישב בסיביר כמה שנים על כך, התפרסם בארץ ישראל עקב 'פרשת יוסלה' נכדו, כאשר לחם במסירות נפש למען יישאר נאמן לה' ולתורתו.

ר' יעקב פילמער ז"ל

נקרא גם ר' יעקב שניידער - החייט, על שם מלאכתו. דר בברדיטשוב ושם הכיר את ר' אברהם ז"ל, היה הולך ברגל מברדיטשוב לאומן. עלה לארץ הקודש בתרס"ה וגר ביפו ובירושלים, עובד ה' ומצויין בהתבודדות, משכים חצות ועוסק רוב היום בשיעורים קבועים (ימי שמואל ב' קסג) באמצע עבודתו היה לומד בעל-פה ספרי רבינו וספרי קבלה. ר' שמואל הורביץ ז"ל, שקיבל ממנו הרבה, כותב: "וכן סיפר לי כי מעת שבא לארץ ישראל, היה ידיד נאמן ומקורב מאד לר' אברהם ב"ר נחמן ז"ל בכל כוחו ומאודו, וכמעט רוב מנוחתו של ר' אברהם ז"ל היה בביתו של רבי יעקב, כי היה אצלו כמו בן בית, והיה לרבי יעקב בית מיוחד בשביל עבודתו, והתגורר ר' אברהם ז"ל עמו והיה מדבר עמו בעבודת ה'" (ימי שמואל פרק קע).

ר' גדליה ברגר ז"ל

עלה לארץ הקודש בתרס"ה לערך, בעל ייסורים ועני מופלג, אך מלא אמונה ושמחה. אמר בשם ר' אברהם ז"ל, שכל אחד המקורב לרבינו הק' צריך להרגיש שהוא כמו ננס על גבי הענק, שמצד עצמו הוא קטן ושפל כמו ננס הנמוך מאד, אבל מצד הענק הוא גדול מאד וגבוה מכולם. (אוצר נחמני קה).

ר' שמואל מאיר אנשין ז"ל

מקור חוצבו מהעיירה זינקוב, התקרב בברדיטשוב בשנת תרס"ג על ידי ר' ברוך גלנט ז"ל שלמד עמו ב'ליקוטי הלכות' והלהיב את לבו לעבודת ה'. לאחר מכן נסע לאומן וישב שם תקופה ניכרת. בשנת תרס"ד עלה לארץ ישראל, היה קרוב מאוד לר' אברהם ז"ל בימי שבתו בירושלים, ר' אברהם הועידו לכתוב מפיו שיחות קודש מרבינו ומוהרנ"ת אשר שמע וקיבל מאביו ר' נחמן טולטשינער ז"ל. כתב מפי ר' אברהם ז"ל את הקונטרס 'ימי התלאות', וכן שיחות וסיפורים שנכללו בספר 'אבניה ברזל', כפי שרשם ר' שמואל הורביץ

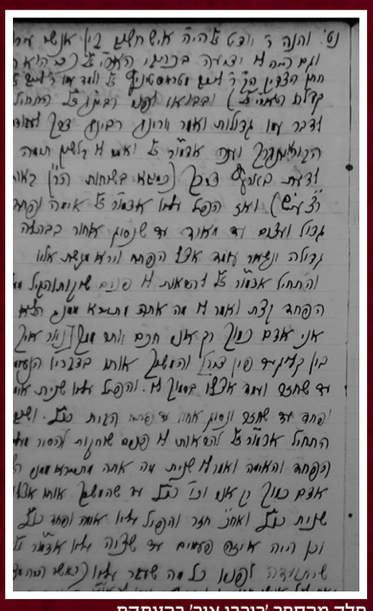

חלק מהספר 'כוכבי אור' בהעתקת ר' מנדל מטשרנוביץ ז"ל

ר' נחמן שטרקס ז"ל

ר' יעקב פילמער ז"ל

ז"ל בספר "מכתב יד ר' מאיר אנשין שכתב מרבי אברהם ז"ל, ורבי אברהם הגיהם".

ר' אברהם אמר לו פעם: דע לך שכל מה שאתה שומע ממני, סיפור דברים או שום שיחה, הוא אמת צרופה ומזקקת, 'לויטער אמת'. (שיש"ק ו-עד)

בשנת תרע"ב עבר ר' שמואל מאיר לדור ביפו והחל לעבוד יחד עם ידידו ר' שמואל העשיל פרידמן בדפוס בעיר. לא חלף זמן רב, והם גילו למגינת לבם כי מדפיסים בדפוס בו הם עובדים, ספרים חיצוניים המכילים דברים הנוגדים את האמונה הקדושה.

הם לא ידעו לשית עצה לנפשם, האם עליהם לעזוב את מקום עבודתם ולהפקיר את מקור פרנסתם?

פעם אחת ר' אליהו חיים רוזין עמד מאחורי ר' אברהם ב"ר נחמן ז"ל בעת התבודדותו על ציון רבינו ז"ל, ושמע ממנו תחנוניו ובקשותיו, וחזר כמה וכמה פעמים על המילים האלה: "ריבונו של עולם! היכן לוקחים האמונה שכל דיבור אינו נאבד? היכן לוקחים האמונה שכל אנחה וכל גניחה אינם נאבדים? אהה! אהה! היכן לוקחים? היכן לוקחים?..."

החליטו להימלך בדעתו של ר' אברהם ז"ל. כתבו לו איגרת ובה סיפרו לו גופם של דברים. ר' אברהם, כמנהג אנ"ש שלא לייעץ לשום אדם בפסקנות באשר לענייניו הפרטיים, השיב להם איגרת וזו לשונה:

"כבוד ידידי ר' שמואל מאיר נ"י. אודות שאלתו בדבר ההדפסה אשר שאל מאיתי, עלה כעת ברעיוני, כי בלי ספק נמצא ביכולתו להתעקש בבקשתו מבעל הדפוס, שכאשר יגיע לידו דף או עמוד מדברי הכפירות והחרופים, יחליף וייתן זאת העבודה לפועל אחר, ולא מידיו תצא פעולה כזאת, להחטיא את הרבים בכפירות הנשתוות לעבודה זרה ממש, ואשר על כאלה חייב האדם למסור את נפשו, ייהרג ואל יעבור, ובפרט שהמחרף גרוע מכולם, כמבואר מדברי חכמינו ז"ל. גם אם אין ביכולתו למסור את נפשו ולעזוב לגמרי עבודת חטא הרבים כזה, על כל פנים, יש ביכולתו לקבל על עצמו זאת המסירות נפש להנות את בעל הדפוס בעבודה חצי שעה בכל יום יותר מפועלים אחרים (ואפשר יותר מחצי שעה) ואפשר, בעד זה היתרון יגמול איתו בעל הדפוס זה הגמול הנ"ל, אשר לא יפסיד ויחסר כלל בזה.

"ואני עשיתי מה שמוטל עלי, להזהירו ולהודיעו מכל זה, ויותר אין להאריך. נאום ידידו ואוהבו, ומייעצו לחייו, בגוף ובנפש, אברהם חזן.

"ולפרוש בשלום ר' שמואל העשיל נ"י, ומאליהם יבינו, שלדעתי יש להם להתחבר, שיבקשו שניהם זאת הבקשה מבעל הדפוס, ובכל לב ונפש, כאשר יבקש האדם על חייו הגשמיים בכל לב ונפש מהבא להורגו, חס ושלום. כי 'המחטיאו קשה מההורגו' (כמבואר בדברי חכמינו ז"ל) וגם בתחילה יבקשו ויתפללו על זה מהשם יתברך, אשר בידו לב כל נפש (פלגי מים לב מלך וכו') וביקשתם משם וכו' ומצאת. כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, ידידו ואוהבו, אברהם הנ"ל".

כשהזדמן ר' אברהם ז"ל ליפו השאיר את המכתב בבית ר' שמואל העשיל. כשהגיע המכתב לידי ר' שמואל מאיר והוא קרא את הכתוב בו, שוב לא היה לו ספק מה עליו לעשות, בהיותו חכם המבין דבר מתוך דבר; הוא החליט על אתר לנטוש את עבודתו ולעלות ירושלימה. עוד באותו יום החל לארוז את חפציו, לתמיהת אשתו, מה זאת? סיפר לה על המכתב שקיבל מר' אברהם ז"ל והמשיך לארוז.

הדבר ארע ביום ב' לחודש אלול שנת תרע"ב. וכך כותב חברו ר' שמואל העשיל ביומנו: "קודם הצהרים באתי ליפו ומצאתי שידידי ר' מאיר נ"י עם בני ביתו מכינים את עצמם עם כל החפצים לחזור ירושלימה; הלוואי שאזכה גם כן עם בני ביתי לחזור ירושלימה..." (תולדות שמואל, עמ' קסז).

ר' שמואל מאיר ז"ל הדפיס הספרים: הגדת 'אור זורח', קונטרס 'מאיר עיניים' דרוש מליקוטי הלכות בגנות תאוות ממון, וכן חלק מליקוטי הלכות.

ר' שמואל העשיל פרידמן ז"ל

מקור חוצבו מהכפר 'ז'ילוב' הסמוך לברדיטשוב, נתקרב על ידי ר' שמשון איסרוב ור' שמעריל ברדיטשובער. לראש השנה תר"ס נסע לאומן, שם העתיק את כתבי ר' אברהם ז"ל. באותה שנה עלה ארצה, כאן ישב רבות עם ר' אברהם ז"ל ושמע מפיו דיבורי אמת ואמונה הנובעים ממקור החכמה. גם לאחר שהעתיק מגוריו מירושלים ליפו, היה ר' אברהם מבקר בביתו לפרקים ומדבר עמו מרבינו, ר' שמואל העשיל מזכירו רבות בספרו 'תולדות שמואל':

ר' מרדכי מסוקולוב ז"ל

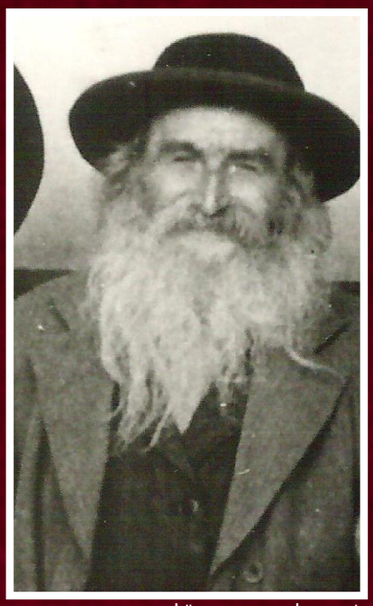
ר' שמואל מאיר אנשין ז"ל

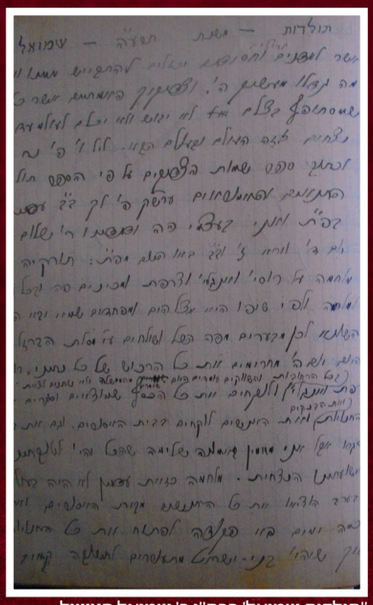
"תולדות שמואל' בכת"י ר' שמואל העשיל פרידמן ז"ל (באדיבות מכון אמונת חכמים)

"אחר כך בא אצלי ידידנו ר' אברהם נ"י ולמדנו מעט ספר רבינו הקדוש, כי כמעט בכל שבת קודש הוא בא אלי..." (עמ' עג).

"קניתי מידידנו ר' אברהם נ"י סיפורי מעשיות - מהחדשות שנדפסו מקרוב, ולוויתי רו"כ על משכון (מורה שעות שלי) ושלחתי לו עבורם, כמו שאמר רבינו ז"ל שכל אחד יקנה ספריו הקדושים, ואם אין לו מעות שילווה על משכון וכו', עיין בספר חיי מוהר"ן. אבל מה רבו מעשיך ה', ביום שהזמנתי המעות לתן לר' אברהם נ"י - ועדיין לא נתתי לו כי הייתי בהדפוס, בא אצלי אבי נ"י ובישר אותי שזכיתי בגורל אחד ליפ' ורבע. שבת קודש פרשת פנחס, הייתי בסעודה שלישית אצל אבי נ"י ושמעתי מר' אברהם דברים נפלאים מרבינו הקדוש" (עמ' פז).

"ידידנו ר' אברהם היה אצלנו כמה שבועות, והחיה אותי מאוד בכתביו ובדיבוריו אשר אין ערוך למו, וגם השאיר אצלי הרבה כתבים להעתיקם" (עמ' קסו).

חיבר הספרים: 'אמונת חכמים' - במעלת ההתקרבות לצדיק; 'ארצנו הקדושה' - בשבח קדושת ארץ ישראל, 'סידור מקור חכמה' - מלוקטים מספרי רבינו, רבי נתן, ותלמידיו הקדושים, ועוד חיבורים שלא באו לדפוס.

ארץ ישראל

ר' שלמה וועקסלר ז"ל

התקרב לאורו של רבינו הק' בגרמניה מולדתו ע"י הספר 'ליקוטי עצות' שמצא, עלה לארץ הקודש בתרמ"ח. לאחר שעלה ר' אברהם ז"ל ארצה בשנת תרנ"ד, מרגע ההיכרות של ר' שלמה עמו, נקשר אליו. הוא מצא בו את שאהבה נפשו; איש מלא וגדוש בכל מכמני התורה, נגלה וסוד, שפל בעיני עצמו ודבוק בדביקות יוקדת בכל נימי נפשו ברבינו הקדוש.

ר' אברהם ז"ל חיבבו מאוד ופתח בפניו את אוצרות-הטוב הצפונים במוחו ובליבו. ר' שלמה שתה בצמא את דבריו והיה מעלה אותם על הכתב. מעט מזעיר מרשימותיו, נדפס בספרים 'כוכבי אור' ו'חכמה ותבונה'. (בצילו של הרבי עמ' 83)

חתום על מכתב לאנ"ש בלובלין בקשר להדפסת כתבי ר' אברהם ז"ל (נחלי אמונה כ"ט)

ר' יעקב מלמד-קלמנוביץ ז"ל

בצעירותו הכיר את ר' אברהם ז"ל בימי מגוריו בירושלים עיה"ק, ור' אברהם חיבב את קריאתו והעמידו לבעל-קורא במנין אנ"ש.

סיפר, שכנער צעיר ראה פעם שר' אברהם מתקשה ללבוש את מעילו, רצה לעזור לו, אך ר' אברהם לא הרשה לו, ואמר לו בנימת חביבות: "רוצה אתה כבר לעשותני כמפורסם?". (שיש"ק ו-קלח)

טשעהרין

ר' נייחא נכדו של רבי אבא'לה ז"ל

בימי נעוריו נפל ל'חקירות', ותלמידי מוהרנ"ת הרב מטשעהרין ור' פנחס יהושע ז"ל החזירוהו למוטב. ר' נייחא דבק מאוד בר' אברהם ז"ל ואהב לשוחח עמו, ולמרות שהיה אדם מפונק עד שלא יכול היה להתוועד עם שום אדם, לרוב אהבתו את ר' אברהם ז"ל היה יכול לשבת ולשוחח עמו זמן רב. פעם בהיותו באומן חלה מאוד במחלת הריאות, ולא נתנו לאף אדם לגשת ולהיכנס אליו. כשנודעה מחלתו לר' אברהם ז"ל בא לבקרו, וכשהודיעו לו שאין נותנים לאף אחד להיכנס אליו, אמר ר' אברהם ז"ל להמטפל בו: לך ואמר לו שבנו של ר' נחמן מטולטשין רוצה לבקרו. כשהודיעו לו זאת ציווה שתיכף יכניסו אותו וכשנכנס שהה אצלו משך כמה שעות בדברם יחד בתורה ועבודה, כשנפרד ממנו ר' אברהם ז"ל, שאלוהו הסובבים: מה דיברת עם 'הזקן' הזה זמן רב כל כך? נענה ואמר: "אתם אומרים 'זקן'? כל השבע חכמות מונחים אצלו ובקי בהם כבכף ידו". (שיש"ק ה-קצח)

ר' משה בער רוזנפלד ז"ל

ר' אברהם ז"ל היה קרוב משפחתו מצד אמו, בימי נעוריו היה ישן בחדר אחד ר' אברהם ז"ל בבואו לבקר בביתם. לימים סיפר כיצד הונחו לפני מיטתו של ר' אברהם שני דליים, האחד מלא במים והשני ריק, מידי שעה קצרה היה מקיץ משנתו, נוטל ידיו ומתחיל למלמל בפיו. כשהבחין כי הוא מתבונן בעבודתו, הפטיר לעומתו: "שלאף, שלאף..." (תישן, תישן...) ומיד נפלה עליו תרדמה.

פעם אחת כשהה בביתם ר' אברהם ז"ל, כשפנה לצאת, בעמדו על יד הפתח, ביקשה ממנו האם שיברך את נחמן בנה שינצל מהצבא. בשעת מעשה עמדו שני הבנים לפניו, ואילו ר' אברהם השיב: "משה בער וועט קיין סאלדאט נישט זיין" (משה בער לא יהיה חייל). האם שהבינה מדבריו כי על נחמן אינו מבטיח, פרצה בבכי: "מה יהיה עם נחמן שלי?!"... ואילו ר' אברהם לא מיהר לענות. לאחר שחזרה והפצירה בו, ענה ואמר "דו האסט וואוילע קינדער - משה בער וועט קיין סאלדאט נישט זיין און נחמן וועט ניצול ווערן"(- "יש לך ילדים טובים, משה בער לא יהיה חייל ונחמן ינצל"). ואכן כך היה, ר' משה בער ניצל מהגיוס, ואחיו ר' נחמן גויס, אך חזר בחיים בעת שרבים שהיו עמו נהרגו. (בצילו של הרבי, עמ' 411)

ר' שלמה ווקסלר ז"ל (באדיבות ג.נ.)

ר' יעקב קלמנוביץ-מלמד ז"ל (באדיבות ר' יצחק צבי מליק)

ר' יצחק מנדל רוטנברג ז"ל (באדיבות ג.נ.)

טפליק

ר' נחום כהנא ז"ל

בצעירותו נפל להשכלה, בהשפעתו של אחד מגדולי המשכילים בעירו שהיה בעל בית-מרקחת. כשהגיע הדבר לאוזני ר' אברהם ז"ל והוא החל לפעול להצלתו מרדת שחת. בחכמת האלוקים שבקרבו, ידע כיצד לשוחח עמו, עד שהשיבו בתשובה שלמה וקרבו לאורו של רבינו הקדוש.

חנות היתה לר' נחום בטפליק, שם נהגו חסידי ברסלב בעיר, ובהם החסיד הקדוש ר' אלטער טעפליקר הי"ד גיסו של ר' אברהם ז"ל, להפגש מדי יום בשעות הצהריים, בהן החנות ריקה מקונים, וללמוד בצוותא בספרי רבינו, ולשוחח שיחת-חברים בעבודת ה'.

לפני פטירתו פנה ר' נחום לאחד הנוכחים שהיה מציין מעת לעת בספרים חיצוניים, ואמר לו: "אם עסקתי בספרי רבינו כראוי - איני יודע, אולם השבח לק-ל, את הוראתו הנחרצת של רבינו שלא להסתכל בספרי חקירה - זכיתי לקיים כראוי". (שיש"ק ו-קעד. גליון 'אוצרות' יוה"כ תשע"א.)

פולין

ר' מרדכי הלברשטט מסוקולוב ז"ל הי"ד

היה מתלמידי ר' גרשון הענין מראדזין ז"ל בעל התכלת, קיבל סמיכתו מהגאון ר' יושע בר מבריסק ואח"כ נתמנה למו"צ בסוקולוב. הראשון באנשי פולין בהתקרבותו לדעת רביז"ל. (ר' מוטל יגלניק ז"ל) התקרב ע"י שראה את עבודתו של ר' נחום שוסטער האמירת 'תיקון חצות' בבכיה ובהתעוררות, אחר כך נזדמן שהיה צריך להעתיק מגוריו לזמן מה לברדיטשוב, והחל להימנות על חבורת אנ"ש דשם. עמו היה ר' אברהם ז"ל מדבר סתרי תורה ומילין דגניזין.

ר' שמואל הורביץ ז"ל סיפר, שכאשר ביקר בפולין בדרכו לאומן, שהה בבית ר' מרדכי ז"ל, ור' מרדכי דיבר עמו במשך יומיים תמימים ממה שזכר מר' אברהם ז"ל והפליג בשבחו מאד.

ר' שלמה גבריאל הכהן ז"ל

חברו של ר' מרדכי מסוקולוב והתקרב יחד עמו ע"י ר' נחום שוסטר ז"ל, מראשוני מפיצי דעת רבינו בפולין ומייסד ביהמ"ד דברסלב בוורשא. עובד ה' מופלא. נסע לקראת ראש השנה תרע"ט לאומן, אך לא הצליח להגיע לקיבוץ מחמת מניעות הדרך, בבואו לאחר ר"ה, היה זה לאחר שנולד בן לר' לוי יצחק בנדר ז"ל ורצה שיבוא לטפליק להיות כהן בפדיון בנו, השיבו ר' שלמה גבריאל: הייתי בא אליכם בכבוד, כי שמעתי שהייתם כרוכים אחרי ר' אברהם ז"ל, אולם מסתובב אני עתה 'ללא ראש"', כי כששמע שנפטר כבר ר' אברהם ז"ל חלשה דעתו, כי היו לו שאלות רבות לשאלו ועתה אין לו יותר את מי לשאלם (שיח שרפי קודש ד-תצג).

ר' יצחק מנדל רוטנברג ז"ל

התקרב בנעוריו לברסלב, בתרס"ח נסע לאומן והיה מתלמידי ר' אברהם ז"ל, בתרע"ט עלה לארץ ישראל והיה ממייסדי בית הכנסת ברסלב בירושלים. בקי עצום בגפ"ת ועובד ה' נפלא. לימים היגר לאמריקה והיה ממייסדי הברסלבר שטיבל דשם.

קיבל מר' אברהם ז"ל ואף מסר שיחות בשמו. (אוצר נחמני קעט)

ר' יצחק מאיר קורמן ז"ל

כתב ר' נחמן בורשטיין ז"ל: "סיפר לי ר' יצחק מאיר, שהיה כמה שנים באומן עד שחזר לפולין והתחתן שם, ובאותם השנים ספג וקלט שיחות ודיבורים נפלאים מכל זקני אנ"ש אשר ישבו באומן ובעיירות שונות כמו ברסלב, טפליק, טירהאוויצא, טולטשין, טשערין, ברדיטשוב, ובכפרים שונים שישבו שם גם כן אנ"ש. וחרש אצל כל הזקנים מאנ"ש להוציא מהם שיחות יקרות ממש אוצרות לא ידועים לאנ"ש, ובעיקר מר' אברהם ב"ר נחמן, כי נסע עמו נסיעות גם לפולין וממנו שמע רבות סיפורים ודיבורים מרבינו ז"ל וממוהרנ"ת ז"ל ותלמידיהם". (אוצר נחמני סה)

ר' אברהם ז"ל עמד עמו בקשר מכתבים, אחד ממכתביו אליו, העוסק בין השאר בהדפסת הקונטרס 'שיחות וסיפורים' נדפס בספר 'נחלי אמונה' יב.

ר' יצחק מאיר כותב ברשימותיו: "אחד היה ר' אברהם ב"ר נחמן טולשינער ע"ה, שזכה לא להפסיד ולבטל ולאבד הנסיעה שלו ח"ו לאומאן על ראש השנה, וי"ט פעמים הגיע מא"י לאומאן".

ר' יחזקאל מנדלאיל ז"ל

ר' אברהם ז"ל עמד עמו בקשרי מכתבים, בספר 'נחלי אמונה' נדפס מכתבו אליו בזה"ל:

"כבוד ידידי ואהובי ה' יחזקאל נ"י ה' מאנדלאייל. אולי יש ביכולתו לשלוח את המכתב הרצוף פה להאברך ה' יצחק מאיר נ"י, אבקש ואכפול את בקשתי על זה, כי מאוד נחוץ לשלוח לו זה המכתב כאשר יבין מע"כ כשיקרא בו,

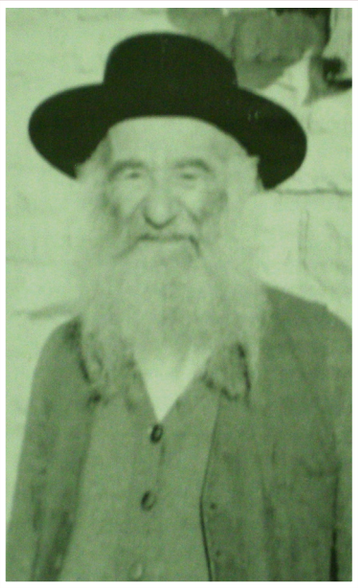

ר' משה בער רוזנפלד ז"ל (באדיבות ר' שמואל יצחק רוזנפלד)

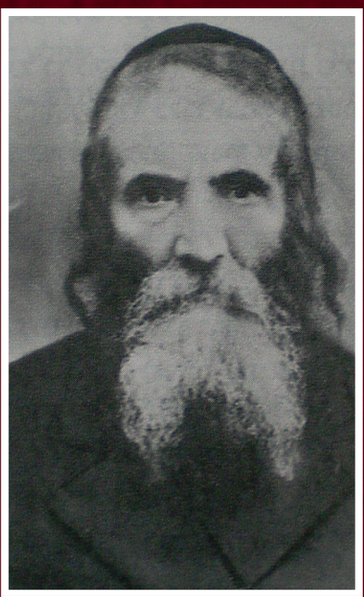

ר' מרדכי מסוקולוב ז"ל

מיד בהיכנסו אל הקלויז, הרגיש ר' אברהם ז"ל בחיפושי נפשו, הוא פנה אליו ואמר לו "אברך, בוא ועלה עמי אל העלייה", הוא עלה עמו אל עליית הקלויז ולמד עמו את התורה 'תשעה תקונין' בליקוטי מוהר"ן סימן כ'. ר' אברהם היה אז בימי עלומיו ולבו נפשו בערה כיקוד אש באורו של רבינו, ר' פנחסל שמע מפיו דיבורים כאלו שלא שמעתן אוזן

"ידידו ואוהבו, אברהם חזן.

"ומאוד אוסיף לבקש ממע"כ שלא יודיע כלל לשום אדם מאנ"ש מענין זה המכתב ששלחתי לר' יצחק מאיר, ואם יש באפשרותו יבקש גם מר' יצחק מאיר על זה.

"ידידו ואוהבו, אברהם חזן הנ"ל.

"אגב אורחא הנני להודיעו שזכיתי להדפיס גם את הקונטרס השני מהספר שיחות וסיפורים".

אומן - המקורבים מפולין

ר' משה שמואל לווין ז"ל הי"ד

מראשוני המקורבים מפולין שהתיישבו באומן. כשהיה ר' אברהם ז"ל מגיע מארץ ישראל, היה מדבר עמו ומקבל ממנו. ואף שרת את ר' אברהם ז"ל בסוף ימיו וליוותו בכל מקום לכתו. (שש"ק ג' תק"ב) מאלו שר' שמואל הורביץ ז"ל כתב עמם את הספר 'אבניה ברזל' בהיותו באומן.

ר' הירש לייב ליפל ז"ל סיפר, שבהגיעו לאומן בשנת תרפ"ג, בהיכנסו בשערי הקלויז פגש את החסיד הנלהב ר' משה שמואל, שקיבל פניו בשמחה עצומה. ביקש ממנו ר' הירש לייב שיחזור בפניו על דיבור ששמע מרבי אברהם, שנסתלק שנים מועטות קודם לכן. "דיבור מרבי אברהם חפץ הנך לשמוע?" השיבו ר' משה שמואל, "כך היה אומר: 'רבינו הקדוש שמו כמניין 'נצח' והוא מנצח תמיד, וכאשר מידבקים בו מוכרחים להיוושע!...". (מטמונים עמ' קיג; בצילו של הרבי עמ' 243)

■■■

כאמור, היה ר' אברהם ז"ל מגיע במסירות גוף ונפש מדי שנה מארץ הקודש לקיבוץ באומן בראש השנה, כשהגיע בפעם האחרונה לאומן באמצע חדש אלול תרע"ד, מיד בבואו כשראה את הבחורים שזה מקרוב באו מפולין והקדימו לבוא לפניו בשבועיים ימים, ניגש אליהם ואמר להם בשמחה 'שלום עליכם', הוא שמח עמהם מאוד בהבינו שבחורים בני תורה הם ויוכל לשוחח עמהם, ואמנם אותם הנערים דבקו בו והיו אחר כך לחסידים גדולים ומופלגים שהפיצו את אור תורתו של רבינו על פני תבל. (שיש"ק ה- קצ)

וסיפר ר' לוי יצחק בנדר ז"ל, שבישבו עמהם יחד לדבר עמהם בעבודת השם יתברך, הבחינו בו איך שמתפתל בייסוריו הקשים מאוד, שכן היה זה כבר בערוב ימיו בהיותו חלוש וידוע חולי, אבל למרות זאת לא הפסיק משום כך מלדבר עמם. (שם ה-רא)

באותה היה כבר היה ר' אברהם ז"ל כבד-ראייה, ודרכו היתה שכשהיה יושב בבית הכנסת לפני תפילה וכדומה, היה יושב כשראשו נתון בין שני ידיו ומתפלל ולומד לעצמו, וכשהרים ראשו והבחין אחד עומד אצלו, היה מדבר עמו, ואם לאו היה ממשיך לעסוק בעבודת תפילתו ודבקותו, וכל מי שלא היה ביישן והיה עז יותר, היה יושב עמו ומקבל ושומע יותר, ולמרות כובד ראייתו, ידע מי יושב לפניו והיה מדבר עם כל אחד ואחד דיבורים השייכים אליו ולפי הבנתו. (שם ו - עב)

ר' ישראל כהן ז"ל הי"ד

הגיע באלול תרע"ד מפולין לאומן, היה מגדולי תלמידי ר' אברהם ז"ל, למרות גילו הצעיר וזקנותו של ר' אברהם, קיבל ממנו הרבה. אחד המקורות העיקריים לשיחות שנדפסו ב'אבניה ברזל', ר' שמואל הורביץ ז"ל קרא את הספר על שם ר' אברהם ז"ל ועל שמו, 'אבניה' - א'ברהם ב'ן נ'חמן, י'שראל ה'כהן. לאחר שלמד פעם ר' אברהם ז"ל עמו ועם עוד מאנ"ש בתורה ס"ו שבליקוטי מוהר"ן, התלהב מאוד ואמר "אם נזכה לשמוע ממשיח רק כאלו תורות, הרי שבאמת כבר כדאי להתגעגע ולצפות אליו".

ר' לוי יצחק ז"ל אמר בשבחו, כי היה כה כרוך אחרי ר' אברהם ז"ל וקיים ממש 'נער לא ימיש מתוך האהל', כי כשהיה ר' אברהם יושב בקלויז כשראשו שעון על ידיו ומתבודד, היה ניגש אליו ומתיישב בכוונה לידו, שכשירים ראשו ישוחח עמו על מה שרצה, וכשכבר דיבר עמו ר' אברהם, היו באים שאר הבחורים והאברכים והצטרפו וזכו לשמוע ממנו דיבוריו הקדושים. (שיש"ק ג-תקמט,ו-תלג.)

ר' משה גלידמן מטשנסטכוב ז"ל

הגיע כבחור צעיר באלול תרע"ד מפולין לאומן, היה דבוק מאוד בר' אברהם ז"ל ושימש אותו במסירות גדולה, נשא עבורו דליי מים חמים מן המרחץ לביתו, ובהזדמנות זו שמע מפיו שיחות קודש. ר' אברהם העריך את התמסרותו אליו ואמר לו: "זה עוד יועיל לך בבוא היום". סיפר ר' משה ז"ל, שפעם גמר בדעתו לנסוע מאומן ולילך ללמוד באיזו ישיבה, אולם בדרך כשנזכר בברכת-המזון של ר' אברהם ז"ל הנאמרת בכזו כוונה וחיות, נעימות והתלהבות, הרהר לעצמו, וכי כבר לא אזכה לשמוע יותר ברכת המזון בכוונה כזו? וחזר בו מנסיעתו ושב לאומן.

ר' משה ז"ל העלה על הכתב שיחות ששמע מר' אברהם ז"ל, מאלו שר' שמואל הורביץ ז"ל כתב עמם את הספר 'אבניה ברזל' בהיותו באומן.

ר' אליהו חיים רוזין ז"ל

לאחר שמצא ספר מספרי רבינו, נסע

ר' יצחק מאיר קורמן ז"ל (באדיבות ג.נ.)

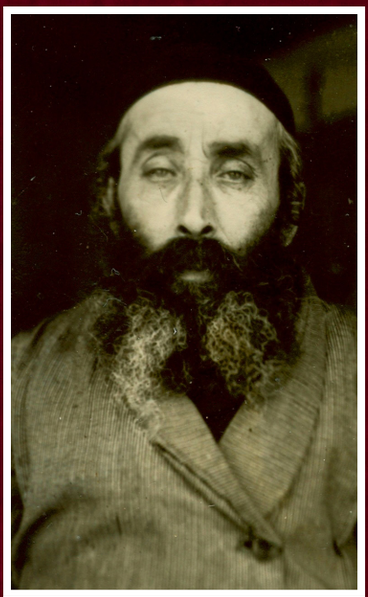

ר' יחזקאל מנדלאיל ז"ל (באדיבות ג.נ.)

ר' משה גלידמן מטשנסטכוב ז"ל (באדיבות ג.נ.)

מלומז'ה שבפולין לאומן, והגיע לאחר חג הפסח תרע"ה. סיפר שהיות ובא מבית ליטאי ומצבם החומרי של חסידי ברסלב באומן לא נראה מרנין עבור מי שבא ממחוזות אחרים, החל מהרהר האם לא עשה צעד נועז מידי בבואו לאומן...

כל זאת עד שהגיע לעיר מורו ורבו לעתיד, ר' אברהם ב"ר נחמן ז"ל, "אז ידעתי מיד: 'זאת מנוחתי עדי עד, פה אשב כי אויתיה".

היה מאלו שר' שמואל הורביץ ז"ל כתב עמם את הספר 'אבניה ברזל' בהיותו באומן. בארץ ישראל נודע ר' אליהו חיים ז"ל בשיעוריו המיוחדים שהיו מתובלים בשיחות קודש ועובדות ששמע מפי ר' אברהם ז"ל באומן.

בימי הקומוניסטים מבר נפשו להפצת יהדות, ואף נאסר יחד עם חברו ר' לוי יצחק בנדר ז"ל וניצלו בנסי נסים (בצילו של הרבי, עמ' 345).

ר' נחמן בורשטיין ז"ל כותב: "שמעתי מר' אליהו חיים רוזין ז"ל, שפעם אחת עמד מאחוריו של ר' אברהם ב"ר נחמן ז"ל בעת התבודדותו (כמדומה שזה היה על ציון רבינו ז"ל) ושמע ממנו תחנוניו ובקשותיו, וחזר כמה וכמה פעמים על המילים האלה: "רבונו של עולם! וויא נעמט מען דיא אמונה אז יעדער ווארט ווערט נישט פארפאלן, וויא נעמט מען דיא אמונה אז יעדער קרעכטץ יעדער זיפץ ווערט נישט פארפאלן, גיוואלד! וויא נעמט מען, וויא נעמט מען, אוי גיוואלד! גיוואלד! רבונו של עולם! וויא נעמט מען דיא אמונה, וויא נעמט מען דיא אמונה, רבונו של עולם! רבונו של עולם! דיא ווייסט דאך דעם אמת אז אן אמונה איז מען דאך גאר נישט ווערד" וכו' וכו' (ריבונו של עולם! היכן לוקחים האמונה שכל דיבור אינו נאבד? היכן לוקחים האמונה שכל אנחה וכל גניחה אינם נאבדים? אהה! אהה! היכן לוקחים? היכן לוקחים? אהה! אהה! ריבונו של עולם! היכן לוקחים האמונה? היכן לוקחים האמונה? ריבונו של עולם! ריבונו של עולם! אתה הלא יודע את האמת, שבלי אמונה אין שווים).

"וככה שפך שיחו ותחינתו בענין האמונה ואחר כך בכה מאין הפוגות. ולא שמע ממנו יותר. ואמר ר' אליהו חיים, שדברי תחנונים אלו שיצאו מפיו של ר' אברהם ב"ר נחמן, חדרו אז עמוק אל לבו ולא ישכחם לעולם, ולמד מזה הרבה איך לדבר ומה לדבר בעת ההתבודדות". (אוצר נחמני, קלה).

ר' יעקב גדלי' תפילינסקי ז"ל כותב: "שמעתי מר' אלי' חיים שליט"א [ז"ל], ששמע מר' אברהם ב"ר נחמנ'ס בעת שהיה מתבודד; ריבונו של עולם, תעזור לי שאאמין שאין שום תפילה נאבדת, ואין שום אנחה נאבדת" (שארית יעקב, מכתב מב.).

"דיבור מרבי אברהם חפץ הנך לשמוע?" השיבו ר' משה שמואל, "כך היה אומר: 'רבינו הקדוש שמו כמניין 'נצח' והוא מנצח תמיד, וכאשר מידבקים בו מוכרחים להיוושע!..."

ר' לוי יצחק בנדר ז"ל

הגיע מפולין לאומן באלול תרע"ד, היה כרוך מאוד אחרי ר' אברהם ז"ל ומגדולי מעתיקי שמועותיו. מאלו שר' שמואל הורביץ ז"ל כתב עמם את הספר 'אבניה ברזל' בהיותו באומן.

סיפר על החביבות המיוחדת שרחש לו ר' אברהם ז"ל, עד שכל אימת שפתח לדבר, שאל את הנוכחים: האם ר' לוי יצחק נמצא כאן? ור' לוי יצחק ז"ל היה מטעים בענוות חן "ואני איני יודע על מה ולמה..." (איש חסידיך עמ' מה)

הגם שלא שהה במחיצתו יותר משנים מועטות, את כל אוצרות מעיינות החכמה ינק ממנו והעבירם לדורות הבאים. התברך בזיכרון חד וצלול, ומסר את השמועות לאחר למעלה מיובל שנים כנתינתן ממש.

סיפר, שכשהציעו לו לשידוך את בתו של החסיד ר' אהרן מקיבליטש ז"ל נסע לשם לברר אודות המשפחה, וכשחזר לאומן סיפר לר' אברהם ז"ל על ביקורו בעיירה קיבליטש אצל ר' אהרן, נענה ר' אברהם ז"ל בקצרה "יש לו אשה כשרה". ר' לוי יצחק ראה בכך רמז כי השידוך מתאים לו, ואכן נגמרה ההתקשרות בכי טוב.

החתונה התקיימה בזאת-חנוכה תרע"ז, ור' לוי יצחק עבר לדור בקיבליטש, ומעת לעת היה בא לאומן להשתטח על ציון רבינו, ולהסתופף במחיצת ר' אברהם ז"ל.

נוהג היה ר' לוי יצחק ז"ל מדי שנה בבואו לאומן לראש השנה, לתת פדיון לר' אברהם ז"ל, אך בשנה האחרונה לחייו של ר' אברהם ז"ל, ברצון ההשגחה החליט לתת לו את הפדיון בערב שבת קודש כ"ז באלול תרע"ז, באותו מעמד בירכו ר' אברהם ז"ל שכעת חיה יזכה לבן. במהלך השבת התעלף ר' אברהם ז"ל ואיבד את הכרתו, ונשאוהו לבית אחותו רחל ע"ה, ומאותו יותר כבד עליו הדיבור, עד הסתלקותו כשלושה חדשים לאחר מכן. ר' לוי יצחק שמח שהספיק לתת לו את הפדיון, ואכן בדיוק שנה לאחר מכן בכ"ה באלול תרע"ח נולד לו בנו בכורו ר' משה ז"ל, היחיד שהתקיים אצלו (איש חסידיך, עמ' נד-עג).

■

ר' יוחנן גלנט ז"ל

ר' אליהו חיים רוזין ז"ל (באדיבות ג.נ.)

ר' לוי יצחק בנדר ז"ל (באדיבות ג.נ.)

מכתבים ששלח **רבי אברהם ב"ר נחמן** זצ"ל בשנת תרע"ב לאנשי שלומנו בי פ

מכתבים בפרסום ראשון

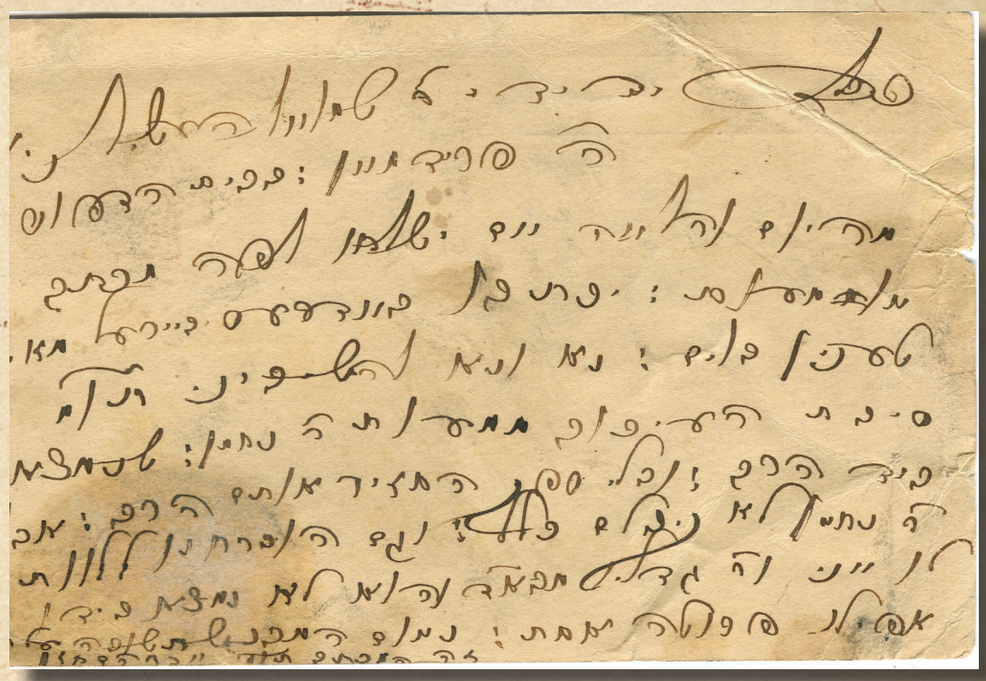

כבוד ידידי ר' שמואל העשיל ני"ו ה' פרידמאן בבית הרפוס, מהיום והלאה אם ישלחו לפה מכתב או מעות יכתבו באדרעס בייערל מאיר טענין בוים, נא ונא להשיבני תו"מ [=תיכף ומיד] סיבת העיכוב ממעות ר' נחמן שנמצא ביד הרב, ובלי ספק החזיר אותם הרב, אבל ר' נחמן לא קיבלם כלל: וגם הוכרחנו ללוות לו אני ור' גדליה מבא"ד [=מבארדיטשוב] והוא לא נמצא בידו אפי' פרוטה אחת

נאום המבקש תשובה על זה המכתב תו"מ, **אברהם חזן**

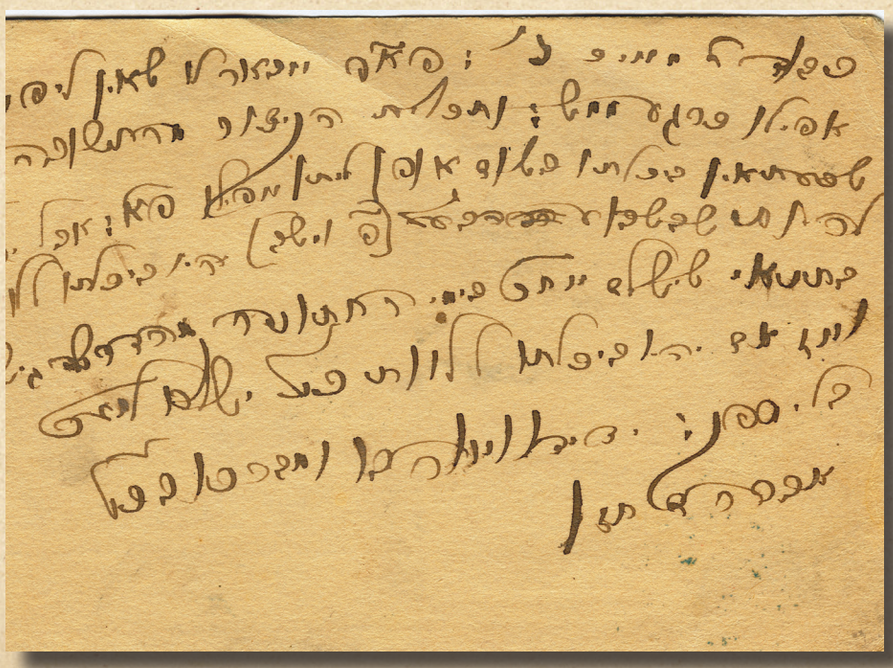

כבוד ר' מאיר [=אנשין] נ"י:

פא"פ [=פנים אל פנים] אבאר לו שאין לי פנאי אפילו כרגע ממש: ותכלית הקיצור מהתשובה, שכעת אין ביכולתו בשום אופן ליתן אפילו פ"א [=פרוטה אחת] אבל יכול להיות שבשבוע הבע"ל (פר' וישב) יהי' ביכולתו ללוות בתנאי שישלם אח"כ בימי החתונה מהדרשה גישאנק ואז אם יהי' ביכולתו ללוות כנ"ל ישלם למע"כ בלי ספק:

ידידו ואוהבו ומברכו בכ"ט
אברהם חזן

כי פו בענין השבת מעותיו של ר' נחמן ב"ר ברוך אפרים ז"ל שהיו בידי רב העיר

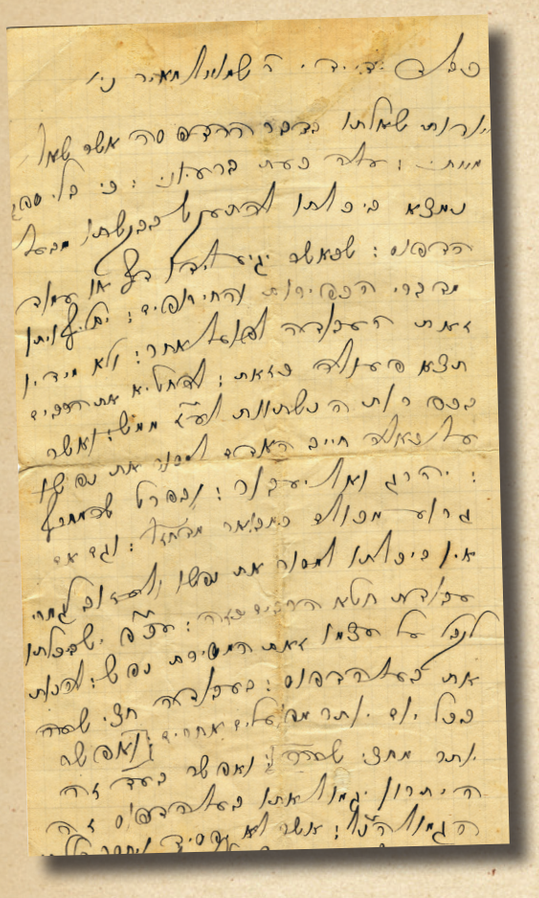

כבוד ידידי ר' שמואל מאיר נ'

אודות שאלתו בדבר ההדפסה אשר שאל מאתי: עלה כעת ברעיוני: כי בלי ספק נמצא ביכולתו להתעקש בבקשתו מבעל הדפוס: שכאשר יגיע לידו דף או עמוד מדברי הכפירות והחרופים: יחליף וייתן זאת העבודה לפועל אחר: ולא מידיו תצא פעולה כזאת: להחטיא את הרבים בכפירות הנשתוות לע"ז [=עבודה זרה] ממש: ואשר על כאלה חייב האדם למסור את נפשו, ייהרג ואל יעבור: ובפרט שהמחרף גרוע מכולם, כמבואר מדחז"ל [=מדברי חכמינו ז"ל]: גם אם אין ביכולתו למסור את נפשו ולעזוב לגמרי עבודת חטא הרבים כזה: עכ"פ, יש ביכולתו לקבל על עצמו זאת המסירת נפש: להנות את בעל הדפוס: בעבודה חצי שעה בכל יום יותר מפועלים אחרים: [ואפשר יותר מחצי שעה]: ואפשר, בעד זה היתרון יגמול אתו בעל הדפוס זה הגמול הנ"ל: אשר לא יפסיד ויחסר כלל בזה:

ואני עשיתי מה שמוטל עלי, להזהירו ולהודיעו מכ"ז [=מכל זה]: ויותר אין להאריך. נאום ידידו ואוהבו, ומייעצו לחייו, בגוף ובנפש: **אברהם חזן.**

ולפב"ש המוכ"ז [=ולפרוש בשלום המוסר כתב זה] ר' שמואל העשיל נ"י, ומאליהם יבינו, שלדעתי יש להם להתחבר: שיבקשו שניהם זאת הבקשה מבעל הדפוס, ובכל לב ונפש, כאשר יבקש האדם על חייו הגשמיים: בכל לב ונפש מהבא להורגו ח"ו: כי המחטיאו קשה מההורגו' כמבואר בדחז"ל] וגם בתחילה יבקשו ויתפללו ע"ז מהש"י, אשר בידו לב כל נפש [פלגי מים לב מלך וכו'] וביקשתם משם וכו' ומצאת: כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפש: ידידו ואוהבו, **אברהם הנ"ל.**

ואגב אורחא הנני להודיעו בדבר החמשה פראנק שביד הרב, שכבר כתב לו ר' נחמן [=ב"ר ברוך אפרים] בקשה ע"ז: וגם ר' ישראל היילפערין [=מקארדן] כתב לו באריכות והרבה להודיעו מהצער והיסורים שיש להם מזה: ועד היום הזה שוקדים אנחנו בפתח אבי הרב: ויענה ויאמר שלא ראה ולא שמע. ואולי אולי יש ביכלתו להודיע מכ"ז [מכל זה] להרב ובדרך כבוד: למצוה גדולה תחשב לו

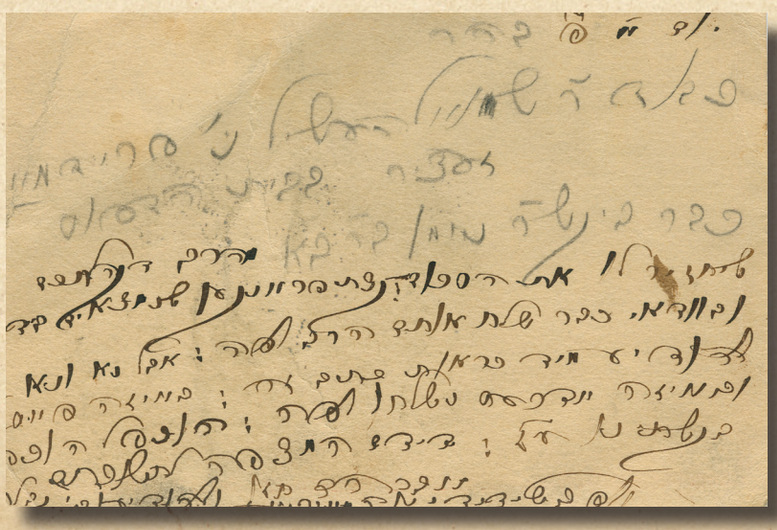

יום א' פר' בהר

כבוד ר' שמואל העשיל נ"י פרידמאן זעציר בבית הדפוס כבר ביקש ר' נחמן ב"ר ב"א [=ב"ר ברוך אפרים] מהרב דקהילתכם שיחזיר לו את הסכום: קצת פראנקען שנמצאים בידו ובוודאי שלח אותם הרב לפה: אבל נא ונא להודיע מיד כראות כתב זה: באיזה פאסט ובאיזה אדרעס נשלחו לפה: הוכפל הוכפל בקשתינו ע"ז: ידידם המצפה לתשובתם

אברהם חזן ולפב"ש ידידי מ"ר מאיר נ"ו ולהודיעו כי קיבלתי המלבוש

מלאות שנת המאה להסתלקותו לשמי רום של החסיד הגאון רבי אברהם ברבי נחמן זצ"ל, החותר והדולה במימי האמונה והדעת הקדושה שגילה מקור החכמה והאמונה, דומה שלא היו ימים שדברי תורתו ומסילות דרכיו הכו שרשים איתנים ועמוקים בלבבות כה רבים כבתקופתנו שלנו.

וכאשר מדברים על המושג 'דברי תורתו' אצל ר' אברהם, ברור לכל בר דעת, לכל מי שקצת הואיל להציץ מבין חרכי ספריו של האי קדוש וגאון, שבאמת לאמתה אין לו לאותו חסיד דברי תורה משל עצמו כלל. כל תורתו, שיחותיו, הגיגיו ורעיונותיו סובבים שוב ושוב סביב תורה אחת ויחידה: תורתו של אור האורות, שהיא היא נשמת תורת משה וכל יחידי הדורות שאחריו, אשר ר' אברהם לא פסק לרגע מלראות בחזיונתיו את דמותו של משיח משתקפת מתוכה.

כאמור, בימים אלו, דווקא בימים אלו, שכפי שר' אברהם חוזר על כך בכמה לשונות, הושברנו שבר על שבר, אין רועה ואין מנהיג, נפרצו כל הגדרות, ומימי מבול האפיקורסות מאיימים לכלות ולהשמיד את הכל, נראה עין בעין כי האור שגילה רבי אברהם בחתירתו הבלתי פוסקת, הוא זה שיכול לעמוד ולהיות פך השמן הטהור להאיר את הדרך הבהירה בהיכלו של רבינו.

פעם שח הקדוש ר' שמואל שפירא כעין הדברים הבאים: "ההתנוצצות וההרגשה שיש לי מדיבוריו של ר' אברהם בר' נחמן, עולים לפעמים כמה מונים על ההתנוצצות שיש לי בספרי מוהרנ"ת ואפילו בספרי רבינו עצמו". בדיבוריו של ר' אברהם ניתן להרגיש את גדולתם ואת עומק נשגבות תורתם של רבינו ורבי נתן, הרבה הרבה יותר ממה שניתן להרגיש בכך תוך כדי לימוד בספריהם של הרב והתלמיד עצמם.

כשר' אברהם מדבר דיבורי התחזקות, ההתחזקות הזו מלאת סוד ונוטפת נטיפי דעת, זה כמו שמן שנמסך ומרפא את העצמות הכי מרוסקות, הוא מדבר על השברים הכי נוראים, על תחושת העצב והחיסרון הכי עמוקים בנפש, ובמשפט או שניים הוא נוסך רוח נחמה ותקווה מאין כמותם. וכשאתה שב ולומד את התורה בליקוטי מוהר"ן עליה נסובו דיבוריו הרי שהיא מקבלת פנים חדשות, חדשות ממש.

לא נאריך בדברים כי הנה לפניכם סיפור מרתק שהתגלגל והגיע לידי המערכת, סיפורו של מקורב שאחרי כמה וכמה שנים מאז התקרבותו לברסלב

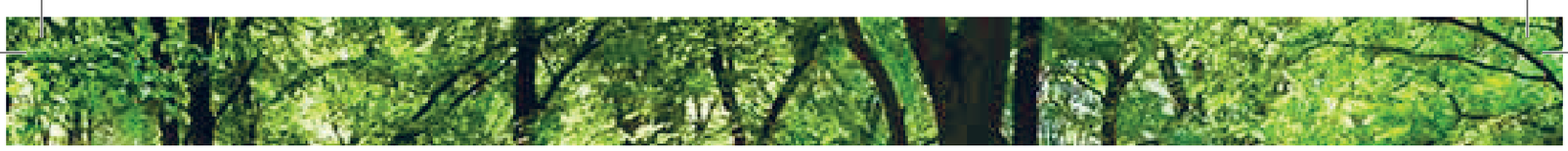

נר חמישי בציון רבינו...

סיפור התקרבות מופלא, של מבקש אהבה אמיתי, שזכה לחלוף על פני האוצרות שבדרך, להגיע אל היכל המלך, ושוב לחפש מחדש

סיפור שמסתיים במציאה שכולה חיפוש, אצל המסלסל הגדול בתורת רבינו - הגאון החסיד רבי אברהם ברבי נחמן זצ"ל

גילה את ביאוריו של ר' אברהם ובעקבותיהם קיבל את הליקוטי מוהר"ן מחדש.

תחילת ההתקרבות

רשות הדיבור לאליהו, בעל המעשה הנפלא, שמגולל את תחילתו של הסיפור בקטע ההתקרבות לברסלב:

"האמת היא שמכל סיפור של התקרבות לברסלב ניתן לחבר 'רב מכר'. כל אחד וגלגולי ההשגחה שליוו אותו עם כל המעשיות שלאורך כל הדרך. באופן כללי אפשר לכאורה לקבוע שברובם ככולם של סיפורי ההתקרבות אין בדרך כלל מאורע דרמטי אחד כלשהו שהיווה את הגורם היחיד, כל סיפור התקרבות מלווה בדרך כלל בכמה וכמה היכרויות ומפגשים, מישהו שזורק לעברך איזה דיבור מפתיע, שורות מדהימות שעיניך צדות כמעט באקראי באיזשהו עלון או חוברת וכהנה וכהנה. הדברים קורים מלמעלה. לא מדובר במהלך שאתה סולל בכוחות עצמך. מכוונים אותך.

השלב השני, זהו הרגע שבו אתה אומר לעצמך: 'טוב, זה שווה בדיקה'. לדעתי השלב הזה הוא הרבה יותר חשוב כי כאן מתחיל תהליך של בחירה, אתה בוחר מדעת, ואז החיבור הוא הרבה יותר חזק. ובדרך כלל רק כשמתחיל הצד הזה של האתערותא דלתתא באים גם המניעות והנסיונות.

אני התקרבתי לברסלב אחרי נישואיי. יש בכך מעלה ויש בכך חיסרון, כל אחד ומה שיד ההשגחה העליונה הועידה לו. כבחור בקושי נחשפתי לעולם אחר ממה שהכרתי, הייתי די מקובע ומאוד פחדתי להציץ אל מחוץ לחומות אותו עולם יהודי ורוחני שבתוכו גדלתי. נולדתי ליטאי, פחות או יותר הייתי מה שנקרא "בחור טוב", עם רצונות ושאיפות טובות, ותכננתי לעמול בתורה כל ימי חיי. לא מתוך כוונה להתגדל ולהשיג "שטעלע" (תפקיד תורני חשוב), אלא להיות את מה שראיתי משנות ילדותי המוקדמת אצל אבי שיחי' וסבי שיחי', אוהבי תורה שכל עניינם ומהותם היא אך ורק "תורה".

צימאון יוקד

אחר שהתחתנתי, המשכתי את לימודי בכולל לאברכים שנפשם חשקה בתורה ורק בה, שקעתי יותר ויותר בעולמה של התורה, צללתי להוויות דאביי ורבא, ורכשתי ידיעות רבות בכמה וכמה חלקים בתורה. אך דא עקא, שדווקא באותם שנים בהם התעליתי עוד יותר מימי בחרותי

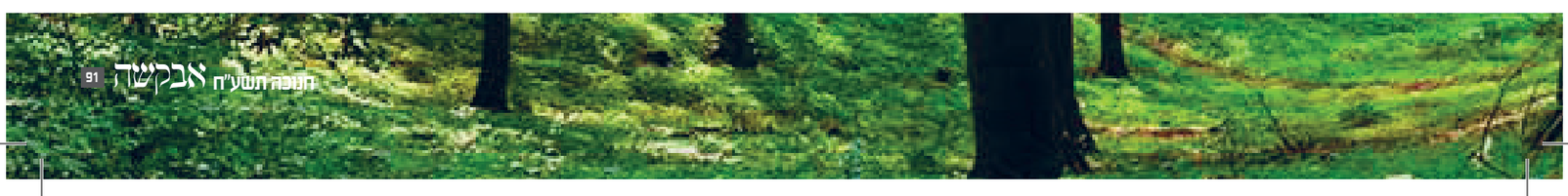

בתורה, התחלתי לחוש צימאון בלתי מוסבר. לא הייתה כל סיבה ברורה שנראית לעין לקיומו של צימאון זה, מכיוון שלא היה לי שום צרה או חיסרון בגשמיות, כמו פרנסה או בריאות. אבל אני מוסיף לחוש שעם כל דף גמרא וכל סעיף שולחן ערוך ושטיקעל של ר' עקיבא אייגר, אני רק מוסיף צימאון על צימאוני, לא ידעתי מה עלי לעשות.

באותם הימים התחברתי בלימודי לאברך עדין וטוב בעל נפש, מוכשר ומתמיד. אותו אברך יקר היה חסיד מבטן ומלידה, חסיד שורשי, אך מעולם לא התגלגלנו בשיחה עמוקה על דרך החסידות ומה שהיא מאירה לחיי התורה. אמנם במשך שעות ארוכות ישבנו זה לצד זה מתנצחים ומתעמקים בדברי הגמרא, הראשונים והאחרונים, אך מלבד לימוד ולימוד, לא דברנו מאומה על החיים שמחוץ לכולל.

המפנה החל כאשר יום אחד, תוך כדי לימוד הרגשתי שוב בצימאון המוכר, הרגשתי שנפער לי החלל שבלב שצמא למשהו לחלוחית. לא יכולתי עוד לשאת את הסבל בתוכי, חרגתי מהרגלי וגם מאופיי השקט, ובאמצע הלימוד פניתי אל החברותא ושאלתי אם אכפת לו שנפסיק לכמה דקות. לרגע ראיתי שפליאה נסוכה על פניו, אך כאשר שמע בקצרה במה הדברים אמורים, הנהן בראשו ראות הסכמה, ואנו יצאנו למרפסת הכולל.

מיד כשגמרתי לפרוש באזניו בפעם הראשונה בחיי את מצוקת לבבי הכואב, הוא הביט בי ממושכות במבט בוחן, מישיר את מבטו ושואל 'אתה רוצה תשובה אמיתית?'

בוודאי! אני לא סתם מספר ושואל, עניתי.

אם כך, אולי קשה לך לשמוע ולקבל, לדעתי אתה צריך ללמוד ספרי חסידות...

תראה - עניתי מיד - יש עוד הרבה ספרים, יש את הרב דסלר, יש את הרב פינקוס, ויש גם ספרי מוסר, אתה בטוח שמה שאני צריך זה ללמוד ספרי חסידות?

והוא השיב לי נחרצות - 'למה ללכת ליובלים הרחוקים כשאפשר לגשת אל מקור המעיין ולשתות?'

טוב ננסה..

החלטתי שמעתה בכל שבת קודש אקדיש מהיום זמן מכובד ללימוד בספרים הקדושים של החסידות.

בהיכל החסידות

השבת הראשונה הגיעה, אני יוצא מביתי אחרי סעודת שבת, ומחפש ותר אחרי בית הכנסת חסידי שבו אוכל לשבת בשקט וללמוד בנחת את תורתה של החסידות. נזכרתי שבקרבת מקום ישנו בית כנסת של חסידות ידועה שבוודאי פתוח. שיערתי לעצמי ששם ימצאו כל ספרי החסידות, אבדוק בכל שבת כמה ספרים יסודיים, כך אמצא בוודאי לפחות ספר אחד שמדבר ללִיבי ואותו אבחר ואלמד בקביעות.

תוך כדי מרוצת מחשבותי, מצאתי את עצמי עומד על פתחו של בית החסידים הקטן, פותח את דלתותיו ונכנס. בפנים ישבו כמה חסידים ישישים וצעירים ישובים סביב שולחן קטן ערוך עם מאכלי שבת מדברים דברי תורה ושרים שירי שמחה וערגה, שירי שבת קודש.

חיפשתי את ארון הספרים, שלפתי בהיחבא כמה ספרי חסידות מהידועים והמוכרים, ופניתי לפינתו המרוחקת של השטיבל הקטן, שם תפסתי את מקומי והתחלתי לקרוא.

לקולה של השירה החרישית והנעימה, גמאתי בשקיקה שלא ידעתי כמותה את דברי מאורי החסידות, תלמידי הבעש"ט ותלמידי המגיד ממעזריטש, שזו לי הפעם הראשונה שאני מתוודע לגילוי האלוקות שגנוז בספריהם. אני לומד ולומד ורוחי נשאבת למילים, איבדתי זה מזמן את הקשר לשעון, גומר כמה דפים בספר אחד ועובר למשנהו, ורק כאשר החושך יורד על השטיבל

כשר' אברהם מדבר דיבורי התחזקות, ההתחזקות הזו מלאת סוד ונוטפת נטיפי דעת, זה כמו שמן שנמסך ומרפא את העצמות הכי מרוסקות, הוא מדבר על השברים הכי נוראים, על תחושת העצב והחיסרון הכי עמוקים בנפש, ובמשפט או שניים הוא נוסך רוח נחמה ותקווה מאין כמותם. וכשאתה שב ולומד את התורה בליקוטי מוהר"ן עליה נסובו דיבוריו הרי שהיא מקבלת פנים חדשות, חדשות ממש

הקטן אני כבר מבין שמאוחר.

כך מידי שבת קודש, אני חוזר שוב לפינתי שבשטיבל הקטן, יושב שם ולומד לקולה של השירה. אני מרגיש שהדבר מועיל במקצת לנפשי, אכן יש בדברים המיוחדים של תורת החסידות איזה מידה של רפואה, יש כאן צרי ומחבוש לצימאון הנורא שמאיים לשרוף את הלב אך עדיין זה לא כבה לגמרי.

חקוק בזיכרוני, שכבר אחר שכבר עברו חודשים, נפלה במוחי התובנה הראשונה. הבנתי שגם אם חשבתי עד לאותו יום שאני בן עלייה מצוין, הרי שהאמת לאמיתה שאני עוד רחוק מאוד מלהיחשב ככזה. הבנתי שאני זקוק למישהו שייתן לי דרך איך להיות בקרבת ה' באמת, הייתי בטוח בתוכי שתחום החיפוש הוא חסידות אך לא ידעתי היכן לחפש עוד.

כך מידי יום הייתה בוקעת מליבי תחינה אילמת למצוא את אשר אהבה נפשי, חיפשתי מי יכול לתת רוויה, לענות על שאלותיי ותהיותיי, ושיהיו לו את הכלים שיעזרו לי לעשות שינוי אמיתי.

זו לא מליצה, לא סיפור רגש דמיוני, זו הייתה המציאות הכואבת, ידעתי שהדבר אותו אני מחפש נמצא מעבר לגדר, אך אני עדיין לא יודע להיכן להתכופף ולהרים.

הלב והמעיין

החומל דלים חמל על דלותי, ובכל יום ויום היה שולח לי רמזים שונים שמכוונים לנקודה אחת: כאילו הם אומרים וצועקים לי 'לך לברסלב' 'למד את ספרי ברסלב' 'אל תתפתה לחשוב אחרת'. אך אני בתוכי לא רציתי לשמוע ולהקשיב, ברסלב כבר הייתה משהו יותר מידי בשבילי, זה לא היה בתוכנית להגיע לשם.

אבל משום מה מסובב הסיבות לא הרפה ממני, פה התגלגל לידי ספר, שתוך כדי קריאה ברפרוף תפסתי את עצמי וסגרתיו בטריקה, ובפעם אחרת נסעתי באוטובוס ואיזה חסיד ברסלב התחיל לשוחח איתי על התבודדות, ולא יכולתי לברוח, זה התחיל להקיף אותי מכל עבר.

ואז הגיע השלב שבו אמרתי לעצמי, 'טוב אין ברירה, אני בודק...'.

וכשאני בודק, אז זה ברצינות. סרתי לחנות הספרים הקרובה אל ביתי, אני פונה אל המוכר ושואל; תסלח לי אדוני, יש לך אולי ספרי ברסלב?

הוא מסתכל עלי בתימהון, אברך עם חליפה קצרה, רוצה ספרי ברסלב - "לא, מצטער, אין לי ספרים כאלו" (מדובר לפני הרבה שנים).

הבנתי שלא תהיה לי ברירה אלא לתור אחר חנות ספרים של ברסלב שם בוודאי אמצא את מבוקשי. נסעתי למאה שערים ואחרי שוטטות ארוכה, מצאתי את חנות הספרים המוכרת של ברסלב. רכשתי לעצמי כמה ספרים, ספרי מקור כדוגמת ליקוטי מוהר"ן, וגם כמה ספרים חדשים שכריכתם הצבעונית גירתה את סקרנותי.

אחד מהספרים האחרונים - אלא הצבעונים - נקרא 'הלב והמעיין', ומשום מה הוא משך אותי יותר מכל שאר הספרים. חיכיתי לערב, אחרי שאסיים את הכולל, אגיע לביתי ושם אוכל לקרוא את הספר בישוב הדעת.

עדיין מחפש

לא נלאה אתכם קוראים יקרים. אליהו קרא את הספר, ובפעם הראשונה מצא שפה חדשה ששבתה את לבו והפליגה עם ליבו למחוזות חדשים. בפעם הראשונה הוא למד להכיר את כוחות נפשו, את המעלה שבצימאון עצמו. אך הוא גם למד כיצד מרווים את אותו צימאון מייסר ויוקד. הוא למד על התבודדות, על תפלה, על הכרת הטוב השורשי שבנשמות ישראל, ועל כוחו של הצדיק שמתקן את הכלים השבורים ומתווה דרך לתקן עולם במלכות שדי.

בכל פעם שהייתי ממשמש במילים הקדושות הייתי מוצא בהם טעם חדש, אני יכול לספר על עצמי שההשראה שר' אברהם הוריד לי למוח, הייתה בהתחלה חזקה בעיקר סביב כמה נקודות בודדות. דבר ראשון, אין מילה מיותרת, נכון שראיתי את זה כתוב לפני כן בהקדמה לליקוטי מוהר"ן, אבל זה לא קיבל משמעות אמיתית עד שראיתי לכך דוגמה חיה. יכולתי לשמוע כל מיני דיוקים חסרי טעם, אבל כשראיתי פעם אחת בפנים איך ר' אברהם לומד, הבנתי איך מדקדקים, איזה משמעות עצומה יכולה להיות לכל מילה בליקוטי מוהר"ן וכמה עולמות נחבאים מאחוריה

כאן, אליהו עובר לחלק אחר בסיפור התקרבותו, החלק השני, שבו הוא מספר כיצד אחרי כל השינוי הארוך שעבר בכל תחום ותחום בחייו, על ידי עצותיו של רבינו הקדוש, הוא זכה להעמיק עוד יותר ולהתחדש עוד יותר, אחר שגילה את דרכו המיוחדת של ר' אברהם בר"נ בלימוד ספרי רבינו וקיום עצותיו.

"אחרי כשלוש שנים שבו חוויתי מהפך שלם בחיי, מהפך שלווה בצעדים לא קלים של הסתגלות המשפחה והבית לדרך החדשה, נשאר לי קושי אחד אך בעל משמעות, שהרגשתי צורך עז לפתור אותו.

ידעתי היטב את מעברי החיים, ידעתי איך להתמודד עם העיתים והזמנים השונים שכל אחד עובר עליו כמעט כל יום, זכיתי באותם שנים להתבודד הרבה, נסעתי לאומן לראש השנה, אך דבר אחד עוד נעלם מעיני. את הספר ליקוטי מוהר"ן לא ידעתי כיצד לפתוח ומאיזה צד לקרוא. אמנם נמניתי על הלומדים הקבועים של עמוד היומי וגם סידרתי לעצמי כמה סדרים קבועים בספרי ברסלב כמו ליקוטי הלכות ושיחות הר"ן. אבל את העצות ואת הדרך למדתי בעיקר מספרים חדשים, הספרים דרכם חייתי את ברסלב היו באותו סגנון של הלב והמעיין.

זה נורא הציק לי, הציק לי שאני לא יכול לפתוח תורה בליקוטי מוהר"ן, להבין מה שרבינו רוצה, להתענג על כל דיבור ולהוציא מזה עצות לחיים, לקבל עצות לתפלה והתבודדות, לקבל עצה איך מחנכים את הילדים, איך באמת זוכים לשמוח, וכל מה שאדם צריך בשביל קרבת ה' באמת. הרגשתי שאני מצד אחד מאוד קרוב לרבינו ומצד שני מאוד מאוד רחוק ממנו, והיה לי רצון חזק להכיר יותר את כוחו ואת גדלותו.

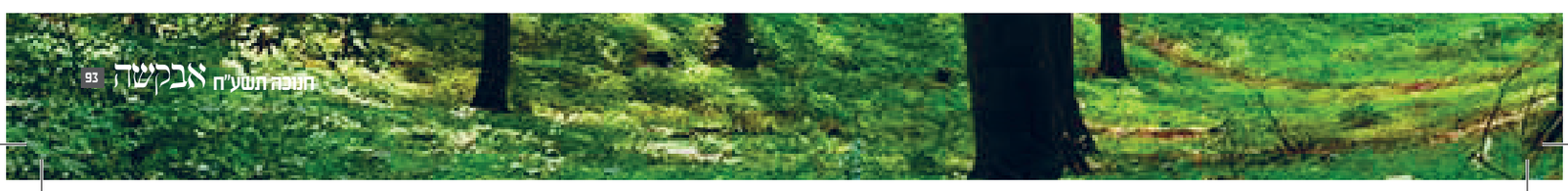

התפללתי על כך הרבה, ביקשתי מה' שיאיר את עיני, וכפי שהוא הביא אותי עד לנקודה הזאת שבה אני כבר יודע מהי האמת, שאני כן שייך לצדיק שרועה ומנהיג את כל נשמות ישראל, שיכניס אותי עוד כמה צעדים, כי אני מבין בהבנה רחוקה ומעומעמת, שכל צעד קטן שכזה הוא רווח בל ישוער.

אור הגנוז

היה זה בשבת חנוכה שבה נסעתי לציון רבינו הקדוש באומן, ישבתי בהיכל קודש הקודשים של ציון רבינו, לומד ומתפלל, 'אלו הם השעות של גן עדן עלי אדמות' הרהרתי לעצמי. בתוך כך שאני מהרהר בדבר, התיישבו לפני שני אברכים והתחילו ללמוד בינם לבין עצמם תורה בליקוטי מוהר"ן. קולות לימודם הנעים הגיע לאזני, וצורת לימודם ושיחתם תפסה את תשומת ליבי. זה היה נראה שהם קוראים ומתעמקים באופן כה מיוחד, שבה כל מילה הכתובה בספר החתום והסתום (מבחינתי) הופכת לבעלת משמעות, כל ציטוט וכל מאמר חז"ל שרבינו מזכיר תופס מקום כל כך חשוב אצלם וזה סקרן אותי עד מאוד.

המשכתי להקשיב ולהתבונן. מדי פעם הם פתחו ספרים נוספים ועיינו בהם, גמרא, מדרש, זוהר. הם שאלו שאלות על התורה וגם תירצו ושתקו, הם היו נראים שרויים בעולם כל כך מחובר מחד גיסא, ומאידך גיסא כל כך נעלה. מבחינתי זה היה נראה כמו מחזה שלקוח מעולם לא מוכר ושאני כל כך רוצה להיות שייך אליו, הרי לזה אני מתאווה. אבל יותר מכל, תפס את תשומת ליבי איזה שם שהם הזכירו שחזר על עצמו שוב ושוב במהלך לימודם. 'ר' אברהם אומר כך..' 'בכלל החמישי הוא אומר כך...' 'ויוצא כאן שלפי הכלל התשיעי...' ואני הולך ומסתקרן יותר ויותר.

> למדתי נקודה נוספת שאפשר לשאול שאלות. ראיתי איך שכמעט בכל תורה, לר' אברהם יש קושיות, פליאות, שהוא לא נרתע מלשאול. בהתחלה זה היה קשה לי, מה הפירוש לשאול על רבינו, ועוד סתירות?! נראה לי שאסור.. ובכלל מי מבין בזה? זה בוודאי לא הדרך! אחר כך הבנתי שאדרבה, להפך, היכולת לשאול שאלה נובעת מהמקום הכי חזק של אמונה! הרי למה בגמרא אני לא מפחד לשאול שאלה, למה על התוספות אני לא נרתע מלהקשות קושיה, כי אני מאמין שדבריהם הם דברי אלוקים חיים, וברור שיש תשובה, ואדרבה, רק דרך השאלה שלי אני יגיע להבנה הנכונה. כך גם בליקוטי מוהר"ן, זה תורה! אפשר להקשות כי בוודאי יש תשובה, וכשתגלה את התשובה תבין יותר נכון את מה שכתוב

אזרתי אומץ, ופניתי אליהם "תסלחו לי שאני מקשיב לכם מאחורי הגב, אבל יש לי שאלה אליכם", הם הפסיקו מלימודם ועיניהם מהנהנות ואומרות 'כן, תשאל כל מה שהנך חפץ'.

"אני מאוד רוצה לדעת איך לומדים ליקוטי מוהר"ן, אני כמה שנים כבר חסיד ברסלב, לומד גם מידי פעם במהירות תורה אחר תורה, אבל לא יודע מה עושים עם מה שכתוב, האמת זה נראה לי לפעמים כמו שפת קודים בלתי פתורה, איך? איך מגיעים לצורה שבה אתם לומדים?

אחד מבין השנים, לקח על עצמו את המשימה והתחיל להסביר; "תראה אתה באמת צודק, זה ספר מאוד קשה, אבל זה אפשרי. אני יספר לך משהו שקשור ליום בו אנו עומדים. היום חל יום היארצייט של אחד החסידים המיוחדים שבדור הקודם של חסידות ברסלב, אפשר לומר אולי אפילו שני דורות. ר' אברהם בר' נחמן זצ"ל, שהיה מגדולי המבארים את הספר הקדוש שאתה כל כך רוצה ללמוד, דרכו המיוחדת בלימוד הספר, נותנת את הכלים הכי טובים ללימוד הכי מעמיק והכי פשטני, ויחד עם זאת מעשי ושייך לכל אחד לחיים האנושיים שלו. מצד אחד אתה טועם את האור הגנוז של ליקוטי מוהר"ן, ומצד שני אתה לוקח את אותו אור נפלא ויוצק אותו לתוך החיים בעצמם, הפרנסה הילדים המשפחה הכל, הלימוד והתפלה, הכול הופך להיות קשור בקשר חי למה שכתוב כאן" והוא מצביע על הליקוטי מוהר"ן.

חזרתי ושאלתי - למה התכוונת כשאמרת כללים? מה שייך לומר 'כללים' בלימוד ספר שכזה, ואיך דרך כללים אפשר לפענח כזאת חידה סתומה?

תראה - הוא ענה - קשה מאוד לתמצת את כל מה שהוא גילה והסביר בכמה דקות, אבל אם אתה רוצה לדעת תיקח את הספר 'ביאור הליקוטים', תלמד את ההקדמה שלו היטב, ואתה תגלה עולם חדש של ליקוטי מוהר"ן, ואני אומר לך מראש, אי אפשר להבין הכול בפעם אחת, יכול להיות שיהיו דברים שתתקשה בהם, לא כל הכללים ממש מובנים ואת חלקם אפילו אני בעצמי לא כל כך מבין, אבל מה שכן תזכה להבין זה יכול לשנות לך את כל האופן שבו אתה תלמד ליקוטי מוהר"ן.

תורתה של ארץ ישראל

שבתי לביתי שבארץ הקדושה, מצוייד במתנה חדשה מהרב'ה. מאותו יום לקחתי לעצמי תורה שאיתה אלך, עצם ההחלטה, כבר שינתה אצלי במוח חצי מההתייחסות לליקוטי מוהר"ן, המושג של ללכת עם תורה, שהתוודעתי אליו תוך כדי הקירה בנושא של הלימוד בספרי ר' אברהם, שינה את תפיסת היסוד המעוותת שהיה מקובעת אצלי שהספר הזה הוא לא באמת שייך לדרגתי.

לאט לאט נכנסתי לתוך הספר הקדוש, ובכל פעם שהייתי ממשמש במילים הקדושות הייתי מוצא בהם טעם חדש, אני יכול לספר על עצמי שההשראה שר' אברהם הוריד לי למוח, הייתה בהתחלה חזקה בעיקר סביב כמה נקודות בודדות. דבר ראשון, אין מילה מיותרת, נכון שראיתי את זה כתוב לפני כן בהקדמה לליקוטי מוהר"ן, אבל זה לא קיבל משמעות אמיתית עד שראיתי לכך דוגמה חיה. יכולתי לשמוע כל מיני דיוקים חסרי טעם, אבל כשראיתי פעם אחת בפנים איך ר' אברהם לומד,

הבנתי איך מדקדקים, איזה משמעות עצומה יכולה להיות לכל מילה בליקוטי מוהר"ן וכמה עולמות נחבאים מאחוריה.

כך גם למדתי נקודה נוספת שאפשר לשאול שאלות. ראיתי איך שכמעט בכל תורה, לר' אברהם יש קושיות, פליאות, שהוא לא נרתע מלשאול. בהתחלה זה היה קשה לי, מה הפירוש לשאול על רבינו, ועוד סתירות?! נראה לי שאסור.. ובכלל מי מבין בזה? זה בוודאי לא הדרך! אחר כך הבנתי שאדרבה, להפך, היכולת לשאול שאלה נובעת מהמקום הכי חזק של אמונה! הרי למה בגמרא אני לא מפחד לשאול שאלה, למה על התוספות אני לא נרתע מלהקשות קושיה, כי אני מאמין שדבריהם הם דברי אלוקים חיים, וברור שיש תשובה, ואדרבה, רק דרך השאלה שלי אני יגיע להבנה הנכונה. כך גם בליקוטי מוהר"ן, זה תורה! אפשר להקשות כי בוודאי יש תשובה, וכשתגלה את התשובה תבין יותר נכון את מה שכתוב.

כך גם הכלל שעוסק בפסוקים ומאמרי חז"ל שרבינו מביא כראיה, רק עם אמונה כל כך עצומה בכל דיבור של רבינו, אפשר ללמוד כך, כל פסוק יכול להיתפס בעיני הלומד כראיה, אבל כשאתה נושם את הליקוטי מוהר"ן ברוחו של ר' אברהם את מסתכל על זה בצורה הרבה יותר עמוקה, אתה מגלה שההסבר של רבינו הוא ההסבר הכי שורשי לכל פשט שנאמר עד היום על אותו פסוק.

מלבד זאת, קיבלתי דרך צורת הלימוד שר' אברהם התווה, את המתנה הכי גדולה לחיים, שכל דיבור ודיבור בליקוטי מוהר"ן הפך להיות שייך לכל יום בחיים. הבנתי שרבינו מדבר עלי, במקום שלי, ויש לו תמיד מה לומר לי דרך הספר שלו, הספר שמתחדש כל יום בעצות חדשות באמת. כל תורה מגלה לך עומק חדש בהתבודדות, פעם זה מאיר לך את כוח השתיקה והבושה של ההתבודדות ופעם להפך מתגלה לך כוח הדיבור. ואי אפשר להאריך בזה כי זה בכל פרט בחיים, רק צריך לטעום ולהבין.

שייך לכל אחד

לסיום אנו שואלים את ר' אליהו, מה הוא היה אומר למי שמאוד רוצה אך לא יודע איך להתחיל?

צריך להיכנס לזה בנחת, ברוגע, עם הרבה חיפוש בלב, ומאוד חשוב שלא רק להיות עסוק עם המוח כל הזמן. לפעמים יש מציאות שאדם נכנס ללמוד וללכת עם תורה, והוא יכול לחדש חידושים בלי לב, הוא יכול לשכוח את הנקודה של ההתבודדות, את הנקודה של הצדיק, וכשזה קורה זה יכול להיות אסון, כי אז כל הנקודה שר' אברהם רצה להאיר לנו בספרי רבינו מתפספסת, אם אדם נשאר רק עם השכל של הדבר, ולא מתרגם את זה להתבודדות, לחיפוש רוח קדשו של הצדיק, זה יכול להביא את האדם לפספוס הכי גדול של החיים.

כל אחד לפי דרגתו יש לו שייכות לזה הוא יכול לקבל מזה אפילו כמה נקודות. ברור שלכתחילה מי שמרגיש שזה שייך אליו שיאמץ אל ליבו את כל הכללים של ר' אברהם, אבל גם מי שלא מתחבר לכלל הדברים של ר' אברהם, שיתחיל עם נקודה אחת, עם שתי נקודות, ובזה אפשר להיות בטוחים שהוא יקבל מזה הרבה לאט לאט.

מלבד זאת, קיבלתי דרך צורת הלימוד שר' אברהם התווה, את המתנה הכי גדולה לחיים, שכל דיבור ודיבור בליקוטי מוהר"ן הפך להיות שייך לכל יום בחיים. הבנתי שרבינו מדבר עלי, במקום שלי, ויש לו תמיד מה לומר לי דרך הספר שלו, הספר שמתחדש כל יום בעצות חדשות באמת. כל תורה מגלה לך עומק חדש בהתבודדות, פעם זה מאיר לך את כוח השתיקה והבושה של ההתבודדות ופעם להפך מתגלה לך כוח הדיבור

יש כמה משפטים שר' אברהם מתבטא בהקדמה של ספרו שבהם הוא חוזר ואומר שזו דרך ששווה לכל נפש, יש לכל אחד את היכולת לקבל קצת מהכלל הראשון וגם טעימה מכל כלל, ומי שיכול יותר אשרי חלקו! אני באופן אישי התחברתי מאוד למשפט שר' אברהם מסיים איתו את ההקדמה של ספרו. שם ר' אברהם מתייחס לקושי שיש בעריכת הספר, בהצעת הדברים שלפעמים גורמים קושי בהבנת החידושים לאשורם, ועם כל זה כותב ר' אברהם שבשביל תפיסה קלושה ביותר שיגיע למאן דהו מחידושיו שבספר שווה כל הלימוד והיגיעה.

ר' אליהו מקריא בקול: "וכל אשר הרביתי לחקור ולדרוש, באיזה סדר, ובאיזה אופן, להציעם ולהוציאם לזולתי, לא עלתה בידי מאומה. ובתכלית ההיפוך נתוסף ונתרבה אצלי מחמת זה, כמה דילוגים ומחוקים ושינויים ללא סדרים, [וגם לפעמים באתי מחמת זה בארוכה וכפל דברים] עד כי לא רבים יחכמו לבוא על ידם למכוון אשר סבבתי עליו. אבל בכל זה אמרתי, ויהי מה, ארוצה ואביא גם מנחת דלי דלותי, כי גם שערה דשערה מהברקת האור שמגיע מאתה לאחד מני אלף גם כן כדאי וכדאי. נאום ה'מ'ב'א'ר', והמבוער מבינת אדם. שפל ונבזה, ולא בלשון ענוה. הכ"ד אברהם בן ותלמיד לאבי ומורי רבי נחמן ז"ל".

ולסיום, צריך גם לזכור, שר' אברהם לא השאיר אחריו זרע של קיימא, וכל מי שלומד בספריו, הרי שדברי תורתו הן הן תולדותיו, כל אחד שלומד ומקבל דרך הספרים האלו התקרבות חדשה לרבינו הוא כמו בן של ר' אברהם, זו ההשארה הנצחית שלו".

■

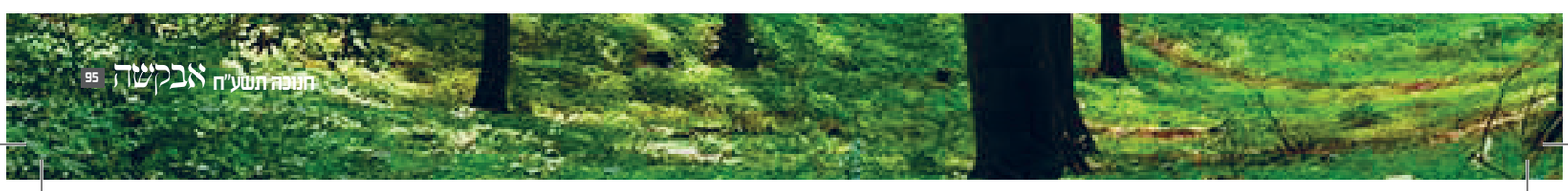

צַפַּחַת הַשֶּׁמֶן לֹא תֶחְסַר

"...וְה' הַטּוֹב יָרִיק עָלֶיךָ וְעָלֵינוּ שֶׁמֶן הַטּוֹב
לְהַשְׁפִּיעַ כָּל טוּב בְּגַשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת, וְיִקַּיֵם:
כַּד הַקֶּמַח לֹא תִכְלֶה, וְצַפַּחַת הַשֶּׁמֶן לֹא תֶחְסַר
וְכוּ', בְּכֹחַ הַצַּדִּיקִים אֱמִתִּיִּים, הַמַּמְשִׁיכִים בְּכָל
עֵת שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ בְּחִינַת לְאַמְשָׁכָא מְשַׁח
רְבוּת קְדְשָׁא וּלְאַדְלָקָא בּוּצִינָא.

"וְעָלֵינוּ לִתְלוֹת עֵינֵינוּ לַמָּרוֹם וּלְחַלּוֹת פָּנָיו בְּכָל
עֵת. רַחֵם רַחֵם, בַּעַל הָרַחֲמִים, בִּכְלָלִיּוּת יִשְׂרָאֵל
וּבִפְרָטִיּוּת עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

"עֲדֵי נִזְכֶּה לִפְעֹל בַּקָּשָׁתֵנוּ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד
עַבְדְּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ, כִּי בְּשֵׁם
קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא תִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד".

(עלים לתרופה שע"א)